

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

**1945-1960 YILLARI ARASINDA İSTANBUL VE ANKARA'DA
CEMİYET HAYATI**

Fatma DOKUYUCU KAYMAKÇI

Doktora Tezi

Ankara 2023

1945-1960 YILLARI ARASINDA İSTANBUL VE ANKARA'DA CEMİYET
HAYATI

Fatma DOKUYUCU KAYMAKÇI

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara 2023

KABUL VE ONAY

Fatma Dokuyucu Kaymakçı tarafından hazırlanan **1945-1960 Yılları Arasında İstanbul ve Ankara'da Cemiyet Hayatı** başlıklı bu çalışma, 19.06.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN (Başkan)

Prof. Dr. Mehmet ÖZDEN (Danışman)

Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU (Üye)

Doç. Dr. Orhan AVCI (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAYNAR (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezimin aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

Fatma DOKUYUCU KAYMAKÇI

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, grsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. Mehmet ÖZDEN** danışmanlığında tarafımdan retilildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Arş. Gör. Fatma DOKUYUCU KAYMAKÇI

***Eşim Muhammed ve oğlumuz
Ali'ye***

TEŞEKKÜR

Doktoraya başlamamla birlikte hayatımda ailevi sıkıntılar da baş gösterdi. Bu yüzden doktora tez süreci benim hayatımın en zor dönemine denk geldi. Böylesine zor bir dönemde gerek akademik hayatımda gerekse gündelik yaşamımda tez hocam Prof. Dr. Mehmet Özden en büyük destekçim oldu. Sadece doktora öğrencisi olarak değil sanki kızımıymışım gibi dertlerimi sıkılmadan dinledi ve yol gösterdi. Her şeyden önemlisi de benim gibi heyecanlı ve panik birine her zaman çok ılımlı ve yapıcı yaklaştı. Onun entelektüel birikimi ve onunla gerçekleştirdiğim her sohbet akademik hayatımda yol gösterici oldu. Bu yüzden kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır. Danışmanımla birlikte tez izleme komiteleri süresince yapıcı eleştirileri ve katkılarıyla tezin zenginleşmesine katkı sağlayan Prof. Dr. İbrahim Şahin ve Dr. Öğr. Üyesi Hakan Kaynar'a teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alan Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu ve Doç. Dr. Orhan Avcı'ya metodolojik açıdan sundukları katkılarından dolayı teşekkür ederim. Gerek tez süresinde gerekse çok bunaldığım zamanlarda motive edici konuşmalarıyla bana destek olan Doç. Dr. Selda Güner Özden'e teşekkürü borç bilirim.

Bartın Üniversitesi Tarih Bölümünde Bölüm Başkanı Prof. Dr. Mustafa Hizmetli hocama anlayışlı tavırları ve huzurlu çalışma ortamı sağlamasından ötürü minnettarım. Hem çalışma arkadaşım hem de abla gibi gördüğüm Dr. Öğr. Üyesi Mine Dilek'e rahatlatıcı konuşmalarından ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Yukarıda isimleri anılan hocalarımla yanı sıra tez boyunca değerli katkı ve yardımlarını gördüğüm ve dostluğundan her zaman mutluluk duyduğum arkadaşlarım Arş. Gör. Hakan Yazar ve Gülşen Özbek'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Lisans eğitimimden beri hayatımın en güzel dostluklarını kurduğum Cansu Can, Hüseyin Yiğit, Damla Kardeş, Alper Artar ve zor gün ve can dostum İncitanem'e (İnci Arslan) yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Son olarak, beni yetiştiren annem Fatma Dokuyucu ve babam Ali Dokuyucu'ya, beni kendi evlatları gibi seven ve bana sahip çıkan annem Hamide Kaymakçı ve

babam Şahin Kaymakçı'ya, beni hiç yalnız bırakmayan ablam Mesude Yeşiloğlu'na şükranlarımı ve varlıklarıyla bana huzur veren, hayattaki en büyük destekçim ve mutluluk kaynağım eşim Muhammed Kaymakçı'ya ve hayatımın her anında güçlü olmama vesile olan ve bana annelik duygusunu yaşatan Alim'e sevgilerimi sunarım.

Ankara, Temmuz 2023

ÖZET

DOKUYUCU KAYMAKÇI, Fatma, *1945-1960 Yılları Arasında Ankara ve İstanbul'da Cemiyet Hayatı*, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda Türkiye'deki cemiyet hayatında önemli değişikliklerin yaşandığına tanıklık edilmiştir. Savaştan önce Türkiye'de gazete ve dergiler Hollywood yıldızları ve Avrupa sosyetesinin hayatlarını anlatan yazılara yer vermektedir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gazete ve dergilerde Türk cemiyet hayatına dair haberlere de yer vermeye başlandı. Türk cemiyet hayatına yer veren yayınlar 1950 yılından sonra yaygınlık kazandı. İncelenen kaynaklarda ise cemiyet haberlerinin İstanbul ve Ankara özelinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yüzden çalışma İstanbul ve Ankara cemiyet hayatı üzerinde durmaktadır.

Çalışma kapsamında İstanbul ve Ankara'da sosyetenin kimlerden oluştuğu ve sosyeteye nasıl dâhil olduğu ele alınmaktadır. Buna ilave olarak sosyetenin nasıl bir yaşam tarzına sahip oldukları gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu yaşantının özel ve kamusal alandaki yansımaları sosyetenin gerçekleştirdikleri etkinlikler üzerinden gösterilmiştir. Tezde ayrıca yüksek sosyete moda belirleyicilerinin kimler olduğu ve modayı nasıl yönlendirdikleri de ele alınan konular arasındadır.

Çalışma kapsamında son olarak Türk sosyetesinde yer alan gayrimüslim halkın 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu ve 1955 yılında 6-7 Eylül Olaylarında yaşanan gelişmelerden nasıl etkilendikleri üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Sosyete, Ankara ve İstanbul, Moda, Gayrimüslim Sosyete

ABSTRACT

DOKUYUCU KAYMAKÇI Fatma, *The Community Life in Istanbul and Ankara Between 1945-1960 Years*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2023.

In the years following the Second World War, it has been witnessed that significant changes have taken place in the community life in Turkey. Before the war, newspapers and magazines in Turkey published articles about describing the lives of Hollywood stars and European society. However, after the Second World War, it was also begun to include news about Turkish community life in newspapers and magazines. Publications that include Turkish community life became widespread after 1950. In the sources which were examined, it is seen that the community news is especially concentrated on Istanbul and Ankara. Therefore, the study emphasizes the community life of Istanbul and Ankara.

Within the scope of the study, it is covered who the society consists of in Istanbul and Ankara and how they are included in the society. In addition to this, it has been tried to show what kind of lifestyle the society has. In addition, the reflections of the mentioned life in the private and public sphere have been shown through the activities carried out by the society. In addition, who are the fashion determinants in high society and how they direct fashion are also among the topics covered in the thesis.

Finally, within the scope of the study, it is emphasized how the non-Muslim people in the Turkish society were affected by the Wealth Tax Law enacted in 1942 and the developments in the 6-7 September Events in 1955.

Keywords:

Society, Istanbul, Ankara, Fashion, non-Muslim society

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: DEVRİN YÜKSEK SOSYETESİ VE CEMİYET HAYATI	25
1.1. CEMİYET NEDİR?	25
1.2. SOSYETENİN BASINDAKİ YERİ	28
1.3. YÜKSEK SOSYETENİN MENSUPLARI	35
1.4. SOSYETENİN İKİ MİHRAKI: İSTANBUL ve ANKARA	51
1.5. YÜKSEK SOSYETENİN HABİTUSU	64
1.6. YÜKSEK SOSYETENİN SOSYOLOJİSİ	81
2. BÖLÜM: SOSYETE OLMAK: DAVET, SANAT VE ESTETİK	102
2.1. ÖZEL ALAN OLARAK EVİN KULLANIMI: EV DAVETLERİ	103
2.1.1. Davet Verilen Adresler	104
2.1.2. Davetli Profili	106
2.1.3. Dekor	117
2.1.4. Aksiyon	119
2.2. SOSYETENİN KAMUSAL ALAN/MEKÂN ETKİNLİKLERİ	121
2.2.1. Sinema, Tiyatro ve Konser	123
2.2.2. Balo, Kokteyl ve Kutlamalar	129
3. BÖLÜM: SOSYETE VE MODA	137
3.1. SOSYETE NEREDEN VE KİMLERDEN GİYİNİR?	137
3.2. İSTANBUL SOSYETESİNİ GİYDİRENLER	137
3.2.1. Mısır Apartmanı Terzileri	140
3.2.2. İstanbul Sosyete Hanımlarının Aksesuarları	146
3.3. BAŞKENT SOSYETESİNİ GİYDİRENLER	150
3.4. SOSYETENİN MODA GÜNDEMLERİ	154
3.5. SOSYETENİN LÜKS TÜKETİM ÜRÜNLERİ	173
4. BÖLÜM: TÜRKİYE SOSYETESİNİN DÖNÜŞÜMÜ	182
4.1. İSTANBUL'DA GAYRİMÜSLİM SOSYETE	183

4.2. TÜRKİYE SOSYETESİNDE GAYRİMÜSLİM OLMAK.....	188
4.2.1. Beyoğlu'nda Demografik Değişimin Başlaması: Varlık Vergisi Kanunu190	
4.2.2. Beyoğlu'nun Kimlik Değişirmesi: 6-7 Eylül 1955 Olayları	197
4.3. 1945'TEN 1955 YILINA KADAR İSTANBUL'DA KAMUSAL ALANDA GAYRİMÜSLİM SOSYETE	201
4.4. 6-7 EYLÜL 1955 OLAYLARINDAN SONRA İSTANBUL'DA KAMUSAL ALANDA GAYRİMÜSLİM SOSYETE	206
SONUÇ	212
KAYNAKÇA	217
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	231
EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU	233

KISALTMALAR

a.g.e.:	adı geçen eser
a.g.m.:	adı geçen makale
a.g.t.:	adı geçen tez
a.g.y.:	adı geçen yer
BCA:	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.:	Bakınız
Haz.:	Hazırlayan
s.:	Sayfa
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı
YKY:	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Tez çalışması 1945-1960 yılları arasında İstanbul ve Ankara'da cemiyet hayatına odaklanmıştır. Çalışmanın amacı, bu dönemde, sosyeteye yönelik varsa yanlış algıyı kırmayı amaçlamaktadır. Sosyete kavramıyla ilgili olarak hemen ilk akla gelen gösteriş ve keyif düşkünü, müsrif, yukarıdan bakan, sonradan görme gibi anlamların aksine sosyete, içi eğitim, kültür, sanat, belirli bir üslup ve terbiye ile doldurulacak bir değere sahiptir. Refik Halid Karay'ın sosyeteyi servetleri, mevkileri ve terbiyeleri bakımından öne çıkan insan topluluğu olarak değerlendirmesi bu anlamda oldukça manidardır.¹

Ayrıca çalışmanın ele alındığı bu dönem, 1945-1960 yılları, Türk sosyetesini için önemli bir zaman aralığıdır. Çünkü bu dönemin sosyetesinin Türk toplumunda özel bir yeri vardır. Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu elit kadrosu Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen bir geçmişe sahiptir. Bu kadro imparatorluk kültürünün ve politikasının yanı sıra Cumhuriyet rejimi ve tek parti yönetim politikasına tanıklık etmiştir. Bir başka ifadeyle onlar, çok uluslu yapıdan tek uluslu yapıya dönüşüme tanıktır. İkinci olarak bu kuşak, yeni rejimde doğanlarla birlikte aynı dönemi paylaşmıştır. Bu durum eğlencede, edebiyatta, müzikte, sanatta iki farklı kuşağın da cumhuriyet sosyetesinin yüzü olduğunu göstermektedir. Cumhuriyet baloları buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bu eğlencelerin özneleri ise dönemin elit zümresini – söz konusu Cumhuriyet sosyetesinin yüzünü- teşkil eden mebus, asker, bürokrat, diplomat ve onların eşlerinden oluşan küçük bir azınlık gruptur.

Türkiye'de cemiyet hayatının, 1945-1960 yılları arasında, diğer şehirlere göre İstanbul ve Ankara'da daha aktif olduğu söylenebilir. Bu İstanbul ve Ankara'nın şehirleşme hızıyla da alakalıdır. Bu şehirleşme sürecinde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin sağlamış olduğu mali desteklerin etkisi de vardır. 1947 Truman Doktrini ve 1948 Marshall Planı ile Türkiye'de iktisadi bir rahatlama yaşanmıştır.² Bu yardımlar ABD'ye yakınlaşmanın ve ona yakın bir siyaset

¹ Refik Halid Karay, *Memleket Yazıları-16-Taklitten Âdete Gündelik Hayat*, İnkılap Yayınevi, Haz. Tuncay Birkan, İstanbul, 2017, s. 639.

² Tarımda makineleşmenin artmasında önemli bir yere sahip olan Marshall Planı, bu makineleşmeye bağlı olarak köylerde yeni tarım alanlarının açılmasını sağlamış, bu

izlemenin önemli bir ayağını oluştururken, ülkede iktisadi ve toplumsal dönüşümlerin yaşanmasında da etkili olmuş ve bu dönüşüm şehirlerde rahatlıkla hissedilmiştir. Örneğin savaştan sonra nüfus artışının başlaması, makineleşmenin artması, kırdan kente göçün olmasıyla birlikte kentlerde toplumsal ve fiziksel yapının değişmesi; bunların yanında antikomünist politikaların yoğunlaşması ve milliyetçi hareketlerin artmasının şehirlerde daha çok gözlemlenmesi; gündelik hayatın içerisinde Amerikan değerlerin yer alması, ev ve mutfak eşyalarında yeni teknolojik aletlerin kullanılmaya başlaması ve kültürel değerlerin değişmesi gibi etkilerin yine şehirlerde daha çok hissedildiği söylenebilir. Şehirlerdeki bu dinamizm şehirlerin gelişmesine paralel bir artış seyretmektedir. Bu yüzden bir kentin çok yönlü gelişmişliği sanayi, ulaşım, iş durumu, çalışma şartları, düzenli bir işleyiş, eğitim, kütüphane, sinema, tiyatro, opera, sosyal aktivite ve eğlence mekânları ve alanları, farklı alışveriş alternatifleri kentin halkına sunduğu imkânlarıdır. Bu nedenle şehirde yaşayan insanların o şehrin sunduğu imkânlar doğrultusunda hayatlarını şekillendirdiği söylenebilir. Ancak bu faktörlerin her şehirde aynı gelişmişliğe sahip olduğunu söylemek mümkün değildir.

İstanbul ve Ankara'nın sunduğu imkânlar şehirlerin her geçen gün daha heterojen bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Farklı etnik grupların bir arada yaşayabilmesi, kendi değerlerini sürdürebilmeleri şehirlerin bu heterojen yapısıyla alakalıdır. Bu yapı şehirlerde birbirinden bağımsız daha bireysel bir yaşamı da hoş görmektedir. Çünkü bu bireyselleşmiş toplum birbirini daha az yadırgamakta, hatta farklı yaşamlarını daha kolay bir şekilde ortak noktada buluşturabilmektedir. Bu yüzden şehirler sosyetenin yaşamlarını idame ettirmesi için ideal yerlerdir. Ancak şehirlerdeki, bilhassa İstanbul'daki, bu kozmopolit yapı

durum kırdan kıra hareketliliğe sebep olmuştur. Ayrıca tarımda makineleşme her bölgede mümkün olmamıştır. Bu yüzden makineleşmenin mümkün olmadığı bölgeler kırdan kente daha çok göç vermiş ve bu göçün ilk adresi Marmara Bölgesi olmuştur. Bkz. Sinan Yıldırım, "Köylüler ve Kentliler: Ellili Yılların Dönüşen Yeni Sosyo-ekonomik ve Kültürel Coğrafyası", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 548-549.

gerek tek partili gerekse çok partili yaşamda toplumsal ve iktisadi alanda yapılan millileşme hareketlerinden nasibini almıştır. İzmir İktisat Kongresi ile başlayan bu yerli ve milli olma hareketinin Türkiye sosyetesini açısından da önemli kırılma aşamaları olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ortalarında Türkiye'de 1942 yılında kabul edilen Varlık Vergisi Kanunu³, cemiyet hayatında önemli bir yer tutan gayrimüslim sosyetenin geri çekilmesine neden olmuş, hatta vergisini ödeyemeyenlerin Aşkale'ye gönderilmesi onlarda büyük bir psikolojik travmaya yol açmıştır. Bu Tek Parti yönetiminin gayrimüslim halka yaşattığı en ağır travmalardan biri olmuştur.

1945 yılında İkinci Dünya Savaşı bitmiş, Türkiye'de ekonomik olarak iyileşme ve toplumda bir rahatlama dönemi başlamıştır. Yine savaşın bitmesinin hemen akabinde çok partili yaşama geçilmiş önce Milli Kalkınma Partisi⁴, sonra Demokrat Parti⁵ çok partili hayatta yerini almıştır. Demokrat Parti önce güçlü muhalefet sonra iktidar partisi olmuştur. 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidara gelen Demokrat Parti'nin ilk yıllarında iktisadi anlamda bir rahatlama yaşanmış, toplumun hemen her kesimine hitap edecek ılımlı bir politika güdülmeye çalışılmıştır. Bu politika 1954 seçimlerinde de Demokrat Parti'nin iktidarda kalmasını sağlamıştır. Ancak 1954 yılından sonra gerek ekonomide gerek basına yönelik uygulamalarda gerekse toplumsal düzenlemelerde sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Ayrıca Kıbrıs Meselesi, bu dönemde, büyük bir politik krize dönüşmüş ve Yunanistan ile gerilimler yaşanmasına sebep olmuştur. Milli Talebe Birliği'nin gerçekleştirdiği gösterilerle artan bu gerilimin Türkiye'ye

³ Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve "Türkleştirme" Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 135-136.

⁴ Milli Kalkınma Partisi 18 Temmuz 1945 yılında iş adamı Nuri Demirağ tarafından kurulmuştur. Kaynak için bkz. Cemil Koçak, *İkinci Parti Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 520.

⁵ Celal Bayar, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve Adnan Menderes'in 7 Haziran 1945 tarihinde mecliste Dörtlü Takriri sunmaları ile başlayan gerilim, sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi'ne yönelik yazdıkları muhalif yazılarla devam etmiş Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan partiden ihraç edilmiştir. Celal Bayar da kendi isteği ile istifa etmiştir. Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan bu dört isim tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde kurulmuştur. Koçak, *a.g.e.*, s. 313.

faturası 1955 yılının 6-7 Eylül olaylarında kesilmiştir.⁶ Bu tarihte Beyoğlu'nda başlayan ve gayrimüslimlere yönelik düzenlenen bu saldırılar nedeniyle birçok gayrimüslim Türkiye'yi terk ederek Yunanistan'a, İsrail'e veya Avrupa ülkelerine göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'de kalanlar ise Beyoğlu'ndan taşınmış ve kendilerini kamusal hayattan soyutlamışlardır.

Bu olaylar, çok partili yaşamın iktidar partisi, Demokrat Parti'nin gayrimüslimlere indirdiği büyük bir darbe olmuştur. Tek Parti yönetimi tarafından 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi'nden tam on üç yıl sonra Demokrat Parti döneminde gerçekleşen 6-7 Eylül 1955 olayları bu iki partinin izlediği siyaset bakımından birbirlerinden çok uzak noktalarda olmadıklarını göstermesi açısından önemlidir. Bu yüzden bu yaşananlar Türkiye'de yerli ve milli olma gayretinin bir sonucu olarak da okunabilir. İki farklı iktidar döneminde gayrimüslim halka yönelik uygulanan bu politikalar, *Toplum ve Bilim* dergisinin 104. sayısında Tanıl Bora ve Necmi Erdoğan'ın “Zenginlik: ‘Zengin’ Bir Araştırma Gündemi, ‘Yoksul’ Bir Literatür” başlıklı çalışmalarında “Zenginlerin kendilerine dair imgelerinde millilik ve milliyetçilik nasıl bir yer tutuyor?”⁷ şeklindeki sorusuna da bir açıklık getirmektedir. Varlık Vergisi ve 6-7 Eylül olaylarının gayrimüslimlere yönelik yıkıcı birer eyleme dönüşmesi, Türkiye'de, zenginlikte milli olmanın önemini bir nebze de olsa açıklayabilir. Bu yüzden zenginlikte milli olma, ekonomide milli olma, dilde milli olma, toplumda milli olmanın “yerli ve milli bir sosyete” yaratma gibi bir sonucu da olmuştur. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, her zengin sosyete değil, her sosyete mensubu da zengin değildir.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türkiye'de sosyete kimlerin oluşturduğu üzerinde duruldu. Türkiye'de cemiyet hayatını şekillendiren, Cumhuriyet'in siyasi, askeri ve erkek ağırlıklı kurucu kadrosu, 1945-1960 yılları arasında çok daha esnek ve geniş bir görünüm arz etmektedir. Bu dönemde okur-yazar çevresi genişlemiş, sanatçılar ve sanatsal faaliyetler daha çok desteklenmeye başlamış,

⁶ Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 56.

⁷ Tanıl Bora-Necmi Erdoğan, “Zenginlik: ‘Zengin’ Bir Araştırma Gündemi, ‘Yoksul’ Bir Literatür”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 104, İstanbul, 2005, s. 7.

iş sahaları daha gelişmiş, yeni iş adamları ve yeni zenginler türemiştir. Ancak bu alanlar birbirlerinden keskin bir çizgiyle ayrılmamış, aksine sosyal ve kültürel faaliyetlerde bir araya gelerek müşterek bir alan oluşturmayı başarmışlardır. Çünkü bu farklı meslek ve uzmanlık sahasındaki kişiler birbirlerinin yaşamlarına ve değerlerine kayıtsız değillerdir. Bu yüzden müşterek alan oluşturabilmeleri bilinçli hareket etmeleriyle alakalıdır.

Bu bölümde ayrıca, sosyetenin İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde bir karşılığı olduğuna değinildi. Çünkü cemiyet hayatından bahsedebilmek için, onun üretim yapabileceği olanaklara sahip yerlerin olması gerekir. Bu şehirler söz konusu dönemde bu olanakları sağlayan önemli iki merkezdir. Bu iki şehrin sunduğu imkânlar sosyetenin yaşam tarzını etkilemektedir. Ayrıca hem şehir hem şehrin cemiyeti orada yaşayanların davranışlarını, yaşamlarını değiştirebilir. Örneğin ses ve sahne müsabakaları, oyunculuk ve güzellik yarışmaları, moda defileleri, resim ve seramik sergileri şehirlerde düzenlenmektedir. Çünkü gerçekleştirilen bütün bu faaliyetler belli bir zümreye hitap etmektedir ve bu zümre yaptığı işin karşılığını şehirlerde bulmaktadır. Ayrıca 1945-1960 yılları arasında oldukça geniş bir yelpazeden oluşan sosyete zamanla bir benzeşmeden bahsedilebilir. Bu sosyetenin birbiriyle olan etkileşiminden kaynaklanabildiği gibi, sosyetenin içerisinde yer alma isteğiyle de alakalıdır. Örneğin yeteneğiyle, başarısıyla, varlığıyla sosyeteye dâhil olanlar zamanla dâhil oldukları çevrenin yaşamlarına benzer yaşamlar benimsemektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde sosyete olmak, pratikler üzerinden ele alınmıştır. Sosyete nasıl olunur, nerede yaşar, nasıl bir evde oturur, evini nasıl dekore eder, evinde nelere önem verir, kimlerle eğlenir? gibi soruların cevabı örneklerle gösterilmeye çalışıldı. Sosyetenin evlerini, çevrelerini neye göre şekillendirdiklerine değinildi. Ayrıca onların özel ve kamusal alanları kullanımlarına dair örnekler verildi.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise özellikle sosyetik hanımlar için önemli olan moda üzerinde duruldu. Moda kişinin kendini görünür kılmanın en etkili yollarından biridir. Bir de modanın nereden takip edildiği önemlidir. Çünkü bu sosyete marka olmak için gereklidir. Bu yüzden sosyetenin nereden ve

kimlerden giyindiğine dair örnekler verildi. Ayrıca onları giydirenlerin, en az onlar kadar sosyeteye dâhil olduklarının üzerinde duruldu.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye sosyetesinin dönüşümü üzerinde durulmuştur. Burada Türkiye’de cemiyet hayatında yaşamlarıyla, meslekleriyle önemli bir yere sahip olan gayrimüslim azınlıklara değinildi. Çünkü gayrimüslim azınlıklar iyi gelir getiren ticaret, esnafılık, bankerlik gibi işlerle uğraşmaktaydı. Haliyle buldukları toplumsal konumları da gelirlerine göre şekillenmekteydi. Ayrıca onlar, İstanbul’un en güzel semtlerinde yaşamaktaydı. Bütün bunlar Türkiye’de bilhassa İstanbul’da yaşayan gayrimüslim azınlıkların, ekonomik ve politik kaygılarla, hedef gösterilmesinde etkili oldu. Bu yüzden bu bölümde onların hem iktisadi alandan hem toplumdan nasıl tasfiye edildikleri üzerinde duruldu. Ayrıca gayrimüslim sosyetenin, İkinci Dünya Savaşı’ndan 1955 yılının ortalarına kadar cemiyet hayatında ne denli yer aldıkları ve 6-7 Eylül olaylarından sonra cemiyet hayatına ne denli dâhil oldukları örneklerle gösterilmeye çalışıldı.

A. KAYNAKLAR

Çalışmada kullanılan birincil kaynakları 1945 ve 1960 yılları arasında yayınlanan mecmualar ve gazeteler oluşturmaktadır. Bu kaynakların içerisinde yer alan cemiyet haberleri, şehir ve sosyete dedikoduları, sinema ve tiyatro kritikleri gibi köşe yazıları cemiyet hayatına dair önemli veriler sağlamaktadır. Bu yüzden söz konusu köşe yazıları Türkiye’de cemiyet hayatının yerini göstermesi bakımından önemli başvuru kaynaklarıdır.

Tezin İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden 1960 yılına kadar olan döneme odaklanıyor olması, kaynak bakımından bu dönemde yayınlanan ve dönemin cemiyeti hakkında malzemeler sunacağı düşünülen, dergi ve gazetelere öncelik verilmesini sağladı. Bizzat cemiyet haberleri sunan köşe yazılarının yanı sıra hazırlanan radyo sayfalarında, sinema ve tiyatro yazılarında, konser, sergi, defile gibi belirli bir kitlenin iştirak edebileceği aktiviteler sayesinde de cemiyet hayatına dair bilgiler edinmek mümkündür. Bu açıdan sosyeteye dair sağlanan verilerin büyük çoğunluğu *Hafta*, *20. Asır*, *Salon ve Sanat Estetik* *Sosyete* dergileri içerisinde yer almıştır. Bu dergiler, çalışmada incelenen diğer birincil kaynaklara

ve araştırmalara göre daha uzun soluklu bir dönemi ele almıştır. Dergilerin cemiyet haberlerini hazırlayanlar ise doğrudan veya dolaylı olarak cemiyetin içinde yer alan kimselerdir. Bu bakımdan cemiyet yazarları, hem dönemin hem de mensubu oldukları cemiyetin somut birer tanığı olarak hareket etmektedir. Böylece ele aldıkları sosyeteye dair olumlu veya olumsuz bir tablo çizmekte, mesafeli veya samimi bir tutum benimsemektedirler. Örneğin İstanbul sosyetesini anlatan yazarlar, sosyeteyi yererken veya överken daha samimi olabiliyorlarken, Ankara sosyetesini anlatanların daha mesafeli bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir.

Çalışmada incelenen cemiyet haberleri konusunda erken tarihli olarak *Salon* dergisi zikredilebilir. *Salon* dergisi karikatürist Ramiz Gökçe tarafından İstanbul'da çıkarılan bir dergidir. Derginin ilk sayısı 1 Kasım 1947 tarihli, son sayısı 15 Mayıs 1950 tarihlidir ve toplam 62 sayı olarak çıkmıştır. Derginin kapaklarını pin-up girl⁸ (model kadın) resimleri süslemektedir. izimler Ramiz Gökçe'nin kendisine aittir. Dergi içerik olarak daha çok kadınlara yöneliktir. Moda, müzik, sinema, sağlık, tefrika hikâye ve romanlar ve cemiyet haberleri içeriği Şekillendirmektedir. Derginin yazarları arasında İbrahim Alaattin Gövsa, Ercüment Ekrem Talu, Ertuğrul Şevket, Sabri Esat Siyavuşgil, Nurettin Artam, Selim Sırrı Tarcan, Nizamettin Nazif, Selami İzzet Sedes'in isimleri sayılabilir.

Derginin cemiyet haberlerini anlatanların başında ise Adalet Cimcoz gelmektedir. Cimcoz, Fitne- Fücur imzasıyla yazılarını yazmıştır. Cimcoz'un dışında Kanca, engel ve Memo sosyeteden haberler veren diğer yazarlardır. Bu sosyete yazarları bu cemiyet haberleri sayesinde, derginin adından da anlaşılacağı gibi, cemiyetin salon hayatına dair çok fazla ayrıntı vermektedir. Ayrıca derginin genel olarak içeriği de salon hayatına dair ayrıntılar barındırmaktadır. 1947-1950 yılları arasında faaliyet gösteren derginin ilk sayısı hariç diğer bütün sayılarında cemiyet haberlerine yer verilmiştir. Dergide cemiyet haberlerine istikrarlı bir Şekilde yer

⁸ Pin-up Girl duvara asılan kız demektir. Pin-up Girl modası İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yenilikler arasında görülmektedir. Pin-up Girl' icat edenler ise İkinci Dünya Savaşı'nın galiplerinden Amerikalılardır. Türkiye'de Pin-up Girl modası, ses, sahne ve perde sanatkrları ve ressam, heykeltıraş gibi sanatçılar arasında yaygındır. Kaynak için bkz. Oğuz zdeş, "Pin-up Girl Modası", *Hafta*, Sayı 337, 9 Mart 1956, s.6.

verilmesi, öncelikle derginin, salon ve cemiyet hayatının yaşanarak deneyimlenmesine ve bunların birbirlerinden bağımsız olamayacağına iyi bir örnek teşkil ettiği söylenebilir. Diğer taraftan verilen cemiyet haberlerinden, sosyetenin belirli bir eğitim ve terbiye sahibi olduğunu, yetenekleriyle insanların kendilerinden bahsettirebildiğini ve varlıklarını yaşama tarzlarındaki sadelik ve olgunluğu görmek mümkündür.

Sosyeteyle ilgili ayrıntılı bilgiler edinebildiğimiz bir dergi de 30 Eylül 1949 tarihinde Tahsin Demiray tarafından Türkiye Yayınlarından çıkarılan *Hafta* dergisidir. *Hafta*, 6 Nisan 1960 tarihinde yayınlanan 549. sayı ile yayın hayatından çekilmiştir. Oldukça uzun soluklu bir dergi olan *Hafta* dergisi, Adalet Cimcoz ve Nermin Körükçü'nün sosyete dedikodularıyla, Türkiye'de cemiyet hayatının nasıl yaşandığına tanıklık etmiştir. Bu isimler sayesinde dergi, söz konusu yıllarda İstanbul ve Ankara sosyetesinin "haber değeri" taşıdığını göstermiştir. Adalet Cimcoz ağırlıklı olarak İstanbul sosyetesine yönelik bilgiler vermiştir. O sağladığı verilerle, okuyan, yazan, çizen, sahip olduğu yeteneği yaşam biçimi haline getiren, ama bunu yaparken toplumsal olaylardan kendisini soyutlamayan, eğitimde ve dilde geri kalmayan, varlıklı ama bu varlığı kendine ve dâhil olduğu topluma yaraşır bir şekilde taşımasını bilen bir sosyete tablosu çizmiştir. Tabii burada istisnalar da mevcuttur. Sosyete olmayı ya da sosyete olarak kalmayı daha çok gösteriş ve lüks tüketim üzerinden sergileyenler de vardır. Cimcoz sosyete havadislerini, 1952- 1955 yılları arasında önce "Sosyete Dedikoduları" sonra "Siz de Orada Mıydınız?" başlığıyla vermiştir. Nermin Körükçü ise ağırlıklı olarak Ankara cemiyetinden haberler vermiştir. Körükçü'nün verdiği bilgiler, Ankara'da cemiyetin büyük bir oranının siyasiler, bürokrat ve diplomatlardan oluştuğunu gösterir. Bu yüzden olsa gerek Körükçü anlatımlarında oldukça ölçülü bir üslup kullanmıştır.

Hafta dergisine muadil bir dergi de *20. Asır* dergisidir. *20. Asır*, Osman Nebioğlu tarafından çıkarılan ve basımı Nebioğlu Matbaacılık'ta gerçekleşen resimli haftalık bir dergidir. Derginin ilk sayısı 16 Ağustos 1952 tarihli, son sayısı ise 29 Ağustos 1960 tarihli olup, toplam 419 sayı olarak çıkmıştır. Adalet Cimcoz bu dergide de sosyete haberleri yazmıştır. Cimcoz ilk sayıdan itibaren 1955 yılının

şubat ayına kadar bu dergide yazmıştır. Bu zaman aralığı onun *Hafta* dergisinde yazdığı döneme denk gelmektedir. Örneğin *20. Asır* dergisinde 16 Ağustos 1952 tarihinde yazdığı yazıda, İstanbul'un sosyetik hanımlarından ve yaşadıkları aşklardan bahsederken 15 Ağustos 1952 tarihli *Hafta* dergisinde Atlantik'i ilk geçen Tük gemisi Rüya kotrasından ve onun için verilen davetten bahsetmektedir. Yine bir başka örnek *20. Asır* dergisinin 7 Mart 1953 tarihli sayısında İstanbul'daki gece lokallerinden ve sosyete düğünlerinden bahsederken, *Hafta* dergisinin 6 Mart 1953 tarihli sayısında Akdeniz turuna çıkacak Tarsus gemisinde kimlerin yer alacağını yazmaktadır. Cimcoz her iki dergide de 1955 yılına kadar yazmış ve hiçbir anlattığı dedikoduyu dergilerin aynı hafta yayınlanan sayılarında ortak haber olarak kullanmamış, daima farklı haberlerden bahsetmiştir. Buna bilinçli olarak özen gösterdiği söylenebilir. Onun her iki dergide de sosyete hakkında verdiği malumatlar sinema, tiyatro, edebiyat, sanat, eğlence, müzik, moda, uluslararası kültürel alışveriş, güzellik müsabakası ve oyunculuk yarışmaları, düğünler, davetler, kozmetik ürünleri, defileler gibi çok geniş bir yelpazeden bilgiler içermektedir. Bu onun sahip olduğu çevreyi ve iletişim kurmadaki profesyonelliğini de göstermektedir.

1955 yılından sonra dedikodunun üstadı Adalet Cimcoz, sosyete dedikoduları yazmayı bırakmıştır. O, 1960 yılından sonra Cumhuriyet gazetesinde yazmaya başlamış ve önceden dedikodu haberleri yapmış olduğundan duyduğu pişmanlığı dile getirmiştir. Ayrıca o, sadece sosyal ve kültürel aktivitelere yönelik kritikler yazmayı tercih ettiğini belirtmiştir.⁹ Cimcoz'un cemiyetin, Türkiye'de kayda değer bir toplum olduğunu vurgulayan ve onların yaptıklarını okuyucuya ilan eden öncü bir role sahip olduğu bir gerçektir. Onun başlattığı bu süreç farklı dergi ve gazetelerde farklı kişilerce devam etmiştir. Buda Türkiye'de cemiyete dair anlatılacak çok şeyin olduğunu ve onların topluma kattığı hizmetlerin ve değerlerin öneminin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Böylece İstanbul matbuatının dışında farklı illerde de cemiyet haberlerine yer veren yayınlar başlamıştır. Örneğin *Sanat Estetik Sosyete* dergisi Ankara'da yayınlanan ve

⁹ Adalet Cimcoz, "İğneler", *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1962.

tamamen sosyeteye yönelik bir dergi olması bakımından oldukça önemli bir kaynaktır.

Sanat Estetik Sosyete dergisi 6 Ocak 1956 tarihinde Ankara’da Melahat ve Sadi Günel tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Dergi sanat ve sosyeteye yönelik zengin bir içeriğe sahiptir. Bu duruma örnek olması açısından derginin ilk sayısının içindekileri zikretmek gerekir. “*İlhan Mimaroglu Başarı Yolunda*”, “*İbrahim Safi’nin Resim Sergisi*”, “*Don Pasquale Operası Bir Dönüm Noktası Sayılabilir*”, “*Dr. Reşat Uluğlar’da*”, “*Leyla Gencer İtalya Yolunda*”, “*Ayla Erduran Amerika’ya Dönerken*”, “*Unutulmayacak Bir Aktör: Haldun Dormen*”, “*Yılbaşı Gecesi Notları: Ankara Eğleniyor*” başlıkları derginin içeriğini oluşturmaktadır. Dergi içerik kısmını sanatçıların fotoğraflarını koyarak zenginleştirmiştir. Derginin kapak fotoğrafında ise ünlü opera sanatçısı Leyla Gencer ve Ankara’nın en sosyetik hanımlarından Lüsyen Avunduk’un resimlerine yer verilmiştir. Derginin arka kapağında ise 1955 yılında Ankara gazetesinin açmış olduğu Ankara Güzellik Kraliçesi müsabakasında birinci olan Nil Alpar’ın, Ankara’nın önemli kürkçü dükkânlarından olan Abdulkadir Karter Kürk Salonu’nda, sırtındaki kürk kapıyla verdiği poz yer almıştır. Derginin genel olarak içeriğinde anlatılanlar sinema veya tiyatro oyuncularını, müzisyenler, opera sanatçıları ve doktorlarla yapılan röportajlardan oluşmaktadır. “Ankara Eğleniyor” başlığı altında ise yılbaşı gecesinde eğlenenlerden bahsedilenlerin avukatlar, bürokratlar, iş adamları, diplomatlar, doktorlar, oyuncu ve müzisyenler ve devletin kamu kurumlarında önemli mevkilere sahip olan kimseler oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin hangi lokallerde nasıl ve kimlerle eğlendikleri ayrıntılı olarak verilmiştir. Hem derginin genel olarak içeriği hem de eğlence kısmında sadece Ankara’nın elit sınıfına mensup kimselerin anlatılmış olması, herkesin sosyeteye dâhil olamadığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Dergi faaliyet gösterdiği süre boyunca, 1956-1964 yılları arasında, içerik olarak dergi benzer şekilde ilerlemiştir.

Cemiyet haberlerine yer veren dergiler, sosyetenin hayatında önemli hissettiği zamanları, olayları, yerleri ve kişileri anlatmaktadır. Bu durum karşılıklı bir şekilde ilerlemektedir. Aslında beklenti bu yöndedir. Örneğin *Sanat Estetik Sosyete* dergisinin ilk sayısında Sadi Günel, dergiyi ithaf ettikleri sanat ve sosyete

camiasından beklentisini dile getirmiştir. “*Balolarınızı, düşünlerinizi, kokteyllerinizi, toplantılarınızı, eğlencelerinizi 10715 numaralı telefona bildiriniz. Unutmak istemediğiniz orijinal ve aktüel hatıralarınızı alabilmemize imkân sağlayınız.*” Dergi haberlerini yaptığı sosyetenin kendilerini arayıp davet etmeleri durumunda, iştirak ederek gözlemlerini dergide yazma fırsatına sahip olacaktır. Bu şekilde hazırlanmış haberlerin objektifliği tartışılabilir. Çünkü bir gazeteciyi herhangi bir aktiviteye davet edenler, kendisinden şahit olduğu ve hoş olmayan şeylerin dergiye veya gazeteye aktarılmasını istemeyebilirler. Ayrıca görsel olarak nahoş görüntü yaratan bir kıyafet, bir duruş, bir olay karesini de dergiye yansıtmamasını isteyebilirler. Vedat Abut, gazeteyi çıkarmak isteyen Sadi Günel’in öncesinde çalıştığı bir gazetede, birilerini yeterince övüp birilerini de övmemesi üzerine şikâyet edildiğini, ihtar aldığını ve son olarak işine son verildiğini yazar.¹⁰ İşte burada, tam olarak, bahse konu olan durum budur: gazeteciler ve sosyete arasındaki karşılıklı beklentinin, yapılacak haberin veya anlatılacak aktivitenin objektifliğini belirlemede etkili olduğudur.

Çalışmada incelenen önemli bir dergi de *Yıldız* dergisidir. *Yıldız* dergisi de doğrudan sosyeteyi konu edinen ve onlardan haberler veren bir içeriğe sahiptir. Dergi, Tahsin Demiray tarafından 1 Kasım 1938 tarihinde çıkarılmaya başlanmıştır. “*Haftalık sinema mecmuası*” olarak kendisini tanımlayan dergi, 3 Haziran 1955 tarihinde *Yeni Yıldız* adıyla Arif Hanoğlu tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Dergi bu sefer kendini “*Haftalık, sinema, tiyatro ve radyo mecmuası*” olarak tanımlamıştır. Bu yüzden dergi sayesinde sosyetenin ses, sahne ve perde sanatçılarına yönelik bilgiler edinmek mümkündür. Çalışmada derginin 1950 yılından sonra yayınlanan sayıları incelenmiştir.

Çalışmada kullanılan *Akis* ve *Tef* dergileri de birincil kaynaklar arasında yer almaktadır. *Akis* dergisi, Metin Toker idaresinde çıkan 1954-1967 yılları arasında faaliyet gösteren ve haftalık çıkarılan bir dergidir. Dergi içerik itibarıyla siyasal bir dergi olduğu için içerisinde cemiyet haberlerine yoğun olarak yer verilmemiştir. Bu yüzden dergi bu çalışmada öncelikli kaynaklar arasında değerlendirilmemiş,

¹⁰ Vedat Abut, “Tehlikeli Bir Yolculuğa Çıkarken”, *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 1, 6 Ocak 1956.

1954 yılından 1960 yılına kadar yayınlanan zaman aralığında gerekli görülen noktalarda ele alınmıştır. Yine *Tef*¹¹ dergisi de 1954-1955 yıllarında toplam 54 sayı olarak çıkarılmış ve çalışmada cemiyet haberlerine dair bilgiler içeren sayıları kullanılmıştır. Derginin cemiyet haberlerini yazan yazar yine Fitne-Fücur imzasıyla Adalet Cimcoz'dur.

Dergilerin yanı sıra Cumhuriyet, Milliyet, Akşam, Tasvir, Son Posta, Son Telgraf, Haber Akşam Postası gibi incelenen gazetelerde de cemiyet haberlerine dair malumat edinmek mümkündür. Bu gazetelere erişim daha çok dijital olarak sağlanmıştır. Atatürk Kitaplığı, Ankara ve İstanbul Üniversitesinin Gazete Arşivleri ve Taha Toros Arşivi'nin sağladığı gazete kütüphaneleri çalışmayla ilgili verilere dijital ortamda kolaylıkla ulaşabilmeme imkân sağladı. Özellikle gazetelerin 1945-1960 yılları arasında çıkarılan nüshaları sosyeteyle ilgili haberleri gün gün takip etmeme yardımcı oldu. Ayrıca gazetelerin Türk cemiyet hayatına yönelik olumlu bir algının oluşturulmasında etkili oldukları söylenebilir. Özellikle de 1945-1948 yılları arasında Tasvir gazetesinde cemiyet haberleri yazan Adalet Cimcoz'un yazıları, çalışmada incelenen dergilerden en erken tarihli olan Salon dergisinden de öncedir. Bu yüzden İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türk basınında yer bulan cemiyet yazıları 1945-1960 arası sosyete yaşantısına yönelmemde etkili oldu.

B. TEZE YÖN VEREN ŞAHISLAR

Tez çalışmasında incelenen birincil kaynakların içerisinde yer alan cemiyet haberlerinin yazarları, tezin şekillenmesini sağlamıştır. Onlar hem dönemin tanıkları hem de aktörleri olarak cemiyetin içerisinde yerlerini almıştır. Bu yazarların yaptıkları haberler için tamamen doğru diyemeyiz, ama yanlış da

¹¹ Tef dergisi, Çağlayan Yayınevi'nin ortaklarından Ertem Eğilmez tarafından 7 Ağustos 1954 yılında çıkarılmaya başlanan bir siyasi mizah dergisidir. Dergi 1954 yılının ağustos ayında kapanmıştır. *Tef*, Sayı 1, 7 Ağustos 1954- *Tef*, Sayı 54, 13 Ağustos 1955. Tef dergisi ikinci kez 1960 yılında faaliyete geçmiştir. Dergi ikinci döneminde toplam 48 sayı çıkmış ve 1961 yılında kapanmıştır. Kaynak için bkz. Deniz Elif Yavalar, "İkinci Dönem Tef'in Siyasal Duruşu", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2019, Cilt 7, Sayı 3, s. 1409. Çağlayan Yayınevi, Refik Erduran, Ertem Eğilmez ve Haldun Sel tarafından 1953 yılında kurulmuştur. Bkz. *Hayal-Et Dergisi*, (e-Dergi), Sayı 1, 2017.

diyemeyiz. Çünkü bilgi verdikleri, dedikodusunu yaptıkları, övdükleri ya da yerdikleri isimler ya aydın sınıfa dâhil, ya belirli mevkileri olan, ya varlıkları olan kimselerdir. İşte bu kimseler Türkiye’de cemiyetin mensupları olarak karşımıza çıkmakta ve biz cemiyete dair haberleri, onları anlatan gazeteci ve yazarlar sayesinde öğrenmekteyiz.

Tez çalışması boyunca ele aldığım dergi ve gazetelerde, cemiyet köşelerini hazırlayan yazarlar arasında Adalet Cimcoz, Nermin Körükçü, Sadi Günel, Melahat Günel, Memo, Ayşe Fatma, Dedikoducu, İçimizden Biri, Kanca, Çengel, Ankaralı gibi isimler yer almaktadır. Bunların en ünlüsü hatta dedikodunun ustası kabul edilen Adalet Cimcoz’dur. Gerek Cimcoz’un gerekse diğer yazarların yazdıkları sayesinde bir dönemin sosyetesini renklendirenlerin hayatlarına dair ayrıntılar öğrenebilmekteyiz. Bilhassa İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra artmaya başlayan “sosyete gündemi”nden haberler veren bu gazetecilerin, sosyeteye yönelik olumlu bir izlenim bıraktıkları görülmektedir. Tabii istisnalar da mevcuttur.

Sosyete yazarlarının yazdıklarında hem bu istisnalar hem de belli başlı ortak noktalar göze çarpmaktadır. Bu bir tesadüf de olabilir, birbirlerinden etkilenmiş de olabilirler. Örneğin onlar sosyeteye dair bilgi aktarmadan evvel bir girizgâh yapma gereği duyarlar. Bunda okuyucuyu meraklandırarak okumalarını sağlama ve söylediklerinin gerçekliğine okuyucuyu inandırma gayelerinin olduğu söylenebilir. Misal, *20. Asır* dergisinde Ayşe Fatma müstear ismiyle yazan yazar, dergide yazmaya başlayacağı ilk sayıda kendinden şöyle bahsetmiştir.

“Ben dedikodu etmesini, adam çekiştirmesini de sevmem, tatlı tatlı sohbeti de beceremem. Öyle ise sen ne işe yararsın? Diyeceksiniz amma, herkesin bir marifeti bulunur. Çok gezen çok gören çok duyan bir gazeteci olduğumdan adeta bir hususi haberler bürosu gibiyimdir. Atlatma havadislerim olur. Doğru vakaları seçerim, hepsi hakikate yakındırlar. Çünkü neşriyatı kendim ve fiilen idare ederim. Her kulun muhaririyim. Bağımsız, partisiz tek başıma çalıştığımdan Allah yardımcım olsun!”¹²

Yazarları ortak noktada buluşturan bir diğer husus, sosyetenin katıldığı balo ve kokteyl gibi davetlerde onların eğlenme biçimlerine yönelik yaptıkları gözlem ve değerlendirmelerdir. Örneğin Adalet Cimcoz, bir yılbaşı partisinde

¹² Ayşe Fatma, “Şehirden Mektuplar”, *20. Asır*, Sayı 134, 10 Mart 1955.

eğlenmedikleri halde resim altlarında çok eğlendiklerini yazdığı sosyeteyle ilgili olarak¹³, bir başka yazar da benzer gözlemlerde bulunabilmektedir: *“Gelenler önce gayriresmi ve oldukça suni idiler. Yüzlerdeki zoraki gülümsemeler insana gayri ihtiyari hüzün veriyor. İcap ettiği için giyinmiş ve kalkıp gelmiş olan bir sürü insanın eğlenmediği halde üstelik eğleniyormuş gibi görünmek için gayret sarf ettiğini ve kendini sıkıldığını görmek insanın bayağı huzurunu kaçırıyor.”*¹⁴

Gazetecilerin ve yazarların sosyetedeki beklentileri de benzerlik gösterebilmektedir. Bu beklentinin oluşmasında, özel veya kamusal alanlarda gerçekleşen sosyal ve kültürel aktivitelerde, sosyetenin gerek kıyafetleri, aksesuarları gerek buldukları mekândaki davranışları etkili olmaktadır. Örneğin gazeteciler için sosyete hanımlarının kürkleri, tuvaletleri, mücevherleri; sosyete beylerinin smokin ve frakları gibi ayrıntılar haber değeri taşımaktadır. Lüks tüketime önem veren sosyetenin, bu sosyal ve kültürel faaliyetleri ne denli destekledikleri ve hayır yaptıkları, gazetecilerin, sosyeteyi sorgulama ve sosyeteye gönderme yapacak şekilde üsluplarını etkileyebilmektedir.

“Balo gecesi giydiği elbise Beyhan Sadıkoğlu¹⁵'ye epey sükse yaptırdı. Cidden İstanbul'da pek eşine rastlanmayan şahane elbiselerden! Fakat medeni milletlerde bu derece pahalı şeyler giyinen hanımların daima fakirlere ve açlara yardım ettiklerini okur ve duyarız. İnşallah sevimli Beyhan Hanım da bu yazıları okur ve Avrupa sosyetesinin iyiliksever kadınları arasına girer.”¹⁶

Sosyete hayırsever işlerde sorumluluk almaya davet niteliğinde benzer bir örnek daha verilebilir. *“Bayıldım doğrusu Safiye Ayla'ya... Yetim yavrulara barınma yurdu yapacaktı. Ne derin bir zevk duyar kim bilir? Hem falan marka*

¹³ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, 20. Asır, Sayı 22, 11 Ocak 1953.

¹⁴ Dedikoducu, “Şehir Dedikoduları”, 20. Asır, Sayı 154, 28 Temmuz 1955.

¹⁵ Beyhan Sadıkoğlu, Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu hocalarından Profesör Muzaffer Evrenos ve Feride Evrenos'un kızıdır. Armatör Şadan Sadıkoğlu'nun eşidir. Şadan Sadıkoğlu Ruşen ve Hatice Sadıkoğlu'nun oğludur. Aile deniz ticareti ile uğraşmaktadır. İstanbul'un en zengin armatör aileleri arasında yer almaktadırlar. 1950-1957 yılları arasında “Mustafa, Preveze ve Fatih 1” adlı gemileri ile uluslararası ticaret yapmışlardır. *Hafta*, Sayı 187, 24 Nisan 1953; *Milliyet*, 11.02.1977.

¹⁶ Dedikoducu, “Şehir Dedikoduları”, 20. Asır, Sayı 157, 18 Ağustos 1955.

*otomobili, filan kadar serveti ile öğünenlere de güzel bir ders olur bu...*¹⁷ Yine bir başka gazeteci de bir tüccarın Hilton'da dostlarına verdiği yemeğin 75 bin liraya mal olmasını, ekonomik sıkıntıların ve dış borçların olduğunu vurgulayarak eleştirmiş, bunun ecnebler tarafından hoş karşılanmayacağını belirtmiştir.¹⁸ Adalet Cimcoz da bir yazısında elmaslarıyla, pırlantalarıyla göz alan sosyete hanımları için "*Acaba bu zenginler hiç resim satın almazlar mı?*" diye sormuştur.¹⁹ Gazetecilerin, sosyetedeki bir beklentilerinin olduğu aşikârdır. Ama bu yaklaşımlar, onların beklentilerinin gerçekleşmediği anlamına da gelmemelidir. Bu yüzden birkaç kişinin lüks tüketimi veya israfa varan harcaması, bütün sosyeteye mal edilmemelidir. Bununla ilgili olarak Refik Halid Karay'ın 31 Ocak 1956 tarihli *Akşam* gazetesinde yayınlanan "Şatafat" başlıklı yazısı yerinde bir izah olacaktır. Karay, büyük bir otelde verilen bir baloda, hanımların kürk, tuvalet ve mücevherlerinin ihtişamı karşısında otelde bulunan Amerikalıların, şaşkınlıklarını ve yardıma muhtaç bir ülkenin bu derece şatafata düşkün olmaması gerektiğini düşündüklerini yazmıştır. Ama Karay'a göre "*Dünyanın hiçbir yerinde birkaç bin zengin o memleketin gerçek simasını göstermeye yetmez.*"²⁰ Buradaki durum da böyle izah edilebilir. Sadece birkaç örnekten hareketle yanlış bir sosyete algısı geliştirmek doğru olmayacaktır.

Gazete ve dergilerin cemiyet köşelerini hazırlayan isimlerden bahsetmek gerekirse bu isimlerin başında Adalet Cimcoz gelmektedir. Hatta Adalet Cimcoz cemiyet haberleri konusunda duayen isim olarak zikredilebilir. Cimcoz'un sosyeteyle ilgili verdiği haberler "kaliteli dedikodu" kavramını çok rahatlıkla karşılamaktadır. Onun sosyete denildiği zaman daha çok gösterişten ibaret olan algının kırılmasındaki en güçlü isim olduğu söylenebilir.

Adalet Cimcoz, 1910'da Çanakkale'nin Kilitbahir ilçesinde doğmuştur.²¹ Balkan Savaşları'nın (1912) başlamasıyla birlikte ailesi Almanya'ya gitmiştir. Bu yüzden

¹⁷ Ayşe Fatma, "Şehirden Mektuplar", *20. Asır*, Sayı 137, 31 Mart 1955.

¹⁸ Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 155, 4 Ağustos 1955.

¹⁹ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 69, 10 Aralık 1953.

²⁰ Refik Halid Karay, *Memleket Yazıları 16: Taklitten Âdete Gündelik Hayat*, Haz. Tuncay Birkan, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2017, s. 639.

²¹ Mine Söğüt, *Adalet Cimcoz: Bir Yaşamöyküsü Denemesi*, YKY, İstanbul, 2018, s. 1.

çocukluğunun büyük bir kısmını burada geçirmiştir. Ailesiyle birlikte Cumhuriyet'in ilanından bir süre sonra 1924 yılında yurda dönüş yapmış²² ve 1930 yılında da İstanbul'a yerleşmiştir.²³ O, Almancası iyi düzeyde olduğundan Türkiye'de, Toprak Mahsulleri Ofisi'nde bir süre çevirmen olarak çalışmıştır.²⁴ Burada tanıştığı avukat Mehmet Ali Cimcoz ile 1939 yılında evlenmiştir.²⁵ Eşinin sanat çevresi Adalet Cimcoz'un çevresinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

Cimcoz, sanat dünyasında bir diğer katkısı ve desteği büyük dublaj sanatçısı olan abisi Ferdi Tayfur'dan görmüştür.²⁶ Ferdi Tayfur'un yardımıyla İpek Film'de seslendirme yapmış ve "dublaj kraliçesi" olarak anılmıştır.²⁷ O, dublaj kraliçeliğine giden ilk adımını abisinin eşi Melek Tayfur'un²⁸ hastalanması üzerine King Kong filmi ile atmıştır.²⁹

²² Adalet Cimcoz ve ailesinin 1924 yılında Türkiye'ye döndüğü ve 1930 yılında da İstanbul'a yerleştikleri belirtilmiştir. Ancak altı yıllık bu sürede nerede yaşadıklarına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ailenin Çanakkaleli olduğu göz önünde bulundurulursa bu sürede Çanakkale'de ikamet etmiş olabilecekları düşünülebilir.

²³ Bayazoğlu, *a.g.m.* Erişim Tarihi: 27.02.2020.

²⁴ "Adalet Cimcoz", <https://www.biyografi.info/kisi/adalet-cimcoz> Erişim Tarihi: 27.02.2020.

²⁵ Mehmet Ali Cimcoz, İttihat ve Terakki Partisinin destekçilerinden olan Salah Cimcoz'un yeğenidir. Aldığı iyi eğitimi, görgüsü ve sanat dostu olmasıyla tanınan Salah Cimcoz, 1931-1946 yılları arasında TBMM'nin 4-5-6-7. dönemlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin İstanbul'dan seçilmiş milletvekilidir. Kaynak için bkz. "Mora'dan Moda'ya Cimcoz Ailesi", <https://www.posta.com.tr/moradan-modaya-cimcoz-ailesi-127654> Erişim Tarihi 29.02.2020.

²⁶ Azime Savaş, Maya Sanat Galerisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2008, s. 45.

²⁷ Söğüt, *a.g.e.*, s. 1.

²⁸ Melek Tayfur, 1930'lu yıllarda operetleriyle ünlenmiş Muhlis Sabahattin Ezgi'nin kızıdır. Melek Tayfur tiyatro oyuncusudur. 1933 yılında Ferdi Tayfur ile evlenmiştir. Ferdi Tayfur'un hareketli yaşamı ve kokain bağımlısı olması Melek Tayfur'un var olan tüberkülozunun ilerlemesine sebep olmuştur. Hastalığın ilerlemesi üzerine Ferdi Tayfur eşini terk etmiştir. Terk edilışinden sonra maddi imkânsızlıklar nedeniyle yaşlı ve zengin biriyle yaşamaya başlamıştır. Uzun zaman bu yaşlı zengininin istismarlarına maruz kalan Melek Tayfur 1939 yılında 24 yaşında vefat etmiştir. O, hatıra defterlerini Melek Kobra imzasıyla tutmuştur. Ümit Bayazoğlu, *Hatırda Kalmaz Satırda Kalır 58 Portre*, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 240-243.

²⁹ Cimcoz, King Kong filminde Fay Wray'i seslendirmiştir. Dublaj sanatçılığında çok beğenilen Cimcoz devlet memuru olduğu için Seniye Sonku takma adını kullanır. Belgin Doruk, Muhterem Nur, Sezer Sezin, Türkan Şoray, Fatma Girik ve Filiz Akın gibi pek çok sanatçıyı seslendirmiştir. Savaş, *a.g.t.*, s.45-46;

https://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet_Cimcoz Erişim Tarihi: 07.03.2020.

Adalet Cimcoz dublaj sanatçılığı dışında çeviriler yapar. Bertolt Brecht, George Büchner, Franz Kafka ve B. Traven gibi yazarların eserlerini Türkçeye çevirir. 1962 yılında Kafka'nın *Milena'ya Mektuplar* çevirisi ile Türk Dil Kurumu çeviri ödülünü alır.³⁰ O, bir yandan dublaj sanatçılığı bir yandan çeviri yapmanın yanında bir de çeşitli gazete ve dergilerde dedikodu haberleri yazar. "*Sosyetenin bütün girdisini çıktısını kaleminin ucuna dolayarak okuyucuların gözleri önüne seren*" Cimcoz yazılarını Fitne-Fücur müstear ismiyle yazar.³¹ O, kendisi ile yapılan bir röportajda kendisine yöneltilen gazeteciliğe hangi tarihte, hangi gazete veya mecmuada başladığı gibi sorulara,

"1945'te Tasvir gazetesinde sanat kritikleri ve sosyete dedikoduları yapmakla başladım. Sonra sırası ile Demokrat İzmir gazetesinde, Salon mecmuasında, Aydede mecmuasında, Son Saat gazetesinde sanat kritikleri ve sosyete dedikoduları hakkında yazılar yazdım. Halen Yeditepe, Hafta ve Yirminci Asır mecmualarında tiyatro kritikleri ve sosyete dedikoduları yazıyorum. Bu işlerle birlikte Maya Sanat galerisini idare ediyor ve film dublajları yapıyorum."³²

cevabını vermiştir.

Memur olarak başladığı hayatı dublaj sanatçılığı, çevirmenlik ve dedikodu yazarlığıyla devam eden Cimcoz, 1950 yılında Maya Sanat Galerisi'ni açar ve zaten geniş olan arkadaş çevresi daha da genişler. O, Maya Sanat Galerisi'ni pek çok sanatçı için ortak bir mekân kılar. Mine Söğüt, Cimcoz'un Maya ile sanat dünyasını avucunun içine aldığı yazır.³³ Galerinin kurucusu her ne kadar Adalet Cimcoz olsa da fikir babaları Sabahattin Eyüboğlu ve Orhan Veli'dir.³⁴ Mehmet Ali Cimcoz'un mali desteği ile Maya Sanat Galerisi, 25 Aralık 1950 tarihinde Beyoğlu Kallavi Sokak'ta 20 numaralı apartmanın birinci katında açılır.³⁵

Cimcoz sanat galerisi açma fikrinin Türkiye'nin böyle bir yere ihtiyacı olduğundan kaynaklandığını belirtir ve kendisi ile yapılan bir röportajda, *Avrupa'da muhallebici dükkânı kadar bol miktarda sanat galerileri vardır. Hâlbuki bizde bir tane dahi*

³⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet_Cimcoz Erişim Tarihi: 07.03.2020.

³¹ Nuran Özlük, *Resimli Yirminci Asır Sistemik İndeks*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2011, s. 16.

³² "Adalet Cimcoz ile Röportaj", *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi*. [Cimcoz ile Röportaj.pdf](#) Erişim Tarihi: 08.07.2020.

³³ Söğüt, *a.g.e.*, s. 17.

³⁴ Savaş, *a.g.t.*, s. 17.

³⁵ Savaş, *a.g.t.*, s. 18;

yoktu. Bu sebeple uzun zaman çalıştım, çabaladım nihayet bir sene evvel bu galeriyi açabildim.”³⁶ cevabını verir. Böyle bir gözlem yapmasında lise yıllarını Almanya’da geçirmiş olmasının etkisi olabilir.

Büyük bir eksikliği gideren ve her kesimden insana kapısını açan Maya Sanat Galerisi’ni ziyarete giden *Hafta* mecmuası yazarlarından Nurettin Nur, galerinin kapısında: “Vardım kırklar meclisine/ Gel berû ey can dediler/ İzzet ile selam verdim/ Gir işte meydan dediler”³⁷ deyişiyile misafirlerini karşıladığını yazar. Galeriyi ziyaretinde duvarlarda Ferruh Başağlı’nın yağlı boya ve gravür tablolarını, öteye beriye serpilmiş modern heykelleri, tahta ve yakılarak yapılmış güzel yemiş ve yemek tabaklarını gören Nur, bütün bu eserleri yaşayan sanat olarak tanımlamaktadır.³⁸ Maya Sanat Galerisi, sadece sergilerin düzenlendiği tabloların satıldığı bir galeri değildir. Burası sanat sohbetlerinin edildiği, dostlukların kurulduğu, sanatçılara eserlerini sergileme imkânı veren ve yeni sanatçıların kendilerini gösterebildikleri bir mekân olarak faaliyet göstermiştir. Gökhan Akçura da Cimcoz’un ölümünden yirmi yıl sonra bir anma yazısında Maya’nın birçok yeni sanatçıyı İstanbullular’a tanıttığını, yenilikçi ve araştırmacı bir anlayışla hareket ettiğini ifade eder.³⁹

Genç kuşağı sanata teşvik eden, yaşlı nesli ise yeni olandan haberdar eden Maya’nın temel felsefesini, modern motiflerle eski desenlerin harmanlanarak işlenmesi ve sanatın sadece sanatla uğraşanlar için değil aynı zamanda halka sevdirmeye gayesi oluşturmaktadır. Bu yüzden Maya, resim, şiir, karikatür, heykel, yazmalar üzerine işlenen el işleri gibi sergiler ve her on beş günde düzenlenen kokteyllerle İstanbul’un sanatseverlerini, güzel ve şık hanımlarını, yazar, gazeteci, müzisyen, ressam ve heykeltıraşları sık sık bir araya getirmektedir.⁴⁰ İstanbul’un sanat camiasını ve pek çok cemiyet mensubunu bir araya getiren

³⁶ M.B., “Adalet Cimcoz”, *Bütün Türkiye*, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi. [Adalet ve Maya Röportajı.pdf](#) Erişim Tarihi: 08.07.2020

³⁷ Nurettin Nur, “Maya Sanat Galerisinde Bir Saat”, *Hafta*, Sayı 132, 4 Nisan 1952.

³⁸ Nur, *a.g.m.*, 4 Nisan 1952.

³⁹ Gökhan Akçura, “Dostları O’na Ada Derdi”, *Kültür-Sanat*, 13.03.1990, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi. [kültür sanatı.pdf](#) Erişim Tarihi: 09.07.2020.

⁴⁰ Adalet Cimcoz, “Sosyete Dedikoduları: Maya Galerisinde Kokteyl”, *Hafta*, Sayı 133, 11 Nisan 1952.

Maya'yı sürekli ziyaret edenler arasında Sabahattin Eyüboğlu, Magdi Rufer, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Ali ve İnge Bütün gelmektedir.⁴¹ Sabahattin Eyüboğlu ve eği Magdi Rufer Maya'nın hemen üst katında oturdukları için düzenlenen çoğu etkinliğe katılırlar.⁴² Yine Vala Ebüzziya, Sait Faik, Ahmet Hamdi Tanpınar, Orhan Kemal, Füreya Kılıç, Aliye Berger, Metin Eloğlu, karikatürist Altan Erbulak, hem terzisi hem de yakın arkadağı Nedret Suman, Özdemir Asaf ve karısı Yıldız Moran da Maya'ya çok sık uğrayanlar arasındadır.

Maya, 1951-1955 yılları arasında, resim, fotoğraf, karikatür, mozaik, seramik, yazma, heykel, fotoğraflı şiir, paralel plastik ve müzik olmak üzere pek çok sergiyi ağırlamıştır. Avni Arbaş, Azra İnal, Nuri İyem, Fikret Otyam gibi ressamın resim sergisi; Bedri Rahmi Eyüboğlu yazma sergisi; Füreya Kılıç, Kuzgun Acar seramik sergisi; Nevzat Üstün fotoğraflı şiir sergisi açmıştır.⁴³ Adalet Cimcoz'un yakın arkadaşlarından Fikret Adil ise kendi koleksiyonunu sergilemiştir.⁴⁴ Maya'nın oldukça faal bir dönem geçirmesini sağlayan Adalet Cimcoz, galerinin gelirleri, giderlerini karşılayamadığı için 31.07.1955 tarihinde galeriyi kapatmıştır.⁴⁵

O, Maya Sanat Galerisi'ni kapatsa da mecmualarda, "Şehir Dedikoduları", "Salondan Salona", "Sosyete Dedikoduları", "Zibidi'ye Mektuplar" gibi dedikodu yaptığı köşe yazılarıyla bir dönemin sosyete ve sanat camiası hakkında ayrıntılar vermeye devam etmiştir. Onun geniş bir kitleden haberler vermesi İstanbul

⁴¹ Cimcoz, *a.g.m.*, 11 Nisan 1952.

⁴² Mine Söğüt, *Adalet Cimcoz Bir Yaşamöyküsü Denemesi*, YKY, İstanbul, 2018, s. 73.

⁴³ Savaş, *a.g.t.*, s.74-75

⁴⁴ Savaş, *a.g.t.*, s.75.

⁴⁵ Maya Sanat Galerisi'nin kapanmasından bir sene önce 14 Haziran 1954 tarihinde "Kurtarıcı Sergi" düzenlenmiştir. Sergiye, Pindaros Platonidis, Güngör Güven, İhsan Şurdum, Oktay Günday, Ferruh Başağa, Nuri İyem, İvi S., Nedim Günsür, Adnan Çoker, Nevzat Üstün, Kuzgun Acar, Aloş, Nevin Demiryol, Avni Arbaş, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Leyla Gamsız, Balaban, Lütfi Günay, İlhan Uğan, M. Şadi Çalık, Selma Emiroğlu, Güngör Kabakçioğlu, Mim Uykusuz, Ferruh Doğan, Attila, Altan, Nusret Suman, Abdurrahman Öztoprak, Necdet Akar, Aliye Berger, Füreya Kılıç, Max Meinecke, Asuman Kılıç, Ali Bütün, Öz Somer, İ. Bari, Azade Akar gibi sanatçılar birer eser göndermiştir. Nazan İbşiroğlu, Baha Gelenbevi ve Ara Güler de fotoğrafları ile sergiye katılmışlardır. Kaynak için bkz. Zahir Güvemli, "Kurtarıcı Sergi", *Vatan*, 24.06.1954, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi, [Kurtarıcı Sergi.pdf](#) Erişim Tarihi: 06.01.2021.

sosyetesinde yadsınamayacak bir networke sahip olması ile alakalıdır.⁴⁶ O, hiçbir defileyi, konseri, kokteyli, baloyu, sinema ve tiyatro sezonunun açılış gecesini kaçırmaz ve cemiyet haberlerini okuyucuya usta ve sivri bir dille aktarır. Ayrıca dedikodu haberlerine geçmeden önce, kendisine uygun bir zemin oluşturur. 1947 yılında Güzel Sanatlar Akademisinde düzenlenen bir kokteyle davet edilen Cimcoz, salonda anlatacaklarına dair girizgâh niteliğinde birkaç şey söyleme gereği duyar: *“Bu pencereden bütün mahremiyetiyle İstanbul’daki toplulukları seyredebilirsiniz. Onlar sizi görmedikleri müddetçe de rahatça dedikodu yapabilirsiniz. Tatlı şeydir şu dedikodu vesselam...”*⁴⁷ der ve kokteylin ilerleyen saatlerinde yaptığı girizgâha uygun olarak gözlemlerini aktarmada sakınca görmez: *“Şu siyah kadife tayyörlü ve etekleri topuk bileklerine kadar inen, başında Karmen Miranda’yı⁴⁸ hatırlatan üç metre öne doğru uzanmış beyaz şapkası olan ve ayaklarına bileklerinden sarılı korkunç irtifadaki mantarlarla dolaşan bayan...”*⁴⁹

⁴⁶ Adalet Cimcoz’un oldukça geniş bir çevreye sahip olduğu Şakir Eczacıbaşı’nın anlattıklarından da anlaşılmaktadır. “1953’ün Ekim ayında bir Çarşamba günü, İngiltere’nin en iyi yönetmenlerinden Michael Powell ve Emerich Presburger’in birlikte çevirdikleri Hoffman’ın Masalları filminin Şan Sineması’nda hafta sonu gösterime gireceğini duyunca filmi, *Yaprak*’ın Pazar günü çıkacak sayısının baş konusu olarak ele almaya karar vermiştik... Hoffman’ı Alman edebiyatını iyi bilen biri yazmalıydı. Tunç, “Behçet Necatigil” demişti. “Alman yazarları o iyi bilir.” Necatigil’in adresini ya da telefon numarasını bir türlü bulamıyorduk. Aklıma Adalet Cimcoz gelmişti, Necatigil’in nerede oturduğunu o bilebilirdi. Adalet Hanım’ı aradığımızda uyuyordu; mırıldanarak da olsa adresi vermişti.” Şakir Eczacıbaşı, *Çağrışımlar Tanıklıklar Dostluklar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 194. Yaprak, *Vatan* gazetesinin sanat eki olarak 1953 yılının Temmuz ayında “Vatan’ın Sanat Yaprığı” adıyla Tunç Yalman, Özcan Ergüder, Oktay Akbal ve Şakir Eczacıbaşı tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Eczacıbaşı, *a.g.e.*, s. 178.

⁴⁷ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Akademide Kokteyl Partisi”, *Salon*, Sayı 2, 15 Kasım 1947; *Salon* mecmuasının bu sayısı Adalet Cimcoz’un bu mecmuada ilk olarak yazmaya başladığı sayı olması bakımından önemlidir. Cimcoz’un daha ilk sayıdan itibaren, ileride yapacağı dedikoduların zeminini hazırladığı söylenebilir.

⁴⁸ Carmen Miranda 1930-1950 yılları arasında damga vurmuş Brezilyalı dansçı ve film yıldızıdır. Carmen Miranda’nın başrol oynadığı filmlerden bazıları: *Down Argentine Way* (Arjantin Yolu, 1940), *That Night in Rio* (Rio Geceleri, 1941) başrol oynadığı filmlerden bazılarıdır. Kaynak için bkz. Rekin Teksoy, *Rekin Teksoy’un Sinema Tarihi*, Cilt 1, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 361.

⁴⁹ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Akademide Kokteyl Partisi”, *Salon*, Sayı 2, 15 Kasım 1947. Adalet Cimcoz’un üslubuyla ilgili örnekler çoğaltılabilir: Örneğin Gazeteciler Cemiyeti’nin verdiği bir konsere katılan Cimcoz’un burada söyledikleri de, kendisine sağladığı meşru alanı ve üslubunu göstermek açısından kayda değerdir. *“Benim daima şapka ve elbiseleri anlatmama Fikret Adil kızıyor, ama ne yapayım elimde değil, mesela*

Sosyetenin kılık kıyafeti, davranışları, aşk dedikoduları, aldatmaları, varlıkları, arabaları, pırlantaları; sinema, tiyatro, defile ve konser gibi etkinliklerin kritikleri, edebiyat, sanat, müzik, spor moda gibi alanların hepsi Cimcoz'un ilgi alanına girmektedir. Bunun bir nedeni sahip olduğu çevrenin çok çeşitlilik arz ediyor olmasından kaynaklıdır. Bu yüzden yazılarında her ne kadar beni "kadınlar" ilgilendiriyor dese de, söz konusu bu alanların hepsine kulak kabartır ve dilini sakınmadan fikrini söyler. Modern olan yeni olan her şeye hayran olan ve bunu sürekli söyleme gereği duyan Cimcoz, insanların yetkin olmadığı alanlarda konuşmasını eleştirir. Tabii dili yine sivridir. *Zafer* gazetesinde Üç Yıldız imzasıyla yazan Samet Ağaoğlu da bu dilden nasibini alır. "*Zafer gazetesinde imzasını Üç Yıldız olarak atan amatör bir yazar "Hikâye edebiyatın gecekondusudur" gafını edince Sait⁵⁰ duramadı Paris biletlerini aldı ve caymadıysa uçtu gitti...*"⁵¹

Çok çeşitli alanlarda yazan Adalet Cimcoz'un cemiyetten haberler verdiği dedikodu yazılarının en yoğun olduğu dönem 1947-1955 yılları arasındır. 1955'ten

Markizin usta şekercisi Hrantın hediyelik şeker sepetlerini anlatan sarı tafta ve lila güllü bir şapkayı görünce nasıl yazmam. Kadınlarımız erkeklerin zevkine göre ve onlar için giyinseler mutlaka daha şık ve daha az gülünç olacaklar. Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Gazeteciler Cemiyetinin Konseri", *Salon*, Sayı 8, 15 Şubat 1948.

⁵⁰ Cimcoz, Sait Faik Abasıyanık'ın, karaciğer rahatsızlığından dolayı Paris'e gideceğini bildirmiştir. Burada da Paris'e gitmekten bahsettiği durum budur. Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 12, 1 Kasım 1952- Sayı 14, 15 Kasım 1952.

⁵¹ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 15, 22 Kasım 1952; Adalet Cimcoz'un kurduğu arkadaşlıklar zaman zaman başına dert olmuştur. Sabahattin Ali, Nazım Hikmet gibi isimlerle arkadaşlığı, onları evlerinde ağırlaması ölene kadar kurtulamayacağı dedikodulara sebep olmuştur. Cimcozlar komünistlerle ilişki kurmak veya tam aksine onlarla ilgili bilgi toplamak gerekçesiyle sorgulanmışlardır. Sabahattin Ali'nin öldürülmesinden hemen önce Cimcozlar'ın evinde kalması, kendi arkadaş çevrelerinde dahi Sabahattin Ali'yi onların ihbar ettiği kanaatini güçlendirmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Asım Bezirci, Sabahattin Ali'nin Cimcozlar'da kaldığını ama onlara kaçacağını söylemediğini yazmaktadır. Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1992, s. 75; Şakir Eczacıbaşı da anılarında arkadaşı Mehmet Ali Cimcoz'un kendisine her şeyi anlattığını ve olayla ilgili herhangi bir alakalarının olmadığını söyler. Ancak Mehmet Ali Cimcoz'un Sabahattin Ali'yi ihbar eden adamın ismini bildiğini ve Sabahattin Ali'nin kızı ve eşi dâhil kimseyle paylaşmadığını da ekler. Eczacıbaşı, *a.g.e.*, 637; Sabahattin Ali'nin kızı Filiz Ali ise babasının ölümüyle ilgili Cimcoz'ların MİT ajanı olup olmadıklarına dair şüphelerinin bulunduğunu ancak bu şüpheleri giderecek tek gücün devlet olduğunu belirtmiştir. Kaynak için bkz. "Maya Sanat Galerisi MİT Üssü Müydü?", *Hürriyet*, 12.08.2000, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi. [Maya Sanat Galerisi.pdf](#) Erişim Tarihi: 02.08.2021.

sonra sosyete dedikoduları yazmayı bırakmış, sinema, tiyatro edebiyat ve sanat kritikleri yazmaya devam etmiştir. Ama bu sefer Fitne-Fücur mahlasını değil Adalet Cimcoz imzasını kullanmıştır.

Cemiyetten haberler veren bir diğer isim Nermin Körükçü'dür. Körükçü *Hafta* mecmuasında "Ankara'da Cemiyet Hayatı" köşesinde Ankara sosyetesinden haberler vermektedir. Onun cemiyet haberleri vermeye başladığı yıl 1953 yılıdır ve o, 1960 yılında dergi kapanana kadar –aralıklı da olsa- yazmıştır. Dönem Demokrat Parti dönemidir. Bu yüzden Ankara'dan verdiği haberlerde sosyete mensupları daha çok Demokrat Partili kimselerden oluşmaktadır. Nermin Körükçü'nün yazılarında yumuşak bir üslup kullandığı görülmektedir. Bunda yazılarında daha çok siyasi elitleri anlatmış olması etkili olabilir. Çünkü gazete ve dergiler yayınlanan bazı yazılardan ötürü –bunlar bilhassa iktidarı eleştiren yazılar- rahatlıkla sansüre uğrayabilmektedir. Cemiyetle ilgili haberlerde de durum aynıdır.⁵² Körükçü'nün yazıları sayesinde Ankara'nın en sosyetik isimlerinin kimler olduğunu, kimlerin hangi mekânları sevdiğini, en iyi golf oynayanı, en iyi dans edeni, en şık ve pahalı giyineni, nerede hangi etkinliklerin düzenlendiği gibi bilgiler öğrenmek mümkündür. Körükçü başkentin kültürel aktivitelerinden de haberler verir. Ancak tiyatro, opera ve sinema gibi etkinliklerde, filme ya da oyuna dair fazla kritik yapmaz. Daha çok salonu dolduranlara yönelik bilgiler aktarır.

Demokrat Parti döneminde Ankara ve İstanbul sosyetesinden haberler veren bir isim de Sadi Günel'dir. Sadi Günel, eşi Melahat Günel ile birlikte Ankara'da çıkardıkları, *Sanat Estetik Sosyete* dergisinin sahibidir. 1956 yılında yayın

⁵² Cemiyet haberleri ile ilgili verilen bilgiler neticesinde basında konulan yasaklara ilişkin Müşerref Hekimoğlu'nun anılarında anlattığı bir olay örnek olarak verilebilir. "Devlet Bakanı Emin Kalafat, "Dedikodu Tatlı Şeydir" köşesinde yazdıklarımın hoşlanmıyor, tatlı tatlı yazılan acı gerçeklerin kamuoyuna yansımaması için o tür yazıları yasaklıyor. O köşede bir yazım da doğrudan Emin Kalafat ile ilgili. Süreyya'da bir geceyi anlatıyorum, başkentin şıklığı, İspanyol orkestrası, masalarda DP'li bakanlar. Bakanlardan biri de Emin Kalafat. Ben yazımda hayli neşeliydi, yürürken dengesini yitirdi, sırtüstü yere düşünce herkes şaşırды, diye yazdım. Ama çok içkili olduğu için yere yıkılmıştı! Kapalı biçimde yazılmasına da içerlemiş olacak. Basınla ilgili devlet bakanı olduğu için o tür yazıları yasakladı hemen!" Müşerref Hekimoğlu, *Anılar "Bir Cumhuriyet Kızı"*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2005, s. 137-138.

hayatına başlayan derginin balolar, kokteyller, davetler, çaylar, sergiler, defileler, dernek faaliyetleri, düğünler gibi bütün sosyal ve kültürel aktivitelerini Sadi Günel anlatmaktadır. Bunun yanı sıra Günel, Ankara ve İstanbul sosyetesinde öne çıkan isimlerle röportajlara da yer vermiştir. Sadi Günel'in Ankara ile ilgili verdiği haberlerde daha çok dönemin siyasileri ön plana çıkmaktadır. Derginin faaliyette olduğu yıllarda Demokrat Parti iktidardadır. Bu yüzden Günel'in Ankara sosyetesine yönelik verdiği bilgiler ağırlıklı olarak Demokrat Parti çevresinden kişilerce oluşmaktadır. Onun İstanbul sosyetesine dair verdiği haberler ise sinema ve tiyatro oyuncularını, radyo ve opera sanatçıları, yazar ve şairleri, modacıları vs. kapsamaktadır. Gerek Nermin Körukçü'nün gerekse Sadi Günel'in anlatımlarında belli bir mesafeyi gözettikleri söylenebilir. Onların sosyetenin eğitimleri, ilgi alanları, yetenekleri, meslekleri, kıyafetleri vs. hakkında yazdıkları görülmektedir. Ancak kim kimi aldatmış, kim kime âşık, kimler bir etkinlikte veya mekânda taşkınlık çıkarmış gibi sosyetenin çok özeli olan ayrıntılara yer vermemişlerdir.

Tez çalışmasında incelenen kaynaklarda kendi isimlerinin yerine mahlas kullanarak sosyete dedikoduları yapan yazarların başında *Salon* ve *Yıldız* dergilerinde yazan Memo gelmektedir. Memo, *Salon* dergisinde “Salondan Salona”, *Yıldız* dergisinde ise “Sosyete Tamtamları” veya “Yeni Yıldız Tamtamları” köşelerinde sosyeteden haberler vermektedir. O, yazılarında ses sanatçıları, sinema ve tiyatro oyuncularıyla ilgili dedikodulara yer vermiştir. Ayrıca onun anlattıkları, bahsettiği bu kişilerin nerede oturdukları, hangi marka arabaya bindikleri, hangi mağazalardan ve terzilerden giyindikleri, sahne aldıkları yerler, yaşadıkları aşklar veya terk ettikleri yahut terk edildikleri aşklara kadar pek çok şey içermektedir. Örneğin “*Fikret Hakan’la ZaZa Gaborumuz*”⁵³ arasında başlayan samimi arkadaşlık Küçük Sahne sanatçıları arasında büyük bir alaka ve heyecan uyandırmıştır. *Yalnız şu kadarını ilave edeyim ki, bu dostluk ve ahbaplıklar son zamanlarda moda olan cinsten değil! Çünkü ikisi de ne kanuni, ne de şer’i bağlarla başkalarına bağlı kimseler değiller!..*”⁵⁴ Yine bir başka örnek “*Duru filmin*

⁵³ Burada ZaZa Gabor olarak anlatılan kişi Küçük Sahne oyuncularından Saime Bekbay'dır. Memo, “Yeni Yıldız Tamtamları”, *Yeni Yıldız*, Sayı 99, 17 Nisan 1957.

⁵⁴ Memo, “Yeni Yıldız Tamtamları”, *Yeni Yıldız*, Sayı 78, 21 Kasım 1956.

bu yıl göstereceği “Kısmet”in son sahneleri çevrilmektedir. Geçen gece Şişli’de bir bahçede çevrilen bir sahnede Fikret Hakan ile Pervin Par’ın öpüşmeleri icab ediyormuş. Fikret, bu sahnede, nedense pek soğukmuş. Her halde hakiki gelin için döşediği Kadıköy’deki ev aklına geldi.” bu gibi örnekler Memo’nun üslubu hakkında fikir verebilir.

Mahlas kullanarak cemiyet haberleri yazan diğer isimler arasında *Salon* dergisinde kısa süreliğine yazan Kanca ve Çengel’den bahsedilebilir. Bu iki isim, anlatımlarında sosyete mensuplarının isimlerini açıkça zikretmez. Onlar daha çok sosyetik kişiler hakkında bazı ayrıntılar vererek kim olduklarını anlatmaya çalışır. Adalet Cimcoz gibi bazen ironik bir anlatımla bazen çok sivri bir üslupla yazılarını yazarlar, ancak, Cimcoz gibi açık açık isim vermedikleri için anlattıkları kişilerin kim olduklarını her zaman çıkarmak mümkün olmamaktadır.

Adalet Cimcoz 1955 yılının şubat ayında (*20. Asır*, Sayı 132, 24 Şubat 1955) *20. Asır* dergisinde yazmayı bırakmıştır. 134. sayıdan itibaren Ayşe Fatma müstear isimli yazar “Şehirden Mektuplar” başlığıyla bayrağı devralmıştır. Ancak dergide sadece dört sayı cemiyet haberleri yazmıştır. Ondan sonra “Şehirden Mektuplar”ı İçinizden Biri müstear adlı yazar devam ettirmiştir. O da sadece dört ay dergide yazmıştır. Bu yazardan sonra da Dedikoducu müstear isimli yazar “Şehir Dedikoduları” başlığıyla devam etmiştir. Dergide 28 Temmuz 1955 tarihinde yazmaya başlayan yazar 1958 yılının sonlarına kadar –aralıklı da olsa- yazmıştır.

1. BÖLÜM: DEVRİN YÜKSEK SOSYETESİ VE CEMİYET HAYATI

1.1. CEMİYET NEDİR?

Ankara Palas'ta temiz bir kalabalık vardı... Ön masalardan birinde Ahmet Salih Bey, kayını Fuat Bayramoğlu ve aileleri ile cici baldızı. Salih Bey mutadı olmadığı halde o gece saat beşe kadar kaldı. Ortada büyük bir masada PTT umum müdürü Cahit Akyar ve dostları. Bir köşede Milli Emniyet Başkanı Behçet Paşa ve yavruları. Onun yanında aynı teşkilat başkanlarından Ziya Selışık. Bakın meclisin kıdemli bekârlarından ve en centilmen üyelerinden Muzaffer Kurbanoglu da artık dünya evine girecek; sarışın alımlı ve zarif nişanlısıyla baş başa ve sık sık da pistte. İşte birisi Ankara'nın öteki İstanbul'un büyük tiyatro yıldızları: Muazzez Lutas ve Cahide Sonku (Cahide için sinema yıldızlığı sözünü de kullanmak şart.) Muazzez pek kapalı giyinmişti, salonun sıcaklığına rağmen de pek açılmadı nedense. Yanlarında birisi kıdemli öteki yeni iki jön prömiye: Ayhan Işık ile Haluk Kurdoğlu... Masalarında Cahide'nin kardeşi Adnan'ında bulunduğunu unutmamak gerek, sevimli gençtir... Bir ara Demirspor lokalinden kopan bir grup geldi: Ulaştırma Bakanı Arif Demirer ve sempatik hanımı Hatice Demirer, Osman Kavrakoğlular, Safa Yalçuklar... Oooo Hüseyin Fırat İstanbul'daydı, dönmüş. Adviyeciğimin güzel gözleri parlıyor sevinçten... Abdullah Araylar da sökün etti bakın.⁵⁵

Bu pasaj Nermin Körükçü'nün *Hafta* dergisinde yer alan “Ankara’da Cemiyet Hayatı” başlıklı yazısından bir kesit sunmaktadır. Pasajda Başbakanlık müsteşarı Ahmet Salih Korur; Diplomat Fuat Bayramoğlu; PTT Umum Müdürü Cahit Akyar; Milli Emniyet Başkanı Behçet (Türkmen) Paşa ve yine Milli Emniyet teşkilatından Ziya Selışık, avukat ve Demokrat Parti Manisa Milletvekili Muzaffer Kurbanoglu; Muazzez Lutas sinema oyuncusu ve kendisi gibi tiyatro ve sinema oyuncusu olan eşi Haluk Kurdoğlu, yine sinema ve tiyatro oyuncusu olan Cahide Sonku ve Ayhan Işık; Ulaştırma Bakanı Arif Demirer ve eşi Hatice Demirer; Demokrat Partiden Rize Milletvekili ve aynı zamanda Fener Bahçe Spor Kulübünün eski başkanı olan Osman Kavrakoğlu; Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü ve müfettişliği yapan Safa Yalçuk; Demokrat Parti İçel Milletvekili Hüseyin Fırat ve Ankara Demir Spor idare kurulunda yer alan Abdullah Aray'ın isimleri verilmiştir. Buradaki isimlere dikkat edildiğinde vekiller ve eşleri, bürokratlar, devletin resmî

⁵⁵ Nermin Körükçü, “Ankara’da Cemiyet Hayatı: Yılbaşı Notları”, *Hafta*, Sayı 328, 3 Şubat 1956.

veya sivil kuruluşlarında yer alan yöneticiler, politikacılar, tiyatro ve sinema oyuncular ve farklı sanat dallarında uzmanlaşmış sanatçılar göze çarpmaktadır.

Bir yılbaşı kutlaması için bir araya gelen bu isimlerin meslekleri göz önünde bulundurulursa devletin elit zümresini oluşturdukları görülmektedir. Bu isimlerin farklı iş ve sanat kollarından olmaları, onların bir araya gelip eğlenmelerine ve aralarındaki sosyal alışverişe mani değildir. Bu bakımdan “Ankara’da Cemiyet Hayatı” adlı başlığa tekrar dönmek gerekirse başlıkta yer alan “cemiyet” kavramının belirli bir zümreye mensup farklı sahalardaki kimselerin belirli bir etkinlik için bir araya gelmelerini, toplanmalarını kast ettiği söylenebilir. Buradan hareketle Türkiye’de cemiyetin içerisine kimler girmektedir veya Türkiye’de sosyete hayatının şekillenmesini kimler sağlamaktadır? Bu sorulara geçmeden önce cemiyet nedir kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Cemiyet, Arapça kökenli bir kelime olup “birlik” ve “topluluk” kavramlarını ifade etmek için kullanılmaktadır.⁵⁶ Şükrü Hanioglu kavramın “toplama, biriktirme, devşirme” anlamlarına gelen *cem*’den türetildiğini belirtmektedir. Nişanyan Sözlük’te de “*bu sözcük Arapça cm kökünden gelen cam “toplama” sözcüğünün iya(t) ekiyle yapay masdardır.*” açıklaması yapılmıştır.⁵⁷ Sözlüğün ek açıklama kısmında bu sözcüğün Türkçede 20. yy başlarından itibaren Fransızca *societe* karşılığı olarak kullanıldığı yazmaktadır.⁵⁸ Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise cemiyet, isim olarak “dernek, düğün, topluluk, yüksek sosyete” anlamlarında kullanılmış ve yine isim olarak toplum bilimi alanında “toplum” anlamında kullanılmıştır.⁵⁹ Genel olarak aynı sözcüklerle ifade edilen cemiyet kavramı, toplum üzerine çalışmalarıyla bilinen Alman sosyolog Ferdinand Töniés tarafından ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

⁵⁶ M. Şükrü Hanioglu, “Cemiyet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, s. 329.

⁵⁷ “Cemiyet”, Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/> Erişim Tarihi: 25.08.2022

⁵⁸ <https://www.nisanyansozluk.com/> Erişim Tarihi: 25.08.2022.

⁵⁹ “Cemiyet”, Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 25.08.2022.

Tönnies *Cemaat ve Cemiyet* adlı kitabında dar anlamıyla “topluluk”un karşılığı olarak “cemaat” ve “toplum”un karşılığı olarak “cemiyeti” kullanmıştır.⁶⁰ Tönnies daha geniş bir ifadeyle cemaati, kırsal bölgelerde soy ve akrabalık, komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin daha samimi olduğu ve buna bağlı olarak mekânsal, kültürel ve fikirsel alanda birbirine daha yakın ilişkilerin geliştirildiği bir topluluk şeklinde açıklamıştır.⁶¹ Cemiyeti ise kent kültürünün geliştiği her yerde ancak cemaate oranla daha yapay ve yüzey ilişkilerin olduğu, daha bireysel ve topluluktan bağımsız geliştirilen ilişkiler bütünü olarak ifade etmiştir.⁶² Tönnies ayrıca cemiyetin birbirini bağlayan faktörler olmasına rağmen ayrı kalabildiklerini ama, gerektiğinde bir araya gelip sosyal ilişkilerini belirli bir düzey ve davranış doğrultusunda düzenleyip sürdürebilen özelliklerinin olduğunu da belirtmiştir.

Cemiyet kavramını ele alan bir başka sosyolog da Robert M. Maclver'dır. Maclver cemiyet kavramına, “*Cemiyet bir muamele ve usuller sistemi, otorite ve karşılıklı yardımlar, birçok gruplaşma ve bölünmeler, insan davranışının kontrol ve hürriyetleri sistemidir. Bu, devamlı surette değişen grift sisteme cemiyet diyoruz. Cemiyet, sosyal münasebetler ağıdır ve daima değişme halindedir.*”⁶³ şeklinde bir açıklık getirmiştir. Burada cemiyetin çeşitli sosyal beraberliklerde belirli bir kontrol ve tutum gerektirdiğini ve sürekli değişim içerisinde olduğu üzerinde durulmuştur. Cemiyetin birbirini bağlayıcı olduğu hususlar, beraberlikler, onun kan veya akrabalık temelli değil, bilimsel, kültürel, politik, sanatsal vb. bağlılıklar üzerine oturtulmuş olmasıdır. Ayrıca bu hususlar bir toplumda cemiyet hayatına dair ilişkilerin seyrini göstermesi açısından da kayda değerdir.

Cemiyetin, yukarıda bahsi geçen Fransızca “societe” ve Türkçedeki “yüksek sosyete” karşılıkları ve “sosyete” sözcüğünün de Türk Dil Kurumundaki “*bir topluluktaki gelir düzeyi yüksek ve kendilerine özgü yaşam biçimleri olan topluluk, sosyetenin önde gelenleri, yüksek tabaka*”⁶⁴ şeklindeki açıklaması göz önünde

⁶⁰ Ferdinand Tönnies, *Cemaat ve Cemiyet*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, s. 36.

⁶¹ Tönnies, *a.g.e.*, s. 54.

⁶² Tönnies, *a.g.e.*, s. 98.

⁶³ R. M. Maclver- Charles H. Page, *Cemiyet*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s. 9.

⁶⁴ “Sosyete”, Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi (25.08.2022)

bulundurulduğunda cemiyet ve sosyete kelimelerinin hemen aynı anlamlara geldiği görülmektedir. Kısaca toparlamak gerekirse sosyetenin çeşitli kanallarla birbirine bağlı olan belirli bir zümreyi ve bu zümrenin karşılıklı dayanışma ve muhabbetinin belirli bir kontrol üzerine kurulmuş bir sosyal alışveriş düzeni olduğu söylenebilir.

1.2. SOSYETENİN BASINDAKİ YERİ

Sosyetenin içerisine kimlerin dâhil olup olmadığını ve cemiyet hayatının nasıl şekillendiğini bize sağlayacak olan malzeme ise dönemin basınıdır. Gazete ve dergilerde, siyasi, iktisadi, kültürel içeriklerinin yanı sıra cemiyet üzerine yazılara da yer vermeye başlanmıştır. Cemiyet üzerine yazılan yazılarda, bir nevi Türk sosyetesinin maddi- manevi varlıklarının, onların yaşayış tarzlarının halka arz edilmesi durumu söz konusudur. Bu yazılar vasıtasıyla, söz konusu ele alınan dönemde, Türk sosyetesini denildiği zaman az çok kimlerin bu sınıfa dâhil olduğu hakkında bir fikir sahibi olmak mümkündür. Ayrıca “sosyete” kavramının basında kullanım şekli Türk sosyetesine dair nasıl bir çerçeve çizildiğini de gösterir. Örneğin Refik Halid Karay, *Yeni İstanbul* gazetesinde çıkan bir yazısında “Sosyete” kavramının kullanım şeklini ele almıştır. Karay, herhangi bir gazetede çıkan “Ankara- Dün Altındağ semtinde bir evde 4 erkekle şehrimiz sosyetesine mensup 2 kadın fuhuş yaparken yakalanmıştır.” haberinde geçen “sosyete” kavramının yanlış kullanımına dikkat çekmiş ve burada “sosyete” sözünden ne anlamamız gerektiğine açıklık getirmiştir.

Bu haberdeki “sosyete” sözünden ne anlıyoruz? Vatandaş topluluğunun hangi sınıfıdır? Ecnebi lisanlardaki karşılığı ne ola? Aristokrat mı, burjuva mı, sadece zengin veya isim itibarıyla maruf yahut da süslü giyinen, çay ve kokteyl veren, böyle yerlere devam eden “mondain” demek mi? Hem “sosyete mensup” damgasını vurup o kadınları mahiyeti henüz, teayyün etmemiş bir içtimai sınıfa mal eden kimdir? Polis mi, gazeteci mi, mahalleli mi? Bu da meçhul. Eğer evsafı belli, iyice uzuvlaşmış bir “sosyete” varsa ve randevu evinde yakalanan fahişeler gerçekten “sosyete” malı değilse, o unvan altında tanınan sınıfı tahkire sebep ne? Ecnebi asıllı bir kelimeyi daha berbat ettik. Fransızcada bizim kasetmek istediğimiz manadaki “sosyete”nin tanımı “terbiyeleri, mevkileri, servetleri bakımından temayüz etmiş

insanlar topluluğu”dur... “Sosyete”nin ya ne olduğunu bilelim yahut bilir bilmez ağızımıza almayalım.⁶⁵

Öncelikle burada gerçekleşen olaya benzer ithamların basının tamamı için söz konusu olduğu söylenemez. Ancak bu tarz kullanımlar toplumun sosyeteye yönelik olumsuz bir algının oluşmasında etkili olabilir. Bu çalışmada da, sosyete sözcüğünün Karay’ın ifade ettiği gibi “*terbiyeleri, mevkileri, servetleri bakımından temayüz etmiş insanlar topluluğu*” anlamıyla karşılık bulduğu söylenebilir. Çünkü çalışma için incelenen kaynaklarda sosyetenin bu minvalde kullanıldığı görülmüştür.

Türkiye’de sosyete hayatına dair haberler yapan magazin kanalları İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaygınlık kazanmıştır. Savaştan önce de cemiyet hayatının varlığından bahsedilebilir. Ancak, daha siyasi ve erkek ağırlıklı bir cemiyet yaşantısı söz konusudur. Burada erkek ağırlıklı olarak düzenlenen Cumhuriyet baloları örnek verilebilir. Çünkü Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınlar kamuya açık alanlarda fazla görülmemektedir. Bu Osmanlı Devleti’nden beri gelen bir durumdur. Osmanlı Devleti’nde kadının sınırlarının evle çizilmesi onun toplumsallaşmasını da kısıtlamaktadır. 1908’de İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonra kadının özgürleşmesi ve toplumsallaşması başlamakta ve kadın kamusal mekânlarda görülmektedir.⁶⁶ Cumhuriyet ile birlikte bu hızla aşılacak istense de kadının yeni konumuna alışması, adapte olması zaman almıştır. Ayrıca Cumhuriyet’in ilk yıllarında cemiyet hayatından kesitler sunacak, Türk sosyetesine dair ayrıntıları halka ulaştırabilecek magazin basını da eksikti. Okuyucuya daha çok yabancı oyuncuların, şarkıcıların hayatları ve magazin değeri olan haberler aktarılmaktaydı. Örneğin Avrupa ve Hollywood yıldızlarının dergilerde bol resimli haberlerinin sunulması gibi.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra magazin dergilerinin yayın hayatına girmesi hız kazanmıştır.⁶⁷ Bu dergilerin içerikleri ise daha çok kadınlara yönelik konulardan

⁶⁵ Karay, *a.g.e.*, s. 645.

⁶⁶ Zafer Toprak, *Türkiye’de Yeni Hayat İnkılap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap, İstanbul, 2017, s. 36.

⁶⁷ Bu tarz dergilere kapak resimlerinde pin-up girl resimlerinin yer aldığı *Salon* dergisi, Tahsin Demiray’ın sahibi olduğu *Hafta* ve *Yıldız* dergisi; Osman Nebioğlu’nun sahibi

oluşmaktadır. Dergilerde kadınların saçlarının, kıyafetlerinin, vücut güzelliklerinin nasıl olması gerektiğine dair bolca makale ve resme yer verilmiştir. Dergi ve gazeteler vasıtasıyla okuyucu üzerinde ideal kadın profili oluşturulan bu dönem, aynı zamanda sosyete hakkında yazıların yayınlanmaya başladığı da bir dönem olmuştur. Bu dönemde dünya gündeminde olan sosyetik isimler hakkında yazı serileri düzenlenmeye başlamış, onların gösterişli hayatları orta tabakanın ilgisini çekecek şekilde anlatılmıştır. Örneğin 20. Asır dergisinde yer alan “Kraliçe Süreyya’nın Hayatı” adlı yazı serisi 6 Aralık 1952 tarihli altıncı sayıda başlayıp, 30 Temmuz 1953 tarihli elli birinci sayıya kadar devam etmiştir.⁶⁸ Serinin ilk yazısında “herkesin merak ettiği masal gibi bir hayat”⁶⁹ sloganı ile her kesimden okuyucu kitle bu sosyetik şahsın yaşamına dâhil edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yazı içeriğinde Kraliçe Süreyya’nın yüz ve fizik güzelliğini nasıl koruduğuna dair bilgilendirmeler ile ideal kadın profili sosyetik bir isim ile birleştirilmiştir. Burada birkaç tane önemli husus ortaya çıkmaktadır. İlk olarak bu tarz yazı serileri ya da haberleri sosyete yaşantısına özentî duyulmasına neden olabilmektedir. Bir diğeri “sosyete” algısının kadın profili üzerinden yaratılmaya çalışılmış olmasıdır.

Salon dergisinin “İstanbul’da 3 Zarif Kadın” adıyla başlattığı sosyete anketi de sosyete de kadın algısını güçlendirmektedir. Anket yüksek sosyeteden seçilecek isimlere telefon edilerek ya da balolarda, konserlerde, sinema veyahut tiyatro gibi etkinliklerde bizzat konuşularak sosyetenin güzel bulduğu üç bayanın isminin verilmesi istenmiştir. Salon mecmuası anket ile ilgili açıklamayı “güzelliklerini giyim kuşamlarıyla, tavırlarıyla, yürüyüşleriyle, konuşmalarıyla ahenklendirmeyi bilen zarif kadınlardan en çok rey kazanacak üç tanesinin ismi meydana çıkmış olacaktır.” diye duyurmuştur. İlk anket için Azra İnal, Fatma Tatari, Harika Yardımcı ve Bedia Ştatzer ile görüşülmüştür. Görüşülen dört kişi de ilk olarak “Mefkure Şerbetçi” ismini vermiştir. Bedia Ştatzer dışındakiler ikinci olarak Nükhet Borovalı ismini vermişlerdir. Daha sonra verilen isimler arasında, Nilüfer

olduğu Resimli 20. Asır dergisi; Çağlayan Yayınevi tarafından yayınlanan ve sahibi Ertem Eğilmez tarafından çıkarılan Tef dergisi; Melahat ve Sadi Günel’in çıkardığı *Sanat Estetik Sosyete* dergisi ve Her Hafta gibi dergiler örnek verilebilir.

⁶⁸ “Kraliçe Süreyya’nın Hayatı”, 20. Asır, Sayı 17, 6 Aralık 1952-Sayı 51, 30 Temmuz 1953.

⁶⁹ Şükran Var, “Kraliçe Süreyya’nın Hayatı”, 20. Asır, Sayı 17, 6 Aralık 1952.

Sadıkoğlu, Sara Yazıcı ve Bayan Diktürk isimleri verilmiştir.⁷⁰ Salon dergisi bir sonraki 15 Mart 1950 tarihli sayıda sosyete güzeli belirleme anketini “İstanbul’da 3 Zarif Bayan” başlığı ile vermiştir. Bu sayıda sayıca daha fazla sosyetik hanıma İstanbul’un üç zarif kadını sorulmuştur. Soru yöneltilen İstanbul’un bu sosyetik hanımlarının cevapları da bir önceki sayı ile hemen hemen aynı sonucu vermiştir. 15 Mart 1950 tarihli 58. sayıda yer alan anket sonucu ise aşağıdaki gibidir.

Belkıs Bodson: Tamara Nemli, Şaziye İpar ve Şule Bahrani; Berrin Diktürk: Şaziye İpar, Harika Yardımcı ve Ziba İstanbulyan; Bülend Bekdik: Nükhet Borovalı, Bayan Balıkçıyan ve Melahat Geylani; Celile İsfendiyaroğlu: Vesime İzzettin, Niyal Sadıkoğlu ve Mübeccel Saner; Bayan Cemil Akar: Mefkure Şerbetçi, Tamara Nemli ve Berrin Diktürk; Jülide Kibar: Mefkure Şerbetçi, Nükhet Borovalı ve Berrin Diktürk; Mübeccel Saner: Vesime İzzettin, Bayan Silahşor ve Bayan Şinasi Hakkı; Nebahat Tunalı: Madam Senin, Nükhet Borovalı ve Madam Hayper; Niyal Sadıkoğlu: Serra Apaydın, Leyla Kavala ve Leyla Siren; Nurten Atakmen: Mefkure Şerbetçi, Bayan Diktürk ve Perihan (İzmirli); Perihan Tuğrul: Mefkure Şerbetçi, Bayan Sadıkoğlu ve Nükhet Borovalı; Dr. Semiramis Tezel: Melek Civanşir, Necla Nazif Kazım ve Belma İsmail Artur; Semiha Altın: Cahide Sonku, Berrin Diktürk, Harika Yardımcı; Serra Apaydın: Nesime Borovalı, Ala Ulugay ve Elda Parper; Sevim Evliyagil: Mefkure Şerbetçi, Tamara Nemli ve Samiye Mahmut Ata; Muharrir Zeria Karadeniz ise Mefkure Şerbetçi, Mme Eli Burla ve Mme Lilian Jeuks isimlerini vermiştir. Burada da yoğun olarak Mefkure Şerbetçi ve Nükhet Borovalı isimlerinin öncelikli olduğunu görmekteyiz.⁷¹

Ankette soru yöneltilen ve cevaplarda verilen isimler İstanbul’un öncelikle iktisadi anlamda elit sınıfını teşkil etmektedir. Bu isimlerin mesleki olarak oyuncu, çevirmen, yazar, magazin yazarı, ticaretle uğraşan kimseler oldukları söylenebilir. Ayrıca ankette verilen isimlere dikkat edilirse sosyete gayrimüslimlerin kayda değer bir yere sahip oldukları anlaşılabilir. Yukarıdaki ankette isimleri yer alan bu hanımlardan birkaç tanesini örnek olarak vermek gerekirse; Belkıs Bodson, Kuvayı İnzibatiye komutanı Süleyman Şefik Paşa’nın kızı, namı diğer Benli

⁷⁰ *Salon*, Sayı 57, 1 Mart 1950

⁷¹ *Salon*, Sayı 58, 15 Mart 1950.

Belkıs'tır. Belkıs yaptığı evliliklerden dolayı adından çokça bahsettirmekte ve servet avcısı olarak anılmaktadır.⁷² Ayrıca Benli Belkıs, *Salon*⁷³ ve *20. Asır*⁷⁴ dergilerinin Avrupa muhabiridir. Tamara Nemli, tütün ve kereste tüccarı Mithat Nemli'nin eşidir. Rus asıllıdır.⁷⁵ Cahide Sonku, sinema ve tiyatro oyuncusudur. Tütün tüccarı İhsan Doruk ile evlenmiş ve boşanmıştır. Mefkure Şerbetçi sanatçısıdır ve 1969 yılında İstanbul'da bir sanat galerisi açmıştır. Şerbetçi, 1967 yılında Vehbi Koç önderliğinde kurulan Türk Eğitim Vakfı'nın kurucu üyelerinden iş insanı Mecdettin Şerbetçi⁷⁶'nin eşidir.⁷⁷ Bayan Cemil Akar, Arı Unlarının sahibi iş adamı Cemil Akar'ın eşi Münevver Akar'dır.⁷⁸ Berrin Diktürk, lastik ve kauçuk sanayiciliği yapan iş adamı Rüştü Diktürk'ün eşidir.⁷⁹ Nükhet Borovalı, iş adamı Aziz Borovalı'nın eşidir. Aziz Borovalı'nın kardeşi Ahmet Borovalı'nın ilk eşi olan Nimet Arzık'ın da eltsidir.⁸⁰ Melahat Geylani, iş adamı Galip Geylani'nin eşidir. Melahat Geylani Ankara'da, dokuz bin liraya alınmış olan, ilk vizon kürkü giyen kişidir.⁸¹ Galip ve Melahat Geylani 1955 yılında, tatil için gittikleri Fransa'da, bir trafik kazası sonucu ölmüşlerdir.⁸² Harika Yardımcı, Demokrat Parti döneminde Milli Eğitim Bakanı olan Celal Yardımcı'nın eşidir.⁸³ Şaziye İpar, "Şeker kralı"

⁷² Kanca, "Yabancı Diyarlardaki Tanıdıklar", *Salon*, Sayı 27, 1 Aralık 1948.

⁷³ *Salon*, Sayı 45, 1 Eylül 1949; Sayı 46, 15 Eylül 1949; Sayı 47, 1 Ekim 1949; Sayı 59, 1 Nisan 1950; Sayı 60, 15 Nisan 1950.

⁷⁴ *20. Asır*, Sayı 1, 16 Ağustos 1952.

⁷⁵ Burhan Oğuz, *Yaşadıklarım, Dinlediklerim Tarihi ve Toplumsal Anılar*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2000, s. 542-543.

⁷⁶ Ayrıca Mecdettin Şerbetçi, Sanzer markalı ağır dizel kamyonların ve şehirlerarası otobüslerin Türkiye temsilciliğini yapmıştır. Kaynak için bkz. Rifat N. Bali, "Zenginlerin Malı Züğürdün Çenesini Yorar" *İstanbul'un "Cemiyet Hayatı", Zenginler ve Ultra Zenginler 1950-2022*, Libra Yayınları, İstanbul, 2023, s. 61.

⁷⁷ Barış Dünyası (Aylık Siyasi Fikir Mecmuası), Sayı 66, Kasım 1967; Derginin sahibi: Ahmet Hamdi Başar'dır. Başar, dergiyi ilk olarak 1944 yılında çıkarmaya başlamış ve toplam 21 sayı çıkarmıştır. Daha sonra aynı adla 1962 yılında çıkarmaya başlamıştır. Kaynak için bkz. Barış Dünyası, Sayı 3, 18 Şubat 1944.

⁷⁸ *Hafta*, Sayı 152, 22 Ağustos 1952.

⁷⁹ *Salon*, Sayı 54, 15 Ocak 1950.

⁸⁰ Nimet Arzık, *Tek At, Tek Mızrak 1*, Kaynak Yayınları, Ankara, 1983, s. 14.

⁸¹ Selçuk Erez, "Geçmiş Zaman Terzilerinin Peşinde", *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği: Taha Toros Arşivi*. <https://core.ac.uk/download/pdf/38320764.pdf> Erişim Tarihi: 11.09.2020.

⁸² *Akis*, Sayı 89, 21 Ocak 1956.

⁸³ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 436, 14 Şubat 1958.

olarak bilinen ve Türkiye’de ilk şeker fabrikasını kuran, iş adamı Hayri İpar’ın kızıdır.⁸⁴

Gazete ve dergiler bu tarz yazı serilerinin ve anketlerin yanı sıra bir “sosyete gündemi” oluşturmaya başlamıştır. Bunlar günlük ya da haftalık olarak sosyetenin neler yaptığına dair bilgiler veren yazılardır. Sosyetenin kadınsız olamayacağını ifade eden Kudret Emiroğlu bu dönem için Avrupa’nın “Sosyete/cemiyet Haberleri” köşeleri hazırladığını bunun uluslararası uzmanlık alanı haline geldiğini belirtmektedir.⁸⁵ Bu yazı köşeleri Türk basınında “Şehir Dedikoduları”⁸⁶, “Sosyete Dedikoduları”⁸⁷, “Salondan Salona”⁸⁸, Ankara’da Cemiyet Hayatı”⁸⁹, “Dedikoducu”, “Ankara’da Neler Oluyor?”⁹⁰, “Siz de Orada mıydınız?”⁹¹ ve “Sosyete Tamtamları”⁹² gibi başlıklarla boy göstermeye başlamıştır. Hazırlanan sosyete haberleri, sosyeteden pek çok kimseyi bir arada görme imkânı sunmaktadır. Bu yazılar kabaca, sosyetenin hangi etkinlikte nerede olduğunu, kimlerle birlikte olduğunu, ne giydikleri gibi daha çok kamusal alanlarda geçen ve toplu bilgilerin aktarıldığı yazılardır. Pek çok sosyete mensubunu bir arada görebildiğimiz bu köşe yazılarının yanında bir de tek tek sosyetik kişilerle röportaj yapılarak hazırlanan yazı serileri mevcuttur. *Hafta* mecmuasında Adalet Cimcoz

⁸⁴ Kanca, “Öteden Beriden Dedikodular”, *Salon*, Sayı 43, 1 Ağustos 1949.

⁸⁵ Kudret Emiroğlu, *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, Dost Kitabevi, Ankara, 2001, s. 90; Kudret Emiroğlu’nun bahsettiği Avrupa sosyetesini hakkında bilgiler veren köşe yazılarının gerek çeviri olarak gerekse Avrupa’da bulunan muhabirler aracılığıyla Türkiye’deki dergi ve gazetelerde de yayımlandığı görülmektedir. Bu konuda örnek olarak *Salon* ve *20. Asır* dergilerinin Avrupa muhabirliğini yapan Belkıs Söylemezoğlu’nun yazıları iyi bir örnek teşkil etmektedir. Belkıs Söylemezoğlu, Avrupa seyahatleri boyunca Paris, Münih, Berlin, Roma, Milano, Bern gibi şehirlerde gözlemlendiği Avrupa sosyetesinin gece hayatına, modasına, sosyal ve kültürel aktivitelerine, nerede nasıl giyindiklerine kadar pek çok gözlemlerini *Salon* ve *20. Asır* dergilerinde yayınlamıştır. Kaynak için bkz. Belkıs Söylemezoğlu, “Paris Haberleri”, *Salon*, Sayı 57, 1 Mart 1950.

⁸⁶ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 4, 6 Eylül 1952.

⁸⁷ Adalet Cimcoz, “Sosyete Dedikoduları”, *Hafta*, Sayı 129, 14 Mart 1952.

⁸⁸ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona”, *Salon*, Sayı 2, 15 Kasım 1947; *Salon* dergisinde yer alan “Salondan Salona” başlıklı sosyete yazılarının Adalet Cimcoz dışındaki yazarları: Memo, Çengel, Kanca.

⁸⁹ Nermin Körükçü, “Ankara’da Cemiyet Hayatı”, *Hafta*, Sayı 275, 31 Aralık 1954.

⁹⁰ Ankaralı, “Ankara’da Neler Oluyor?”, *20. Asır*, Sayı 156, 11 Ağustos 1955.

⁹¹ Adalet Cimcoz, “Sizde Orada mıydınız?”, *Hafta*, Sayı 294, 13 Mayıs 1955.

⁹² Memo, “Sosyete Tamtamları”, *Yeni Yıldız*, Sayı 12, 12 Ağustos 1955.

tarafından hazırlanan “*İstanbul’un 10 Enteresan Kadını*”⁹³ başlıklı yazı serisi örnek olarak verilebilir. Cimcoz yazı serisinde verdiği bu isimler için “... size *takdim ettiğim on kişi, bence, cemiyet hayatımızda tuzu biberi olan ve çeşitli vasıtalarla sosyetenin çeşnisini veren kimselerdir.*”⁹⁴ demektedir. Gerek “Sosyete Dedikoduları” şeklinde sosyeteden toplu haberler veren gerekse tek tek sosyetik isimlerle röportaj şeklinde ilerleyen, bol magazin içerikleri olan bu yazılarda, kadının ön planda olmaya başlaması “kadına dair” anlatılacak malzemenin daha bol olması ile de alakalıdır. Kadın, sadece yaptığı iş-meslek hususunda kendinden bahsettirmemekte, bilakis kadın başlı başına, hatta, “baştan ayağa” pek çok cezbedici unsuru bir arada barındırabilmektedir. Kadının saç tuvaleti, kullandığı şapka, giydiği kürk, tayyör, döpiyes, kulağından gerdanına taktığı inci-zümrüt-pırlanta ve giydiği ayakkabısına kadar her şey anlatılmaya değer görülmektedir. Bu durum sadece kadınların şıklıklarını övmek anlamında değil, eleştirel anlamda da geçerlidir. Örneğin Cimcoz bir yazısında kadın ve kadına dair olan şeyleri anlatmaktan kendini alamadığını, hatta arkadaşı gazeteci ve yazar olan Fikret Adil’in bu konuda kendisine kızdığını belirtir. “*Benim şapka ve elbiseleri anlatmama Fikret Adil kızıyor, ama ne yapayım elimde değil. Mesela Markiz’in usta şekercisi Hrant’ın hediyelik şeker sepetlerini hatırlatan sarı tafta ve lila güllü bir şapkayı görünce nasıl yazmam. Kadınlarımız erkeklerin zevkine göre ve onlar için giyinseler mutlaka daha şık ve daha az gülünç olurlar.*”⁹⁵ Burada kadınların yine kadınlar için hazırlanıp, süslendiklerini de görmekteyiz. Çünkü kıyafet ve aksesuarlar kadın benliğinin en iyi sergilendiği hususların başında gelir. Biraz açmak gerekirse; kadınların bu ayırıcı özelliklere ve ayrıntıya önem vermeleri kişiliklerini, özel veya kamusal alanlarda, dış görünüşleri ile göstermeye çalışıyor olmaları ile alakalı olabilir.⁹⁶ Yine kendilerinin karşı taraf, ki bu karşı taraf genelde hemcinsleri, tarafından gözlemlendiğini düşünmeleri ile de ilgilidir. Ayrıca dış görünüşlerine verdikleri önemle kendilerine saygı duyulmasını sağlamak

⁹³ Adalet Cimcoz, “İstanbul’un 10 Enteresan Kadını”, *Hafta*, Sayı 168, 12 Aralık 1952- Sayı 177, 13 Şubat 1953.

⁹⁴ Adalet Cimcoz, “İstanbul’un 10 Enteresan Kadını” *Hafta*, Sayı 168, 12 Aralık 1952.

⁹⁵ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Gazeteciler Cemiyetinin Konseri”, *Salon*, Sayı 8, 15 Şubat 1948.

⁹⁶ Richard Sennet, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 209.

istemeleri ya da belli bir statü göstergesi gibi sunmaya çalışmaları söz konusu seçenekler arasında sayılabilir.⁹⁷ Bu özellikler görsel anlamda kadını ön plana çıkarmaktadır. Örneğin modadan bahsedilecekse bu önce kadın üzerinden yapılmaktadır ve sosyetik hemen her kadın kendi “moda ikonunu” yaratmıştır. Adalet Cimcoz’un anlattığı, Saray Sinemasında Fransız tiyatro trupunu izlemeye giden bir grup sosyetik hanım, bu minvalde örnek olarak verilebilir.

Aman efendim aman o ne elmas, o ne parıltılı gece şapkaları, o ne nefis vizon ve astragan etoller. Bayan Dirimtekin’in uzaktan som altını hatırlatan brokar şapkasından gözünüzü alabilerseniz aşk olsun: daima mütebessim olan bu sarışın hanımın şapkaları zaten dillere destandır. Madam D. Kohen’in küçük ve sıvama stras işli ipek beyaz şapkası da başka bir âlem. Hele Matmazel Lubi, Ermin kuyruklu etolünü henüz Salvadordan almışa benzer, akşamın en güzel etolü muhakkak ki onun etolü idi. Lerzan Bengisu ise şapkasına vermiş kuvveti, merhametsiz yeşil gözlerini çerçeveleyecek şapkaları ne de güzel seçer bu hanım. Acaba bütün elmaslar sahici mi diye düşündüm.⁹⁸

1.3. YÜKSEK SOSYETENİN MENSUPLARI

Basının oluşturmaya başladığı cemiyet yazılarından da anlaşılacağı üzere sosyete mensuplarının kimlerden oluştuğu hakkında fikir sahibi olunabilmektedir. Adalet Cimcoz’un hazırladığı “İstanbul’un 10 Enteresan Kadını” adlı yazı serisi bu anlamda iyi bir örnektir. Onun tanıttığı kadınlar arasında Rezzan Yalman, Belkıs Ratip, Sevim Derlen, Peride Celal, Asude Zeybekoğlu, Kamuran Cemal, Azra İnal, Nedret Suman, Gentille Arditty-Püller ve Uğur Boran yer almaktadır. Hem cemiyete dâhil bu isimlerin hususiyetlerini hem de cemiyet olarak buluştukları ortak ilgi alanlarını göstermek açısından Cimcoz’un tanıttığı bu isimlere kısaca bakmak yerinde olacaktır. Böylece cemiyetin birer üyesi olan bu İstanbul’un on enteresan kadının hususiyetleri onların hayatlarını nasıl devam ettirdiklerini görmemizi sağlayacağı gibi, sosyete yaşantısı hakkında fikir edinmemize de yardım edecektir.

Rezzan Yalman kendisi gibi gazeteci yazar olan Ahmet Emin Yalman’ın eşidir. İyi derecede Fransızca bilmektedir. Yalman Güzel Sanatlar Akademisinde

⁹⁷ Erving Goffman, *Kamusal Alanda İlişkiler: Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri*, Heretik Yayınları, Ankara, 2021, s. 23-24.

⁹⁸ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 69, 10 Aralık 1953.

Feyhaman Beyin öğrencisi olmuştur. O, resme düşkün ve modern sanattan hoşlanmaktadır. Nuri İyem, Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu'nun çalışmalarını beğenmektedir. Sevdiği yazarlar Halikarnas Balıkcısı, Orhan Kemal ve Sait Faik'tir. Hem Batı müziğini hem de Türk müziğini sevmektedir. Yalman'ın bu şekilde hususiyetlerini sayan Cimcoz, O'nun saçlarının daima modaaya uygun olduğunu ve daima kendisine yakışanı giydiğini belirtir.⁹⁹

Cimcoz, yazar Peride Celal'i¹⁰⁰ "*uzun yıllar İsviçre'de yaşamış. Paris'i, İtalya'yı görmüş, meşhur müzisyenleri dinlemiş, ünlü sahne sanatkârlarını seyretmiş bahtlı bir kadın*" olarak tanıtır. Celal, Fransızcaya hâkimdir. Batı müziğini sever ve hiçbir konseri kaçırmaz. Vakit buldukça yabancı tiyatro gruplarının temsilcilerini ve Küçük Sahnenin programlarını izlemeye gider. Modern resimden ve yeni şiirden hoşlanır. En sevdiği yazarlar arasında Orhan Kemal, Sait Faik, İlhan Tarus vardır. Şık ve sade giyinmektedir.¹⁰¹

İstanbul'un cemiyet hayatında, yaptığı çeviri eserler sayesinde büyük yer edinen bir isim Asude Zeybekoğlu'dur. Zeybekoğlu tercümandır. Tennese William'ın "İhtiras Travmayı" adlı piyesi Türkçeye kazandırdığı eserler arasında yer almaktadır. Eğitilmiş ve kültürlü bir çevrede yetişmiştir. Almanca, Fransızca ve İngilizce bilmektedir ve bu dillerde çeviriler yapmaktadır. Muazzam bir kütüphanesi vardır. Bir ara Ankara Radyosu kısa dalga Almanca neşriyatını idare etmiştir. Eşi Ticaret Odası Umumi Kâtibi Zeki Zeybekoğlu'dur.¹⁰² Yine Fransızca'dan çeviriler yapan bir isim de Gentile Arditty- Püller'dir. Arditty-Püller şair ve yazardır. Fransızca dergi ve gazetelere tiyatro kritikleri yazan Arditty Püller'in iki şiir kitabı bir de romanı vardır. Eserleri Fransızcadır.¹⁰³

⁹⁹ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Rezzan Yalman", *Hafta*, Sayı 168, 12 Aralık 1952.

¹⁰⁰ Peride Celal, *Dar Yol, Karanlık Oda, Rüyalar Evi ve Bir Hanımefendinin Ölümü* gibi kitapların yazarıdır.

¹⁰¹ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Peride Celal", *Hafta*, Sayı 170, 26 Aralık 1952.

¹⁰² Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Asude Zeybekoğlu", *Hafta*, Sayı 172, 9 Ocak 1953.

¹⁰³ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Gentile Arditty Püller", *Hafta*, Sayı 176, 6 Şubat 1953.

Mesleki ve sosyal yaşantıları bakımından oldukça aktif iki isim terzi Kamuran Cemal ve Nedret Suman'dır. Kamuran Cemal ittihatçı Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın kızıdır. Uzun yıllar Avrupa'da yaşamıştır. Babasının ölümünden sonra Şişli'de "Beyaz İşi" adlı bir çamaşır atölyesi kurmuştur.¹⁰⁴ Nedret Suman, ilk Türk kadın fotoğrafçı Naciye Hanım'ın kızı ve heykeltıraş Nusret Suman'ın kardeşidir. Suman, İstiklal Caddesi'nde Mısır Apartmanı'nda oturmakta ve atölyesi de orada bulunmaktadır.¹⁰⁵ Her iki isim de kendi kreasyonlarını¹⁰⁶ tasarlamakta ve yeni modeller görmek için Avrupa seyahatleri yapmaktadır. İş hayatlarına rağmen sinemayı, konseri, tiyatroyu yakından takip etmektedirler. Kamuran Cemal, ressamlardan Nuri İyem, Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu'nu; gravür sanatçılarından Fethi Karakaş'ı beğenmektedir. Benzer şekilde Nedret Suman'da Hakkı Anlı, Bedri Rahmi, Sabri Berkel, Nurullah Berk gibi sanatçıları takip etmektedir. İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi birkaç farklı dil bilmektedirler. Cimcoz, bu isimlerin hem Batı müziğini hem Türk müziğini sevdiğini belirtir ve onların arkadaşlarının da benzer çevrelerden oluştuğunun bilgisini vermektedir.

İstanbul sosyetesinin entelektüel hanımlarından ve bir zamanlar Paris sefiresi olan Belkıs Ratip ise, Cimcoz'un röportaj yaptığı diğer isimlere göre daha gelenekçi bir isimdir. Cimcoz, Çürüksulu yalısında ziyaret ettiği Belkıs Ratip'in Osmanlı hayranı olduğunu, Osmanlı saraylarındaki ihtişamı sevdiğini ve o dönem şair ve yazarlarını okuduğunu bildirmektedir. Ratip'in sevdiği şairler Fuzuli, Nedim ve Rıza Tevfik'tir. O, Almanca, Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Cimcoz, Belkıs Ratip'in arkadaşları ve dostları ile vakit geçirmeyi sevdiğini ve evinde sık sık davet verdiğini belirtmiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Kamuran Cemal", *Hafta*, Sayı 173, 16 Ocak 1953.

¹⁰⁵ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Nedret Suman", *Hafta*, Sayı 175, 30 Ocak 1953.

¹⁰⁶ Kreasyon kelimesi "moda tasarımı" anlamında 1940-1950'li yıllarda yayınlanan dergilerde sıkça kullanılmaktadır. Kelimenin Fransızca karşılığı "Creation" yaratma, yaratış demektir. Latince "Creare, creat" kelimesinden gelmektedir. Kaynak için bkz. Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı*, Everest Yayınları, 2012, s. 348.

¹⁰⁷ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Belkıs Ratip", *Hafta*, Sayı 169, 19 Aralık 1952.

Cimcoz'un kapısını çaldığı isimlerden biri de uzun yıllar Çocuk Esirgeme Kurumu Derneğinin idareciliğini yapan Sevim Derlen'dir. Derlen, İstanbul sosyetesinde hayırsever faaliyetlerin başında yer almasıyla bilinir. Cimcoz, Sevim Derlen'in Fransız kültürü ile büyüdüğünü, Fransız edebiyatını ve Fransız modasını sevdiğini yazmaktadır.¹⁰⁸

Cimcoz hemen her gittiği evin duvarlarında modern ressamların tablolarına dikkat çekmektedir. Bunda açmış olduğu Maya Sanat Galerisinin rolü olabilir. Çünkü Maya Sanat Galerisinde Bedri Rahmi, Eren Eyüboğlu, Nuri İyem, Fethi Karakaş, Hasan Kaptan, Azra İnal gibi ressamlar ve pek çok edebiyattan isimlerle sürekli bir araya gelinmektedir. Ayrıca her on beş günde bir galeride mutlaka kokteyl verilmekte ve resim, şiir veya el işlemleri üzerine sergiler düzenlenmektedir.¹⁰⁹ Cimcoz'un sahip olduğu arkadaş çevresinin çoğu da buradan gelir. Ressam Azra İnal'da Cimcoz'un arkadaşlarından biridir. Cimcoz İnal'ın, sanat çevresinde, eserlerinde cesur renkler kullanmasıyla ve kendi iç alemini eserlerine yansıtmasıyla bilindiğini söyler. O, resim yapmanın yanında şiir de yazar. Yabancı ressamlardan en çok Matisse'i beğenir. Yerli ressamlardan ise Bedri Rahmi, Nuri İyem, Küçük Hasan Kaptan ve Fethi Karakaş en beğendiği arkadaşlarıdır. İngilizce ve Fransızca bilen İnal, fırsat buldukça Amerika ve Avrupa seyahatleri yapar. En sevdiği şairler Yunus Emre, Tagore, Baudlaire, Yahya Kemal ve Orhan Veli'dir. Cimcoz İstanbul'da en güzel Batı müziği plak koleksiyonunun onun evinde olduğunu düşündüğünü belirtir.¹¹⁰

Adalet Cimcoz'un son olarak ziyaret ettiği kişi tiyatro oyuncusu Uğur Boran'dır. Uğur Boran yine kendisi gibi tiyatro oyuncusu olan Heyecan Başaran'ın kız kardeşidir. Şehir tiyatrosu oyuncularından Orhan Boran'ın eşidir. Küçük Sahne tiyatrosunun en genç oyuncusudur. Cimcoz, Uğur Boran'ın Türkçe'den başka

¹⁰⁸ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Sevim Derlen", *Hafta*, Sayı 171, 2 Ocak 1953.

¹⁰⁹ Adalet Cimcoz, "Maya Sanat Galerisinde Bir Kokteyl", *Hafta*, Sayı 133, 11 Nisan 1952.

¹¹⁰ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Azra İnal", *Hafta*, Sayı 174, 23 Ocak 1953.

herhangi bir lisan bilmediğini ve bir an evvel bu büyük boşluğu doldurması gerektiğini belirtmektedir.¹¹¹

Adalet Cimcoz bu yazı serisine “*Ben daha ziyade sayıları yüzleri aşan bu enteresan hanımlarımızdan gelişi güzel on kişiyi seçtim.*”¹¹² diyerek başlamaktadır. Bu on kişi bir başka on kişi de olabilirdi. Burada, bu sosyetik isimlerde, Cimcoz’un dikkat ettiği şey, aslında Cimcoz’un “görmek istediği şeyle” alakalıdır. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Cimcoz bu sosyetik isimlerde ne görmek istiyor? Bu sorunun cevabını, hem Cimcoz’un yönelttiği sorularda hem de bu isimlerin hayatlarını yaşama felsefelerinde aramak gerekir. O, söyleşi yaptığı bu on enteresan İstanbul kadınına hemen hep aynı soruları yöneltmektedir. Modern resmi sevip sevmediklerini, yeni yazarları okuyup okumadıklarını, Batı müziği dinleyip dinlemediklerini ve neler yapmaktan hoşlandıklarını sormaktadır. Cimcoz’un değindiği kadarıyla, ana hatlarıyla verdiğim bu kişilerin yaşamlarında okumanın, sanatın, tiyatronun, konserin, sinemanın, müziğin önemli bir yer tuttuğudur.

Bu isimler ilk göze çarpan yönleriyle hepsi belirli bir mesleğe sahip, eğitilmiş kişilerdir. Farklı sahalarda farklı işlerle meşgul olan bu isimleri bir araya getiren ise sadece meslek ve eğitimleri değildir. Öncelikle İstanbul’un cemiyet hayatına tesiri olan bu isimler pek çok yönden ortak noktada buluşmaktadır. Bu ortak nokta, çok farklı işlerle de uğraşsalar bir ortama girdiklerinde iletişim kurabilecekleri, sohbeti zenginleştirebilecekleri, kültürel alışverişte bulunabilecekleri ortak bir dile sahip olmalarıdır. Bu ortak dil ise sahip oldukları entelektüel donanımdır: Hemen hepsi ayrı ayrı birkaç dil bilen, özellikle Fransızca, Almanca ve İngilizce hâkim olunan diller, Batı müziğinden hoşlanan, modern sanatı seven kişiler olmalarıdır. Burada Batı müziğinden hoşlanmayan ya da modern sanatı sevmeyenlerin cemiyet içerisinde yer alamayacağı gibi bir anlam çıkarılmasın. Çünkü benzerliğe tabi farklılıkları sorunsuzca bir arada

¹¹¹ Adalet Cimcoz, “İstanbul’un 10 Enteresan Kadını: Uğur Boran”, *Hafta*, Sayı 177, 13 Şubat 1953.

¹¹² Adalet Cimcoz, “İstanbul’un 10 Enteresan Kadını” *Hafta*, Sayı 168, 12 Aralık 1952.

barındırabilme cemiyetin önemli bir özelliğidir.¹¹³ Ayrıca onların yaptıkları iş her ne olursa olsun, sosyal aktivitelere vakit ayırdıkları ve yaptıkları işi önemsedikleri görülmektedir. Örneğin terzi Kamuran Cemal ve Nedret Suman yeni modelleri görmek için Avrupa seyahatleri yapmaktadır. Terzi Nedret Suman “*yedi kere Paris’e gittim, her seferinde de müzeleri, galerileri gezmekten kendimi alamıyorum*” diye söylemektedir. Örnekler çoğaltılabilir: terzi Nedret’in Melek Sinemasında İmre Ungar’ın konserini dinlemeye gitmesi¹¹⁴, 3 Mart Akademi Balosuna davet edilmesi ve baloya katılması¹¹⁵, Amerikalı piyanist Julius Katchen’in dinletisine gitmesi¹¹⁶; yine terzi Kamuran Cemal’in Necmi Rıza’nın konserine gitmesi örnek olarak verilebilir.¹¹⁷

Bu isimleri şanslı kılan bir durum da kent kültürünün yerleşmiş olduğu nadide şehir İstanbul’da yaşıyor olmalarıdır. Onlar şehrin imkânlarından yararlanabilmektedir. Bu yüzden yaptıkları iş her ne olursa olsun sinema, tiyatro, konser, sergi vs. ortak buluşma noktaları olmaktadır. Ayrıca, hepsi için geçerli olmasa da, cemiyet hayatında bilinçli bir yaşam, bilinçli bir tüketim söz konusudur. Bu bilinçli yaşam tarzı onları özenli ve duyarlı olmaya itmiştir. Bu özen ve duyarlılık onların evlerinden dahi anlaşılabilir. Örneğin Cimcoz gittiği evlerde evlerin donanımına dikkat etmiştir. Evin kütüphanesi var mı? Evde hangi enstrümanlar var? Ev nasıl dekore edilmiş? Evde resim ve heykel var mı? Cimcoz, duvarlarda Bedri Rahmi (1911-1975), Eren Eyüboğlu (1907-1988), Fethi Karakaş (1916-1977), Hasan Kaptan, Nuri İyem (1915-2005) gibi ressamın resimlerine işaret ederek modern sanata duyulan ilgiye ve sanatçıya verilen desteğe dikkat çekmiştir. Ayrıca ziyaret ettiği cemiyet mensubu bu isimlerin kütüphanelerinde Sait Faik (1906-1954), Halikarnas Balıkcısı (1890-1973), Orhan Veli (1914-1950), Orhan Kemal (1914-1970), İlhan Tarus (1907-1967) gibi modern yazarların eserlerinin varlığına değinerek, bunların okunuyor olmasından duyduğu mutluluğu dile getirmiştir. Çünkü sanatkarların resimlerinin, yazar ve

¹¹³ Maclver-Page, *a.g.e.*, s. 13.

¹¹⁴ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona”, *Salon*, Sayı 9, 1 Mart 1948.

¹¹⁵ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: 3 Mart Balosu”, *Salon*, Sayı 10, 15 Mart 1948.

¹¹⁶ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Necmi Rıza Konseri, Julius Katchen ve Viyana Çocuk Korosu”, *Salon*, Sayı 13, 1 Mayıs 1948.

¹¹⁷ Cimcoz, *a.g.m.*, *Salon*, Sayı 13, 1 Mayıs 1948.

şairlerin kitaplarının alınarak onlara destek olunmasının, Cimcoz için bir duyarlılık göstergesi olduğu söylenebilir. Yine Asude Zeybekoğlu'nun muazzam kütüphanesi, Ressam Azra İnal'ın Batı müziği plak koleksiyonuna sahip olması, Rezzan Yalman'ın gazetecilik dışında resimle ilgilenmesi, Gentile Arditty Püller'in evini dekore etme şekli ve evinde kuyruklu piyano ve Arp'in bulunması sosyete mensubu bu kişilerin çok yönlü bir yaşam tarzı benimsemiş olmalarına örnektir. Bu sosyetenin hayat anlayışının bir parçasıdır. Böylece sosyete ve sosyete hayatı denilince, hemen ilk akla gelen, gösteriş toplumu veya zamanlarını zevk ve sefaya ayıran kimselerin oluşturduğu bir topluluk algısı kırılmış olur. Burada bu on İstanbul kadını ayrıntılı olarak ele almamın nedeni, bu isimler üzerinden kabaca bir İstanbul cemiyeti tablosu çizmektir. Çünkü bu isimlerin birbirleriyle arkadaşlıkları yanı sıra, onların ayrı ayrı sahip oldukları çevreler sayesinde İstanbul sosyetesini hakkında bir fikir sahibi olunabilmektedir.

Gerek İstanbul'un bu 10 enteresan kadını gerekse bu isimlerin ayrı ayrı oluşturdukları cemiyete mensup kişilerin bir araya gelmesindeki temel etkenin sohbet etmek, fikrî alışverişte bulunmak, birlikte iş yapmak, akrabalık kurmak ve paylaşmaktan doğan bir ihtiyaca yönelik olduğu söylenebilir. Bu yüzden onları ev davetlerinde, Akademi Balolarında¹¹⁸, Maya Sanat Galerisinin kokteyllerinde, Küçük Sahne Tiyatrosu'nun¹¹⁹ ya da Şehir Tiyatro'sunun prömiyerlerinde veya herhangi bir etkinlikte bir arada görmek mümkündür. Örneğin seramik sanatçısı Füreyya Kılıç evinde bir davet vermiştir. Kılıç, Paris'te sergilediği seramik eserlerini İstanbul'da da sergilemiş ve ardından evinde küçük bir kokteyl parti düzenlemiştir. Davette kendisi de bulunan Cimcoz'un anlattıklarından davetliler arasında hem İstanbul'un 10 enteresan kadın serisinden kişilerin hem de İstanbul'un elit kimselerinin yer aldığını görmek mümkündür.

Davetliler arasında Akil Ergüven ve güzel gözlü zevcesi; güzel sanatkârın her şubesine hayran bu iki insanı hemen bütün sanatkârlar çok iyi tanır. Paris'ten yeni döndüler, onlar da Bayan Kılıç gibi İstanbul'un hasretine güç

¹¹⁸ Akademi Baloları her sene mart ayında Güzel Sanatlar Akademisi tarafından düzenlenir. Bu balolar maskeli olarak tertip edildiği için Maskeli Balo veya Kostümlü Balo olarak da bilinir. Herhangi bir maske veya kostüm kullanılmayacaksa, baloya erkeklerin frak ve smokin, kadınların ise abiye ve tuvalet elbise ile gelmesi şartı vardır. Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Akademide Kokteyl Partisi", *Salon*, Sayı 2, 15 Kasım 1947.

¹¹⁹ Adalet Cimcoz, "Küçük Sahne'de Bir Prömiyer", *Hafta*, Sayı 131, 28 Mart 1952.

dayandılar. Sevim Derlen her zamanki gibi meclisin en neşeli, en canlı kadını, ama artık şu sarı pullu başak şapkasından bıktık, kırmızı kadifeyi görsek derim. Rezzan Emin Yalman siyah dantel bluzu ile pek müftehir, hâlbuki rengârenk payetli bir bluzu olacaktı... Eğer bu kadar dalgın ve telaşlı olmasaydı. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bu akşam saçları taralı ve pek tirendaz bir halde, elinde bir "Küçük Dergi" mecmuası. Bu küçük, güzel cana yakın ve şirret dergiyi hemen herkes oracıkta pek sevdi. Fikret Adil'i bir ara mutfakta görür gibi oldum, onun aşkı midesi ile ilgilidir, zaten ondan bu yakınlarda bu kadar şişmandı ya. Prof. Pamir ve zevcesi de burada, Prof. Pamir İsviçre ve İsviçrelilere hayrandır. Çok samimi, çok güzel bir davetti.¹²⁰

Adalet Cimcoz'un bir tiyatro gecesinin açılışına dair verdiği bir başka örnek, yine sosyete camiasından farklı kimselerin bir araya geldiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. 1952-1953 tiyatro mevsiminin açılışına Şehir Tiyatrosu'nda katılan Cimcoz açılışa gelen davetliler arasında gazeteci ve Cumhuriyet Gazetesinde "Bir Dakikalık" yazıları yazan Doğan Nadi (1913) ve eşi¹²¹, İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay (1900), İstanbul Emniyet Müdürü Orhan Eyüboğlu¹²² (1918), gazeteci-yazar ve siyasetçi Hakkı Tarık Us (1889), gazeteci-yazar Zahir Güvemli (1913) ve Rezzan Yalman (1903), İpek ve Melek Sinemalarının sahip ve işletmecisi İhsan İpekçi (1901), eşi ve kızı¹²³ ve yine sinema işleri ile uğraşan Naci İpekçi'nin isimlerini saymaktadır.¹²⁴ Burada tiyatroya gelenlere dair bazı değerlendirmeler yapmak mümkündür. İlk olarak Cimcoz'un burada verdiği isimler hemen aynı kuşağın insanlarıdır. Buda gösteriyor ki Türk cemiyeti içerisinde Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde doğmuş olanlar veya o dönemde çeşitli idari, askeri, iktisadi görevlerde bulunanların çocukları Türkiye'nin kurucu kuşağını ve Türkiye sosyetesinin temelini oluşturmaktadır. Bu yüzden söz konusu 1940'lı ve 1950'li

¹²⁰ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Bayan Füreyya'nın Bir Daveti", *Hafta*, Sayı 162, 31 Ekim 1952.

¹²¹ Doğan Nadi'nin eşi Mary Elizabeth Nadi'dir. Mary Elizabeth Nadi ABD-Virginia doğumludur. Robert Kolejinde uzun yıllar İngilizce öğretmenliği yapmıştır. Ayrıca Cumhuriyet Vakfı Danışma Kurulu üyesidir. Kaynak için Bkz. "Vefat İlanı: Mary Elizabeth Nadi", *Taha Toros Arşivi*. <https://core.ac.uk/download/pdf/38329583.pdf> Erişim Tarihi: 21.03.2021.

¹²² Orhan Eyüboğlu'nun ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu ile herhangi bir yakınlığı bulunmamaktadır. Bkz. Burhan Oğuz, *Yaşadıklarım, Dinlediklerim Tarihi ve Toplumsal Anılar*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2000, s. 556.

¹²³ İhsan İpekçi'nin eşi Rikkat İpekçi, kızı Alev İpekçi'dir.

¹²⁴ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları: Bir Tiyatro Gecesi", *20. Asır*, Sayı 9, 11 Ekim 1952.

yıllarda Türkiye’de sosyetenin Osmanlı’dan gelen kültürel bir mirasa sahip olduğu söylenebilir.

Cimcoz’un verdiği örneklerde de görüldüğü üzere cemiyet mensupları arasında böyle bir kaynaşmışlık söz konusudur. Öncelikle bir tiyatro oyununu izlemeye sadece sanatçılar gitmemekte, idareciler, yöneticiler de iştirak etmektedir. Bu etkinliğe katılım amaçları, yukarıda da zikredildiği gibi, farklılık gösterebilir. Önemli olan farklı sahalarda liderlik vasfı taşıyan isimlerin bir araya gelebilmeleridir. İkinci bir durum, tiyatroya giden herkes değil, alanında liderlik vasfı taşıyanların anlatılmaya değer görülüyor olmalarıdır. Bunda etkili olan faktör ise sahip oldukları siyasi, iktisadi, idari konumlarıdır.

Sosyete mensuplarına, dergi ve gazetelerin sıkça yer verdiği röportaj şeklinde ilerleyen yazı serilerinde de karşılaşılmaktadır. Çünkü röportaj yapılan kişilerin anlatılır yönleri, onları herkesten ayıran tarafları vardır. Bu yüzden topluma tanıtılmaları gerekli görülmektedir. *20. Asır* dergisinde Metin Ergin, Kandemir ve Sadeddin Gökçepınar tarafından hazırlanan “*Hayatta Muvaffak Olmuş İş Adamlarımız*”¹²⁵ adlı yazı serisi cemiyet hayatında yer alan ve farklı sahalarda uzmanlaşmış iş adamlarının hayat hikâyelerini ele almaktadır. Seride, Süreyya İlmen, Nuri Demirağ, İzzet Akosman, eczacı ve ilaç sanayi sahibi Nejat Eczacıbaşı, Dr. Cudi Birtek, Hilmi Naili Barlo, Ziyaettin Sait Erim, Şekerci Hacı Bekir, Ulugay Kardeşler (Ulugay kardeşler doktor ve kimyager İbrahim Ethem’in çocuklarıdır. İ. Ethem’in dört oğlu vardır. Rasim Hayati Ulugay kimya mühendisi; Nezih Ulugay eczacı; Suad Ulugay kimya mühendisi; İlhan Ulugay doktordur.)¹²⁶, Adem Karadağ, Vehbi Koç, Cemil Filmer, Haraççı Kardeşler (Abdullah ve Yusuf Haraççı. Yunanistan’dan İzmir’e göç etmişler muhacirdirler. Mobilya ticareti yapıyorlar.)¹²⁷, armatör ve 1952 yılında Rüyam Kotrası ile ilk kez Atlantik’i geçen Haşim Mardin, Adana’da Milli Mensucat Fabrikalarının kurucularından Nuri Has,

¹²⁵ Metin Ergin, “Hayatta Muvaffak Olmuş İş Adamlarımız: Süreyya İlmen”, *20. Asır*, Sayı 1, 16 Ağustos 1952.

¹²⁶ Sadeddin Gökçepınar, *Hayatta Muvaffak Olmuş İş Adamlarımız: Ulugay Kardeşler*, *20. Asır*, Sayı 12, 1 Kasım 1952.

¹²⁷ Sadeddin Gökçepınar, *Hayatta Muvaffak Olmuş İş Adamlarımız: Haraççı Kardeşler*, *20. Asır*, Sayı 16, 29 Kasım 1952.

Mehmet Sipahioğlu, Sakıp Sabancı ve Celal Umur yer alan isimlerden bazılarıdır. Bu iş adamları hangi işlerle uğraşmaktalar, Türkiye'nin gelişimine ne gibi katkıları bulunmakta ve topluma nasıl hizmet ettikleri gibi konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca bir başarı serüveninin anlatıldığı bu yazılar vasıtasıyla okuyucuya başarılı olmanın sırları anlatılmakta ve şu an buldukları konunun okuyucu üzerinde özentisi uyandırması hedeflenmektedir. Çünkü bu farklı sahalarda uzmanlaşarak başarı elde eden iş adamları Türkiye'de herkesin ulaşamayacağı bir konuma ve statüye sahip olmuşlardır. Bir başka örnek *Hafta* dergisinde yer verilen “*Bizim Caddeden Portreler*” adlı yazı serisidir. Yazar Refik Halid Karay, gazeteci Doğan Nadi-Nadir Nadi Kardeşler, ressam İbrahim Çallı, şair Faruk Nafiz Çamlıbel, güreşçi Yaşar Doğu, tarihçi-yazar İbnülemin Mahmut Kemal, gazeteci-yazar Hüseyin Cahit Yalçın, doktor Mazhar Osman Uzman, İstanbul valisi Fahrettin Kerim Gökay, besteci ve piyanist Cemal Reşit Rey, illüzyonist Zati Sungur seride yer alan isimlerden bazılarıdır. Bu isimler yaptıkları işler nedeniyle farklı alanları temsil etmektedir.¹²⁸

Dergi ve gazetelerde röportaj yapılan sosyete mensuplarından siyasilerle, yazar, gazeteci, şair gibi kalem ehli kimselerle, sanat camiasıyla devlete ve topluma iktisadi alanda katkıları olan tüccar ve iş adamları ile yapılan röportajlarda belirli bir ciddiyet söz konusudur. Bunda buldukları konunun bir ağırlığının olması etkili olabilir. Ancak yine sosyete mensubu olup meslek itibarıyla sinema ve tiyatro oyuncularını ve radyo sanatçıları ile yapılan mülakatlar daha rahat bir konuşma ortamında ilerlemektedir. Burada oyuncuların veya ses sanatçılarının yaptıkları işin önemsiz veya ciddiyetsiz olduğu gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Gerek radyo sanatçıları gerek oyuncular topluma daha haşır neşir durumdadır. Ayrıca yaptıkları işleri dolayısıyla daha kısa sürede daha geniş çevreye hitap etmektedir.

¹²⁸ Bu tür yazılara Enis Rıza Olcayto'nun “*Diyorlar Ki*”, adlı yine *Hafta* dergisinde yer alan yazı serisi de örnek olarak verilebilir. Söyleşi türü yazılar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gazete ve dergilerin sıklıkla yer verdiği yazı serileridir. Ancak söyleşi şeklinde gerçekleşen bu yazı türünün ilk örneği Ruşen Eşref Ünaydın'a aittir. Ruşen Eşref'in söyleşi şeklinde gerçekleştirdiği yazıları “Diyorlar ki” adıyla 1918 yılında ilk baskısını yapmıştır. Kaynak için bkz. Nuri Sağlam, “Ruşen Eşref Ünaydın: Hayatı ve Eserleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bölümü, *Doktora Tezi*, 1999, s. 83.

Böylece daha kısa zamanda popüler olan sanatçılar özellikle gençler tarafından daha çok takip edilmekte ve onların yaşantıları merak edilmektedir. Bu yüzden sanatçılarla yapılan röportajlar veya onlarla ilgili haberler merak uyandıracak şekilde yapılmaktadır. Bu tarz yazılara örnek olması açısından “Türk Sarışın Bombası Gönül Yazar Kime Âşık?”¹²⁹, “İnci Birol Evlenmekten Korkuyor”¹³⁰, “Çok Sevilen Ses Sanatçısı Şükran Özer’in En Büyük Gayesi Nedir?”¹³¹, “Kençler Bağdat’a Gidiyor”¹³², “Fındık Kurdu Gönül Yazar’ın Yaş Günü”¹³³, Belgin Doruk’un Partisinde”¹³⁴ gibi yazılar örnek verilebilir. Burada neden sıradan bir insan bu şekilde basın konusu olmuyor? Ya da neden sıradan bir insan cemiyetin içinde yer almıyor? sorusu sorulabilir. Çünkü cemiyetin içinde barınabilmek belirli vasıflara sahip olmayı gerektirir. *Yedigün* dergisindeki “Sosyete Hayatı” adlı makale bu vasıfları “*iyi konuşmak, iyi hareket etmek, iyi giyinmek, muhtelif seviyedeki, ayrı zevk ve meslekteki adamlara karşı en uygun sözü ve hareketi seçebilmek*” şeklinde sıralamıştır. Yazı bu gibi vasıfların masa başında öğrenilemeyeceğini, topluma karışarak ve uyum sağlayarak olabileceğini belirterek sosyete hayatının en doğal bir okul ve eğitim ocağı olduğunun altını çizmektedir.¹³⁵

Buraya kadar vermeye çalıştığım kısaca sosyetenin çok çeşitlilik arz ettiği ve ilgi alanları farklılık gösterse de birlikteliğin sağlanabiliyor olmasıdır. Bu yüzden söz konusu bu dönemin (1940 ve 1950’li yılların) sosyete açısından çok özel bir dönem olduğu söylenebilir. Çünkü cemiyetin içerisinde Osmanlı kültüründen kopmamış aydın bir zümre ile Cumhuriyet ile birlikte yeni nesil bir aydın sınıf bir arada bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı’dan gelen köklü ve zengin bir zümrenin varlığından bahsedilebileceği gibi Cumhuriyet döneminin yeni zenginlerinden de bahsedilebilir. Bu bir kültür aktarımı olarak da değerlendirilebilir. Örneğin iş adamı

¹²⁹ Şükran Özer, “Türk Sarışın Bombası Gönül Yazar Kime Âşık?”, *20. Asır*, Sayı 129, 3 Şubat 1955.

¹³⁰ Kandemir, “İnci Birol Evlenmekten Korkuyor”, *20. Asır*, Sayı 130, 10 Şubat 1955.

¹³¹ Leman Özkangil, “Çok Sevilen Ses Sanatçısı Şükran Özer’in En Büyük Gayesi Nedir?”, *20. Asır*, Sayı 131, 17 Şubat 1955.

¹³² “Kençler Bağdat’a Gidiyorlar”, *Yeni Yıldız*, Sayı, 4 Kasım 1955.

¹³³ “Fındık Kurdu Gönül Yazar’ın Yaş Günü”, *Yeni Yıldız*, 12 Ağustos 1955.

¹³⁴ Belgin Doruk’un Partisinde”, *Yeni Yıldız*, Sayı 68, 21 Kasım 1956.

¹³⁵ R. N., a.g.y., 13 İkinciteşrin 1935.

Sakıp Sabancı antika tutkusunun babası Hacı Ömer Sabancı'dan kaldığını belirtir. Sabancı babasının antika tutkusunun 1949 yılında Emirgan'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunu Mısır Hidivi İsmail Paşa tarafından yaptırılan köşkü içindeki eşyalarıyla birlikte satın almasıyla başladığını söyler.¹³⁶ O, köşkteki antikaların, tabloların, mobilyaların babasının çok ilgisini çektiğini ve bu ilginin 1950'li yıllarda İstanbul'da Lütfi Sevsevil, Kafkasyalı Gurkiya, Behar, Rıza Bey, Aret Portakal gibi antikacılarla yakın arkadaşlıklar kurmasına vesile olduğunu belirtir.¹³⁷ Sabancı Köşkün Atlı Köşk olarak anılmasını ise 1950 yılında Gazi Ahmet Muhtar Paşa ailesinin Kadıköy Mühürdar'da uzun yıllar kapalı duran köşklerindeki eşyaların satışa çıkarılması üzerine, babasının köşkün bahçesindeki 1876 yılında Paris'te yapılan bronz at heykelini almasından sonra başladığını anlatır. Bu heykelin o yıllarda Vehbi Koç'un da yaptırmakta olduğu Divan Otel'i'nin bahçesine koymak için almak istediğini belirtir.¹³⁸ Gerek Hacı Ömer Sabancı gerek Sakıp Sabancı aynı aileden iki farklı kuşağın temsilcileridir. Ancak ortak bir döneme tanıklık etmişlerdir. Sakıp Sabancı sahip oldukları iktisadi gücün onları toplumsal anlamda yatırım yapmaya özendirdiğini ve yaptıkları çeşitli hayır işleri ile toplumda olumlu bir imaj çizdiklerini ifade etmektedir. Dönemin zenginlerinin entelektüel çevreyle kurdukları ilişkiler, onlara uyum sağlamanın bir neticesi olarak düşünülebilir.

Türkiye'de önemli bir sosyete çevresi de yönetimde etkili olan siyasilerin ve çeşitli idari görevlerde bulunanların oluşturduğu bir çevredir. Bu yüzden statü bakımından ağırlığı olan bir zümredir. Bu "parti sosyetesini" olarak da nitelendirilebilir. Hangi parti iktidar olursa, o parti mensubu kimseler çeşitli idari ve siyasi görevlerde yer almaktadır. Böylece iktidarda olan parti mensupları ve onların çevrelerince şekillenen bir kesim oluşmaktadır. Örneğin Tek Parti döneminin kendine has bir sosyete grubu varsa, Demokrat Parti'nin de kendine has bir çevresi olmaktadır. Tabii bu iki partinin fikirsel olarak çok uzak noktalarda çevrelerini şekillendirdiği söylenemez. Örneğin 1944 yılında Ankara Palas'ta düzenlenen Cumhuriyet'in 21. Yıldönümü balosuna Cumhuriyet Halk Partisi

¹³⁶ Sakıp Sabancı, *İşte Hayatım*, Aksoy Matbaacılık, İstanbul, 1985, s. 83.

¹³⁷ Sabancı, *a.g.e.*, s. 83.

¹³⁸ Sabancı, *a.g.e.*, s. 84.

vekillerinin yanı sıra yine partiden olup idari görevlerde bulunan merkez teşkilatından pek çok isim katılmıştır. Başvekâlet müsteşarı Cemal Yeşil, Hususi Kalem Müdür Vekili Fuat Bayramoğlu; Dâhiliye Vekâlet Müsteşar H. Faik Türel, Dâhiliye Fen İşleri Müdürü Mithat Yenen, Dâhiliye Su İşleri Müdürü Faruk Akyüz; Adliye Vekâleti Müsteşarı Bedri Köker; Milli Müdafaa Vekâletinden adli hâkim Hulusi Aydemir; İktisat Vekâleti Müsteşarı Nihat Odabaşoğlu, İktisat Vekâleti Sanayi Tetkik Heyeti Reisi Şevket Süreyya Aydemir; Riyaseti Cumhur temyiz Mahkemesi Başkanı Halil Özyörük baloya katılan isimlerden sadece birkaçıdır.¹³⁹ Burada şunu belirtmek gerekir, tek partili dönemde Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatında görev alıp, çok partili döneme geçildikten sonra Demokrat Parti'de görev alanlar mevcuttur. Örneğin Halil Özyörük Demokrat Parti döneminde Adalet Bakanı¹⁴⁰ ve İçişleri Bakanı¹⁴¹ görevlerinde bulunmuştur. Bu isimler hem Ankara'nın siyasi elit sınıfını oluşturmaları ve resmî bir sosyetenin varlığını göstermeleri bakımından, hem de Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasında çok büyük fikir ayrılıklarının olmadığını göstermesi açısından iyi bir örnektir.

Balo, suare gibi aktivitelerin yanında Ankara mekânları da buradaki cemiyetin siyasi bir görünüm arz etmesine yakından tanıklık etmiştir. Ankara sosyetesini cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara Palas ve Karpiç ağırlarken, bunlara İkinci Dünya Savaşı yıllarında Süreyya da dâhil olmuştur. Süreyya savaş ortamının yarattığı yoğun çalışma temposunda bilhassa hariciyecileri salonlarında oldukça sık ağırlamıştır. Tam da bu yıllarda Ankara'da bulunan Nimet Arzık, Süreyya'nın gedikli olan bir kitleden bahseder. Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu bu isimlerin başında gelir.¹⁴² Zaten Arzık'a göre Süreyya'nın açılmasında Numan Menemencioğlu'nun payı vardır. Gazeteci Yunus Nadi'nin kızı ve Büyükelçi Bülent Uşaklıgil'in karısı Leyla Uşaklıgil, hariciye vekilinin özel kalem müdürü Şadi Kavur'un eşi Abbase Kavur, hariciye vekilinin genel sekreteri Cevat

¹³⁹ "Cumhuriyet'in 21. Yıldönümü Balosu", *BCA*, Belge Tarihi: 07.12.1944.

¹⁴⁰ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, s. 182.

¹⁴¹ Albayrak, *a.g.e.*, s. 206.

¹⁴² Nimet Arzık, *Bitmeyen Kavga: İsmet İnönü*, Kurtuluş Matbaası, Ankara, 1966, s. 77.

Açıklalın'ın eşi Rukiye Açıklalın Arzık'ın saydığı kadın gediklilerdir.¹⁴³ Bu kadın gedikliler savaş yıllarında Ankara'nın erkek ağırlıklı siyasi havasının, yine bu siyasilerin çevrelerinden olmak üzere, kadınlarla renklendiğini göstermektedir.

Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 tarihinde iktidar olunca, öncelikle kendisini destekleyen siyasal çevreyi oluşturmuştur. Böylece devletin ekâbir sınıfı Demokrat Parti mensubu kimselerden oluşmaktadır. Bu parti fark etmeksizin, iktidarda olanın siyasi, iktisadi, askeri gücü elinde bulundurmasıyla da ilişkilendirilebilir. Gerek siyasal ve ekonomi seçkinlerinin gerekse askeri seçkinlerin devlet yönetiminde en üst mercilerde bulunanlara daha yakın olma gayretleri, bir başka ifadeyle hiyerarşinin en üstünde olanlarla sağlayacakları görünürlüğün, kamuoyunda güçlerini sergilemenin en etkin yollarından olduğu söylenebilir. Çünkü kamuoyunun dikkatini çekmek, gerek kendi çevrelerinde gerekse toplumda bırakacakları izlenim bakımından önemlidir. 1956 yılında yapılacak olan Demokrat Parti'nin kuruluş yıldönümü partisinde, devletin bu siyasal erklerinin, devleti yönetmekte olan kişilerle aynı yerde bulunma çabaları, *20. Asır* dergisinde Dedikoducu müstear ismiyle yazan kişinin anlattıklarından anlaşılmaktadır.

Bu günlerde D. P. nin kuruluşu kutlanacak. Bu münasebetle geçen hafta Genel Başkan Adnan Menderes İstanbul'a gelmişti. Kendisinin yılbaşında burada kalacağını tahmin eden Ankara'daki iktidar sosyetesini derhal buraya akın etti... Maalesef A. Menderes geri döndü. Gelenlerde dönmek için tayyare ve trenlere hücum ettiler. Bir kısmı gitti. Bir kısmı yer bulamadığı için mecburen kaldı. Zavallılar ne yapsınlar her iki kutlamayı bir arada yapmak için sabırsızlanıyorlar.¹⁴⁴

Dedikoducu yazının devamında siyasi partiler arasındaki ayrımı ve bu partilerle beraber görünmekten kaynaklı endişeye de değinmiştir. O, 1955 yılında Demokrat Parti'den ayrılan vekiller tarafından kurulan Hürriyet Partisi'ni hatırlatarak, gazinoların 1956 yılına hem az müşteri hem de asık suratlı müşteri ile girdiğini belirtir. Bunun nedeni olarak ise garsonların siyasi vaziyeti pek kavrayamadıklarını, hangi mebusun iktidarda hangisinin ihraç edildiğini bilmediklerini ve masa ayırırken bu durumu dikkate almadıklarından

¹⁴³ Arzık, *a.g.e.*, s. 92-93, 95.

¹⁴⁴ Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 177, 5 Ocak 1956.

kaynaklandığını mizahi bir dille anlatmıştır.¹⁴⁵ Burada mekânların müşterilerinin iktidar partisine paralel bir değişim göstermesi iktidarın nüfuzuyla açıklanabilir. Bu duruma Ankara cemiyetinden haberler veren Nermin Körükçü'nün yazılarından da örnek verilebilir. Ankara Palas'ta verilen bir balo sonrası Süreyya'ya uğrayan Körükçü karşılaştıkları arasında Süreyya'nın yeni gediklilerinden bahseder. Körükçü, çoğu Demokrat Parti mensubu olan vekillerden Çorum mebusu Sedat Boran ve karısı Melahat Boran; İzmir mebusu Osman Kapani; Manisa mebusu Samet Ağaoğlu ve eşi Neriman Ağaoğlu; Bilecik mebusu Yümnü Üresin Paşa ve oğlu Ünal Üresin; Sinop mebusu Server Somuncuoğlu ve eşi; Giresun mebusu Hayrettin Erkmen ve eşi Münevver Erkmen'in isimlerini sayar.¹⁴⁶ Körükçü'nün Ankara'da Irak Sefareti'nde tertip edilen Verem Savaş Derneğinin davet gecesine dair anlattıkları da bir başka örnek olarak verilebilir. Davet siyasi bir mahiyet arz etmemesine rağmen davete iştirak edenler hemen hep siyasi kimseler ve onların yakınlarıdır. Onun davette verdiği isimlerin çoğu yine Demokrat Parti mensubu kimselerden oluşmaktadır.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Dedikoducu, *a.g.y.*, 5 Ocak 1956.

¹⁴⁶ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 384, 1 Mart 1957.

¹⁴⁷ Irak Sefaretinin, nefis ve nadir halılarla süslü muhteşem salonları bu akşam böyle bir konsere sahne olacak... Aman ne seçme davetliler... Ankara'nın elit tabakası burada... Başvekilimiz seyahatte olduğu için Bayan Menderes Reisicumhurumuzun kızı ve damadıyla gelmiş. Gri ile tirşe arası taftadan, canlı çiçeklerle süslü tuvaleti pek abiye. Bayan Nilüfer Gürsoy da bu akşam pek şık. Neriman Ağaoğlu ile Samet Bey üstadımız centilmen ve yakışıklı Savunma Vekilimiz seyahatte olduğundan yalnız gelen Bayan Şadan Menderes ile aynı masadalar... Cemiyet hayatıyla bir parça meşgul olup da İhsan Çavuşoğlu Hanım'ı tanımayan bulunur mu? Bu akşam çok çırpınıyor... Bülent Sokullu da bu akşam hep ayaküstündeydi... Zekiye Yazıcıoğlu saçlarını her zamanki gibi zarif bir topuz yapmış. Asıl içki satışlarına nezaret edecek kadar çalışan Feriha Ökmen'i unutuyordum az daha... Sıtkı Yırcalılar da var, Eczacı Fakültesi mezunu olan Bayan Piraye Yırcalı lila üzerine mor çiçeklerin verev çizgi yaptığı kadifeli tafta bir tuvalet giymiş. Kemal Zeytinoğlu'nun alımlı ve zarif hanımının tuvaletini göremiyorum. İhsan Hanım'ın çırpınmalarını muzip bir gülüşle takip eden Muammer Çavuşoğlu ve Tevfik İleri çifti de oradalar... Yümnü Paşa çok kıymetli bir askerdir. Şimdi de kıymetli bir siyaset adamı. Ama bütün bunların yanında eşi az bulunur salon adamıdır. Refikası Nebile Hanım'ın taba rengi tuvaleti güzel yeşil gözleriyle gayet tatlı kontrast yapmış. Aman ne cici bir hanım Suriye Sefareti Müsteşarı Sait Bey'in refikası, genç, karakaş, kara göz, fevkalade alımla ve endamlı güzel de Türkçe konuşuyor, zarif siyah organza tuvaletinin detaylarını anlatamayacağım ama Paris işi olduğu belli. Sümerbank Umum Müdürü Mehmet Akın'ın masasından Azize Hanım'ın berrak kahkahaları geliyor. Melahat Tayfur Hanım da gri mavi tuvaleti ve pek tatlı sarı saçlarına çok hoş uyan gözleriyle pek frapan. Reisicumhurumuzu tedavi eden Doktor Millin, Vali Kemal Aygün ile Recai Ergüder ve Nüzhet Şakirlerin (Dirisu) yanında Sevinç Hanım'ın canlı güzel gözlerini ve sevimli

Buraya kadar ele alınan Türk sosyetesinin özneleri konumunda olanların belirli bir eğitimden geçmiş ve belirli bir mesleki yeterliliğe sahip oldukları ayrıca belirli bir sanatsal yeteneği bünyesinde barındırdıkları görülmektedir. Ancak Türkiye’de, sosyetenin her zaman bu tarz vasıfları barındırdığı söylenemez. Kırılmaların yaşandığı dönemler söz konusudur. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra zenginleşerek sosyeteye dâhil olan bir kesim vardır. Bunlar savaş yıllarında karaborsacılık yaparak zenginleşen kimselerdir. Bir de savaş sonrasında, 1950’li yıllarda, Demokrat Parti’nin tarımda iyileşmeye öncelik vermesi, traktör kullanımının artması ve bu dönemde hava şartlarının da iyi gitmesi tarımsal üretimin artmasını sağlamıştır.¹⁴⁸ Üretimin artmasına bağlı olarak iç ve dış pazar alım satımı iyileşmiştir. Bütün bunlar doğal olarak köylünün alım ve satım gücünün de iyileşmesine etki etmiştir. Köylünün belli bir refaha kavuşması ve artık tarımda traktör gibi teknolojik bir sürece geçilmesi köyden kente göçü tetiklemiştir. Böylece köylerde işsiz kalanlar da köylerde zenginleşenler de şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Bu taşra zenginleri, dergi ve gazetelerde kafasında kasketi, üstünde şalvarı ve sırtında çuvalıyla resmedilerek toplumsal hafızalara “Hacıağa” olarak kazınmışlardır.¹⁴⁹

Kısaca toparlamak gerekirse öncelikle, Türkiye’de sosyete oldukça geniş bir kitleye karşılık gelmektedir: Siyasiler ve rütbeli askerler; bürokrat ve diplomatlar; aydın zümre (yazar, şair, gazeteci, ressam, heykeltıraş, müzisyen vb.); tüccarlar ve iş adamları sayılabilir. İkinci bir durum sosyetenin kent kültüründe barınabildiğidir. Bu yüzden 1940’lı ve 50’li yıllarda, Türkiye’de kentleşmenin olduğu dönemde, sosyetenin yaşam standartlarını karşılayan kentlerin İstanbul ve Ankara olduğu söylenebilir.

simasını fark ediyorum. Yandaki masada Mithat Dülge ile olgun ve asil tavırlı karısı Vadide Hanım ve birkaç genç mebus şimdi gecenin yıldızı Şükran Özer de o masaya geldi. Nermin Körükçü, “Ankara’da Cemiyet Hayatı”, *Hafta*, Sayı 296, 27 Mayıs 1955.

¹⁴⁸ Turan., *a.g.e.*, s. 150.

¹⁴⁹ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s. 151.

1.4. SOSYETENİN İKİ MİHRAKI: İSTANBUL ve ANKARA

Bir yerde bir cemiyetin varlığından bahsedilecekse o yerin bazı ayırıcı karakteristik özelliklere sahip olması gerekir. Bu ayırıcı özellikleri ise kırsal bölgelere oranla kentler sağlamaktadır. Çünkü kentler sanayi, ulaşım ve iletişimdeki teknolojik gelişmeler nedeniyle bireylerin kendine özgü bir yaşam biçimi geliştirmesine imkân tanımaktadır. Bu yüzden kırsal alanlarda değil de kentlerde cemiyet hayatının gelişip şekillenmesinin ve kentsel yaşam tarzının oluşmasının altında kentlerin çok yönlülüğü yatmaktadır. Bu çok yönlülük endüstriyel ve ticari, mali ve idari tesis ve faaliyetlerin, istasyonlar, basın, radyo gibi ulaşım ve iletişim hatlarının, kütüphaneler, hastaneler, yükseköğretim kurumları, araştırma ve yayın merkezlerinin, meslek kuruluşlarının, dini ve sosyal kurumların, tiyatrolar, müzeler, konser salonları, operalar gibi kültür ve eğlence araçlarının kentlerde yoğunlaşmasının bir sonucu olarak görülebilir.¹⁵⁰ Tönnies'in ifade ettiği cemiyetin kent kültürünün olduğu yerlerde varlık göstermesi ve kente adapte olmasının sebepleri, kentin sahip olduğu bu özellikler sayesinde olduğu söylenebilir.

Kentlerin ekonomik, politik ve kültürel merkezi konumda olmaları insanların belirli iş ve sanatlarda uzmanlaşmasını kolaylaştırmaktadır. Louis Wirth, kentlerin insan için sadece konut ve atölye görevi görmediğini, ayrıca onlara daha fazla çeşitli iş imkânı sunduğunu belirtmektedir.¹⁵¹ Şehirlerdeki iş çeşitliliği, mesleki ve sanatsal uzmanlıklar, kurumsal ve kültürel faaliyetler şehirlerde bireyselleşmenin artmasına neden olmaktadır. Ancak bireylerin birbirlerine bağılılıkları ve birbirlerini bağlayıcılıkları ise daha az olmaktadır. Ayrıca şehirlerdeki mesleki gelişmişlik ve sanatsal yeterlilik, mesleki görgü kurallarını ve sanatsal faaliyetlere duyarlılığı artırır. Bu da kentlinin daha monden bir yaşam benimsemesine yardımcı olur. Bu gibi özellikler cemiyet hayatının neden şehirlerde şekillendiğini göstermesi açısından önemlidir.

¹⁵⁰ Louis Wirth, "Urbanism as a Way of Life", *American Journal of Sociology*, The University of Chicago Press, Vol. 44, No 1, (Jul. 1938), s. 1-24.

¹⁵¹ Wirth, *a.g.m.*, s. 21-24.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de cemiyet hayatı hangi şehirlerde şekillenmiş veya varlık göstermiştir? sorusunun cevabı verilmeye çalışılacaktır. Bu sorunun cevabı verilirken öncelikle göz önünde bulundurulması gereken bazı hususlar vardır: Birincisi çalışılan dönem 1945-1960 arası yılları kapsamaktadır. İkincisi söz konusu bu yıllarda, hangi şehirler hangi gerekçelerle cemiyet için iyi bir zemin oluşturmuştur. Bu yıllarda Türkiye’de cemiyet hayatının şekillendiği sadece birkaç şehirden bahsedilebilir. Bunlar diğer şehirlere oranla idari, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda yetkin konumda olan yerlerdir. Türkiye’de bu donanımına sahip en iyi iki örneğin İstanbul ve Ankara olduğu söylenebilir. Neden İstanbul ve Ankara olduğunu ise siyasi-idari konumları, iktisadi olanakları, sosyal- kültürel gelişmişlik ve demografik yapı bağlamında ele almak yerinde olacaktır.

İlk olarak siyasi ve idari konumları bakımından ele almak gerekirse Ankara, devletin idare mekanizmasının işlediği bir şehirdir. Meclisin, bakanlıkların ve elçiliklerin burada olması, buranın siyasi bir nitelik kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca askeri bürokrasi de burada yoğunur. Haliyle Ankara’da mebuslar, bürokratlar, diplomatlar ve askerlerden oluşan bir zümre ağırlıktadır. Bu yüzden Ankara’da sosyetenin oluşmasında ve şekillenmesinde bu zümre önemli bir yer tutmaktadır.

İstanbul ise Bizans ve Osmanlı İmparatorlukları’nın tarihine, başkentlik yaparak, tanıklık etmiştir. Bu, farklı din ve milletten toplumların bıraktığı kültürel mirasa da tanıklık demektir. Bu yüzden İstanbul’da, sonradan, doğrudan ortaya çıkan bir cemiyet kültüründen bahsedilemez. Çünkü Cumhuriyetle birlikte Türkiye’nin ulus devlet olma çabası Türkiye’de Osmanlı kültürünün izlerinin devam ettiği gerçeğini değiştirmemektedir. Bunun en somut örneği son dönem Osmanlı aydınlarının ve memurlarının ya da Osmanlı memur çocuklarının Türkiye’nin kurucu kuşağını oluşturdukları gerçeğidir. Bunların Türkiye’de bilhassa İstanbul cemiyetinin temelini oluşturdukları söylenebilir.

Ankara ve İstanbul’da sosyetenin güçlenmesi ve şekillenmesinde iktisadi imkânlar bir diğer önemli etkidir. İktisadi gelişmişlik yaşam refahının hemen en önemli şartıdır. Çünkü iktisadi gelişmişliğin, iş imkânlarının fazla olması, çalışma koşullarının iyi olması, eğitime önem verilmesi, sosyal ve kültürel ve sanatsal

faaliyetlerin desteklenmesi, ulaşım ağlarının iyileştirilmesi, iletişimin güçlendirilmesi gibi alanlara doğrudan etkisi olmaktadır. Örneğin Ankara'nın gelişmesinde başkent olması etkilidir. Yine İstanbul'un sahip olduğu stratejik konumunu etkin bir merkez haline getirmek buraya yapılan ekonomik yatırımlarla mümkün olmuştur. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de kentleşmenin hız kazanmasında da yine bu iktisadi yatırımların etkisinden bahsedilebilir. Kentleşme bu iki şehirde iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda modernleşme ve gelişme sürecini hızlandırmıştır. Şehirlerin ekonomik olarak kalkınması, sanayinin ilerlemesi, ticari faaliyetlerin artması şehirleri cezbedici hale getirmiştir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Tek Parti iktidarının başlattığı dış ticarete liberalleşme politikası, Demokrat Parti'nin de izlediği bir politika olmuştur.¹⁵² Yine Demokrat Parti'nin özel girişimciliği, özel sektöre dayalı sanayileşmeyi desteklemesi büyük şehirlere yatırımı arttırmıştır. Her iki iktidarın uyguladığı bu ekonomik politika tüccarların, iş adamlarının, zengin toprak ağalarının işine yaramıştır.¹⁵³ Böylece Ankara ve İstanbul farklı şehirlere gelen bu zenginlerin ve tüccarların iç ve dış ticaret yaptıkları bir yatırım merkezi haline gelmiştir. Örneğin Türkiye'nin sayılı tüccar ve iş adamlarından olan Vehbi Koç, Ankara'daki iş sahasını İstanbul üzerinden devam ettirmiştir. Vehbi Koç 1937 yılında İstanbul'da "Vehbi Koç ve Ortakları Kollektif Şirketi" adıyla Fermenteciler'de kurduğu şubesinin ardından İstanbul iş çevresini daha çok tanıdığını ve burada daha çok iş yapmaya başladığını anılarında anlatmaktadır.¹⁵⁴ Yine 1938 yılında kurduğu "Koç Ticaret Anonim Şirketi"nin İstanbul şubesini 1942 yılında kurmuştur.¹⁵⁵ Koç, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Arçelik elektrikli ev aletleri üretimi¹⁵⁶, otomotiv endüstrisi¹⁵⁷, LPG gibi çeşitli iş sahalarında Ankara ve İstanbul'da ticaretin ve sanayiciliğin kalkınmasına ve Türkiye ekonomisinin gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Türkiye'nin sayılı tüccar ve iş adamlarından pamuk tüccarı Hacı Ömer Sabancı ve oğlu Sakıp Sabancı'nın

¹⁵² Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, İstanbul, 2010, s. 180.

¹⁵³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 181.

¹⁵⁴ Vehbi Koç, *Hayat Hikâyesi*, Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1974, s. 41.

¹⁵⁵ Koç, *a.g.e.*, s. 63.

¹⁵⁶ Koç, *a.g.e.*, s. 79.

¹⁵⁷ Koç, *a.g.e.*, s. 86.

da Adana'da başlayan iş hayatları Adana ile sınırlı kalmayıp İstanbul ve Türkiye'nin farklı şehirlerinde de devam etmiştir.¹⁵⁸

Yine Türkiye'nin sayılı iş adamlarından ve ilaç sanayinin kurucularından Nejat Eczacıbaşı, İzmir'in ünlü eczacılarından Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın oğludur. O, eğitilmiş bir aileden gelmektedir ve kendisi de Robert Koleji'nden mezun olmuş ve Almanya'da Heidelberg Üniversitesi'nde kimya üzerine yüksek eğitim almıştır.¹⁵⁹ 1951 yılında İstanbul'da Eczacıbaşı İlaç Fabrikasını kurmuş ve yönetimini üstlenmiştir. Burada 100'e yakın yerli ilaç üretimi yapılmasını sağlamıştır. Ayrıca De-Vital adlı ilk vitamin ilacını piyasaya çıkarmıştır.¹⁶⁰ Türkiye'de ilaç sanayinin gelişmesine katkıda bulunan Nejat Eczacıbaşı ilaç dışındaki yatırımlarını da İstanbul'a yapmıştır.¹⁶¹ Çünkü İstanbul bulunduğu konum itibarıyla gelişime elverişli bir yapıya sahiptir. Eczacıbaşı 1942 yılında İstanbul Kartal'da seramik fabrikası kurmuş ve fabrikanın verimli hale gelmesi ve başarılı olması için, alanında uzman kişilerle işbirliği yapmıştır. İstanbul Güzel Sanatlar Fakültesi hocalarından Zeki Faik İzer ve Süheyl Ünver bu işle çok alakadar olmuşlardır.¹⁶² Farklı alanlarda ihtisaslaşmış kişilerle birlikte hareket etmek, paylaşabilecekleri ortak alanlar yaratılmasını sağlamaktadır. Bu cemiyetin önemli bir özelliğidir.

Sanayicilik alanında olmasa da sinema gibi kültür ticareti ile uğraşan iş insanlarının da öncelikli tercihi İstanbul ve Ankara olmuştur. Çünkü onların istediği sirkülasyonu sağlayacak toplumsal bilinç ve nüfus bu iki şehirde fazladır. Ayrıca bu sektörle uğraşanların girişimcilikleri, yeni filmleri takip etmeleri, dünya çapında isim yapmış yapımcılarla çalışmalarını gibi faaliyetler buldukları şehirde

¹⁵⁸ Sakıp Sabancı, *İşte Hayatım*, Aksoy Matbaacılık, 1985, s. 24,65.

¹⁵⁹ Nejat F. Eczacıbaşı, *Yeni Bir Türkiye: Yazı, Konuşma ve Söyleşilerden Seçmeler*, Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 188.

¹⁶⁰ Ergin, *a.g.m.*, 6 Eylül 1952.

¹⁶¹ Türkiye'de ilaç sanayinin gelişmesinde önemli bir isimde Ulugay kardeşlerdir. Kimyager ve doktor bir babanın oğlu olan Ulugay kardeşler ilaç sahasında büyük yatırımlar yapmışlardır. Marshall Planı'nın az faizli ve uzun vadeli tekliflerinden yararlanarak İstanbul Topkapı'da bir ilaç fabrikası kurmuşlardır. Kaynak için bkz. Sadeddin Gökçepinar, *Hayatta Muvaffak Olmuş İş Adamlarımız: Ulugay Kardeşler*, 20. Asır, Sayı 12, 1 Kasım 1952.

¹⁶² Metin Ergin, "Hayatta Muvaffak Olmuş İş Adamlarımız: Nejat Eczacıbaşı", 20. Asır, Sayı 4, 6 Eylül 1952.

belirli bir nüfuz sahibi olmalarını sağlamaktadır. Hitap ettikleri kitle de bu bakımdan önemlidir. Bu sahibi oldukları sinema salonlarını film ve çeşitli gösteriler dışında konser, balo ve kokteyl gibi aktivitelere de açmaları, bir işletmeci olarak onların hizmet ettikleri şehrin seçkin kitleleriyle muhabbet kurmasına ve ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin İstanbul'da sinema denildiği zaman Lale Filmin sahibi Cemil Filmer ya da İpek Filmin sahibi İhsan İpekçi'nin akla gelmesi, faaliyet ve hizmet anlamında aktif olmaları ile alakalıdır. Bu hususta İhsan İpekçi'nin sahibi olduğu Melek Sineması'nda düzenlenen aktiviteler örnek verilebilir. Burada her yılın ilk ve son aylarında film geceleri yapılmakta, yerli ve yabancı dans ve müzik trupları sahne almakta, balolar, yerli ve yabancı konserler verilmektedir. Böylece bu etkinlikler sayesinde burada İstanbul sosyetesinden pek çok ismi görmek mümkün olmaktadır. Örneğin 1948 yılının mart ayında Cumhuriyet Halk Partisi Melek Sineması'nda bir balo tertip etmiştir. Baloyu düzenleme işini sinemanın sahiplerinden İhsan İpekçi üstlenmiştir. Bu baloya sosyeteden pek çok isim katılmıştır. Başta baloyu tertip eden İhsan İpekçi ve eşi Rikkat İpekçi, İstanbul valisi Lütfü Kırdar, emekli General Refet Bele, gazetecilerden Hakkı Tarık Us, Mümtaz Faik Fenik, Ercüment Ekrem Talu, Adalet Cimcoz, Sanayi Kalkınma Bakanlığında müdür Raşit Egeli ve eşi Jale Egeli, Burhan Felek, ses sanatçısı Necmi Rıza, yine baloyu tertip edenlerden Fahir İpekçi ve eşi Maşuka İpekçi, yazar Sinan Korle ve Sabahattin Ali¹⁶³ baloya katılan isimlerden bazılarıdır.¹⁶⁴ İhsan İpekçi ve Fahir İpekçi'nin yaptığı iş onlara ve çevrelerine; devletin idarecilerinden ve ileri gelenlerinden, gazeteci ve yazar gibi aydın zümreden kimselerle aynı ortamı paylaşma imkânı sunmuştur.

Ankara ve İstanbul sosyetesini anlatmaya değer kılan bir başka şey, bu şehirlerin sosyetenin sosyal yaşantısına karşılık verecek alternatif üretme çabalarının

¹⁶³ Sabahattin Ali'nin ölüm tarihi 2 Nisan 1948'dir. Balonun anlatıldığı tarih ise 15 Nisan 1948'dir. Burada Sabahattin Ali'nin ölüm tarihine bakılarak yanlış çıkarımlarda bulunulmamalıdır. Çünkü *Salon* mecmuası on beş günde bir çıkmaktadır ve anlatılan CHP balosu mart ayı içerisinde düzenlenmiştir. Muhtemelen bu balo Sabahattin Ali'nin katıldığı son balodur.

¹⁶⁴ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Senenin En Güzel Balosu", *Salon*, Sayı 12, 15 Nisan 1948.

olmasıdır. Hatta bu çabalarının da olumlu sonuç vermesi, Neden İstanbul ve Ankara sosyetesini? sorusunun cevap seçeneklerinden birini oluşturur. Ankara ve İstanbul farklı aktivite alanları yaratarak halkını alternatif sosyal yaşam alanları ile buluşturmak ve onları manevi anlamda mutlu etmeyi hedeflemektedir. Örneğin sinemalar, tiyatrolar, opera önce bu şehirlerde faaliyete geçmiştir. Avrupa'dan ve Amerika'dan gelen filmler ilk bu şehirlerde izleyici karşısına çıkmıştır.

İstanbul'da 1950'li yıllarda Şehir Tiyatrosunun yanında pek çok özel tiyatro kurulmuştur. Yapı Kredi Bankasının desteğiyle 1951 yılında Beyoğlu'nda Küçük Sahne¹⁶⁵; yine Beyoğlu'nda 1955 yılında Cibali Karakolu adlı oyun ile Muammer Karaca Tiyatrosu¹⁶⁶; 1950'li yılların başında Küçük Sahne'nin oyuncularında yer alan Haldun Dormen'in 1955 yılında Cep Tiyatrosu¹⁶⁷ ve 1957 yılında kendi Dormen Tiyatrosu¹⁶⁸ kurulan tiyatrolardır. Yine İstanbul'da 1947 yılında ressamların, müzisyenlerin, aktörlerin, seramikçilerin, yazar ve şairlerin her on beş günde bir toplandıkları Sanat Dostları Kulübü vardır. Mücap Ofluoğlu anılarında, Sanat Dostlarının Beyoğlu'nda Gutan ayakkabı mağazasının yanındaki geçitte yer alan Anadolu Birahanesi'nde toplandıklarını yazar.¹⁶⁹ Ofluoğlu burada, Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu, Adalet ve Mehmet Ali Cimcoz, Sabahattin Ali, Agop Arad, Arşak Palabıyıkyan, Fikret Adil, Nuri İyem, Nevin Seval, Avni Arbaş, Cemal Reşit Rey, Orhan Borar, Sait Faik, Mehdi Zıt ve Osman Zıt, Nevin Akkaya gibi isimlerin bir araya geldiğini belirtir.¹⁷⁰ Onun saydığı bu isimler arasında farklı din ve milletten isimler de yer almaktadır. Bu isimleri ortak noktada buluşturan şey sanatı ve edebiyatı merkezlerine almış olmalarıdır. Bu bir tesadüf olabilir, ancak buluştukları mekânın Beyoğlu'nda olması bir tesadüf olmasa gerek. Benzer toplantıların yapıldığı bir yerde Adalet Cimcoz'un 1950

¹⁶⁵ Adalet Cimcoz, "Perde Arkası: İstanbul'da Yeni Bir Tiyatro Kuruluyor", *Yıldız*, Sayı 1, 30 Aralık 1950; Adalet Cimcoz, "Perde Arkası: Küçük Sahne", *Yıldız*, Sayı 13, 24 Mart 1951.

¹⁶⁶ "Muammer Karaca", *20. Asır*, Sayı 108, 6 Eylül 1954; Gülriz Sururi, *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*, Doğan Kitap, İstanbul, 2002, s. 114.

¹⁶⁷ "Unutulmayacak Bir Aktör", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 1, 6 Ocak 1956.

¹⁶⁸ Melih Vassaf, "Dormen Küçük Sahnesi", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 43, 12 Ekim 1957.

¹⁶⁹ Mücap Ofluoğlu, *Bir Avuç Alkış: Tiyatro, Kültür Dizisi 1*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1985, s. 105.

¹⁷⁰ Ofluoğlu, *a.g.e.*, s. 105-106-107.

yılında açtığı Maya Sanat Galerisidir.¹⁷¹ Beyoğlu'nda açılan ve beş yıl faaliyet gösteren galerinin müdavimleri yine sanatçılardan, ressamlardan, edebiyatçılardan ve İstanbul'un sosyetik hanımlarından oluşmaktadır. Burada ressamlar resimlerini, seramikçiler heykellerini, şairler şiirlerini sergilemektedir. Galeride on beş günde bir kokteyl eşliğinde müdavimler bir araya gelerek şiirler okuyup, hikâyeler anlatarak hoş vakit geçirmektedirler. Bu yüzden Beyoğlu, sanatın hemen her türüne aşinadır. Beyoğlu'na renk veren bir yer de geçimlerini yaptıkları resimlerle sağlayan Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu'nun atölyeleridir. Ressam çift 1948 yılında İstanbul'da Asmalımescit'te Balyoz Sokağı'nın Camsız Apartmanı'nda kendilerine küçük bir atölye kiralamışlar¹⁷² ve resimlerini eşe dosta burada sergilemişlerdir. Sanat Dostları Kulübü, Maya Sanat Galerisi, Eyüboğulları'nın atölyesi ve daha nicesi Beyoğlu'nu mesken edinmiştir. Çünkü burada yapılan işin verilen emeğin bir karşılığı vardır. Bu kulüp üyeleri de, galeri müdavimleri de Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu da bu atmosferin farkındalar ve bu farkındalıkta tek taraflı değildir.

Gazete ve dergilerin önemli basımevleri de bu iki şehirde yer almaktadır. İstanbul'da Bab-ı Ali Caddesi,¹⁷³ Ankara'da Rüzgârlı Sokak¹⁷⁴ halkı gazete ve dergilerle buluşturmaktadır. Haşet (Hachette) kitabevi bu iki şehirde okurlarına hizmet etmiştir. Kitabevi farklı dillerde basımlarını gerek bu iki kente gerekse Türkiye'nin farklı şehirlerine gönderme imkânına sahip olmuştur.¹⁷⁵ İstanbul'da Nükhet Borovalı, Celal Esat Arseven, Asaf Hâlet Çelebi, şair Orhan Veli, oyuncu Nevin Akkaya, hikâyeci Sait Faik, Azra İnal, Asude Zeybekoğlu İstiklal Caddesi'nde bulunan Haşet Kitabevi'nin müdavimleri arasında yer almaktadır.¹⁷⁶ Ankara'da Ankara Palas'taki yerinden Şehir Çarşısı'na taşınan Haşet Kitabevi de aydınların uğrak yeri olmuştur. Yine Ankara'da Akba Kitabevi halka yaptığı

¹⁷¹ M. B. "Adalet Cimcoz", *Bütün Türkiye*, Kasım 1951, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi.

¹⁷² Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Basın Balosu ve Bedri Rahmi Sergisi", *Salon*, Sayı 11, 1 Nisan 1948.

¹⁷³ Azize Bergin, *Babîli'de Topuk Tıkırtıları*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 13-14.

¹⁷⁴ Ankaralı, "Ankara'da Neler Oluyor", *20. Asır*, Sayı 158, 25 Ağustos 1955.

¹⁷⁵ Rifat N. Bali, *Le Journal d'Orient Gazetesi ve İstanbullu Azınlıkların ve Levantenlerin Cemiyet Hayatı (1950-1971)*, Libra Yayınları, İstanbul, 2021, s. 216.

¹⁷⁶ Adalet Cimcoz, "Penceremden", *Salon*, Sayı 14, 15 Mayıs 1948.

yayınları sunmuştur. Ankara'nın aydın sınıfı, gazeteciler, yazarlar, sanatçılar burada buluşup, görüşüp, sohbet etmişlerdir. *Ankara Ansiklopedisi* yazı serisini düzenleyen Turan Tanyer Akba'ya gelen ve burada görüşen isimler arasında Falih Rıfkı Atay, Yaşar Nabi Nayır, Necmettin Sadak, Emin Karakuş, Sabahattin Ali, Cihat Baban, Faik Ahmet Barutçu gibi isimleri sayar.¹⁷⁷

Basın ve yayın faaliyetlerinin yanı sıra radyo yayınları da, bu dönemde, Ankara ve İstanbul'da oldukça aktif. Bu yüzden Ankara ve İstanbul radyonun ve oluşan radyo kültürünün Türkiye'deki merkezidir. Türk Halk Müziğinin, Batı Müziğinin, Pop ve caz müziğinin bu iki şehirden yayınları yapılmıştır.¹⁷⁸ Celal İnce, İlham Gencer, Ayten Alpman (Gencer), Sevim ve Sevinç Tevs kardeşler bu radyo yayınları sayesinde tanınmışlardır.¹⁷⁹ Radyonun sunduğu imkânlar doğrultusunda İlham ve Ayten Gencer sosyete düşünlerinin vazgeçilmezleri olmuşlardır.¹⁸⁰ İlham Gencer iyice tanındıktan sonra Cemil Filmer'in işlettiği Site Sineması'nın çatı katına ÇATI adıyla bir gece kulübü açmış ve sinemanın işletmecileri ile ortak Gencer Show programları yapmaya başlamıştır.¹⁸¹ Yine Türk Sanat Müziğinin güçlü sesi Zeki Müren İstanbul Radyosunun 1950 yılında açtığı ve 185 kişinin katıldığı solist yarışmasını birincilikle kazanmıştır.¹⁸² 1951 yılında İstanbul Radyosunda canlı olarak yayımlanan bir programda ilk konserini vermiştir.¹⁸³ Zeki Müren sinema hayatına ise 1953 yılında İstanbul'un farklı

¹⁷⁷ Turan Tanyer, "Ankara Ansiklopedisi", *Kebikeç*, Sayı 43, Ankara, 2017, s. 434.

¹⁷⁸ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları: Kısa Dalga 42 Metre", *Hafta*, Sayı 158, 3 Ekim 1952.

¹⁷⁹ Faruk Yener, *Radyo ve Televizyon Günleri: Olaylar, İnsanlar, Anılar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 13.

¹⁸⁰ Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 155, 4 Ağustos 1955: Sinema işi ile uğraşan Naci İpekçi'nin oğlunun Liman Lokantası'ndaki düğününü İlham Gencer ve eşi Ayten Gencer eğlendiriyor; Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları: Kim Kimle Evleniyor", *20. Asır*, Sayı 169, 10 Kasım 1955: İzmir tüccarlarından Yaşar Kaptanoğlu'nun kızı Güler ve avukat Mehmet Şeker'in düğününe davet ediliyorlar. Ayten Gencer hamile olduğu için İlham Gencer ve orkestrası düğüne katılıyor.

¹⁸¹ Bali, *a.g.e.*, s. 223.

¹⁸² Zeki Müren'in birinciliği kazandığı şarkı Hacı Sadullah Ağa'nın "Nideyim sahnı çemen seyrini cananım yok/ Ah bir yanımcı salınır servi hıramanım yok" adlı Hicâz şarkısıdır. Jüride yer alan isimler: Orhan Veli'nin babası Veli Kanık, Mesut Cemil, Yorgo Bacanos, Refik Fersan, Fahire Fersan, Cevdet Çağla, Baki Süha Ediboğlu ve Şerif İçli'dir. Kaynak için bkz. Şeyma Ersoy Çak-Şefika Şehvar Beşiroğlu, *Bir Muhabbet Kuşu: Postmodern Göstergeler Işığında Zeki Müren*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016, s. 51.

¹⁸³ Çak-Beşiroğlu, *a.g.e.*, s. 57.

yerlerinde çekilen başrolü Cahide Sonku ile paylaştığı *Beklenen Şarkı* adlı filmle katılır.¹⁸⁴ Böylece Zeki Müren hem müzik hayatına hem de sinemaya İstanbul'da başlamış olur.

Kültürel ve sanatsal faaliyetlerin bilinçli bir şekilde tüketilmesinde eğitim büyük bir öneme sahiptir. Çünkü eğitilmiş kişiler bu aktivitelere daha duyarlıdır. Hem sahip çıkma bilinci ile hem de entelektüel birikim düşüncesi ile yaklaştıkları söylenebilir. Eğitimin sosyal ve kültürel faaliyetlere etkisi bir örnek üzerinden daha anlaşılır kılınabilir. Çeşitli dergilerde sosyete üzerine yazılar yazan Adalet Cimcoz, sinemaya uyarlanan yerli filmlerde müzikal kısmın fazla uzun olması noktasını eleştirmektedir. Çünkü Cimcoz'a göre filmlerde müzikal kısmın fazla olması, izleyici kitleyi oluşturanların değişmeye başlamasıyla da alakalıdır. Çünkü 1950'li yıllarda köyden kente göç fazladır ve bu göçün ilk durağı da İstanbul'dur. Bu da haliyle İstanbul'da sosyal ve kültürel aktiviteleri izlemeye gelen kitleyi etkilemektedir. Böylece sinema vb. yerler hem kentliler hem de taşralıların oluşturduğu karışık bir atmosfere bürünmektedir. Cimcoz'un eleştirdiği film, yönetmenliğini Atıf Yılmaz'ın yaptığı "İki Kafadar Deliler Pansiyonunda" adlı bir komedi filmidir. Cimcoz'un filmin prodüksiyonuna yönelik eleştirisi, eğitilmiş bir kişiyle eğitimsiz bir kişinin bir filmde ne beklediğini göstermesi bakımından da önemlidir.

Deliler Pansiyonu isimli bir film gördüm. Türk filmi. Prodüktörün karışmadığı yerler pek çok güzel. Hele Orhan Erçin isminde bir sanatkâr var ki, Spencer kâfir. Genç rejisör Yılmaz'da çok iş var, fakat ah göbek dansları öldürüyor insanı. Kaç yüz metre çevrilmiş akıl, sır almaz. Anadolu tutar! Bu hüküm de insanı çileden çıkaracak... Madem öyle Anadolu kopyesine koysunlar dansları fakat bizlerin sabrını ölçmeye kalkmasınlar ne olur! Film komik bir film, seslendirilmesi de hayli komik olmuş, fakat dediğim gibi genç rejisörde ümidimiz var."¹⁸⁵

Ankara ve İstanbul önemli eğitim kurumlarına sahiptir. İstanbul'da İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi; Ankara'da önemli tarihçi ve

¹⁸⁴ Çak-Beşiroğlu, a.g.e., s. 87.

¹⁸⁵ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", 20. Asır, Sayı 8, 4 Ekim 1952; Adalet Cimcoz bir başka yerli film içinde benzer bir eleştiri getiriyor: "Bu sene bir hayli Türk filmi göreceğiz. Birkaç hafta evvel ilk yerli filmin prömiyeri yapıldı; nefesimiz kesildi, bir korkudur kapladı içimizi, ya maazallah hepsi bu çeşit ise ne yaparız? Anadolu tutar, halk tutar diye sabrımızı bir hayli istismar ediyorlar..." Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", 20. Asır, Sayı 7, 27 Eylül 1952.

hukukçuların yetişmesini sağlayan Siyasal Bilgiler ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültelerini içine alan Ankara Üniversitesi ve 1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin¹⁸⁶ faaliyet göstermesi, bu şehirlere farklı şehirlerden eğitim için pek çok kişinin gelmesine fırsat vermiştir. Bu yükseköğretim kurumlarında eğitim gören öğrenciler, çeşitli iş sahalarında ihtisaslaşmışlar ve gerek devlet gerek özel kurumlarda iş imkânı bulmuşlardır. Yine İstanbul'da Robert Kolej, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji,¹⁸⁷ Notre Dame de Sion Fransız Lisesi, Galatasaray Lisesi; Ankara'da Ted Koleji İstanbul ve Ankara sosyetesinden pek çok ismin eğitim aldıkları yerler olmuştur.¹⁸⁸

Bu iki şehir gerek iş yerleri gerek mekânları gerekse kültürel ve sanatsal etkinlikleri ile kendi içlerinde belirli bir bölgenin öne çıkmasını ve o bölgenin genele model olmasını sağlamaktadır. İstanbul'da Beyoğlu bunun en açık örneğidir. Lise yıllarını Galatasaray Lisesi'nde okuyan Güneş Karabuda, Beyoğlu'nu "*Beyoğlu koca bir tiyatro, bizler de burada sahnelenen oyunların hem izleyicileri, hem de oyuncu ve figüranlarıydık. Gençlik yıllarımızın İstanbul'unda o zamanlar görgülü, saygılı, kültürlü ve hoşgörülü insanlar yaşardı! Bunların erkeklerine "beyefendi" kadınlarına da "İstanbul Hanımefendisi" denirdi... Yahudi, Ermeni, Rumlar değişik örf, adet ve kültürleriyle yaşamımıza renk ve zenginlik katarlardı. Bizim kuşağın zamanlaması denk gelmiş ve ne mutlu bize ki o hoş günleri yaşayabilmışiz...*"¹⁸⁹ diye yâd eder. Bu İstanbul hanımefendi ve beyefendileri, Beyoğlu'nun kozmopolit yapısının simgeleri haline gelen Lebon, Markiz, Degüstasyon gibi mekânların sosyetik misafirlerini temsil ederler. İstanbul'un büyük mağazaları, bankalar, ticaret yapan iş yerleri, büyük

¹⁸⁶ Cangül Örnek, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı Antikomünizm ve Amerikan Etkisi*, Can Yayınları, İstanbul, 2015, s. 242-243.

¹⁸⁷ Robert Kolej ve Arnavutköy Amerikan Kız Koleji 1932 yılında tek bir müdür idaresi altında birleşti. 1959 yılında da tek bir mütevellî heyeti idaresine girdi. Kaynak için bkz. Fatma Acun, "Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları", *Cumhuriyet Araştırmaları Dergisi*, Cilt 11, Sayı 22, s. 419.

¹⁸⁸ Ali Arslan *Elit Sosyolojisi* adlı çalışmasında bu şekilde marka haline gelmiş okullarda okuma ayrıcalığına sahip olmanın elit zümrede yer almayı kolaylaştıran etkenler arasında olduğunu belirtmektedir. Ali Arslan, *Elit Sosyolojisi*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2007, s. 82.

¹⁸⁹Güneş Karabuda, *İndim Zaman Bahçesine*, YKY, İstanbul, 2001, s. 34.

terzi atölyeleri hep Beyoğlu'nu mesken edinmiştir. Avrupa, bilhassa Paris, modasının İstanbul'a ve Türkiye'ye yayılmasında Beyoğlu öncüdür.

Ankara ve İstanbul Türk turizminin de gelişim gösterdiği önemli iki şehirdir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Ankara'da inşa edilen Ankara Palas uzun yıllar ecnebi memleketlerden gelen resmi ve sivil vatandaşları ağırlamıştır. Burası İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ankara'da sayıları artan Amerikalı asker ve subaylarında sıklıkla uğrak yeri olmuştur. 1950'li yıllarda Ankara'da Bulvar Palas, Yüksel Palas inşa edilmiştir. İstanbul ise başlı başına bir turizm memleketidir. Sahip olduğu kültürel miras yerli ve yabancıları buraya çekmiştir. Yabancı misafirleri daha modern ve iyi şartlarda ağırlamak, Osmanlı döneminden itibaren yapılan faaliyetlerdir. Örneğin 1892'de Orient Express yolcularını ağırlamak için yapılan Pera Palas dönemine göre oldukça modern bir oteldi ve şehir dışından gelenlerin tercih ettiği yerlerin başında gelmekteydi.¹⁹⁰ Yine İstanbul'da faaliyet gösteren Londra Oteli, Bristol Oteli, Büyük Fransız Oteli, Tokatlıyan Oteli ve Büyük Kroecker Oteli Batı kültürünün İstanbul'da yayılmasında etkili olmuştur.¹⁹¹ 1955 yılının Haziran'ında açılan Hilton Oteli otelcilik ve turizm faaliyetlerinde adeta yeni bir dönem başlatmıştır.¹⁹² Hilton, lüks ve konforuyla İstanbul sosyetesine yeni bir dünya sunmuş ve kısa sürede sosyetenin sosyal yaşamının yeni merkezi olmuştur.¹⁹³ 1956 yılında da Vehbi Koç tarafından yaptırılan Divan Oteli açılmıştır.¹⁹⁴ Artık İstanbul hem içeriden ve dışarıdan gelen misafirleri ağırlayacak lüks yerlere hem de sosyeteden kişilerin davetlerini ve kokteyllerini vereceği ve düğünlerini yapacakları otellere sahip olmuştur.

Tek bir sanayisi olan, yükseköğretim kurumlarından yoksun, kısıtlı sosyal imkânlara sahip bir şehre göre; birden fazla sanayisi olan, farklı yüksek eğitim ve öğretim imkânı sunan, daha çeşitli sosyal yaşam alanına sahip olan bir şehrin,

¹⁹⁰ Charles King, *Pera Palas'ta Gece Yarısı Modern İstanbul'un Doğuşu*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 17.

¹⁹¹ King, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁹² Vefa Zat, *Eski İstanbul Otelleri: İstanbul Hilton 50 Yaşında*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2005, s. 15.

¹⁹³ Zat, *a.g.e.*, s. 15.

¹⁹⁴ Koç, *a.g.e.*, s. 97.

farklı sosyal özellikler sunması çok olağandır.¹⁹⁵ Bütün bu faktörler şehirlerdeki yaşam standardının daha yüksek olmasını sağlamaktadır. Ayrıca bunlar kent kültürünün çok yönlü gelişen yapısını ortaya koyar. Şehirlerin sahip olduğu bu özellikler bireyin kendini bulmasına fırsat verir. Bu şehirlerde müzik ile ilgilenmek isteyen müzik eğitimi almakta, resimle ilgilenen ressam sergisini açmakta, insanlar tiyatroya, sinemaya zaman ayırmaktadır. Bütün bunlar bireyde bir şehir bilinci oluşmasını sağlamaktadır. Bu bilincin oluşması için ise gerekli altyapıyı, 1940'lı ve 1950'li yıllar Türkiye'sinde, Ankara ve İstanbul karşılamaktadır. Bu yüzden sosyetenin böyle bir ortamda gelişip, varlık gösterdiği, bir başka ifadeyle, bir şehirdeki cemiyet hayatının gelişmişliğinin, o şehrin gelişmişliği ile doğru orantılı olduğu söylenebilir.

Her ilin kendi mikro sosyetesine mutlaka vardır. Ancak, 1940'lı ve 1950'li yıllarda, o illerde sosyete için farklı yaşam alanı sunacak imkânlar kısıtlıdır. Bir Anadolu şehrinin sosyetesine için sosyal ve kültürel aktiviteler bile kısıtlı iken, Ankara ve İstanbul, sosyetenin gösterişli olmasını dahi önemsemektedir. Başka bir ifadeyle büyük şehirler, sosyetenin lüks ihtiyacına karşılık vermektedir. Örneğin Adalet Cimcoz'un verdiği bir örnek bu bakımdan ilginçtir.

Şimdiki dükkânlarda bir acayip oldu. Bakıyorsunuz bir apartmanın mesela ikinci katı. Nefis bir şekilde döşenmiş, nereden geldiği belli olmayan hafif güzel bir müzik rahat koltuklar ve bazı koltuklara gömülmüş hanımlar. Müşterisine göre ya kahve ya çay hatta kokteyl bile ikram ediyorlar. Hizmete amade bir iki hanım kız bir de buranın sahibi levend bir delikanlı. Adeta bir kulüp burası, yalnız bir farkla: kulübe sadece azalar gider buraya paranız olmasa bile gidebilirsiniz. Lafı uzatmayalım size 'Gilda'yı anlatmaya çalışıyorum. Meğer Amerika ve Avrupa'da mücevher satan yerler böyle hususi apartman daireleri kiralarlarmış. Bu oralarda belki Gangsterlere karşı bir tedbirdir amma bizde böylesine ne lüzum var diye düşündüm. Meğer bunun içinde iş varmış. Efendim Gilda taksitle mücevher satıyor, hatta balolara ve büyük davetlere giderken kira ile bile mücevher veriyormuş. Erkekler kira ile smokin alırlar da kadınlar kira ile mücevher alamaz mı sanki? İşte bu meselede hallolmuş demektir artık.¹⁹⁶

Burada anlatılan dükkân örneği bir uç örnek olabilir. Nasıl ki, çeşitli balo ve suarelerde belirli bir ciddiyeti, şıklığı, zarafeti sağlamak ve Batılı anlamda modernleşmek için frak ve smokin kiralanıyor, özel tuvaletler diktiriliyor veya

¹⁹⁵ Louis, *a.g.m.*, s. 6-7.

¹⁹⁶ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 38, 30 Nisan 1953.

sipariş verilebiliyorsa ve bu kiralama usulü bir ihtiyaçtan doğuyorsa, mücevher kiralamanın da hemen aynı ihtiyaçlardan doğduğu söylenebilir. Çünkü sosyete yaptığı iş veya sahip olduğu yeteneğinden önce “görünüüşü-duruşu” ile bir imaj çizmektedir. Bu yüzden sosyete bir bütün olarak düşünmek gerekir. Sosyete yaptığı işle, ilgilendiğı sanatla topluma model olabildiğı gibi; tuvaletinin şıklığı ile taktığı mücevher ile; tuvaletine uyan çantası ve ayakkabısı ile; toplum içerisindeki davranışı ve zarafeti ile bir bütün teşkil etmektedir. Çünkü sosyete bu yaşam tarzını içselleştirmiştir. Onlar göz önünde olduğunun bilincinde olarak hareket ederler. Müşerref Hekimoğlu, sosyetenin bir toplumun omurgası olduğunu ve bu omurganın gerçek değerlerle güçlendiğini belirtir ve bu değerlerde, yapılan işle-duruş arasında, bir bütünlük arar.¹⁹⁷ O, bu hususta ünlü soprano Leyla Gencer’i örnek olarak verir. “*Leyla Gencer’in kişiliğı, şıklığıyla bütünleşir her zaman. Kürkleri, mücevherleri içinde, sanat düzeyine yaraşır bir düzeyde yaşamayı sever, en güzel otellerde kalır, en ünlü modaevlerinden giyinir.*”¹⁹⁸

Son olarak neden İstanbul ve Ankara sosyetesini üzerinde durulduğu, dönem mecmualarında karşılaşılan örneklerle de izah edilebilir. Hafta dergisinin 27 Şubat 1953 tarihli sayısında yayınlanan “Sosyete Dedikoduları” köşesinde Cimcoz bu duruma cevap niteliğinde bir açıklık getirmiştir.

...okuyucularım arasında çok uzak illerden mektuplar alıyorum. Mesela bunlardan bir tanesinde Adanalı bir okuyucum bana haklı olarak dert yanıyor. “Bıktım sizin İstanbul sosyetesinden” diyor. “Biz Anadoluluların nesine gerek İstanbul’daki filanca hanımın kürkü...” hakkı da var. Neylesin bu okuyucum İstanbul’daki falanca hanımın kürkünü... O kendine aşına çehre arıyor, ama burası İstanbul. Adanalı çehreyi de bulur. İşte *Pamuk Tüccarı Hüseyin Bey! Bu akşam Kristal’de Hamiyet’in karşısında, yanında sarışın bir kadın var, karısı değil, kim olduğunu soracaksınız, gariptir ama tanımıyorum, fakat müthiş bir kadın, piyasaya yeni çıktı herhalde. Bakışları ile yiyecek Adana’nın Hüseyin’ini.* Hamiyet de bu akşam veryansın etmiş... Aklıma Şevkiye’nin 23 Martta yapacağı gece geldi. Smokin ve tuvaletle gidilecekmiş bu geceye. Adanalı okuyucum ne kadar içerlerse içerlesin, bütün İstanbul sosyetesini orada olacakmış, neyleyeyim ki, İstanbullu okuyucularım bu geceyi benden isteyecekler. Edirnekapı’nın mütevazı ve fakir Ayşe hanımını değil, ekmek parası. Bu sosyete yazacağım. Affetsin Adanalı okuyucum.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Müşerref Hekimoğlu, *Başkent Günleri*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1990, s. 174.

¹⁹⁸ Hekimoğlu, a.g.e., s. 158.

¹⁹⁹ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *Hafta*, Sayı 179, 27 Şubat 1953.

Cimcoz'un verdiği bu haberlerden belli simalara yönelik konuğuğu ve bunların birbirini tanıyan veya bilen kimseler oldukları anlaşılıyor. Ayrıca burada Adanalı bir tüccarın dahi anlatıldığı şehir İstanbul ve yer İstanbul'da bir mekândır. Bu taşralı şehir toplumlari için Ankara ve İstanbul'un cezbedici özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Pamuk Tüccarı Hüseyin Bey örneği de bu durumu teyit etmektedir.

1.5. YÜKSEK SOSYETENİN HABİTUSU

Sosyeteye nasıl dâhil olunur? Ya da kim nasıl sosyete olur? gibi sorular sosyeteyi oluşturanların hayatlarını nasıl yaşadıklarını ve nasıl sosyete olarak kalmayı başardıklarını göstermesi açısından önemlidir. Sosyeteye dâhil olmak, sosyete yaşantısına duyulan bir arzunun sonucu olabildiği gibi, bazı karşılaşılan fırsatları değerlendirmekle de mümkün olabilir.

Sosyeteye dâhil olma yollarından biri olarak güzellik yarışmaları gösterilebilir.²⁰⁰ Bu alanda ilk ele alacağım isim 1951 Türkiye²⁰¹ ve 1952 Avrupa Güzellik Kraliçesi²⁰² seçilen Günseli Başar'dır. Başar'ın kraliçe seçilmesinin, ona sosyete olmanın kapılarını açtığı söylenebilir. Onun kraliçe seçilmesinden sonra dâhil olduğu sosyete çevresindeki durumu/konumu kendiliğinden bir gelişim göstermiştir. Nasıl ki, bir kişi yeni bir ortama girdiği zaman ona nasıl davranacağı ayrıntılı olarak anlatılmıyor ve gösterilmiyorsa,²⁰³ Başar da bunu deneyimleyerek kazanmıştır. Ayrıca kişi dâhil olduğu ortamın havasına göre kendisini nasıl şekillendiriyorsa,²⁰⁴ Günseli Başar da bu sosyete ortamının içerisine girerek bu

²⁰⁰ Türkiye'de güzellik yarışmaları ilk olarak 1929 yılında başlamıştır. 1929 yılı Türkiye Güzeli Feriha Tefik Hanım (*Cumhuriyet* 2 Eylül 1929); 1930 yılı Türkiye Güzeli Mübeccel Namık Hanım; 1931 Türkiye Güzeli Naşide Saffet Hanım; 1932 Türkiye Güzeli ve Dünya Güzellik Kraliçesi Keriman Halis (*Cumhuriyet* 3 Temmuz 1932) ve 1933 yılı Türkiye Güzeli Nazire Hanım'dır. 1933 yılı seçimlerin şaibeli olduğu gerekçesiyle Türkiye'de güzellik yarışmaları kaldırılır ve 1950 yılına kadar yapılmaz. 17 yıllık aradan sonra 1950 yılında yapılan güzellik yarışmasında 1950 güzeli olarak Güler Arıman seçilmiştir. İlk olarak bu müsabakaya katılan adaylar jüri karşısına bikini ile çıkmışlardır. (*Cumhuriyet*, 1 Eylül 1950).

²⁰¹ *Hafta*, Sayı 108, 19 Ekim 1951.

²⁰² *Hafta*, Sayı 153, 29 Ağustos 1952.

²⁰³ Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Metis Yayınları, İstanbul, 2021, s. 78.

²⁰⁴ Goffman, *a.g.e.*, s. 78.

yaşamı benimsemiş ve kendisini ortama göre şekillendirmiştir. Onun “Kraliçe” seçildikten sonra sosyeteye dâhil olması, mecmualar sayesinde, adım adım izlenebilir.

Amerika ve Avrupa’da başlayarak Türkiye dâhil pek çok ülkeye sirayet eden güzellik yarışmaları geleneği hemen her yıl düzenlendiği gibi, güzeller şerefine balolar da verilir. Türkiye’de de 1951 yılı güzelleri için, Taksim Belediyesi Gazinosu’nda 27 Ekim Cumartesi günü Güzeller Balosu düzenlenmiştir. Devlet erbabından önemli isimlerin katıldığı bu balo İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından tertiplenmiştir. Baloya, Güzellik Kraliçesi Günseli Başar, ikinci güzel İffet Seçal ve üçüncü güzel Hüsniye Sülün davet edilir. Baloda Bayan Zehra Bilir, Bayan Can Akşit, Gazeteciler Cemiyeti İdare Müdürü, dublör ve sosyete yazarı Adalet Cimcoz, gazeteci Cihat Baban, çevirmen Fatma Tatari, Cumhuriyet gazetesi yazı heyetinden Nuri Bosut, Hürriyet gazetesi foto muhabiri Rüçhan Arıkan gibi isimler yer almaktaydı.²⁰⁵ Müzikli danslı eğlencenin ardından İstanbul Vali ve Belediye Reisi Fahrettin Kerim Gökay, Kraliçeye altın yıldızla boyanmış defne yapraklarından yapılan bir taç takarak, kraliçeyi onurlandırmıştır.²⁰⁶ Aslında bu balo güzellik kraliçesinin sosyeteye katılımını kutlamak şeklinde- bir ilk adım olarak- okunabilir. Çünkü Günseli Başar artık sadece öğrenci değildir.

1951 yılında Mısır, Kahire’de yapılacak olan Dünya Güzellik Müsabakası, Mısır’da Cemal Abdünnasır öncülüğünde kurulan Hür Subaylar Hareketi 23 Temmuz’da darbe yapınca, dünya güzellik kraliçesi seçimlerinin de California’nın Long Beach Sahillerinde yapılmasına karar verilmiştir.²⁰⁷ Aynı nedenden dolayı ertelenen Avrupa Güzellik Kraliçesi seçimleri de bu müsabakaların milletlerarası komitesinin aldığı bir kararla, İtalya’nın Napoli şehrinde yapılacağı bildirilmiştir. Bunun üzerine müsabakayı tertipleyen *Cumhuriyet* gazetesi, Günseli Başar ve yanında refakat eden ablasını 9 Ağustos 1952 tarihinde İtalya’ya göndermiş²⁰⁸ ve

²⁰⁵ *Hafta*, Sayı 110, 2 Kasım 1951.

²⁰⁶ “Güzeller Balosu” *Hafta*, Sayı 110, 2 Kasım 1951.

²⁰⁷ *Hafta*, Sayı 140, 30 Mayıs 1952.

²⁰⁸ *Hafta*, Sayı 151, 15 Ağustos 1952.

Başar Avrupa Güzellik Kraliçeliğine seçilmiştir.²⁰⁹ 20. Asır dergisi Günseli Başar'ın boydan fotoğrafını vererek “*Bu hadise dünyaya efsanevi bir şöhret salmış olan Türk güzelliğinin yeni bir başarısıdır.*”²¹⁰ diyerek okuyucuya duyurmuştur. 23 Ağustos'ta Türkiye'ye dönen Başar, İstanbul Yeşilköy Havaalanı'nda gazeteciler ve büyük bir kalabalık tarafından karşılanmıştır. O, Avrupa Güzeli seçildikten sonra, gazetecilere, muhtelif İtalyan firmalarından film çevirmek ve mankenlik yapmak teklifleri aldığını ancak hepsini reddettiğini belirtmiştir.²¹¹ Günseli Başar'ın Avrupa Güzeli seçilmesinin, sosyeteye dâhil olması hususunda ikinci bir adım olduğu söylenebilir. O, artık, sadece Türkiye'de değil Avrupa'da da tanınıyordur. Fiziğiyle ve güzelliğiyle kazanmış olduğu bu kraliçelik, her ne kadar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında olduğu gibi yoğun olmasa da “milli” bir görev için kazanılmıştır.

Olayların, haberlerin kamuya daha geniş bir şekilde ulaşmasını sağlayan bir iletişim aracı olarak basın, sahip olduğu görsel içeriklerle etkili bir reklam gücüne ve diline sahiptir. Bu anlamda Başar'ın hem Türkiye'de hem de Avrupa'da Güzellik Kraliçesi seçilmesinin gazete ve dergiler için iyi bir reklam aracı olduğu söylenebilir. Bunun en iyi ve göze çarpan örneği olarak mecmuaların Günseli Başar'ın fotoğrafını kapak resmi yapmaları verilebilir. *Hafta* 21 Aralık 1951 tarihli 117. Sayısında ve 24 Ekim 1952 tarihli 161. Sayısında; 20. Asır 13 Eylül 1952 tarihli 5. Sayısında; *Resimli Hayat* 5 Eylül 1952 tarihli 5. Sayısında Günseli Başar'ın fotoğrafını kapak resmi yapmıştır. Günseli Başar kapak resimlerinde oldukça bakımlı, şık bir kıyafet içerisinde, okuyucuda hayranlık uyandıracak bir görsellikte sunulmuştur. Böylelikle okuyucu üzerinde Türkiye ve Avrupa Güzeli'nin nasıl olduğuna dair bir algı oluşturulmuştur. Mecmualar görsel anlamda okuyucuya sundukları Günseli ile ayrı ayrı röportajlar yaparak, bu Güzellik Kraliçesinin evini, evde neler yaptığını, mutfakla arasının olup olmadığını, hobilerini, kraliçe seçimlerinde karşılaştığı zorluklar, yaşadığı sıkıntılar gibi hususları okuyucuya ayrıntılı bir şekilde aktarmaya başlamışlardır.

²⁰⁹ “Günseli Başar Yurda Döndü”, *Hafta*, Sayı 153, 29 Ağustos 1952; 20. Asır, Sayı 2, 23 Ağustos 1952.

²¹⁰ 20. Asır, Sayı 2, 23 Ağustos 1952.

²¹¹ *Hafta*, Sayı 153, 29 Ağustos 1952.

Böylece kapak fotoğraflarında sunulan Günseli'nin, kraliçe olmadan önceki hayatının, sıradan bir yaşam tarzına sahip olduğunu göstermişlerdir. Bu bilgilendirmeler sonraki müsabakalara katılacak genç kızlar için yönlendirici olması bakımından önemlidir. *Hafta* dergisinde Oğuz Özdeş'in "Bir Şişe Parfümün Hikâyesi"²¹²; *20. Asır* dergisinde Berin Teksoy ve Mualla Bayraktar'ın "Nasıl Avrupa Güzeli Oldum?"²¹³ başlıklı röportajı okuyucu bilgilendiren bu yazılara örnek olarak verilebilir.

Güzellik yarışmaları bilhassa kraliçe seçilen genç kızların popüler olmasını sağlamaktadır. Ayrıca kraliçe olduktan sonra hayatları ister istemez değişmektedir. Bunun Günseli Başar içinde böyle olduğu söylenebilir. Kraliçenin hayatı, kraliçe olduktan sonra nelerle karşılaştığı, neler yaptığı, çevresinden nasıl tepkiler aldığı merak konusudur. Gündelik hayatında nelerle uğraştığı ya da katıldığı herhangi bir balo ve defile gibi etkinliklerde neler giydiği, saçını nasıl yaptığı hep gündemdedir. 1951 Türkiye 1952 Avrupa Güzeli Günseli Başar ile bir konuşma yapan Sezai Solelli, tam da bu hususta bilgiler vermektedir. Günseli Başar ile konuşmasından sonra Türkiye'de kraliçe olmanın ne kadar huzursuzluk yaratan bir iş olduğunu ifade eden Solelli, Günseli'nin; otobüste, vapurda sürekli gözlerin üzerinde olduğunu, laf atanların olduğunu, bilhassa hanımların alaycı gözlerle süzdüklerini hatta biraz daha ileri gidip üzerine mantosuna mürekkep atanların olduğunu dahi söylediğini aktarır.²¹⁴ Günseli'nin, kendisinden para yardımı isteyenlerden tutup da kendisine evlilik teklif edenlere kadar pek çok mektup aldığını da ekleyen Sezai Solelli, güzellik kraliçesi seçilmenin hakikaten zor olduğunu belirtir. Bir kere normal hayatın, gayelerin, saadetin, ıstırabın her şeyin yeni bir şekil aldığını ve sokakta, vapurda, misafirlğe gittiği yerlerde eskisi gibi tabii davranılmadığına da işaret eder.²¹⁵ Bu sosyeteye dâhil olmanın üçüncü adımı olarak nitelendirilebilir. Çünkü herkes tarafından tanınmak, ona göre hareket etmeyi gerektirir. Artık onun yaşamına onu gözetleyen, takip eden, model

²¹² Oğuz Özdeş, "Bir Şişe Parfümün Hikâyesi", *Hafta*, Sayı 154, 5 Eylül 1952.

²¹³ Berin Teksoy-Mualla Bayraktar, "Nasıl Avrupa Güzeli Oldum?", *20. Asır*, Sayı 5, 13 Eylül 1952.

²¹⁴ Sezai Solelli, "Tanıdığım Günseli", *Hafta*, Sayı 153, 29 Ağustos 1952.

²¹⁵ Solelli, *a.g.m.*, 29 Ağustos 1952.

alan, eleştiren, hayran olan büyük ve çeşitli bir kitle eklenmiştir. Ayrıca milli bir görev olarak ülkeyi temsil etmek gibi bir misyon da yüklenmiştir. Haliyle bütün bunlar sosyete olan birinin artık hayatını sıradan yaşayamayacağı anlamına gelmektedir. Diğer taraftan burada şu ayrıma da değinmek gerekir: Günseli'nin normal halk tarafından karşılandığı tutum ve davranış ile sosyete tarafından karşılandığı tutum ve davranışın farklı olması gayet tabidir. Halk Günseli'ye hayranlık besleyebileceği gibi onu kıskanabilir de. Bu yüzden davranışları daha doğal ve daha gelişigüzedir. Ancak sosyete Günseli'nin ülkeyi temsil ettiğinin bilincindedir. Ayrıca o, Güzel Sanatlar Akademisi öğrencisi olduğu için sanata yakın ve sanattan anlayan bir isimdir. Bu gibi nedenlerden dolayı sosyetenin Günseli Başar ile ilişkisinin daha profesyonel olduğu söylenebilir.

Türkiye ve Avrupa Güzellik Kraliçeliği, Günseli Başar'ın sosyeteye dâhil olmasını sağlamıştır. Bundan sonra Başar artık çeşitli baloların, açılışların, partilerin davetlileri arasında yerini almıştır. Ayrıca tanınmış biri olması onun gazete ve dergilerin sosyete gündeminde yer almasını da sağlamıştır. Yaşadığı aşklar, gittiği terziler, görüştüğü kişiler, katıldığı davetler mecmuaların takip ettiği hususlardır. Evlenmeleri, boşanmaları sosyetenin merak konusudur. Örneğin dedikodu konusunda kulağı oldukça delik olan Adalet Cimcoz Beyoğlu'nda açılan Kulis adlı mekânın açılışına gelenler arasında Günseli Başar'ı da sayar saymasına ama, dedikodu yapmayı da ihmal etmez: "*Yalnız gelenlerden biri de boynu bükük, latif tebessümlü Günseli Başar. Hâlbuki "Gülistanlar Kutsileşti", havalandı, ekspres oldu, derken uçak... Ver elini İsviçre. Hem de kiminle? Artık keşfetmişsinizdir değil mi?*"²¹⁶ diyerek Başar'ın iş adamı Kutsi Beğdeş ile yaşadığı aşkı üstü kapalı bir şekilde anlatır. Başar iş adamı Kutsi Beğdeş ile 7 Mayıs 1953 yılında, Taksim Gazinosunda, nikâh masasına oturur. Cimcoz bu düğünü "Peri kızının düğünü" şeklinde ele alır ve bütün ayrıntısı ile düğünü anlatır.

Taksim Gazinosu 7 Mayıs 1953 saat 17.00 Günseli ve Kutsi Beğdeş'in evlenme töreni. Müziğin önünde bir masa, şahit iskemleleri. Etrafta bir seremoni Reisi fır dönüyor. Bu seremoni Şefi olmasaydı belki daha az heyecanlanırdık. Mesela nasıl akıl etmedi hâlâ şaşırıyorum: Günseli ve Kutsi nikâh masasına oturdukları zaman ne olurdu mikrofonu masaya yerleştirseydi de, bütün salon halkı bu güzel kızın "Evet" ini işitseydi.

²¹⁶ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *Hafta*, Sayı 148, 25 Temmuz 1952.

Günseli'ye gelince o güzel kızımız beş altı kat daha güzelleşmiş, daha zarif ve daha munis bir hal almış sanki. İçinin iyiliği daima yüzüne aksetmişti Günseli'nin ama, bilhassa bugün daha göz alıyor. İnsan ona bakmaya doyamıyor. Damat beyde aynı durumda, gözünü bu gamzeli, ceylan gözlü, pırlıl pırlıl gelinden bir türlü alamıyor. Hele kayınvalide ve görünce hanım gelinlerini yere göğe koyamıyorlar. Günseli beyaz tül yığını içinde incecik beli koptu kopacak damadın kolunda ve o meşhur düğün marşı çalarken salona girdi. Jüri heyetinin önünde bu kadar heyecanlı değildi Günseli. Kutsi Beğdeş ise, bütün ömrünce bu düğünde terlediği kadar terlememiştir.²¹⁷

Günseli Başar'ın zengin iş adamı Kutsi Beğdeş ile evlenmesi tesadüf müdür? Tesadüftür ya da değildir diyemeyiz. Ancak devreye basın gücü girerse burada bir parantez açmak gerekir. Çünkü kraliçe olduktan sonra ünlü Günseli Başar'ın geniş kitlelere ulaşmasında, yukarıda da zikredildiği gibi, basının rolü büyüktür. Yani Kutsi Beğdeş'in Günseli'yi basın sayesinde tanımış olması ihtimal dâhilindedir. Günseli Başar'ın Kutsi Beğdeş ile evliliği, onun edindiği yeni konumuna işaret eder. Artık Günseli Başar (Beğdeş) hem kraliçe hem ünlü hem zengin hem de sosyetedir. Toplumsal tabakalaşmanın olduğu toplumlarda üst sınıf genellikle idealize edilir ve erişilmesi gereken bir sınıf olarak görülür, der Goffman.²¹⁸ Kraliçe Başar'ın durumu da bu şekilde izah edilebilir: Sıradan bir vatandaş iken bir yarışmayla değişen hayatı ve sahip olduğu özellikler onu hem daha prestijli bir hale getirmiş, hem de daha önce o konumda olanlarla ortak değerleri paylaşabileceği bir pozisyona erişmesini sağlamıştır. Önceki yıllarda güzellik kraliçesi seçilenlerin sonraki yıllarda kraliçe seçimlerinde jüri üyesi olarak yer almaları bu bakımdan önemlidir. 1953 yılında İstanbul'da düzenlenen Avrupa Güzellik Müsabakasına katılan jüri üyeleri arasında Günseli Beğdeş'te yerini almıştır.²¹⁹ Yine 1953 yılı Türkiye Güzeli seçimlerinde de Günseli Başar jüri üyesi olarak yer almıştır. Belgin Doruk anılarında, 102 kişilik jüriden en yaşlısının Ressam İbrahim Çallı en gencinin ise Günseli Başar olduğunu anlatır.²²⁰

Güzellik müsabakalarında kraliçe olup sosyete dâhil olan bir diğer isim de Güleğül Tayfuroğlu'dur. 1952 Türkiye Güzellik Kraliçeliğine Güleğül Tayfuroğlu

²¹⁷ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları: Peri Kızının Düğünü", *Hafta*, Sayı 191, 22 Mayıs 1953.

²¹⁸ Goffman, *a.g.e.*, s. 45.

²¹⁹ *Radıo Âlemi*, Sayı 19, 2 Temmuz 1953.

²²⁰ Bircan Usallı Silan, *Acı Dolu Yıllar*, Ad Yayıncılık, 1995, s. 67-68.

seçilmiştir.²²¹ Tayfuroğlu'nu kraliçe seçenler arasında Şakir Paşa ailesinden Hakiye Koral, gazeteci Cihat Baban, heykeltıraş Zerrin Bölükbaşı, Bankacı Halis Kaynar'ın eşi Piraye Kaynar, Kereste ve tütün tüccarı Mithat Nemli'nin eşi Tamara Nemli, sanat tarihçisi Burhan Toprak'ın eşi Hayriye Toprak, Kadro dergisinin kurucularından, Matbuat ve Ankara Radyosu Müdürlüğü görevlerinde bulunan Vedat Nedim Tör'ün eşi Alman asıllı olan Alice Tör, İstanbul Belediye Başkanı ve Valisi Fahrettin Kerim Gökay'ın eşi Nilüfer Gökay, Madam Kohen, Madam Gesar ve Madam Leontin gibi Beyoğlu'nun zengin Yahudi sakinleri yer almıştır. Bu isimler yaptıkları meslekler veya evli oldukları kişiler vasıtasıyla sahip oldukları çevre ve konumları itibariyle sosyetenin ileri gelenleridir. Bu isimleri bir araya getiren etken güzellik kraliçesi seçimidir ve bu seçimlerde sadece Türk sosyetesini değil Yahudi sosyetesinden de kişiler yer almışlardır. Bu İstanbul'un sahip olduğu kozmopolit yapıyı ve cemiyet içerisindeki hoşgörüyü göstermesi açısından kayda değerdir. İşte 1952 Türkiye Güzeli Gülelgül Tayfuroğlu'nun kraliçe seçilmesi, ona böyle bir ortama dâhil olma fırsatı sunmuştur. Sonraki güzellik seçimlerinde böyle bir jüri içerisinde yer almış, onlarla ortak duygular paylaşma fırsatına erişmiştir. 1955 yılında İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda yapılan güzellik müsabakası bu

²²¹ Güzellik kraliçesi seçimlerine katılan jüri üyeleri Türk sosyetesinin önde gelen isimlerinden oluşmaktadır. Üyeler kraliçe seçilecek güzeller kadar giyimlerine dikkat etmektedir. Her sene olduğu gibi bu sene de salondakiler iştirak edenlerden daha güzel. Hele jürideki hanımlar. Aman efendim aman. Hepsi şık, hepsi güzel. Genç olmayanlar bile harikulade! İşte mesela çantaları ile şöhret yapmış olan Bayan Hakiye Koral, ne kadar şık ne kadar mütevazı. Karşı sahilin en güzel yalısında ikamet eden Bayan Belkıs Ratip, ne kadar güzel ne kadar nazik. Sonra iç çamaşırlarının kraliçesi Kamuran Cemal, bu akşam bir içim su. En güzel tarafı kendisi kraliçeye bir bluz vaat etmişken, coştur Gülelgüle bir kombinezon hediye etmeğe karar verdi. İstanbul'un müzik dünyasını elinde tutan zeki, siyah saçlı Bayan Frumet belki jürinin en müşkülpesent üyesi. Fakat haksızda değil hani. İki dirhem bir çekirdek Cihat Baban en gani en merhametli jüri azası. Heykeltıraş Zerrin Bölükbaşı simsiyah saçlarına ince bir tül ilıştirmiş, kadife gibi gözleri pek mütereddit. Berrin İnsel orijinal film bluzu içinde... Bayan Piraye Kaynar akşamın en güzel saçlı kadını, herkes berberini merak etti. Bayan Nemli bu akşam görünürlerde yok, yazık. Ona mukabil Madam Kohen ve genç Madam Gesar elleri şakaklarında bir türlü isim bulamıyor. Bayan Ferhunde bir ara jüriyi allak bullak ediyordu... İhap hayatta ne kadar hüsnü niyet sahibidir de, güzelleri ne kadar güç seçebildi hayret. Cin gibi zeki Bayan Akova hiç tesir altında kalmıyor. Hayriye Toprak ve Orhan Hançerlioğlu jüride en az konuşanlardan. Ona mukabil Peder Sadak istişare meraklısı... Alice Tör bir çiçek bahçesi halinde geldi... Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *Hafta*, Sayı 142, 13 Haziran 1952.

duruma örnek olarak verilebilir. 1955 yılı Türkiye Güzeli olarak Suna Soley seçilmiştir. Jüri üyeleri arasında geçen senelerin güzellik kraliçeleri 1950 güzeli Güler Arıman; 1951 Türkiye 1952 Avrupa güzeli Günseli (Başar) Beğdeş ve 1952 yılı güzeli Güleğül Tayfuroğlu yer almışlardır.²²²

Güleğül Tayfuroğlu artık sosyetenin bir üyesi olarak davetlere gitmekte ve çeşitli karşılama ve törenlere davet edilmektedir. Sosyetenin etkinliklerinde aktif olarak yer almaya başlamıştır. Örneğin armatör Haşim Mardin idaresinde Atlantik'i aşan Rüyam Kotrasını karşılamaya davet edilir.²²³ Ayrıca 15 Ağustos 1952 tarihinde Moda Deniz Kulübünde, Rüyam Kotrası için İş Bankası tarafından tertip edilen bir kokteyl partiye de davet edilir.²²⁴ Güleğül Tayfuroğlu, Erman Kardeşler Film Müessesesi sahibi Hürrem Erman ile 1954 yılında evlenmiştir. Kraliçe seçilmesinden sonra sosyetenin bir parçası olan Tayfuroğlu'nun yapmış olduğu evlilikle bu konumunu güçlendirdiği söylenebilir. Çünkü iş adamı Hürrem Erman ünlü bir film yapımcısıdır ve bu durum Kraliçe Güleğül Tayfuroğlu'nun, kraliçe olarak anılmasından ziyade, hatta önce, Erman Film sahibi Hürrem Erman'ın eşi olarak anılmasını sağlamıştır.²²⁵

Sosyeteye dâhil olma fiziksel olarak katılımın yanında fikirsel anlamda ya da zihinsel olarak ortak dünyada buluşmayı da gerektirir. Sosyeteye dâhil olan kişiler bunu değişen yaşam koşullarına bağlı olarak tutum ve davranışlarıyla, sosyal etkinlikleri takip ederek, girdikleri çevrenin bilincinde olarak hareket etmeleriyle gösterir. Örneğin 1950'li yıllarda yapılan ve popüler hale gelen oyuncu müsabakaları, ses kraliçesi ve kralı seçimleri sonrasında derece alarak sosyeteye dâhil olan isimlerin değişen yaşam tarzları bunu örneklemektedir. 1951 yılında iş adamı Turgut Demirağ'ın sahibi olduğu AND Filmin düzenlediği artist yarışmasında erkeklerden Ayhan Işık, bayanlardan ise Belgin Doruk birinci olur.²²⁶ Ayrıca Belgin Doruk 1953 yılı Türkiye güzellik müsabakasında ise ikinci,

²²² *Hafta*, Sayı 22, 3 Haziran 1955.

²²³ Sadun Tanju, "Doğruya Doğru", *Vatan*, 30.07.1952, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği, Taha Toros Arşivi, Erişim Tarihi: 02.08.2021.

²²⁴ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları: Rüya Gibi Bir Kokteyl", *Hafta*, Sayı 151, 15 Ağustos 1952.

²²⁵ Oğuz Özdeş, "Geçen Yılın Sosyal Olayları", *Hafta*, Sayı 275, 31 Aralık 1954.

²²⁶ Silan, *a.g.e.*, s. 56.

aynı yıl İstanbul'da düzenlenen Avrupa güzellik müsabakasında da üçüncü olmuştur.²²⁷ Türk sinemasının "Küçük Hanımefendi"si²²⁸ olarak ünlene Belgin Doruk, ünlendikten sonra yaşamının artık hesaplı kitaplı olduğunu, her hareketini düşünerek attığını anlatır. Çünkü göz önünde olmanın bazı gerekleri vardır.

... artık topluma mal olduğum, her davranışıma çok dikkat etmem gerektiğine karar verdim. Basının ürkütücü gücüyle kendimi sınırladım. Attığım her adımın ne kadar önemli olduğunu biliyordum artık. Bir sürü gazeteci tanımıştım. Artık evde, sokakta, mutfakta, yemek yerken, yürürken, çocuk doğumunda, hastalıkta her şeyde onlar vardı... Aydın'ın doğumuna ilişkin bir anım var. Doğum yeni olmuş, ben ancak ayılıyorum. Yüzümde belli belirsiz fırça darbeleri hissediyorum, dudağımın üstünde bir şey dolaştığını hissediyorum. Bir gözümü açıyorum ki sevgili Çolpan İlhan bana makyaj yapıyor. Nedeni de kapıda bekleyen gazeteciler...²²⁹

Bu pasaj yeni bir topluma dâhil olmanın bazı gerekleri olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Belgin Doruk ünlü ve artık sosyete olma yolundadır ancak, onun hayatındaki asıl değişim 1954 yılında film yapımcısı ve yönetmen olan Faruk Kenç ile yaptığı evlilikle başlamıştır. Belgin Doruk'un anılarında anlattıklarından Faruk Kenç'in çok zengin ve soylu bir aileden geldiğini, annesinin Enver Paşa'nın kız kardeşi Hasene Killigi olduğunu, işinde çok başarılı ve çok kültürlü olduğunu öğrenmekteyiz.²³⁰ Böyle bir aileye gelin ve kendinden 27 yaş büyük Faruk Kenç'e eş olmanın, Belgin Doruk'un yaşamını etkilememesi mümkün değildir. Çünkü artık sadece bir oyuncu olarak değil Faruk Kenç'in eşi olarak hayatını yaşayacaktır. Belgin Doruk evlenmeden önce işlerinin yoğunluğundan dolayı Beyoğlu'na yakın olmak amacıyla Şişli'ye taşınmış, evlendikten sonra ise Ayazpaşa'da yaşamaya başlamıştır. Belgin Doruk'un Ayazpaşa'daki evine ve yaşamına dair anlattıkları, artık sosyeteye dâhil olmayı ve sosyete gibi yaşamayı içselleştirdiğini göstermesi açısından kayda değerdir. Belgin Doruk artık daha farklı bir statüde hayatını yaşamaktadır. Goffman'ın belirttiği gibi, bir statü veya mevki sahibi olmak maddi olarak sergilenecek bir şey değil, bilakis tutarlı, süslü ve ustaca dile getirilen bir davranış kalıbıdır.²³¹ Bu hususta Belgin Doruk, gerek yaptığı iş gerekse yaptığı evlilik nedeniyle sahip

²²⁷ *Hafta*, Sayı 196, 26 Haziran 1953.

²²⁸ Silan, *a.g.e.*, s. 24.

²²⁹ Silan, *a.g.e.*, s. 68-69.

²³⁰ Silan, *a.g.e.*, 72.

²³¹ Goffman, *a.g.e.*, s. 80.

olduğu bu konumunu, yeni hayatında benimsediği yaşam tarzı ile sergilemektedir. Doruk, Ayazpaşa'da yaşamaya başladıktan sonra değişen hayatını ve sosyal yaşamını şu şekilde anlatmaktadır:

Artık evli bir kadın olarak yemek yapmayı öğrenmem gerekiyordu. Faruk Bey'in kardeşi Melahat Hanım bu konuda bana yardımcı oldu... Sonrada iyi bir şölene döndürdüm. Çiçekler, mumlar, şamdanlar ve pek çok sürpriz... Faruk Bey'in arkadaşları Ali İpar, İhsan Agor, Turgut Demirağ, Ferda Kahraman, Feyyaz Altınorak, Haluk Camcıgil, Galip San ve eşi Selmin... O zamanlar İparların kotrası kiralanırdı. Bir keresinde benim doğum günümü kutladık teknede. Ancak hava patladı. Hepimiz kotranın altına doluştuk... Ama yine de çok güzel bir yıldönümüydü benim için... Sene 1955'ti sanıyorum.²³²

Bunların yanında Doruk, elbiselerini artık Suavi Sonar'ın eşinden giyinmeğe başladığını, İstanbul üslubu ile konuştuğunu, Mister Higgens olarak nitelendirdiği eşinden sambayı en ince ayrıntısına kadar öğrendiğini anlatır. Ayrıca Faruk Kenç'in giyimine çok düşkün olduğunu, kendisini de denetlediğini belirten Doruk, eldivensiz, şapkasız hiçbir galaya gitmediklerini, opera ve konserlere smokin ve tuvaletlerle gittiklerini ifade eder.²³³ O artık, yaşam standartları hayli yüksek bir hayat yaşamaya başlamıştır. Sosyetenin bir parçası olmakla kalmamış, mensubu olduğu bu çevrede barınabilecek gayreti de göstermiştir. Bir de burada Faruk Kenç'in yaptığı işin Doruk'un çevresini şekillendirdiği söylenebilir. Film yapımcısı ve yönetmen olan Kenç'in yakın arkadaşları kendisi gibi film işleri ile uğraşan kişilerdir. Örneğin Turgut Demirağ film yapımcısıdır ve And Filmin sahibidir. Ali İpar, Şeker Kralı Hayri İpar'ın oğludur ve sinema ile ilgilenmektedir. Eşi Hollywood yıldızı Wirgina Bruce'dur.

Sosyeteye dâhil olma yolları arasında ve sosyete içerisinde güçlenme hususunda yapılan evlilikler de sayılabilir. Hatta tarafların evli oldukları kişiler üzerinden okundukları bir durum da söz konusudur. Bu bilhassa sosyetik bazı kadınlar için daha fazla karşılaşılan bir durumdur. Kadınlar üzerinde fazla olması ise genellikle çalışmayan ama eşleri sayesinde statü sahibi olan veya eşleri nam salmış olan kadınlar için daha olasıdır. Çünkü çalışan kadınlar ya da herhangi bir alanda kendi ismini duyurmuş kadınlar kendi isimleri ile anılmaktadır. Örneğin Ressam

²³² Silan, *a.g.e.*, s. 72.

²³³ Silan, *a.g.e.*, s. 72-73,75.

Azra İnal, Soprano Leyla Gencer veya Güzellik Kraliçesi Günseli Başar yaptıkları işle özdeşleşmiş oldukları için anılırken de meslekleri ile anılıyorlar. Ancak eşleri sayesinde ön planda veya sosyete de olan kadınlar ise daha çok eşlerinin ismi veya kendi isimleri söylenmeden eşlerinin soy ismi ile anılıyorlar. Örneğin İş Bankası Müdür Muavini Halis Kaynar'ın eşi Piraye Kaynar sosyetenin popüler isimlerinden biridir. Ancak herhangi bir davette, baloda, konserde kendisinden bahsedilecekse Bayan Halis Kaynar şeklinde bahsedilmektedir.²³⁴ Yine başka bir örnek Arı unlarının sahibi iş adamı Cemil Akar'ın eşi Münevver Akar için de Bayan Akar veya Bayan Cemil Akar şeklinde kullanılmaktadır.²³⁵ Bir örnek daha vermek gerekirse yine iş adamı Rüştü Diktürk'ün eşi Berrin Diktürk anılırken Bayan Diktürk olarak anılmaktadır.²³⁶ Bu örnekler- öncelikle fazlasıyla çoğaltılabilir- Goffman'ın belirttiği gibi tüketimin hâkim olduğu modern toplumlarda, kocaların edindikleri sosyo-ekonomik konumu eşlerinin sergileme ortamı ve imkânı bulmaları şeklinde açıklanabilir. Bazı sosyetik kadınlar her ne kadar eşlerinin sahip oldukları statü sayesinde sosyete de yer alsalar da, bir topluma girdiklerinde sanki o statüye kendileri sahipmiş gibi davranırlar. Bu hususta, 1946-1950 yılları arasında Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Bölümünde eğitim alan Nadire Yüksekışık'ın, babası bir bakanlıkta müsteşar olan bir arkadaşının evine fizikokimya dersi anlatmaya gittiğinde, tanık olduğu ortam buna iyi bir örnektir. İlk defa üst düzey bürokrat hanımları ile karşılaştığını ve onlara dair gözlemlerini anılarında yazan Nadire Yüksekışık, bu üst düzey bürokrat hanımlarının, eşlerinin sahip oldukları konumlara sanki kendileri sahipmiş gibi bir izlenim bırakmaya çalıştıklarını anlatmaktadır.

Annesi ince dantel yakalı ördekbaşı kadife bir elbise giymişti, ayağında süet ayakkabılar vardı... Salon kendisi kadar şık giyimli hanımlarla doluydu, parfüm kokusu mutfaktan gelen kokuyu bastırmıştı. Yemek masasına limonatalar, yiyecekler dizilmiş, vazolar da çiçeklerle süslenmişti. İsteyen masanın başına dizilmiş porselen tabaklardan kendilerine servis yapıyor, hizmetli beyaz bir iş önlüğüyle çay servisi yapıyordu. Dört hanım yeşil çuha kaplı ufak kare bir masada iskambil kâğıdı oynuyorlardı. Arkadaşım tek tek bütün misafirlerle el sıkışıp beni tanıştırıyor, kendisine sorulan hal hatır sorularını kibarca cevaplıyordu. Tanışma turu bittikten sonra biri sefire, diğeri ataşe eşi olan iki hanımla bir köşeye oturduk. Sefire iri yapılı, çok güzel bir

²³⁴ Adalet Cimcoz, "Saç Celladı Nino", *Hafta*, Sayı 149, 1 Ağustos 1952.

²³⁵ Adalet Cimcoz, "Sıcak Bir Düğün", *Hafta*, Sayı 152, 22 Ağustos 1952.

²³⁶ Memo, "Yılbaşı Nasıl Geçti?", *Salon*, Sayı 54, 15 Ocak 1950.

hanımdı. Oltu taşından siyah ağızlığıyla ince bir sigarillo içiyordu. Beni tanımaya çalıştılar. Taşrada görevli küçük bir memurun yetim kızı olarak tanıdılar. Bize eşlerinin görev yaptığı ülkelerde kendilerine ilginç gelen izlenimleri anlatıyorlardı. Biri bitince diğeri fırsatı kaçırmadan sözü alıyor, başka bir ülke izlenimleri anlatıyordu. Sohbet ilginç olmasına rağmen her ikisi de eşleri ile birlikte kariyer yapıyor izlenimi veriyordu. Oysa ikisi de lise mezunuydu. Savaştan çok şikâyetçiydiler.²³⁷

Yüksekışık'ın burada anlattıkları sadece eşlerinin mevkileriyle övünen kadınları değil, aynı zamanda Ankara'da sosyetik kadınların gündelik hayatlarını nasıl yaşadıkları hakkında da bir fikir vermektedir.

Bir başka örnek Ayfer Tatari ve Uğur Terzioğlu'nun düğünüdür. *Hafta* dergisi "Senenin en muhteşem nişanı" şeklinde bir başlıkla düğünün haberini vermiştir. Haber, "*Birkaç aydan beri İstanbul'u, hatta İzmir, Ankara gibi diğer büyük şehirlerin sosyete muhitlerini alakalandıran mühim bir mevzu vardı: İstanbul'un tanınmış tüccarlarından Hasan Tatari ile İstanbul'un en güzel kadınlarından biri olan Fatma Tatari'nin kızları Ayfer Tatari evleniyormuş!..*"²³⁸ şeklinde okuyucuyu meraklandıracak bir tarzda verilmiştir. Burada haberin verilmiş şekline dikkat edilirse sosyeteye dâhil olanın damat Uğur Terzioğlu olduğu anlaşılmaktadır. Mecmuada Uğur Terzioğlu'ndan bahsedilirken sadece Milaslı bir milyonerin oğlu olduğu belirtilmiş bunun haricinde kimdir, kimin oğludur ne işle meşguldür gibi bilgiler verilmemiştir. Aksine Terzioğlu'nun düğünde ve nişanda geline neler takacağı ayrıntılı bir şekilde sıralanmıştır. Burada şu çıkarımda bulunulabilir: Uğur Terzioğlu'nun sahip olduğu mal varlığının hem gelinin hem de sosyetenin asıl ilgi alanını ve haberin önceliğini oluşturduğu söylenebilir. Mecmuada nişan fotoğrafı altında büyük harflerle verilen manşet bu bakımdan önemlidir. "*Böyle bir nişan, yıllar içinde bir defa olur... Peri kızı gibi bir nişanlı ve yağız bir Ege delikanlısı, zümrütler, pırlantalar, ipekler ve milyonlar içinde nişanlandılar. Genç bir baba,*

²³⁷ Nadire Yüksekışık, *Ölürse Yer Beğensin, Kalırsa El Beğensin*, İkinci Adam Yayınları, İstanbul, 2019, s. 92-93; Yüksekışık, 1928'de Mersin'de doğdu. İlköğretimini Tarsus ve Erzincan'da tamamladı. Lise eğitimini Adana'da yatılı olarak bitirdi. 1946-1950 yılları arasında Ankara Üniversitesinde okudu. 1951 yılında Elazığ lisesine kimya öğretmeni olarak atandı. 1958 yılında Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya bölümüne asistan olarak girdi. 1965 yılında Dr. Unvanını aldı ve 1970 yılında da doçent oldu. 1980 yılında ise profesör oldu.

²³⁸ "Senenin En Muhteşem Nişanı", *Hafta*, Sayı 130, 21 Mart 1952.

genç ve güzel iki anne de parlak bir mürüvvet gördüler!”²³⁹ Mecmua haberin devamında, damadın geline aldığı ve alacağı hediyelerden ayrıntılı olarak bahsetmiştir. “Uğur nişanlısına Ömer İnönü’nün evini alıp hediye etmek istemiş, fakat belediyenin bu eve son zamanlarda koyduğu 68.000 liralık şerefiye vergisi bu işe mani olmuş. Buna mukabil Uğur nişanlısına, nişan hediyesi olarak Cadillac otomobili (Dünyanın en lüks arabası), 45 bin liralık zümrüt ve 55 bin liralık da pırlanta yüzük hediye etmiş.” Mecmua Uğur Terzioğlu’nun daha çok neler yaptığından bahsederken “büyük peri sultanı” gelinin annesi Fatma Tatarı ve “küçük peri kızı” Ayfer Tatarı’dan uzunca bahsetmiştir.²⁴⁰ Burada dikkat edilmesi gereken nokta Uğur Terzioğlu’nun zengin olup sosyete olmadığıdır. Ancak Ayfer Tatarı ile evliliğinin onu artık İstanbul sosyetesine dâhil ettiği söylenebilir.²⁴¹ Uğur Terzioğlu, Ayfer Tatarı ile evlenmesinin ardından basının gündeminde sıkça yer almaya başlamıştır. Gazete ve mecmulardaki haberlere dayanarak Terzioğlu’nun sürekli basında ve dedikodu haberlerinde yer almasında, Tatarilerin sosyete çevresinde gösterişe düşkün olmalarının, lüks harcamaları ile tanınmalarının ve sosyetedeki ses getirecek olaylar yaşamalarının ya da yaşatmalarının etkisi olabilir. Uğur Terzioğlu’nun sosyetedeki vaziyetini göstermek amacıyla Tatariler ile ilgili birkaç örnek vermek yerinde olacaktır. Ayrıca bu örnekler Tatariler’in sosyetedeki ne kadar popüler olduklarını göstermesi bakımından da önemlidir.

Fatma Tatarı baloların, kokteyllerin vazgeçilmez isimlerindedir. Bu yüzden gazete ve dergilerin sosyete yazılarında gerek giyimleriyle gerek davranışlarıyla gerekse insan ilişkileriyle sıkça kendilerinden bahsettirmektedirler. Misal *Salon* mecmuasında sosyete haberleri yazan Kanca, Fatma Tatarı’nın İstanbul’un hiçbir ünlü terzisiyle arasının iyi olmadığını ve kavgalı olduğunu belirtir.²⁴² Bir başka örnekte Fatma Tatarı’nın bir yılbaşı gecesini giydiği kıyafet sosyete dedikodularının başında yer almıştır. “Bayan Fatma Tatarı payetli ve kendisini şişman gösteren

²³⁹ *Hafta*, Sayı 130, 21 Mart 1952.

²⁴⁰ *Hafta*, Sayı 130, 21 Mart 1952.

²⁴¹ Bu evlilik ile ilgili olarak Uğur Terzioğlu, *Gentleman Dergisi’nde* yaptığı bir röportajda 1952 yılında yaptığı bu evliliğin çok sosyetik bir olay olduğunu belirtmiştir. Bkz. <https://www.dunya.com/gundem/039filmciligi-birak-otoyol-yapacagiz039-haberi-153731> Erişim Tarihi: 10.10.2022.

²⁴² Kanca, “Salondan Salona”, *Salon*, Sayı 39, 1 Haziran 1949.

*bir elbise giymiş. Galery Lafayette’de band olarak ucuza satılan bu payetler için herhalde terzisi çok para almış olacak... Küçük prenses Tatarı ise gazinonun sihri ve füsunu idi...*²⁴³ Yine Fatma Tatarı’nın dinlemeye gittiği bir konserde boynuna taktığı hakiki inciler dedikodu yazarlarının gözünden kaçmamıştır.²⁴⁴ Bu örnekler Fatma Tatarı’nın sürekli olarak cemiyet haberlerinin gündeminde olduğunu göstermektedir. Bu durum sosyeteden haber veren yazarlar için, cemiyet gündemini taze tutmada malzeme ve süreklilik sağlamaktadır. Bu yüzden sosyetenin her hareketi takip edilmekte ve haber olarak kullanılabilir. Örneğin Fatma Tatarı’nın eşinden sessiz sedasız ayrıldığı haberi yapılmıştır.

Fatma Tatarı son zamanlarda ne yaptı bilir misiniz? Hiç kimsenin aklına gelmeyen bir şey yaptı. Evini terk edip Gümüşsuyu’nda bir apartman katı tutarak oğlu ile beraber yerleşip oturdu. Şimdi orada hayatından son derece memnun bir vaziyette yaşayıp duruyor. Herhalde kocasından hoşnut değildi. Düşündü taşındı baktı ki beraber yaşamaya imkân yok, kaç senelik olursa olsun evini yıkmaya karar verdi. Olur, a olmaz mı? Böyle yapanlar az mı? Az değil ama bu vaziyet daha bir başka. Öyle ya kavga gürültü etmeden, avukat tutup mahkemeye müracaat etmeden sessiz sedasız kibar kibar ayrılmak bu.²⁴⁵

Haberin gazetecilerin kulağına gitmiş olmasına ve cemiyet haberlerinde yer almasına bakılırsa bu ayrılma çok da sessiz sedasız olmamıştır. Yine bir başka sosyete dedikodusunda Tatariler’den şu şekilde bahsedilmektedir.

Efendim şu son günlerin dedikodusu Tatariler ile alakalı. Hani laf arasında şunu da söyleyeyim ki ben kendimi bildim bileli onların dedikodusu hep vardır, bitmez bir türü. Eh şöyle ben de yaş bakımından pek küçük olmadığımı göre. Siz hesap edin ne kadar meşhur olduklarını... Fatma Tatarı, kızı Ayfer, damat Uğur ve bir numaralı aile dostu Mükerrrem Sarol kare kurmuşlar. Birbirlerinden hiç ayrılmıyorlar. Uğur babası öldükten sonra muazzam bir servete kondu. Şimdi bu serveti Tatarilere zevkle yediyor. Diğer taraftan Mükerrrem Sarol da yeni milyonerlerimizden olduğu için o da aynı şeyi yapıyor. Bütün sosyete neticenin neye varacağını ve bu yarışın nasıl biteceğini merak etmekte. Bilinmez tabii ne olacağı ama herhalde iki kavale arasında zekâ farkı vaziyeti bir karara bağlayacak.²⁴⁶

Birkaç tane de gazete haberlerinden örnek vermek gerekirse: Fatma Tatarı’ye Suadiye’de hakaret edildiği gerekçesiyle suçlanan kişi, dava edilmiştir.²⁴⁷ Yine

²⁴³ Memo, “Yılbaşı Nasıl Geçti?”, *Salon*, Sayı 54, 15 Ocak 1950.

²⁴⁴ Memo, “İki Konserdekilerle Bir Haber”, *Salon*, Sayı 55, 1 Şubat 1950.

²⁴⁵ Dedikoducu, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 172, 1 Aralık 1955.

²⁴⁶ Dedikoducu, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 184, 23 Şubat 1956.

²⁴⁷ *Milliyet*, 14.02.1951

Fatma Tatarı'nın lüks otomobilini hasara uğratmak ve hakaret etmekle suçlanan altı genç mahkemelik olmuştur.²⁴⁸ Başka bir haberde Fatma Tatarı, hanesini taciz ettiği iddiasıyla Taksim'de Lamartin Caddesi'nde Meral Apartmanı'nda oturan kız kardeşi Mukaddes Toksan'ı dava etmiştir.²⁴⁹ gibi örnekler verilebilir. Örneklerde de görüldüğü üzere Uğur Terzioğlu, sosyete de oldukça hareketli bir yere sahip olan bir aileye damat olmuştur. Sürekli gündemde olan bir ailenin Terzioğlu ailesi ile evlilik yoluyla akrabalık kurması, Terzioğlu ailesinin de basın gündeminde yer almasını ve sosyete çevresinde sıklıkla anılmasını sağlamıştır.

Uğur Terzioğlu ve Ayfer Tatarı çiftinin 1952 yılında yapılan evliliklerinden kısa bir süre sonra Uğur Terzioğlu annesi ile mahkemelik olmuştur. Terzioğlu, annesini ölümlü tehdit etmekle suçlanmış ve annesi tarafından dava edilmiştir. Olay basına "Beyoğlu sosyetesini çalkanıyor!" şeklinde düşmüştür.²⁵⁰ Beyoğlu sosyetesinde oldukça ses getiren bu olay basın tarafından takibe alınmıştır. Mahkemede annesini tehdit etmediğini ifade eden Uğur Terzioğlu bu seferde "Tatarilerin damadı dinlendi" başlığıyla gündem olmuştur.²⁵¹ Bu olay basını da sosyete de uzun süre meşgul etmiştir.²⁵² Tatarilerin'in damadı Uğur Terzioğlu'nun davası 1954 yılında da devam etmiştir. Fatma Tatarı damadının suçsuz olduğunu savunmasına rağmen Uğur Terzioğlu mahkûm edilmiştir. Olay "Fatma Tatarı'nın damadı mahkûm oluyor" şeklinde haber olmuştur.²⁵³

Uğur Terzioğlu artık sosyetenin yakından tanıdığı bir isimdir. Yukarıda da zikredildiği gibi, bunda Tatarı ailesine damat olmasının payı büyüktür. Uğur Terzioğlu'nun sosyete de dâhil olması, onun, ilk zamanlar eşi Ayfer Tatarı ya da sosyete de daha güçlü bir konuma sahip olan kayınvalidesi Fatma Tatarı

²⁴⁸ "Fatma Tatarı'nın Açtığı Dava", *Milliyet*, 11.03.1951.

²⁴⁹ "Tatarilerin Yeni İddiası", *Milliyet*, 10.08.1953.

²⁵⁰ "Beyoğlu Sosyetesini Çalkanıyor", *Milliyet*, 19.12.1952.

²⁵¹ "Tatarilerin Damadı Dinlendi", *Milliyet*, 20.12.1952.

²⁵² Uğur Terzioğlu ile ilgili yeni bir duruşma yapılmıştır. *Milliyet*, 28.02.1953.

²⁵³ "Fatma Tatarı'nın Damadı Mahkûm Oluyor", *Milliyet*, 23.06.1954; Uğur Terzioğlu'nun ne kadar ceza aldığı veya cezaevine girip girmediği gibi hususlarda herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak 2011 yılında Gentleman dergisinde röportajı yayınlanan Uğur Terzioğlu, 1954 yılında Adnan Menderes tarafından Kanada'ya master için gönderildiğini belirtmektedir. Kaynak için bkz. <https://www.dunya.com/gundem/039filmciligi-birak-otoyol-yapacagiz039-haberi-153731> Erişim Tarihi: 10.10.2022.

üzerinden anlatılmaya değer görülmesi durumunu doğurmuştur. Söz konusu bu durum güçsüz olanın kendisinden daha güçlü olanlar tarafından lanse edilmesi şeklinde izah edilebilir.

Sosyeteye dâhil olma konusunda yapılan evliliklerin oldukça önem arz ettiği görülmektedir. Bu evlilikler bazen tarafların birbirlerine yakın konumları seçmeleri ile de olmaktadır. Örneğin iş adamı Vehbi Koç'un oğlu Rahmi Koç İzmirli ve armatör Avni Nuri Meserretçioğlu'nun kızı Çiğdem Meserretçioğlu ile evlenmiştir.²⁵⁴ Çiftin Hilton otelinde yapılan düğünlerine başta İsmet İnönü ve ailesi gelmiştir. Bin kadar davetlinin bulunduğu düğün, sosyetenin bütün seçkin isimlerini ağırlamıştır.²⁵⁵ Yine Vehbi Koç'un kızı Semahat Koç avukat Nusret Arsel ile 5 Ocak 1956 yılında evlenmiştir.²⁵⁶ Nusret Arsel evlenmeden önce dahi Koç Ticarete çalışıyordu. Arsel 1958 yılında Vehbi Koç ile birlikte Simko Ticaret ve Sanayi Aş'nin kurucuları arasında yer aldı.²⁵⁷ 20. Asır mecmuasında sosyete dedikodularından haberler veren Dedikoducu müstear isimli kişi bu düğün haberini şöyle verir:

Sevgili okuyucularım, Efendim Vehbi Koç'un sevimli kızı Samahat nihayet evlenmeye karar verdi. Mağrur kızımız şimdiye kadar nedense eş seçmek mevzuunda biraz titiz davranmıştı. Hatta bu hususta az delikanlı ret olunmadı. Hem de çocuklar pekâlâ da esaslı sayılırlardı. Hani armudun sapı, üzümün çöpü misalinden. E ama ne yapsın Semahat da haklı. Vehbi Koç'un kızı olmak öyle pek kolay iş değil... Neyse lafı uzatmayalım, nihayet genç bir hukukçuda karar kılındı. Şimdi düğün için Divan Otelinin açılmasını bekliyorlar. Duyduğuma göre otelin ilk ve en muhteşem düğünü bu olacakmış.²⁵⁸

Bu tarz evlilikler öncelikle kişilerin buldukları konumlarını korumak istemeleriyle alakalı olabilir. Örneğin tüccar bir ailenin oğlu ile tüccar bir başka ailenin kızı

²⁵⁴ "Cemiyet", *Akis*, Sayı 285, 13 Ocak 1960.

²⁵⁵ *Akis*, a.g.y., 13 Ocak 1960.

²⁵⁶ Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 178, 12 Ocak 1956.

²⁵⁷ "Nusret Arsel", Vehbi Koç Vakfı Ansiklopedisi, Kaynak için bkz. <https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kisiler/Koc-Ailesi/Arsel,-Nusret> Erişim Tarihi: 11.10.2022.

²⁵⁸ Dedikoducu, aynı sayıda bir başka düğün örneği daha vermiştir: "Şimdi biraz İzmir dediodusu yapalım. Cumhuriyet Bayramı gecesi muhteşem bir düğün yapıldı. Tanınmış fabrikatörlerimizden Dursun Yaşar Kaptanoğlu'nun kızı Güler Kaptanoğlu mühendis Murat Şeker ile evlenmiştir. Düğüne İstanbul'dan İlham Gencer ve orkestrası davet edilmişlerdir." Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 169, 10 Kasım 1955.

arasında gerçekleşen evliliğin kamuoyunda yaratacağı etki büyük olacaktır. Burada söz konusu sadece evlilik değil aynı zamanda, aslında, karşılıklı çıkar durumu söz konusudur. Karşılıklı kazanılan nüfuzla işaret etmektedir. Güçlerini ve paralarını birleştirme ya da beraber yapabilecekleri işlerin olabileceği ihtimali yüksektir. Bu da daha geniş kitleye daha büyük nüfuzla ulaşılabileceğini göstermektedir. Ayrıca kamusal görünürlüklerini artırmak veya kaybetmemek kaygısı da sebepler arasında sayılabilir. Daha zengin olmak da isteyebilirler. Sosyetenin yaşam tarzı cezbedici de olabilir. Örneğin düğünde İlhan Gencer'i çağırabiliyorlar. Sıradan bir insanın bunu gerçekleştirme olanağı hemen hemen yok gibi. Yani sosyeteden kişilerin sahip oldukları bir nüfuzları var. Bu yüzden sahip olunan varlığı ve yaşam standartlarını kaybetmek istemiyor olabilirler.

Sosyeteye dâhil olma yolları arasında kentleşmenin artmasına bağlı olarak ve savaşın yarattığı ortamı fırsata çevirerek türeyen yeni taşralı zenginlerin varlığından da bahsedilebilir. Bu zengin taşralılar İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Şehirlerin iktisadi yaşamında ticaret veya inşaat sektöründe müteahhitlik yaparak tutunmaya ve şehrin elit kesimine dâhil olmaya çalışmışlardır. Bunun için ise şehirlerin lüks bölgelerinde yaşamayı tercih etmişler, şehirlilik adına, özel hayatlarında dahi modernleşmeye büyük önem vermişlerdir. Bu modernleşme algısının kente göç edenlerin üzerinde bıraktığı etkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca kentlerin, yeni göç edenleri kendi bünyesinde eriterek tamamen kendine uydurması pek mümkün olmadığı gibi, kırdan kente göç eden taşralıların kendi kültürlerinden tamamen sıyrılması da söz konusu değildir. Bu yüzden modern kentleşme süreci kentliler ve köylüler-taşralılar arasında karşılıklı bir etkileşim ve dönüşümden payını almıştır.²⁵⁹ 1950li yıllardaki bu tarz bir değişime, Halide Edip Adıvar'ın *Âkile Hanım Sokağı* adlı romanı da örnek olarak verilebilir. Adıvar bu eserinde İstanbul Laleli'de bulunan Âkile Hanım Sokağı'nda hem eski konakların yerlerinin binalara dönüştüğünü hem de sakinlerinin ve sakinlerle birlikte kültürel değişiminde yaşadığını

²⁵⁹Sinan Yıldırım, "Köylüler ve Kentliler: Ellili Yılların Dönüşen Yeni Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Coğrafyası", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 563.

göstermektedir. Adivar İstanbul yaşamına dâhil olmuş bir Hacığa tiplemesini şu şekilde anlatmaktadır:

“Ağalıktan beyliğe sıçrayan Konyalı müteahhit İsmail Bey, hiçbir tahsili olmadığı halde İstanbul’un münevver sınıfı arasında yaşamaya muvaffak olmuş, onların konuşma tarzını benimsemişti. Hatta ticari terimlerin Fransızca’sını bile az çok beceriyordu. Her halde son yılların çok dikkate değer bir tipiydi. Çok yüksek atlamalarla ulaştığı mevki ve edindiği muazzam servetin anahtarı, muhitinin bütün değişmelerini, bu muhite hâkim olmuş veya olabilecek insanların ruhi hususiyetlerini, zayıf taraflarını ölçebilen canlı bir termometreye benzemesi idi.”²⁶⁰

Bu örnekler bir toplumda sosyete olarak nitelendirilen herkesin, sadece iyi konuşmak, iyi davranmak gibi vasıflarla değil, sahip oldukları servetle de sosyete olunabildiğini göstermektedir. Zamana ve şartlara göre toplumların yapısı değişebildiği gibi, o toplumun sosyetesini teşkil eden tabaka da değişmektedir. Bu “Hacığa” tiplemesi bu bakımdan bir semboldür. Halide Edib, Beyoğlu’nu mesken eyleyen bu hacığanın karısının tasvirini ise romanın kahramanlarından Sadi Arslan’ın ağzından anlatmaktadır:

İçeriye giren kadını Sadi birkaç defa Beyoğlu’nda görmüş, zihninde zamanımızın ucubelerinden biri diye yer etmişti. Çok şişman, karnı dışarıya fırlamış, göğsü açık, sütyenden yukarıya doğru iki et kümesi, boynunda dizi halinde bir sürü parlak kolye beline kadar sarkıyor. Çıplak kollarına dirseklerine kadar altın bilezikler takılmış. Pırasa rengindeki saçları tepesinde kabartılmış, kulaklarından omuzlarına doğru uzanan küpeler sarkıyor. Fakat asıl unutulmayacak tarafı yüzü ve makyajı. Mavi gözleri kısılmış, dudakları ses çıkartmadan bir düşman eti çiğniyormuş gibi hareket halinde. Hülasa korkunç ve şiddet sembolü.²⁶¹

1.6. YÜKSEK SOSYETENİN SOSYOLOJİSİ

Bahse konu olan bu dönemde sosyete yazıları sayesinde, cemiyetin en sosyetik kişilerinin kimler olduğunu öğrenmek mümkün olmaktadır. Bu sosyetik isimlerin tespit edilmesinde onların sosyal ve kültürel faaliyetlerde çok aktif olmaları ve bu kamusal görünürlüklerinin sürekli basında cemiyet haberlerinde yer alması etkilidir. Bu isimler ışığında oluşturulan ve 1945-1960 yılları arası sosyetesinin sosyolojisine dair bilgiler içeren tabloya aşağıda yer verilmiştir.

²⁶⁰ Halide Edip Adivar, *Âkile Hanım Sokağı*, Can Yayınları, İstanbul, 2017, s. 164.

²⁶¹ Adivar, *a.g.e.*, s. 181.

Tablo 1: 1880-1920 Yılları Arasında Doğanlar

Milletvekilleri	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	İsmet İnönü	1884	İst. Mühendishane İdadisi	Mühendishane-i Berr-i Hümayun
2	Kılıç Ali ²⁶²	1889	Gedikli Küçük Zabıt Mektebi	-----
3	Celal Esad Arseven ²⁶³	1875	Galatasaray Mektebi	Siyasal Bilgiler Fak. ve Güzel Sanatlar Fak.
4	Hasan Âli Yücel ²⁶⁴	1897	Vefâ İdadisi	İstanbul Edebiyat Fakültesi
5	Zeki Rıza Sporel ²⁶⁵	1898	Bursa Askeri İdadisi	-----
6	Samet Ağaoğlu ²⁶⁶	1909	Liseyi Ankara'da okumuş.	Ankara Siyasal
7	Celal Yardımcı ²⁶⁷	1911	İstanbul Erkek L.	İstanbul Hukuk
8	Nedim Ökmen ²⁶⁸	1908	İstanbul Erkek L.	İstanbul Hukuk

²⁶² Kılıç Ali'nin asıl adı Asaf'tır. Harp okulu mezunu olmamasına rağmen, Balkan Savaşları ve Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği başarılı hizmetleri nedeniyle teğmenliğe ve üstteğmenliğe yükseltilmiştir. Kaynak için bkz. *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, Der. Hulûsi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 13.

²⁶³ Celal Esad Arseven edebiyat, resim, tiyatro ve sinema gibi alanlarda eserler vermiştir. 1908 yılında Salah Cimcoz ile *Kalem Mecmuası*'nı çıkarmış 1909 yılında Paris'e gitmiş ve orada "Constantinople" adlı eseri basılmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Türk kültürünü Avrupa'da tanıtmak için Çallı İbrahim, Feyhaman Bey, Namık İsmail, Hikmet Onat, Sami Yetik ve Ali Sami gibi ressamın eserlerinin Avrupa'da sergilenmesini sağlamıştır. Bunların yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi'nden Giresun milletvekili olmuştur. "Günün Sanatçısı: Celal Esad Arseven", *Taha Toros Arşivi*.

²⁶⁴ Hasan Âli Yücel 1938-1946 yılları arasında Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Ayrıca İzmir milletvekilliği yapmıştır.

²⁶⁵ Zeki Rıza Sporel milli futbolcudur. Fenerbahçe Spor Kulübü'nün başkanlığını yapmıştır. Ayrıca Demokrat Parti'den 9. dönem Rize, 10. dönem İstanbul milletvekili olmuştur. https://tr.wikipedia.org/wiki/TBMM_9._d%C3%B6nem_milletvekilleri_listesi Erişim Tarihi: 02.06.2022.

²⁶⁶ Samet Ağaoğlu 9-10-11. dönem Manisa milletvekilliği yapmıştır. İkinci Adnan Menderes Hükümeti Dönemi'nde (2.4.1951-26.5.1954) Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı görevlerinde bulunmuştur. Kaynak için bkz. Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, s. 206.

²⁶⁷ Celal Yardımcı 9-10-11. dönem Ağrı milletvekilliği yapmıştır. Üçüncü Adnan Menderes Hükümeti döneminde (26.05.1954-29.11.1957) Milli Eğitim Bakanı olarak, Dördüncü Adnan Menderes Hükümeti döneminde (14.12.1955-25 12.1957) Devlet Bakanı olarak ve Beşinci Adnan Menderes hükümeti Döneminde (4.12.1957-27.05.1960) tekrar Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapmıştır. Kaynak için bkz. Albayrak, *a.g.e.*, s. 264, 282, 513.

²⁶⁸ Demokrat Parti döneminde Maliye ve Tarım bakanı olarak görev yapmıştır. Bu bakanlık 27 Mayıs Darbesinden sonra Yassıada soruşturmalarında başına iş açmıştır. Çünkü bakan olduğu dönemde arsa spekülâtörü olmakla yargılanmıştır. *Akis*, Sayı 330, 14 Kasım 1960.

9	Hasan Polatkan ²⁶⁹	1915	Lise eğitimini Eskişehir'de almış	İstanbul Hukuk
10	Hayrettin Erkmen ²⁷⁰	1915	-----	Ankara Siyasal
11	Namık Gedik ²⁷¹	1911	Kabataş Erkek	İstanbul Tıp Fakültesi
12	Cevat Ülkü ²⁷²	1913	-----	İstanbul Hukuk
13		1914	Konya Lisesi	Ankara Siyasal
14	Falih Rıfki Atay ²⁷³	1895	Mercan İdadisi	Darulfünun Edebiyat Şubesi
15	Sıtkı Yırcalı ²⁷⁴	1908	Kabataş Erkek Lisesi	İstanbul Ün. Hukuk Fakültesi- Paris Hukuk Doktorası
16	Osman Kapani ²⁷⁵	1915	Galatasaray Lisesi	İstanbul Hukuk
17	Osman Şevki Çiçekdağ ²⁷⁶	1899	Kırşehir Çiçekdağı Ortaokulu	Ankara Siyasal
18	Ethem Menderes ²⁷⁷	1899	İstanbul Yeditepe	İstanbul Hukuk
19	Seyfi Kurtbek ²⁷⁸	1905	-----	Harp Akademisi
20	Edibe Sayar ²⁷⁹	1912	-----	Ankara Siyasal

²⁶⁹ Eskişehir milletvekili ve Maliye Bakanı görevlerinde bulunmuştur. "Kim Kimdir?", 20. Asır, Sayı 17, 6 Aralık 1952.

²⁷⁰ Demokrat Parti iktidarlığı döneminde Çalışma Bakanı ve Ekonomi Bakanı olarak görev yapmıştır. Demokrat Parti'den Giresun milletvekili olmuştur. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 279, 28 Ocak 1955.

²⁷¹ Asıl mesleği doktordur. İçişleri Bakanlığı görevinde bulunmuş (1956-1960) ve Demokrat Parti'den Aydın milletvekili olmuştur. Kaynak için bkz. Nimet Arzık, *Menderes'i İpe Götürenler*, Kurtuluş Matbaası, Ankara, 1966, s. 337.

²⁷² Demokrat Parti'den Aydın milletvekilliği yapmış ve Aydın Belediye Başkanı olmuştur. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 291, 22 Nisan 1955.

²⁷³ Dünya Gazetesinin imtiyaz sahibi ve başmuharriridir. Yine *Ulus* gazetesinin başmuharriri ve *Akşam* gazetesi yazarıdır. "Kim Kimdir?", 20. Asır, Sayı 10, 18 Ekim 1952

²⁷⁴ Balıkesir'de 1943'ten beri çıkarılan Balıkesir Postası gazetesinin sahibi ve başyazarıdır. "Kim Kimdir?", 20. Asır, Sayı 15, 22 Kasım 1952.

²⁷⁵ 1946 yılından beri çıkarılan Demokrat İzmir gazetesinin başyazarıdır. İyi derecede Fransızca, İngilizce ve Almanca bilmektedir. "Kim Kimdir?", 20. Asır, Sayı 17, 6 Aralık 1952.

²⁷⁶ Kırşehirli olan Osman Şevki Çiçekdağ, Demokrat Parti döneminde Kırşehir ve Ankara milletvekilliği yaptı. 1951 yılından vefatına kadar (1956) Çocuk Esirgeme Kurumunun başkanlığını yaptı. Ayrıca Çiçekdağ, Kırşehir'in ilden ilçe konumuna indirilmesinde etkili olmasıyla bilinir. Kaynak için bkz. Makbule Sarıkaya, "Türkiye Himaye-i Eftal Cemiyeti", *Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara, 2011.

²⁷⁷ Ethem Menderes, Demokrat Parti dönemi Aydın milletvekili olmuştur. Ayrıca İçişleri, Bayındırlık ve Milli Savunma Bakanı olarak görev yapmıştır. Albayrak, a.g.e., s. 264

²⁷⁸ Seyfi Kurtbek, Demokrat Parti döneminde Ankara milletvekili olmuş ve I. Menderes Hükümetinde Ulaştırma ve II. Menderes Hükümetinde Milli Savunma Bakanı olmuştur. İngilizce, Fransızca ve Almanca'yı iyi derece bilmektedir. "Kim Kimdir?", 20. Asır, Sayı 18, 13 Aralık 1952.

²⁷⁹ Edibe Sayar, Demokrat Partiden 10. dönem Zonguldak mebusu olmuştur.

21	Emin Kalafat ²⁸⁰	1902	İstanbul Erkek Lisesi	Ankara Siyasal
22	Süleyman Kuranel ²⁸¹	1912	-----	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü
23	Refik Koraltan ²⁸²	1889	Mercan İdadisi	Darülfünun-i Osmani'de Hukuk
24	Kemal Zeytinoğlu ²⁸³	1911	-----	İstanbul Yüksek Mühendislik Okulu
25	Muammer Çavuşoğlu ²⁸⁴	1903	-----	İstanbul Mühendislik Fakültesi
26	Fethi Çelikbaş ²⁸⁵	1912	Galatasaray Lisesi	Ankara Siyasal
27	Yümnü Üresin Paşa ²⁸⁶	1898	Kara Harp Okulu	-----
28	Arif Demirer ²⁸⁷	1909	İstanbul Erkek Lisesi	İstanbul Hukuk
29	Hasan Ali Yücel	1897	Cağaloğlu Yüksek Öğretmen Okulu	İstanbul Edebiyat Fakültesi
30	Fuat Köprülü ²⁸⁸	1890	Mercan İdadisi	Mekteb-i Hukuk

²⁸⁰ Emin Kalafat, Demokrat Parti'den üç dönem Çanakkale mebusu olmuştur. II. Menderes Hükümetinde Gümrük ve Tekel Bakanı olmuştur. Basına yönelik kısıtlamalarından dolayı "Gazetecilerin mihrakı" olarak nitelendirilmiştir. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 351, 13 Temmuz 1956.

²⁸¹ 9-10 ve 11. dönem, Demokrat Parti'den Gaziantep mebusu seçilmiştir. Mimarlar Birliğinin başkanlığını yapmıştır. Ankara Saraçoğlu evlerini satma fikriyle oldukça antipati kazanmıştır. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 284, 4 Mart 1955.

²⁸² Refik Koraltan Sivas Divriği doğumludur. Ailesinin kökenleri Mengüceklilere dayanmaktadır. Divriği'de başlayan eğitim hayatı İstanbul'da devam etmiştir. Yükseköğrenim yaptığı yıllar II. Meşrutiyet dönemine denk gelmiştir. Demokrat Parti döneminde 10 yıl süreyle Büyük Millet Meclisi'nin başkanlığını yürütmüştür. Erol Yüksel, "Refik Koraltan", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/refik-koraltan-1889-1974/?pdf=3409> Erişim Tarihi: 08.05.2023.

²⁸³ Kemal Zeytinoğlu Demokrat Parti'den Eskişehir milletvekili olmuştur. I. ve II. Menderes Hükümetinde Bayındırlık Bakanı olarak görev yapmıştır. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 286, 18 Mart 1955.

²⁸⁴ Muammer Çavuşoğlu Demokrat Parti döneminde Ulaştırma ve Bayındırlık Bakanı olmuştur. Ankara sosyetesinin en popüler ve en aktif isimlerinden biridir. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 296, 27 Mayıs 1955.

²⁸⁵ Burdur doğumludur ve Demokrat Parti'den Burdur mebusu seçilmiştir. Sanayi, Ekonomi ve Ticaret bakanı olmuştur. Ankara sosyetesinde en iyi dans eden kişi olmasıyla ve modern danslara yatkınlığıyla bilinir. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 305, 29 Temmuz 1955; "Kim Kimdir?", *20. Asır*, Sayı 36, 18 Nisan 1953.

²⁸⁶ Asker olan Yümnü Üresin Paşa demokrat Parti ile birlikte siyasete girmiş ve Bilecik'ten mebus seçilmiştir. Ankara sosyetesinin ender salon adamlarından biri olarak bilinir. Nermin Körükçü, "Ankara Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 344, 25 Mayıs 1956.

²⁸⁷ Arif Demirer 10. ve 11. dönem Demokrat Parti'den Afyonkarahisar mebusu olarak seçilmiştir. Aynı dönem Ulaştırma Bakanı olarak görev yapmıştır. Albayrak, *a.g.e.*, s. 283.

²⁸⁸ Fuat Köprülü İstanbul doğumludur. Baba tarafından soyu Köprülü Mehmed Paşa'ya dayanmaktadır. Hukuk eğitimini yarıda bırakmış ve edebiyat ve tarih ilmine yönelmiştir.

31	Safa Yalçuk ²⁸⁹	1914	-----	İstanbul Hukuk
32	Mükerrem Sarol ²⁹⁰	1909	-----	İstanbul Tıp Fakültesi

Tablo 2: 1880-1920 Yılları Arasında Doğanlar

Bürokrat, Diplomat ve İdareciler	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğretim	Yüksek Öğretim
1	Semih Günver ²⁹¹	1917	Galatasaray	Ankara Siyasal
2	Orhan Eyüboğlu ²⁹²	1914	Galatasaray	İstanbul Hukuk
3	Haşim Mardin ²⁹³	1911	Deniz Ticaret Mektebi	-----
4	Kasım Gülek ²⁹⁴	1906	Galatasaray ve Robert Koleji	Paris Üniv. Hukuk Fak. Ve New York İktisadi Doktorası yapmış
5	Ahmet Salih Korur ²⁹⁵	1905	Topkapı Askeri Rüştiyesi	Ankara Siyasal
6	Cahit Akyar ²⁹⁶	1910	-----	İstanbul Hukuk
7	Yavuz Abadan	1905	-----	İstanbul Hukuk
8	Nail Avunduk ²⁹⁷	1918	-----	-----

1913 yılında Halid Ziya Uşaklıgil'den boşalan İstanbul Darülfünunu'nda Türk Edebiyatı Tarihi Müderrisi olmuştur. 1935 yılında Kars milletvekili olmuştur. 1946 yılında (8. Dönem) Demokrat Parti'den İstanbul mebusu olarak seçilmiştir. 9 ve 10. dönemde de Demokrat Parti'den İstanbul mebusu olmuştur. Ayrıca 1950-1956 yılları arasında Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Kaynak için bkz. Mehmet Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 13-14; "Kim Kimdir?", *20. Asır*, Sayı 20, 27 Aralık 1953.

²⁸⁹ Safa Yalçuk Devlet Demiryolları genel müdürüdür. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 336, 30 Mart 1956.

²⁹⁰ Mükerrem Sarol Demokrat Parti döneminde Devlet Bakanı olarak görev yapmıştır. Ayrıca İstanbul ve Edirne'den milletvekili seçilmiştir. Mükerrem Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, Cilt 1, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2014, s. 395.

²⁹¹ Semih Günver 1940 yılında Dışişleri Bakanlığında memur olarak göreve başlamıştır. Kahire ve Cezayir büyükelçiliği yapmıştır. Semih Günver, *Tac Mahal Otel Anılar ve Öyküler*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1994, s. 48-49.

²⁹² Orhan Eyüboğlu çeşitli nahiye müdürlüklerinde ve Eminönü kaymakamlığı görevlerinde bulunmuştur. "Kim Kimdir?", *20. Asır*, Sayı 2, 23 Ağustos 1952.

²⁹³ Haşim Mardin armatördür. Rüyam adlı kotrasıyla Atlantik denizini geçmiştir. "Kim Kimdir?", *20. Asır*, Sayı 4, 6 Eylül 1952; 1952 yılı itibariyle üç gemisi vardır. "Kim Kimdir?", *20. Asır*, Sayı 18, 13 Aralık 1952.

²⁹⁴ Kasım Gülek, Bilecik ve Seyhan Milletvekilliği yapmıştır. Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanı olmuştur. Ayrıca CHP Genel Sekreterliği yapmıştır. "Kim Kimdir?", *20. Asır*, Sayı 5, 13 Eylül 1952.

²⁹⁵ Ahmet Salih Korur, 1950-1960 yılları arasında Başbakanlık Müsteşarı olarak görev yapmıştır.

²⁹⁶ Cahit Akyar Demokrat Parti döneminde PTT'nin umum müdürü olmuştur. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 297, 3 Haziran 1955.

²⁹⁷ Nail Avunduk, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Üzeyir Avunduk'un oğludur ve Ankara Rotary Kulübü'nün kurucusudur. Atçılık sporunun gelişmesine katkıları olmuştur. <https://www.tjk.org/TR/YarisSever/News/Data/3759> Erişim Tarihi: 05.04.2022.

9	Ziyad Ebüzziya ²⁹⁸	1911	Galatasaray Lisesi	İstanbul Hukuk
10	Haluk Kura ²⁹⁹	1917	Galatasaray Lisesi	Ankara Siyasal
11	Lütfü Kırdar ³⁰⁰	1889	Lise eğitimi (Bağdat)	İstanbul Tıp Fakültesi
12	Fahrettin Kerim Gökay ³⁰¹	1900	-----	İstanbul Tıp Fakültesi
13	Numan Menemenciğlu	1881	Fransız Lisesi	Lozan Ün. Hukuk Fakültesi
14	Kemal Aygün ³⁰²	1914	Konya Lisesi	Mülkiye Mezunu
15	Halis Kaynar	1904	-----	-----
16	Reşit Egeli ³⁰³	1910	Kabataş Lisesi	Siyasal Bilgiler Fakültesi
17	Muvaffak Akbay	1913	Galatasaray Lisesi	Ankara Siyasal ve Paris/Sarbonne Ün. Hukuk
18	Sinan Korle ³⁰⁴	1914	Galatasaray ve Robert Koleji	İstanbul Hukuk
19	Cevat Memduh Altar ³⁰⁵	1902	Nişantaşı Sultanisi	Leipzig Konservatuvar Eğitimi
20	Cevat Açıkalın ³⁰⁶	1902	Galatasaray Lisesi	Cenevre Hukuk Fakültesi
21	Necdet Kent	1911	Galatasaray Lisesi	New York Ün. Kamu Hukuku Bölümü
22	Turgut Göle ³⁰⁷	1913	İstanbul Erkek Lisesi	Ankara Siyasal Amerika Indiana Ün. Master yapmış.

²⁹⁸ Tasfir-i Efkâr gazetesinin sahibi ve yazarıdır. *Son Saat* gazetesinin kurucusu ve yöneticisidir. Beyoğlu'nda Gen Kitap Sarayı'nın kurucusu ve sahibidir. *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 3, 5 Şubat 1956.

²⁹⁹ Haluk Kura Ürdün, Çekoslovakya ve Belçika'da büyükelçi olarak görev yapmıştır.

³⁰⁰ Lütfü Kırdar 1938-1949 yılları arasında İstanbul Vali ve Belediye Başkanı olmuştur. Demokrat Parti döneminde bir süre Sağlık Bakanı olarak görev yapmıştır.

³⁰¹ Fahrettin Kerim Gökay, 1949-1957 yılları arasında İstanbul Vali ve Belediye başkanı olmuştur.

³⁰² Ankara Valisi ve İstanbul Emniyet Genel Müdürü olmuştur. "Kim Kimdir?", 20. Asır, Sayı 5, 13 Eylül 1952

³⁰³ Reşit Egeli Ziraat Bankası, İller Bankası ve Sınai Kalkınma Bankası'nda müdürlük yapmıştır. *Salon*, Sayı 12, 15 Nisan 1948.

³⁰⁴ Sinan Korle bir süre gazetecilik yaptıktan sonra 1951 yılında Birleşmiş Milletlere girmiş ve New York'ta görev almıştır.

³⁰⁵ Cevat M. Altar, 1956 yılında Güzel Sanatlar umum müdürü olarak görev yapmıştır. *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 16, 29 Eylül 1956.

³⁰⁶ Cevat Açıkalın Dışişleri Bakanlığı'nda Genel Sekreterlik Kalemi, Hukuk müşavirliği ve siyasi daire müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Yücel Güçlü, "Cevat Açıkalın (1902-1970)", *Atatürk Ansiklopedisi*.

³⁰⁷ Turgut Göle İstanbul'da ve Ankara'da çeşitli idari görevlerde bulunmuş ve Ankara/Çubuk kaymakamlığı yapmıştır. *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 23, 5 Ocak 1957.

Tablo 3: 1880-1920 Yılları Arasında Doğanlar

Başkent'in Sosyetik Hanımları	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Mutahhara Polatkan	1920	İstanbul Erenköy Kız Lisesi	İstanbul Üniv. Kimya Mühendisi
2	Harika Yardımcı	1917	Erenköy Kız L.	
3	Neriman Ağaoğlu ³⁰⁸	1912	Erenköy Kız L.	-----
4	Feriha Ökmen ³⁰⁹	-----	Erenköy Kız L.	-----
5	Münevver Erkmen	-----	Erenköy Kız L.	-----
6	Melahat Gedik ³¹⁰	1915	Erenköy Kız L.	İstanbul Hukuk
7	Suzan Ülkü	-----	Erenköy Kız L.	-----
8	Sevinç Aygün	1917	Erenköy Kız L.	-----
9	Piraye Yırcalı	1918	Balıkesir	İstanbul Fen Fak. Eczacılık Okulu
10	Nebile Üresin	-----	-----	-----
11	Neyir Kuranel	-----	-----	-----
12	Azize Çelikbaş ³¹¹	1920	-----	-----
13	Hatice Demirer	-----	-----	-----

³⁰⁸ Samet Ağaoğlu'nun eşidir. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 436, 14 Şubat 1958. Neriman Ağaoğlu 1961-1965 yılları arasında Adalet Partisi'nden Manisa milletvekili olmuştur. 1969 yılında partiden istifa etmiştir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Neriman_A%C4%9Fao%C4%9Flu Erişim Tarihi:10.05.2023.

³⁰⁹ Feriha Ökmen tarım bakanı Nedim Ökmen'in eşidir. Yassıada duruşmalarında İş Bankasıyla ilgili olarak Nedim Ökmen'e yönelik yapılan suçlamalarda, İş Bankası'nın Feriha Ökmen'e ait arsaları almak zorunda olduğu belirtilmiştir. *Akis*, Sayı 330, 14 Kasım 1960.

³¹⁰ Melahat Gedik hukukçu ve siyasetçidir. Ancak siyaset hayatına 27 Mayıs Darbesi'nden sonra atılmıştır. https://tr.wikipedia.org/wiki/Melahat_Gedik Erişim Tarihi: 12.05.2023.

³¹¹ Azize Çelikbaş Demokrat Parti döneminde Sanayi, Ekonomi ve Ticaret Bakanı olarak görev yapan Fethi Çelikbaş'ın eşidir. Fenerbahçe Spor Kulübü'nün kurucusu Ziya Songülen'in kızıdır. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ziya_Song%C3%BClen Erişim Tarihi: 12.05.2023.

14	Şadan Menderes ³¹²	-----	-----	-----
15	Vasfiye İleri ³¹³	1911	-----	-----
16	Vadide Dülge ³¹⁴	-----	-----	-----
17	İhsan Çavuşoğlu ³¹⁵	1914		
18	Banu Akyar	1915		
19	Bülent Sokullu ³¹⁶	-----	-----	İst. Güzel Sanatlar Akademisi
20	Gülsüm Refika Yücel	1904	-----	-----
21	Zinnur Dirisu ³¹⁷	-----	-----	-----
22	Melahat Geylani ³¹⁸	-----	-----	-----
23	Müreyyet Yalçuk ³¹⁹	-----	İstanbul Erenköy Kız Lisesi	-----
24	Sabiha Keyn	-----		

³¹² Asıl adı Fatma Şadan'dır. Aydın milletvekili İbrahim Etem Menderes'in eşi. Kaynak için bkz. Bilgen Yetkin, "İbrahim Etem Menderes: Siyasi Hayatının Demokrat Partili Yılları", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bilim Dalı, *Doktora Tezi*, Konya, 2018, s. 10.

³¹³ Vasfiye İleri, Demokrat Parti döneminde Milli Eğitim (1950-1953) ve Bayındırlık Bakanı (1958-1960) olan Tevfik İleri'nin eşi. Sadık Yalsızuçanlar, Vasfiye İleri'nin, Halide Nusret Zorlutuna ve Samiha Ayverdi ile yakın arkadaş olduğunu belirtir. Sadık Yalsızuçanlar, *Vefa Apartmanı*, Profil Kitap, İstanbul, 2021, s. 90.

³¹⁴ Maliye müfettişi Ahmet Mithat Dülge'nin eşi. Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı", *Hafta*, Sayı 296, 27 Mayıs 1955.

³¹⁵ Demokrat Parti döneminde Ulaştırma ve Bayındırlık Bakanı görevlerinde bulunan Muammer Çavuşoğlu'nun eşi, gazeteci yazar Nazlı Ilıcak ve spor yazarı Ömer Çavuşoğlu'nun annesidir. *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 18, 27 Ekim 1956.

³¹⁶ Bülent Sokullu Ankara sosyetesinin en entelektüel kadınları arasında görülmektedir. Sık sık yaptığı Avrupa seyahatleri ile bilinmektedir. Sadi Günel, "Bülent Sokullu", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 2, 20 Ocak 1956.

³¹⁷ Zinnur Dirisu, Doktor Nüzhet Şakir Dirisu'nun eşi. Ankara Yardım Sevenler Derneği'nin üyelerindedir. "Yardımseverlerin Yemeği", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 5, 5 Mart 1956.

³¹⁸ İş adamı Galip Geylani'nin eşi olan Melahat Geylani, Ankara sosyetesinde lüks harcamaları ile bilinmektedir. Başkent sosyetesinin en çok dedikodusu yapılan isimleri arasında yer almaktadır. Füreyya Kılıç'ın Ankara'da açtığı seramik sergisinde, seramik bir masa için Rabia Ergüven ile arasında bir gerginlik yaşanmıştır. Cimcoz yaşanan gerginlikten dolayı az kalsın "kötü kişi" olacaklardı diye anlatır. Adalet Cimcoz, "İstanbul Dedikoduları", 23.5.1959. *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği*, Taha Toros Arşivi.

³¹⁹ Müreyyet Yalçuk 1956-1957 yıllarında Devlet Demiryolları ve Umum Müdürü olan Safa Yalçuk'un eşi. Sadi Günel, "Erenköy Kız Lisesinden Yetişenlerin Yemeği", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 23, 5 Ocak 1957.

25	Sabahat Zeytinoğlu	-----	İstanbul Erenköy Kız Lisesi	-----
26	Sevim Göle	1915	-----	-----
27	Lüsyen Avunduk ³²⁰	1928	Paris	-----
28	Vedia Aksoy	1930	İsmet Paşa Kız Enstitüsü ³²¹	-----

Tablo 4: 1880-1920 Yılları Arasında Doğanlar

Edebiyatçılar ve Gazeteciler	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Mina Urgan	1915	Arnavutköy Amerikan Kız Koleji	İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi
2	Ahmet Hamdi Tanpınar	1901	Antalya	İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi
3	Rezzan Yalman	1903	Çamlıca Kız Lisesi	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
4	Gentile Ardity Püller	1913	Paris	Paris
5	Adalet Cimcoz	1910	Berlin	-----
6	Sait Faik Abasıyanık ³²²	1906	İstanbul Erkek Lisesi	İstanbul Üniv. Türkoloji Bölümü
7	Asude Zeybekoğlu ³²³	1914	-----	-----

³²⁰ Lüsyen Avunduk, İsviçreli bir baba ve Fransız bir anneden Paris'te dünyaya gelmiştir. 1949 yılında Nail Avunduk ile evlenmiştir. Resim yapar ve elbiselerinin modellerini kendi çizmektedir. Ata binmede çok tecrübelidir ve binicilik arkadaşları arasında Ömer İnönü ve Özden Toker yer almaktadır. Sadi Günel, "Canlı Portreler: Lüsyen Avunduk", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 2, 20 Ocak 1956.

³²¹ İsmet Paşa Kız Enstitüsü, 1928 yılında Ankara'da faaliyete geçmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk kız enstitüsü olma özelliği taşımaktadır. 1935 yılında bu enstitüye bağlı olarak Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu kurum ise sanat okullarına öğretmen yetiştirmektedir. Kaynak için bkz. Ayhan Doğan-Mustafa Kılınç, "Cumhuriyet Dönemi Türk Kadınının Modernleşmesinde Öncü Bir Kurum: İsmet Paşa Kız Enstitüsü Ankara 1928-1938", *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 29, 2020, s. 2373-2374.

³²² Sait Faik Abasıyanık modern hikâyeciliğe önemli katkıları olmuş ve bu yüzden Amerika'da Mark Twain Derneği'ne onur üyesi olarak seçilmiştir. Sait Faik Abasıyanık, Mahkeme Kapısı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, İstanbul, 2020; Adalet Cimcoz, Sait Faik'in eserlerini hem çok beğenmekte hem de desteklemektedir. Bu yüzden de girdiği çevrede Sait Faik'in hikâyeciliğinin modern bir hikâyecilik olduğunu vurgulama gereği duymaktadır. Cimcoz, Sait Faik'in çok geniş bir kitlede karşılık bulduğuna da emindir ve onu "Sait Faik Abasıyanık'ı tanımaya var mıdır içinizde? Burgaz adasının hayret dolu bakışlı mavi gözlü hikâyecisi..." diyerek tanımlamaktadır. Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 11, 25 Ekim 1952.

³²³ Tanin gazetesi yazarı ve Profesör Muhittin Birgen'in kızıdır. Asude Zeybekoğlu babasından dolayı oldukça kültürlü bir ortamda yetişmiş ve kendisini yetiştirmiştir.

8	Mümtaz Faik Fenik	1905	-----	İstanbul Hukuk
9	Ercüment Ekrem Talu	1888	Galatasaray Lisesi	Mekteb-i Hukuk
10	Sabahattin Eyüboğlu	1909	Trabzon	Lyon ve Paris Üniversiteleri
11	Hakkı Tarık Us ³²⁴	1889	Manisa	İstanbul Hukuk
12	İzzet Melih Devrim	1887	Galatasaray	-----
13	Sezai Solelli ³²⁵	1914	İstanbul Vefa Lisesi	-----
14	Şevket Rado	1913	Pertevniyal Lisesi	İstanbul Hukuk
15	Peride Celal	1916	İstanbul Sainte Pulcherie Fransız Okulu	-----
16	Türkan Rado	1915	Notre Dame de Sion	İstanbul Hukuk
17	Haldun Taner	1915	Galatasaray Lisesi	İstanbul Edebiyat Fak.
18	Azra Erhat	1915	Belçika	Ankara Ün. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak.
19	Emin Karakuş ³²⁶	1916	Ankara Erkek Lisesi	Ankara Siyasal

Tablo 5: 1921-1940 Yılları Arasında Doğanlar

Edebiyatçılar ve Gazeteciler	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Ümit Deniz	1922	Haydarpaşa Lisesi	İstanbul Ün. Hukuk ve Edebiyat Fak. İngiliz Filolojisi
2	Faruk Yener ³²⁷	1923	Haydarpaşa Lisesi	İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Almanca Böl.
3	Hıfzı Topuz	1923	Galatasaray	İstanbul Hukuk

Almanca, İngilizce ve Fransızca'dan çeviriler yapmaktadır. Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Asude Zeybekoğlu", *Hafta*, Sayı 172, 9 Ocak 1953.

³²⁴ Hakkı Tarık Us hem gazeteci hem yazar hem de siyasetçidir.

³²⁵ Tahsin Demiray ve Cemil Cahit Cem ile birlikte *Hafta* ve *Yıldız* dergisini çıkarmış ve ayrıca bu dergilerde yazıları yayınlanmıştır. *Hafta*, Sayı 1, 30 Eylül 1949; *Yıldız*, Sayı 1, 30 Aralık 1950.

³²⁶ Emin Karakuş, uzun yıllar Ankara'da gazetecilik yapmıştır. Vakit, Tanin, Hürriyet ve Yeni Sabah gazetelerinin Ankara temsilciliğini yapmıştır. Emin Karakuş, *40 Yıllık Bir Gazeteci Gözüyle İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, 1977; Karakuş, ülkenin belli başlı yöneticilerini ve Ankara'nın elit kitesine oldukça aşinadır. *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 26, 16 Şubat 1957.

³²⁷ Bir süre Ankara Radyosu spikerliği yapan Faruk Yener, 1949 yılında İstanbul Radyosunda program müdürü olmuştur. *20. Asır*, *Hafta* ve *Milliyet Sanat* dergilerinde yazılar yazmaktadır. Kaynak için bkz. Faruk Yener, *Radyo ve Televizyon Günleri Olaylar, İnsanlar, Anılar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

4	Altemur Kılıç ³²⁸	1924	Robert Koleji	New School For Social Research
5	Fikret Otyam	1926	Ankara Atatürk Lisesi	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
6	Adalet Ağaoğlu	1929	Ankara Kız Lisesi	Ankara Ün. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak.
7	Metin Toker	1924	Galatasaray	İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi
8	Özden (İnönü) Toker	1930	Ankara Kız Lisesi	Ank. Ün. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak.
9	Teoman Aktürel	1932	Galatasaray	İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi
10	Nermin Abadan ³²⁹	1921	İzmir Kız Lisesi	İstanbul Hukuk
11	İnci Pirinçcioğlu	1923	Üsküdar Amerikan Lisesi	İstanbul Edebiyat Fak. İngiliz Filoloji Bölümü

Tablo 6: 1880-1920 Yılları Arasında Doğanlar

Sanat Erbabı ³³⁰	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Mesut Cemil	1902	İstanbul Erkek L.	Berlin müzik Akademisi
2	Ekrem Reşit Rey	1900	Galatasaray ve Paris Buffon Lisesi	Cenevre Güzel Sanatlar Akademisi
3	Cemal Reşit Rey	1904	Galatasaray	Piyanist Marguerite Long'dan piyano eğitimi aldı.
4	Necmi Rıza Ahıskan	1914	Sultanahmet Ticaret Lisesi	-----
5	Nevin Akkaya	1919	-----	-----
6	Cahit Irgat	1916	-----	Ankara Devlet Konservatuvarı
7	Nuri İyem	1915	Pertevniyal Lisesi	-----
8	Celile Zorlu	1906	-----	-----
9	Muammer Karaca	1906	-----	Darülbedayi
10	Fahrünnisa Zeyd	1901	Notre Dame de Sion	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
11	Bedri Rahmi Eyüboğlu	1911	Trabzon Lisesi	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
12	Eren Eyüboğlu ³³¹	1907	Romanya	Paris Julian Akademisi

³²⁸ Altemur Kılıç, üniversiteyi New York'ta Birleşmiş Millet Güvenlik Konseyi'nde çalıştığı dönem gece verilen üniversite eğitimleri sayesinde okumuştur. Kaynak için bkz. Suat Gezgin, Veli Polat, H. Esra Arcan, *Türkiye Sözlü Basın Tarihi 1*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 263.

³²⁹ Nermin Abadan, çevirmen, hukukçu ve yazardır. Ankara Üniversitesi'nde akademisyendir. Kendisi gibi akademisyen ve yazar Yavuz Abadan'ın eşidir. Nermin ve Yavuz Abadan Ankara sosyetesinin en aktif kişileri arasında yer almaktadır. Sadi Günel, Yılbaşı Eğlenceleri: Süreyya'da", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 23, 5 Ocak 1957.

³³⁰ Burada müzisyenler, ressam, heykel ve seramik sanatçıları, sinema ve tiyatro oyuncular ve radyo sanatçılarına yer verilecektir.

³³¹ Eren Eyüboğlu, ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun eşidir.

13	Füreyya Kılıç ³³²	1910	Notre Dame de Sion	İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Felsefe Böl.
14	Ferruh Başağa	1914	-----	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
15	Cahide Sonku	1919	-----	Darülbedayi
16	Nihat Bekdik ³³³	1902	Galatasaray	Deniz Harp Akademisi
17	Aliye Berger	1903	Notre Dame de Sion	-----
18	Burhan Toprak ³³⁴	1906	İzmir Erkek Lisesi	Paris Sarbonne Ün. Felsefe Böl.
19	Ferdi Tayfur	1904	-----	-----
20	Vasfi Rıza Zobu	1902	Sanay-i Nefise Mektebi	Darülbedayi
21	Melek Sofu	1896	Sanay-i Nefise Mektebi	Paris Julian Akademisi
22	Nurullah Berk	1906	Galatasaray	Paris Güzel Sanatlar Akademisi
23	Günseli Arû ³³⁵	1919	-----	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
24	Hakiye Koral	1883	Notre Dame de Sion	-----
25	Azra İnal ³³⁶	1912	Fransız Saint Pulhecrie	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi

Tablo 7: 1921-1940 Yılları Arasında Doğanlar

Sanat Erbabı	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Haldun Dormen	1928	Galatasaray	Yale Üniversitesi
2	Belgin Doruk ³³⁷	1936	Lise eğitimi yarıda bırakmış	-----
3	Magdi Rüfer ³³⁸	1924	Bern	Paris
4	Şirin Devrim ³³⁹	1926	Arnavutköy Amerikan Kız Koleji	New York

³³² Füreyya Kılıç Şakir Paşa ailesine mensuptur. Babası Mehmet Emin Koral, annesi Hakiye Koral'dır.

³³³ Nihat Bekdik çeşitli spor dallarıyla ilgilenmiştir. Atletizm, yüzme, binicilik ve futbol bunlardan birkaçıdır. Galatasaray'da *Aslan Nihat* lakabıyla ünlenmiştir. 1952 yılında Atlantığı aşan ilk Türk kotrası Rüyam kotrasında yer alan 14 kişiden biridir. Tunç Yalman, "Atlantığı Aşan İlk Türk Kotrası 'Rüyam'dan Notlar", *Vatan*, 12 Temmuz 1952.

³³⁴ Burhan Toprak bir dönem Güzel Sanatlar Akademisi'nin müdürlüğünü yapmıştır. *Salon*, Sayı 2, 15 Kasım 1947.

³³⁵ Mimar Kemal Ahmet Arû'nun eşidir. Kendisi heykeltıraştır.

³³⁶ Azra İnal ressamdır. İstanbul valilerinden Süleyman Kâni İrtem'in kızıdır. "Ressam Azra İnal", *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi*, Taha Toros Arşivi.

³³⁷ Belgin Doruk, 1953 Türkiye Güzellik yarışmasında ikinci ve *Yıldız* dergisinin düzenlediği artist yarışmasında birinci olmuştur. "Kim Kimdir?", *20. Asır*, Sayı 47, 2 Temmuz 1953.

³³⁸ Magdi Rüfer, şair Sabahattin Eyüboğlu'nun eşidir. Söğüt, *a.g.e.*, s. 73.

³³⁹ Şirin Devrim yazar İzzet Melih Devrim ve ressam Fahrelnisa Zeid'in kızıdır. Kardeşi ressam Nejat Devrim'dir.

5	Sezer Sezin ³⁴⁰	1929	-----	-----
6	Şadan Candar	1924	-----	-----
7	Ayfer Feray	1928	İzmir	-----
8	Ayten Akyol ³⁴¹	1925	-----	-----
9	Münir Özkul	1925	İstanbul Erkek Lisesi	İstanbul Ün. İktisat ve Edebiyat Fak.
10	Tarık Gürcan ³⁴²	1928	Konya Lisesi	İstanbul Hukuk
11	Semiramis Zorlu ³⁴³	1928	Beyrut İngiliz Kız Lisesi	Sanat Dostları Cemiyeti Kursları
12	Leyla Taner ³⁴⁴	1931	Arnavutköy Amerikan Kız Koleji	Münih'te piyano eğitimi alır.
13	Aydın Boysan	1921	Pertevniyal Lisesi	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
14	Mualla Mukadder Atakan ³⁴⁵	1924	-----	İstanbul Konservatuvar
15	İlham Gencer	1922	Beyoğlu Erkek Lisesi	-----
16	Ayten Alpman (Gencer)	1931	Nişantaşı Kız Lisesi	-----
17	Mengü Ertel	1931	-----	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
18	Kuzgun Acar	1928	Sultanahmet Ticaret Lisesi	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
19	Ali Teoman ³⁴⁶ Germaner	1934	-----	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
20	Altan Erbulak	1929	İstanbul Işık Lisesi	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi
21	Selma Emiroğlu ³⁴⁷	1929	Bağlarbaşı Kız Lisesi	İstanbul Konservatuvar

³⁴⁰ Tiyatro oyuncusu olan Sezer Sezin kendisi gibi oyuncu olan Kenan Artun ile evlidir. *Yeni Yıldız*, Sayı 16, 16 Eylül 1955.

³⁴¹ 1953 yılı Türkiye Güzellik Kraliçesi'dir.

³⁴² Tarık Gürcan İstanbul Radyo Spikeri ve seslendirme sanatçısıdır. *Hafta*, Sayı 149, 1 Ağustos 1952.

³⁴³ Semiramis Zorlu, armatör Muzaffer Emin Zorlu ve Celile Zorlu'nun kızıdır. Amcası Demokrat Parti döneminde Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapmış olan Fatin Rüştü Zorlu'dur. <https://www.unlimitedraq.com/post/yel-toz-portreler-semiramis-zorlu> Erişim Tarihi: 15.05.2023.

³⁴⁴ Leyla Taner, İstanbul Üniversitesi'nde ilk Jeoloji Fakültesi'ni kuran Profesör Hamit Nafiz Pamir'in kızıdır. Pamir Maden Tetkik Araştırma genel müdürüdür. Kaynak için bkz. <http://www.sanataak.com/view/yucel-dergisi-gunun-adami-matinede-haldun-taner> Erişim Tarihi: 18.05.2023.

³⁴⁵ Mualla Mukadder Atakan 1955 yılında *Yeni Yıldız* dergisinin düzenlediği Ses Müsabakasında 1955 yılı Ses Kraliçesi seçilmiştir. İkinciliği Perihan Altındağ Sözeri ve üçüncülüğü Sabite Tur kazanmıştır. *Yeni Yıldız*, Sayı 11, 12 Ağustos 1955.

³⁴⁶ Ali Teoman Germaner, Aloş olarak bilinmektedir. Adalet Cimcoz yazılarında ondan "Aloş" diye bahseder. Aloş, 17 yaşında Maya Sanat Galerisinde tahta ve seramik sergisi açmıştır. Sergi münasebetiyle verilen kokteylden Cimcoz, "Bu kokteyl, on yedi yaşındaki heykeltıraş Aloş'un tahta ve seramik tabakalarının teşhiri münasebetiyle veriliyor." diye bahseder. Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Maya Sanat Galerisinde Bir Kokteyl", *Hafta*, Sayı 133, 11 Nisan 1952.

³⁴⁷ Selma Emiroğlu ilk kadın karikatüristtir. Karikatürist çizmenin yanında şan eğitimi de almıştır. Emiroğlu, halk üzerinde ilk konserini İstanbul'da İtalyan Kulübünde vermiştir.

22	Leyla Gencer ³⁴⁸	1928	İstanbul İtalyan Lisesi	İstanbul Konservatuvar
----	-----------------------------	------	-------------------------	------------------------

Tablo 8: 1880-1920 Yılları Arasında Doğanlar

İstanbul'un Sosyetik Hanımları	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Belkıs Söylemezoğlu	1917	Arnavutköy Amerikan Kız Koleji	-----
2	Beyhan Sadıkoğlu	----	-----	-----
3	Hayriye Toprak	----	-----	-----
4	Piraye Kaynar	1912	Arnavutköy Amerikan Kız Koleji	-----
5	Fatma Tatarı ³⁴⁹	1910	-----	-----
6	Belma Hamacioğlu	----	-----	-----
7	İtir Yahya	----	-----	-----
8	Kamuran Cemal ³⁵⁰	1907	-----	-----
9	Nedret Suman ³⁵¹	1908	-----	-----
10	Lütfiye Arıbal	----	-----	-----
11	Şaziye İpar	1908	Arnavutköy Amerikan kız Koleji	-----
12	Tamara Nemli	-----	-----	-----

Adalet Cimcoz hem karikatürist hem de şan sanatçısı Emiroğlu'nun yeteneklerinden bir yazısında bahseder. "*Sahneye ilk olarak bizim küçük afacan, dal gibi ince, zeki ve bilhassa esprisi bol, hassas karikatüristimiz Selma Emiroğlu çıktı. Selma sesini de çizgileri kadar idare etmesini öğrenmiş.*" Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", 20. Asır, Sayı 34, 4 Nisan 1953.

³⁴⁸ Leyla Gencer, Napoli'nin San Carlo Operasında Madam Butterfly operasının başrolünü oynadı. Aynı opera sahnesinde La Traviata operasının başrolünü oynadı. "Leyla Gencer", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 27, 2 Mart 1957.

³⁴⁹ Fatma Tatarı iş adamı olan eşi Hasan Tatarı'den ayrıldıktan sonra kızlık soyismi Türeray'ı kullansa da sosyete camiasında Tatarı soyismiyile anılmaya devam etmiştir. Vefatına dair verilen nekroloji ilanında dahi "Fatma Türeray (Tatarı) olarak ismi zikredilmiştir. 6 Ocak 1980 tarihinde vefat etmiştir. *Milliyet*, 07.01.1980.

³⁵⁰ Kamuran Cemal, Bahriye Nazırı ve 4. Ordu komutanı olan Cemal Paşa ve Seniye Hanımın kızıdır. Cemal'in dört erkek kardeşi vardır. Cemal Paşa'nın yurtdışında öldürülmesinden sonra aile büyük maddi sıkıntılar yaşamış ve devlet tarafından Seniye Hanım'a geçim maaşı ve çocuklarına tahsil maaşı ödenmiştir. Kaynak için bkz. Nevzat Artuç, "Mustafa Kemal Paşa'nın Cemal Paşa Ailesine Sahip Çıkması", *Süleyman Demiral Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 51, Aralık 2020, s. 48; Kamuran Cemal, babasının ölümünden sonra İstanbul'da Beyoğlu'nda Beyaz İşi adlı iç çamaşırları üreten bir atölye açmıştır. Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Kamuran Cemal", *Hafta*, Sayı 173, 16 Ocak 1953.

³⁵¹ Sosyetenin önemli terzilerinden biridir. Adalet Cimcoz, "*Heykeltıraş bir ağabeyin kardeşi, müzisyen bir kocanın eşi, fotoğrafla meşgul olmuş, hatta daha Türk kadınlarının öyle pek açılıp saçılmadığı zamanlarda bir fotoğrafhane işletmiş olan bir annenin kızı, günün birinde dikmiş dikmeye heveslenince elbette ki bu dünyayı dolduran seri terzilerden başka türlü olacak.*" diye tanımlamaktadır. Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Nedret Suman", *Hafta*, Sayı 175, 30 Ocak 1953.

13	Belkıs Ratip	-----	-----	-----
14	Berrin Diktürk ³⁵²	-----	-----	-----
15	Suat Meserretçioğlu	1914	Trabzon	-----
16	Nükhet Borovalı ³⁵³	1905	Notre Dame de Sion	İstanbul Hukuk Fakültesi
17	Fatma Devrim	1905	Notre Dame de Sion	-----
18	Sevim Derlen	1900	Notre Dame de Sion	-----
19	Hayrünnisa Kırdar	1904	-----	-----
20	Emine Nilüfer Gökay	1904	-----	-----
21	Bülend Bekdik	1910	Galatasaray	-----
22	Münevver Akar	-----	-----	-----
23	Maşuka İpekçi	-----	-----	-----

Tablo 9: 1920-1940 Yılları Arasında Doğanlar

İstanbul'un Sosyetik Hanımları	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Güler (Dormen) Erenyol	1930	Arnavutköy Amerikan Kız Koleji	-----
2	Alev İpekçi ³⁵⁴	1933	Arnavutköy Amerikan Kız Koleji	-----
3	Ayfer Tatarı ³⁵⁵ (Dedehayır)	1935	-----	-----
4	Gülengül Tayfuroğlu	1933	Notre Dame de Sion	-----
5	Günseli Başar	1932	Erenköy Kız Lisesi	Güzel Sanatlar Fakültesi

³⁵² Berrin Diktürk, iş adamı Rüştü Diktürk'ün eşi. Rüştü Diktürk 1948 yılının Ocak ayında, Sabahattin Ali'nin Amerika'dan gazete için getirttiği ve gümrük borcunu ödeyemediği için satmak zorunda kaldığı baskı makinesini satın almıştır. Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1992, s. 72; Bundan bir süre sonra da Adalet Cimcoz, İstanbul sosyetesinden Berrin Diktürk'ün gazeteciliğe başladığını yazar.

³⁵³ Nükhet Borovalı İstanbul sosyetesinde güzelliğiyle nam salmıştır. Müşerref Hekimoğlu, Borovalı'nın güzelliğini "Başkent Günleri"nde şöyle anlatır: "Geçen gün ne olmuş bakın: "Mevhibe Celalettin'in Anıları" kitabında çok söz edilen Sara Korle, Sinan Korle, Filiz ve Mücap Ofluoğlu, "Çiçek Bar"a gidiyorlar. Masayı eski dostlar çeviriyor, güzel bir söyleşi başlıyor, derken yaşlı biri geliyor masaya, Nükhet Borovalı'yı tanıtırken durduruyor: "La Belle Nükhet'i nasıl tanımam, Galatasaray Lisesi'nde öğretildim, güzel esintisini izlerdim kaldırımlarda" diyor. Müşerref Hekimoğlu, "Başkent Günleri", İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Tooros Arşivi.

³⁵⁴ Sinema sektöründe yer alan Melek sinemasının sahibi İhsan İpekçi'nin kızıdır. Kardeşi gazeteci Cem İpekçi'dir. Felsefeci Selahaddin Hilav evlenip, boşanmıştır. Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Alev İpekçi ve Selahattin Hilav Evlendiler", *Hafta*, Sayı 199, 17 Temmuz 1953.

³⁵⁵ Ayfer Tatarı 1952 yılında Uğur Terzioğlu ile evlenmiş ve Mustafa adında bir oğlu olmuştur.

6	Sibel Göksel	1938	-----	-----
---	--------------	------	-------	-------

Tablo 10: 1880-1920 Yılları Arasında Doğanlar

İş Adamları	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Ahmet Borovalı ³⁵⁶	1895	Selanik İttihat ve Terakki İdadisi	İstanbul Hukuk Mektebi
2	Aziz Borovalı	1895	İzmir	
2	İhsan Doruk	-----		-----
3	Nuri Demirağ	1886	Sivas/Divriği Rüştiyesi	
4	Vehbi Koç	1901	-----	-----
5	Hacı Ömer Sabancı	1906	-----	-----
6	Nejat Eczacıbaşı	1913	Robert Koleji	Heidelberg Üniversitesi
7	Cemil Akar	1902	Gaziantep	-----
8	Avni Meserretçioğlu	1912	İzmir	-----
9	Şadan Sadıkoğlu	-----		
10	İhsan İpekçi	1901	Galatasaray	Almanya'da Ticari Eğitim almış
11	Halis Kaynar	1904	Robert Koleji	-----
12	Kutsi Beğdeş	1916	Robert Koleji	Indiana Üniversitesi
13	Rüştü Diktürk ³⁵⁷	-----	-----	-----
14	Ali Suat Ulagay	1913	İstanbul Alman Lisesi	İstanbul Kimya Enstitüsü

Tablo 11: 1880-1920 Yılları Arasında Doğanlar

Doktorlar	Ad Soyad	Doğum Tarihi	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
1	Ali Eşref Gürsel	1900	-----	İstanbul Tıp Fakültesi
2	Behçet Uz	1893	İzmir Lisesi	İstanbul Tıp Fakültesi
3	Ahmet Şükrü Emet	1898	Kabataş Lisesi	İstanbul Tıp Fakültesi
4	Nüzhet Şakir Dirisu ³⁵⁸	1889	-----	İstanbul Tıp Fakültesi
5	Kamil Sokullu ³⁵⁹	1903	Lise eğitimi Konya	Askeri Tıbbiye

³⁵⁶ Ahmet Borovalı tuz ve tütün tüccarıdır. 1923 yılında Türk-Yunan nüfus mübadelesi ile İzmir'e gelmiştir. Burada yeğeni Aziz Borovalı ile tütün ticaretine başlamıştır. 1950 yılında yeğeni ile birlikte İstanbul'a yerleşmiş ve Atlas Pasajını satın almışlardır. Ahmet Borovalı edebiyata büyük ilgi duymuş ve Türk Yurdu dergisinde şiirleri yayınlanmıştır. Yusuf Ziya Ortaç'ın yakın arkadaşı olan Borovalı'nın şiirleri Ortaç tarafından Ayda Bir dergisinde de yayınlanmıştır. Borovalı şiirlerini yazarken Ahmet Âti mahlasını kullanmıştır. Kaynak için bkz. Ali Birinci, "Ahmet Âti", *Türk Yurdu*, Kasım 2016, Yıl 105, Sayı 351, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=2775> Erişim Tarihi: 30.05.2023.

³⁵⁷ Rüştü Diktürk lastik ve kauçuk fabrikası vardır. 09.09.1953 tarihinde intihar etmiştir. *Milliyet*, 10.09.1953.

³⁵⁸ Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Fizik Tedavi hocalarındandır. Ankara sosyetesinin en iyi dans eden kişilerindendir. *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 5, 5 Mart 1956.

³⁵⁹ Kamil Sokullu Ankara Tıp Fakültesi kalp cerrahidir.

6	Bülent Tarcan	1914	-----	İstanbul Tıp Fakültesi
7	Naci Bengisu	1901	Vefa Lisesi	İstanbul Tıp Fakültesi
8	Naşit Erez	1899	Galatasaray	Lozan Üniv. Tıp Fakültesi
9	İhsan Hilmi Alantar	1888	Vefa Lisesi	İstanbul Tıp Fakültesi
10	Üveis Maskar	1900	-----	İstanbul Tıp Fakültesi
11	Ali Esat Birol	1901	-----	İstanbul Tıp Fakültesi
12	Tevfik Remzi Kazancıgil	1894	-----	İstanbul Tıp Fakültesi
13	Mediha Eldem ³⁶⁰	1906	İstanbul Kız Lisesi	İstanbul Tıp Fakültesi

Tabloda, sosyetenin hangi yılda doğduklarına, mesleklerine, orta ve yükseköğrenimlerine yer verilmiştir. Ayrıca tablo hazırlanırken 1880-1920 ve 1920- 1940 arası doğumlular olmak üzere iki farklı sınıflandırma yapılmıştır. Bunun sebebi 1945-1960 yılları sosyetesini oluşturanların iki farklı kuşağın mensubu olmalarından kaynaklanmaktadır. Tabloda sınıflandırma yapılan bir diğer husus sosyete mensuplarının dâhil oldukları meslek gruplarıdır. Bu meslek grupları milletvekilleri; bürokrat, diplomat ve idareciler; başkentin sosyetik hanımları; edebiyatçılar ve gazeteciler; sanat erbabı; İstanbul'un sosyetik hanımları; iş adamları ve doktorlar olmak üzere sekiz farklı kategoride ele alınmıştır. Bu şekilde sınıflandırmanın ve sıralamanın sebebi ise öncelikle yapılan iş ve alınan eğitimin sosyete kavramını karşılayan önemli belirleyiciler arasında olmasıdır. Ayrıca bu iki önemli belirleyici "sosyete"ye yönelik yanlış algının oluşmasını engelleyici birer etkidir. Sıralama gözetilirken sosyetenin meslekleri belirleyici olmuştur. Örneğin milletvekillerinden ve bürokrat, diplomat ve idarecilerden hemen sonra başkentin sosyetik hanımlarına yer verilmiştir. Bunda cemiyet haberlerinde milletvekillerinin, bürokrat ve diplomatların bilhassa "Ankara Cemiyet Haberleri" içerisinde yer almaları etkilidir. Çünkü başkentin sosyetik hanımlarını da ağırlıklı olarak bu vekillerin eşleri oluşturmaktadır. Buda Goffman'ın, tamamı için olmasa da, kadınların, eşlerinin sahip oldukları statüye ortak olmaları yaklaşımı ile açıklanabilir.

³⁶⁰ Mediha Eldem, Ankara hükümet tabibliğine atanmış ilk kadın doktordur. Uzun yıllar Türk Yardımsevenler Derneği'nin başkanlığını yapmıştır. Kaynak için bkz. Berna Arda, 30'lular Kuşağının Önemli Bir Temsilcisi Dr. Mediha Eldem", *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Cilt 55, Sayı 2, 2002, s. 110; Sadi Günel, "Yardımsevenlerin Yemeği", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 5, 3 Mart 1956.

Tabloda yer verilen ilk grup milletvekilleridir. Söz konusu dönemde hemen her cemiyet haberinde karşılaşılan isimler ise Demokrat Parti mensubudur. Bu birkaç nedenle açıklanabilir: Birincisi basında cemiyet haberlerinin yer almaya başlaması İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlık kazanmıştır. İkincisi ise savaştan kısa bir süre sonra çok partili yaşama geçilmiş (1945) ardından iktidar (1950) değişmiştir. Bu yüzden cemiyet haberlerinde Demokrat Parti mensuplarının sıklıkla yer alması, partinin iktidar olması ile yakından alakalıdır. Bu aynı zamanda muhalif durumda olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin kamusal mekânlardaki görünürlüğünün azalmasına işaret eder. Tablodaki eğitim bilgilerine bakıldığında ise bu dönemin vekillerinin çoğunluğu orta öğrenimlerini, Osmanlı İstanbul'unda bulunan Mekteb-i Sultani, günümüz Galatasaray Lisesi ve İstanbul Erkek Lisesinde almışlardır. Vekillerin ekserisinin yükseköğrenimleri İstanbul hukuk fakültesine dayanmaktadır. Bunu İstanbul edebiyat, mühendislik ve tıp fakülteleri takip etmektedir. Vekiller yaş itibariyle Osmanlı İmparatorluğu döneminde doğmuşlardır. Doğdukları ve buldukları konum itibariyle hukuk ve diğer eğitimleri alabilecekleri yegâne yer İstanbul'dur. İstanbul'dan sonra 1925 yılında kurulan Ankara "Hukuk Mektebi" gelmektedir. Milletvekilleri arasında doğrudan siyasetle uğraşmanın dışında Falih Rıfkı Atay gibi gazeteci ve yazarlar yer alabildiği gibi, farklı işlerle uğraşarak vekillik yapan isimlerde mevcuttur. Örneğin sanat tarihçisi ve ressam olan Celal Esat Arseven, milli futbolcu Zeki Rıza Sporel ve tıp doktoru olan Namık Gedik gibi isimler de siyasetle meşgul olmuşlardır.

Tabloda yer verilen bir diğer grup bürokrat, diplomat ve çeşitli idari görevlerde bulunan kimselerdir. Bunların arasında, 1945-1960 sosyetesinin en popüler isimleri olarak karşımıza çıkan kişiler 1880-1920 arası doğum tarihliidir. Bu isimler orta öğrenimlerini ağırlıklı olarak İstanbul'da tamamlamışlardır. Yükseköğrenimlerinde dikkat çeken bir husus vardır ki, buda yüksek tahsil için yurtdışı ağırlıklı bir eğitim almış olmalarıdır.

Başkentin sosyetik hanımları ile ilgili tabloya, milletvekilleri, diplomatlar ve bürokratlardan sonra yer verilmiştir. Çünkü tabloda yer alan başkentin sosyetik kadınları bu ilk iki tabloda yer alan kimselerin eşleri ve yakınları olması ile

alakalıdır. Cumhuriyetin erken dönemlerinde, devletin yönetici zümresinin eşleri kamusal alanlarda ilk görünen kimseler olmuştur. Bu modernleşme çabalarının bir sonucu olarak başlamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise kadınlar erkekler kadar kamusal alanlarda aktif hale gelmiştir. Tabloda yer verilen kadınların çoğunun orta öğrenimlerini İstanbul Erenköy Kız Lisesi'nde aldıkları görülmektedir. Ancak büyük çoğunun yüksek tahsil aldıklarına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır ya da onlar herhangi bir yükseköğrenim görmemiştir. Başkent'in sosyetik kadınlarının bilgilerine ulaşmada sıkıntı yaşanmasının nedeni olarak herhangi bir meslekle meşgul olmamaları ve kendilerine ait bir anılarının olmaması etkili olabilir. Bu kadınlarla ilgili verilere cemiyet haberlerinde yer verilen çay-yemek davetleri veya kültürel aktiviteler vasıtasıyla verilen malumatlar ve nekroloji ilanları sayesinde ulaşılabilmektedir. Bunların yanı sıra bu sosyetik hanımlar arasında yükseköğrenim gören isimlerde mevcuttur. Örneğin Maliye bakanı Hasan Polatkan'ın eşi Mutahhara Polatkan İstanbul Üniversitesi Kimya Bölümü mezunudur. Ancak mesleğini yapıp yapmadığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1956-1960 yılları arasında İçişleri bakanlığı yapan Namık Gedik'in eşi Melehat Gedik ise İstanbul hukuk fakültesi mezunudur. O, 1960 yılından sonra siyasete girmiştir. Eşinin siyasette olduğu dönemde, siyasi herhangi bir görev yüklenmemiştir. Yüksek tahsil yapan bir diğer isim Doktor Kamil Sokullu'nun eşi Bülent Sokullu'dur. O, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olmuştur ve sanatla aktif olarak ilgilenmiştir. Onun sanatsal faaliyetleri takip etmek için sık sık yurtdışı seyahatleri gerçekleştirdiğine mecmualarda değinilmiştir. Başkent'in sosyetik hanımları, çeşitli görevler nedeniyle Ankara'da bulunan siyasilerin ve idarecilerin eşleri olduğu için onlarında yaş itibarıyla eşleriyle hemen hemen aynı kuşaktan olduğu söylenebilir.

Tabloda yer verilen bir diğer sosyete çevresi yazarlar, gazeteciler ve farklı sanat dalları ile uğraşan sanatçılardan oluşmaktadır. Bu elit zümre 1880-1920 ve 1921-1940 arası iki farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Çünkü cemiyet hayatında aktör çeşitliliğinin yaşanmasında en çok bu iki grup etkilidir. Osmanlı geleneğinden gelen nesil üretmeye devam ederken, Cumhuriyet kuşağından yeni yeni sanatçılar cemiyet hayatına dâhil olmuştur. Bu yeni kuşağın hocaları ise bir

önceki kuşağın mensuplarıdır. Bu yüzden 1945-1960 arası dönem sosyetesini eski ve yeniyi kaynaştırması bakımından önemlidir.

1880-1920 arası doğan bu iki aydın sınıfın gerek orta öğrenimlerinde gerekse yüksek tahsillerinde Nortre Dame de Sion, Saint Joseph, Saint Pulcherie gibi Fransız okulları ve Galatasaray Lisesi (Mekteb-i Sultani) gibi Fransızca eğitime öncelik veren okullarda eğitim aldıkları görülmektedir. Bu Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Fransız kültürünün hâkim kültür olduğunu göstermektedir. Ayrıca Fransız okullarına olan rağbet sadece Osmanlı nesli için değil, Cumhuriyet kuşağı içinde bazı noktalarda belirleyici olmuş olabilir. Çünkü bu okullarda sadece Fransızca öğrenmekle kalmayıp aynı zamanda Fransız kültürünü, felsefesini, sosyolojisini de öğrenmekte. Bu onların fikrî dünyalarını, yaşam tarzlarını etkileyebilir. Örneğin Fransız modasını takip etmeleri bu minvalde düşünülebilir. Aydın sınıfının her iki kuşağında da eğitim aldıkları yerler genel olarak İstanbul ve Ankara'dır. Yine Avrupa ve Amerika'ya giderek yüksek tahsil yapanların ise arttığı görülmektedir.

İstanbul'un sosyetik hanımları ise daha çok iş adamlarının eşlerinden oluşmaktadır. Cemiyet haberlerinde onlara hitap edilirken eşlerinin soyisimleriyle hitap edilmektedir. Bayan Akar, Bayan Sadıkoğlu gibi. Dönemin ağırlıklı olarak yabancı dil eğitim veren okullarından eğitim almışlardır. Fransız ve Amerikan okulları tercih edilen okullar arasında yer almaktadır. Son olarak tabloda dönemin çeşitli alanlarda uzmanlaşmış ünlü iş adamlarına ve tıp doktorlarına yer verilmiştir. Bu gerek iş adamlarının gerekse doktorların cemiyet hayatında aktif olduklarını göstermektedir. Çünkü yukarıda da zikredildiği gibi tabloda yer verilen isimler hangi meslekten olursa olsun cemiyet haberlerinde çok fazla adı geçen kişilerden seçilmiştir.

Tabloda verilen sosyete mensuplarının, yaşlarını, eğitimlerini ve mesleklerini göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekirse, 1945-1960 arası yıllarda söz konusu sosyetenin çok çeşitlilik arz ettiği söylenebilir. Örneğin İstanbul'da ya da Ankara'da verilen bir konsere katılım sağlayanlar arasında doktorlar, iş adamları, bürokrat ve çeşitli idari görevlerde bulunan kimseler, sinema, tiyatro, ses sanatçıları, ressam, yazar, terzi, mühendis gibi farklı mesleklerden kişileri görmek

mümkündür. Ayrıca sosyetei oluşturan bu kişilerin sadece tek bir meslekle ilgilenmediği aşikârdır. Misal bir heykeltıraş aynı zamanda müzikle uğraşabilmekte ve siyasete atılabilmektedir. Bu kendilerini yetiştirmek ve belli bir donanıma sahip olmakla açıklanabilir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir hususta meslek sahibi kadınlarla ilgili bilgilere rahatlıkla ulaşılmış olmasıdır. Bu onların arkalarında bıraktıkları eserler ile veya bilinçli üretim ve tüketim gerçekleştirmiş olmalarıyla açıklanabilir. Bu tablo aynı zamanda sosyetenin niçin İstanbul ve Ankara'da şekillendiğinin de somut bir göstergesidir.

Burada tablonun geneliyle ilgili olarak gerek 1920 öncesi gerekse sonrası doğumlu kadınların eğitimlerinin veya eğitilmiş olmalarının bir sonucu olarak şöyle bir çıkarım yapılabilir. Örneğin 1920 öncesi doğumlu başkent ve İstanbul'un sosyetik kadınları aynı zamanda erken Cumhuriyet döneminin de sosyetik kadınlarıdır. Bu yüzden onların yükseköğrenim almamaları veya alamamış olmaları onları Cumhuriyet'in fikri dünyasından çok şekli dünyasına yöneltmiş olabilir. Bir başka ifadeyle cumhuriyetin modernleşme anlayışına uygun yaşama onlarda, daha çok kılık kıyafet üzerinden kendini göstermiştir. Ancak 1920 sonrası doğan neslin kadınlarında eğitime daha fazla önem verildiği meşgul oldukları mesleklerden de anlaşılabilir. Yazar, gazeteci, ressam, heykeltıraş, müzisyen, öğretmen, doktor, çevirmen, siyasetçi olmaları ve bunların yanında kılık kıyafete önem vermeleri onların Cumhuriyet kadını olma fikrini hem fikren hem de şeklen taşıdıklarını gösterir.

2. BÖLÜM: SOSYETE OLMAK: DAVET, SANAT VE ESTETİK

Sosyetenin gündelik yaşamında sosyal ve kültürel aktiviteler önemli bir yer tutmaktadır. Bu aktivitelerin özel ya da kamusal alanlarda gerçekleşmesi sosyetenin kendisini ifade etme biçimlerinden biridir. Neden özel alan ya da neden kamusal alan? Çünkü özel ya da kamusal alanlarda gerçekleşen toplumsal pratikler ve bu toplumsal pratiklerin/eylemlerin kimlerle gerçekleştiği, onların kendilerini, mekâna ve mekânı paylaşanlara göre nasıl konumlandıklarını göstermesi açısından kayda değerdir. Kamusal bir mekânda çok çeşitli kimselerle bir araya gelmekle, özel bir mekânda belirli kimselerle bir araya gelmenin neden ve sonuçlarının farklı olması çok olağandır. Çünkü sosyetenin gündelik yaşamdaki özel hayatında ya da özel alanında ve kamusal alanlarda kendini nasıl sunduğu mekânın ve çevrenin havasına göre çeşitlilik arz etmektedir. Ayrıca özel ya da kamusal alanlar kişinin yaşantısına dair bilgiler edinmemizi de sağlar. Örneğin evinde davet veren bir kişinin verdiği davet sayesinde, nerede ikamet ettiğini, nasıl bir evde yaşadığını, evini nasıl dekore ettiğini, davetli profilini, davette nelerin yenilip içildiğini, hangi müziklerin çaldığını, hangi dansların edildiğini öğrenmek mümkündür. Ayrıca buradaki ilişkiler daha samimi bir ortamda –herkesin kendisini, kendi gibi hissettiği, daha az yapmacık olmayı gerektiren bir havada- gerçekleşebilir. Yine kamusal bir mekânda gerçekleşen bir davet ya da bir gösteri de benzer bilgiler sunabilir ancak buradaki ilişkiler, kişilerin kendilerini daha çok kontrol etmelerini gerektirebilir ve burada daha mesafeli bir iletişim söz konusudur. Örneğin bir tiyatro sezonunun açılış gecesi oyununa gelen kişi oraya geleceklerin –açılış gecesi olmasından dolayı- çok özenli olacaklarını düşünerek kendisi de oldukça iyi hazırlanarak gelir. Ayrıca iyi bir izlenim yaratmak için gülümsemeye, sempatik görünmeye çalışabilir. Çünkü toplumsal etkileşimin mecburi kıldığı bazı durumlarda kişi görgü kurallarına dikkat ederek kendini gizleme ya da ortama uygun davranış sergilediğine dair kendini onaylama gereği duyar.³⁶¹

³⁶¹ Goffman, *a.g.e.*, s. 74.

Sosyete, neden kendisini farklı alanlarda farklı ifade etmeye ya da sunmaya ihtiyaç duyar? Bu soru aslında Nasıl Sosyete Olarak Kalınabilir? sorusunu sormamızı sağlar. Çünkü sosyetenin ait olduğu yaşamı idame ettirme arzusu sosyete olarak var olma arzusunu kamçulamaktadır. Bu var olma arzusunu kaybetmeme çabası da sosyetenin, kendisini bulunulan mekânın havasına göre uyarlaması demektir. Söz konusu ortama adapte olma durumu maddi –manevi bir tüketim sarf etmeyi gerektirecektir. Burada şunu belirtmekte fayda var: Tüketim –tüketim anlayışına bağlı olarak- bulunulan çevrede var olmanın göstergelerinden biridir. Bu var olma güç, statü, zenginlik gibi kendini gösterebilir. Bu tüketimi ise sosyete gündelik hayatında yer verdiği sosyal ve kültürel aktiviteler aracılığıyla sağlayabilir. Örneğin, sosyetenin çeşitli kamusal alanlarda düzenledikleri partiler, verdiği ev davetleri, katıldıkları kültürel aktiviteler, giyindikleri tarzlar, yurtiçi ve dışı seyahatleri veya farklı eğlence etkinliklerine katılımları böyle bir tüketim içerisinde değerlendirilebilir. Hatta burada bütünüyle bir tüketimden bahsedilebilir: iktisadi, zamansal ve mekânsal tüketim.

Sosyetenin gündelik hayatında yer verdiği sosyal ve kültürel faaliyetlerden kesitler sunarak hem sosyete hayatı hakkında bilgi vermek hem de söz konusu tüketimi nasıl gerçekleştirdiklerini göstermeye çalışalım.

2.1. ÖZEL ALAN OLARAK EVİN KULLANIMI: EV DAVETLERİ

Sosyetenin önemli sosyal etkinlikleri arasında düzenlenen ev davetlerinin, bilhassa 1950'li yıllarda, oldukça yaygın olduğu söylenebilir. Bu davetler evde veya evin, köşkün geniş bahçesinde farklı amaçlarla düzenlenmektedir. Örneğin bunlar, bir sergi yemeği, eşle-dostla geçirilmek istenen özel bir gün, yeni yıl kutlamaları için davet verilmesi, nişan veya düğün gibi bir kutlama yemeği olabilir. Bu dönemde evlerde, özel alanlarda verilen davetler, partiler artarken kamusal mekânlarda tertiplenen etkinliklerde azalma görülmektedir.

Bu bölümde sosyetedeki kimselerin, evlerinde verdikleri davetlerde mekân olarak evi nasıl sosyal hayatlarına dâhil ettiklerini, neler yaptıklarını, kimlerle bir araya geldiklerini, nasıl vakit geçirdiklerini ve davetlerin veriliş amacını ayrıntılı inceleyerek sosyetenin yaşam tarzı hakkında fikir sahibi olmaya çalışalım. Bu

hususla örnek olarak³⁶² 1952 yılında Belkıs Ratip'in Pembe Köşk'te verdiği kokteyl parti; 1952 yılında Ordinaryüs Prof. Naci Bengisu ve müzisyen eşi Lerzan Bengisu'nun evlerinde tertipledikleri garden parti; 1952 yılında Doktor Ali Eşref Gürsel'in düzenlediği kokteyl parti; yine 1952 yılında Füreyya Kılıç'ın evinde verdiği davet; Semiramis Zorlu'nun Paris çalışmalarını göstermek amacıyla evinde verdiği davet; 1953 yılının gelişini kutlamak amacıyla Hüseyin ve Sevim Gülek'in Şişli Palas'taki davetleri, 1953 yılında Doktor Ali Esat Birol'un evinde düzenlediği kokteyl parti; 1954 yılında Heykeltıraş Günseli Arû'nun evde düzenlediği parti; 1955 yılında Turgut Demirağ'ın evindeki kıyafet toplantısı ve 1957 yılının gelişini kutlamak amacıyla Necdet Kent'in evinde verdiği davet ele alınacaktır. Örneklerin verdiği bilgiler doğrultusunda ev sahiplerinin nerede oturduklarını, evlerin dekoru, davetli profilleri ve davetin gerçekleştiği süre boyunca davetin genel aksiyonunun nasıl ilerlediğini alt başlıklar açarak göstermeye çalışalım.

2.1.1. Davet Verilen Adresler

İlk olarak 1952 yılında Bayan Belkıs Ratip'in evinde verdiği kokteyl partiyi ele alalım. Belkıs Ratip kokteyli, Anadolu yakasında Üsküdar'da yer alan Çürüksulu namı diğer Pembe Köşk'te tertip etmiştir.³⁶³ Adalet Cimcoz, Ratip'in evinden bahsederken "yalımsı köşk" şeklinde bahsetmekte ve köşkün karşı sahilinden, Topkapı Sarayını en güzel köşesinden gördüğünü ifade etmektedir. O, "*Belki sahibesi bu dört başı mamur hanım olmasaydı bu güzel yalımsı köşk şimdiye kadar çoktan yerini acayip bir beton villaya terk etmiş olurdu...*"³⁶⁴ diye belirterek burada ev sahibi Belkıs Ratip'in tarihi mirasa, geleneğe sahip çıkma bilincinde olduğunu işaret etmektedir.

1952 yılında verilen bir diğer davet Doktor Naci Bengisu ve eşi müzisyen Lerzan Bengisu'nun Erenköy'deki evlerinin bahçesinde verdikleri partidir. Bahçe ihtiyar

³⁶² Örnek olarak ele alınan ev davetlerinde, incelenen mecmualarda, ağırlıklı olarak İstanbul'da verilen davet örnekleri yer almaktadır. Bu yüzden Ankara ile ilgili sadece bir kaç örnek verilecektir.

³⁶³ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Belkıs Ratip", *Hafta*, Sayı 169, 19 Aralık 1952.

³⁶⁴ Adalet Cimcoz, "Bir Kokteyl Partisi", *Hafta*, Sayı 147, 18 Temmuz 1952.

ve büyük çamların bolca yer aldığı ve denize kadar uzanan bir alanı kapsamaktadır.³⁶⁵ 1952 yılının sonlarına doğru yine tıp dünyasından Doktor Ali Eşref Gürsel Kadıköy'de Çiftehavuzlar'daki köşkünün bahçesinde bir kokteyl parti düzenlemiştir. Ali Eşref Gürsel Eylül ayının mehtabından yararlanmak istemiş ve yakın dostlarını davet etmiştir.³⁶⁶ Bir başka davet örneği 1951 yılında Paris'e giden Heykeltıraş Semiramis Zorlu'nun davetidir. Semiramis Zorlu, armatör Muzaffer Emin Zorlu ve Celile Zorlu'nun tek çocuğudur. Fatin Rüştü Zorlu'nun da yeğenidir.³⁶⁷ Semiramis Zorlu daveti, 1952 yılında, Beşiktaş Maçka'da Gözem Apartmanı'nda, Paris'te yaptığı eserlerini sergilemek amacıyla yakın dostları için vermiştir.³⁶⁸ Yine 1952 yılında evinde davet veren isimlerden biri sanatkâr bir ailenin ferdi olan seramik sanatçısı Füreyya Kılıç'tır. Füreyya Kılıç daveti Harbiye'deki büyük apartmanında İsviçreli Madame Skyras ve en yakın dostlarına yönelik tertip etmiştir.³⁶⁹

1953 yılında Hüseyin ve Sevim Gülek'in yılbaşı gecesini nedeniyle Şişli Palas'taki dairelerinde verdikleri davet³⁷⁰ ve Doktor Ali Esat Birol'un evinde verdiği davet örnek olarak ele alınacaktır. Ali Esat Birol 1953 yılında verdiği daveti İstanbul Merkez Komutanı ile birlikte düzenlemiştir.³⁷¹ 1954 yılı mart ayında Heykeltıraş Günseli Arû Ayazpaşa'daki apartmanında dostlarına bir davet vermiştir.³⁷² 1955 yılında örnek olarak verilecek ev daveti And Filmin sahibi Turgut Demirağ ve eşi radyo sanatçısı Rüçhan Çamay'ın verdiği davettir. Çift daveti Göztepe'deki köşklere kostümlü bir kokteyl olarak düzenlemişlerdir.³⁷³

Ev daveti veya evlerinin bahçesinde verilen bu davetlerin ev sahibelerinin ikamet adreslerine dikkat edilirse genel olarak İstanbul'un lüks ve elit semtleri olarak kabul edilen yerlerdir. Davet veren bu isimlerin yalı, köşk veya bir apartman

³⁶⁵ Adalet Cimcoz, "Bir Garden Parti", *Hafta*, Sayı 154, 5 Eylül 1952.

³⁶⁶ Adalet Cimcoz, "Mehtaplı Kokteyl", *Hafta*, Sayı 156, 19 Eylül 1952.

³⁶⁷ <https://www.unlimitedraq.com/post/yel-toz-portreler-semiramis-zorlu> Erişim Tarihi: 25.10.2022.

³⁶⁸ Adalet Cimcoz, "Heykeltıraş Semiramis", *Hafta*, Sayı 161, 24 Ekim 1952.

³⁶⁹ Adalet Cimcoz, "Bayan Füreyya'nın Bir Daveti", *Hafta*, Sayı 162, 31 Ekim 1952.

³⁷⁰ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 22, 11 Ocak 1953.

³⁷¹ Adalet Cimcoz, "Bir Kokteyl Parti", *Hafta*, Sayı 183, 27 Mart 1953.

³⁷² Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 84, 25 Mart 1954.

³⁷³ Ayşe Fatma, "Şehirden Mektuplar", *20. Asır*, Sayı 135, 17 Mart 1955.

dairesinde oturdukları görülmektedir. Apartmanlaşma, kentleşmenin daha hızlı olduğu Ankara ve İstanbul gibi yerlerde 1950'li yıllarda artış göstermiştir. Yukarıdaki örneklere dayanarak, apartmanlaşmanın Şişli ve Ayazpaşa gibi kalburüstü bir sınıfın tercih ettiği bölgelerde yoğunlaştığı söylenebilir. Şişli ve Ayazpaşa gibi semtler yenilik ve değişime daha açık yerlerdir. Bu yüzden bu gibi semtlerde apartmanda ikamet etmek, söz konusu dönemi de göz önünde bulundurarak, modernleşmenin, yenileşmenin bir neticesi olarak düşünülebilir. Ayrıca apartmanlaşmanın, bir zamanların statü göstergesi olan köşk, konak, yalı gibi meskenlerle rekabet ettiği de söylenebilir.³⁷⁴ Başka bir ifadeyle konak-yalı kültürü devam ederken apartmanlaşmaya rağbetin başladığıdır. Yine yukarıdaki örneklere dayanarak, köşk, yalı, konak kültürünün İstanbul'un Anadolu yakasında Erenköy, Kadıköy, Üsküdar, Göztepe gibi semtlerde korunduğu ve sürdürüldüğü görülmektedir.

Ankara'da ise ev davetine diplomat Necdet Kent'in 1957 yılının gelişini kutlamak amacıyla düzenlediği davet örnek olarak verilebilir.³⁷⁵ Davet gecesini okuyucu ile paylaşan *Sanat Estetik Sosyete* dergisi muhabiri Sadi Günel'dir. Ancak Günel davete bizzat iştirak etmemiştir.

2.1.2. Davetli Profili

Sosyetenin özel alan olarak evi kullanması ve evlerde davet vermesinin nedeni, daveti veren ev sahibesine göre, davetin verilmiş amacına göre ve davet edilen kişilere göre değişiklik gösterebilmektedir. Daha bilindik kişilerle vakit geçirmek isteği olabilir. Çünkü bu iletişimi kolaylaştırabileceği gibi muhabbeti de daha zevkli hale getirir. Goffman'ın ifade ettiği gibi, "Başarılı muhabbetin yolu, muhatabını iyi tanımaktan geçer." Ayrıca kamusal bir alanda düzenlenen bir kokteylin, balonun, serginin yaratacağı avantaj ve dezavantajlar daha fazla olacağından, belki bu tarz bir etki ve tepkiden kaçınılıyor da olabilir. Çünkü özel alanlar, sahibi belli olan ve onların istediği belirli kişilere yönelik hedefler, amaçlar, etkinlikler, eğlenceler

³⁷⁴ İlbeyi Özer, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*, Truva Yayınları, İstanbul, 2014, s. 154.

³⁷⁵ Sadi Günel, "Kentler'de Yılbaşı Gecesi", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 23, 5 Ocak 1957.

içerdiği için, dışardan ses geçirmeyen alanlardır.³⁷⁶ Bir diğer ifadeyle dışardan etkiye bilinçli olarak müsaade edilmeyen alanlar oldukları söylenebilir. Kamusal alanlar ise daha geniş topluluğun daha kolay erişilebildiği alanlardır.³⁷⁷ Bu yüzden kamusal alanda gerçekleşecek bir cemiyet etkinliği bünyesinde –her zaman olmasa da- basın mensubu kişileri de barındırmaktadır. Bu da etkinliğe dair haberlerin yapılmasına, övülmesine, yerilmesine neden olmaktadır. Fakat burada da şöyle bir soru ortaya çıkar: Daha samimi bir ortamda eğlenmek ya da gözlerden daha fazla izole olmak isteyen insan, davete neden bir magazin habercisi veya gazeteci davet etme gereği duyar? Çünkü ev davetlerine dair ayrıntıları yazarlar yine dergi ve gazetelerde gazeteci olarak çalışan basın mensubu kişilerdir. Bunlara *Salon, Hafta, 20. Asır, Tef, Sanat Estetik Sosyete* gibi dergilerde veya *Tasvir, Cumhuriyet, Akşam* gibi çeşitli gazetelerde cemiyet haberleri yazan Adalet Cimcoz, Nermin Körükçü, Sadi ve Melahat Günel gibi isimler örnek verilebilir. Ancak burada ev sahibi gazeteciyi kendi isteği doğrultusunda davet eder. Böylece davet sahibinin, evini, konumunu, çevresini kamuya göstermek istemesi kendisini arz etme kaygısıyla alakalıdır.

Özel alan kullanımına en uygun alanlardan biri olan evler ve burada tertiplenen aktivitelere iştirak eden davetliler, hem davetle ilgili ayrıntılar sunar hem de sosyetenin gündelik hayatına dair, yaşam tarzına dair bilgiler edinmemizi sağlar. Onların bir gününü veya günün herhangi bir saatini nasıl geçirdiklerini, zamanı nasıl kullandıklarını görmek mümkündür. Ayrıca ev sahipliği yapan kişilerin misafirleri, ev sahibi hakkında malumat edinmemizi sağlarken, ev sahibi de davetliler hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olur. Şöyle ki, bir arada bulunma, bir araya gelme, birlikte bir şeyler yapabilme durumu, kişileri birbirlerine bağlı hale getirebildiği gibi, onları birbirlerine daha yakın hissettirebilir ve onlara daha resmiyetsiz bir ortam sunar.³⁷⁸ Böylece bir davette ev sahibinin konumu, mesleği gibi faktörler etkinliğe ilişkin davetli profili hakkında veya davetlinin

³⁷⁶ Erving Goffman, *Toplum İçinde Davranmak*, Heretik Yayınları, Ankara, 2020, s.16.

³⁷⁷ Goffman, *a.g.e.*, s. 16.

³⁷⁸ Goffman, *a.g.e.*, s. 31.

konumu ve mesleği gibi hususlarda benzerlik ve farklıları açığa çıkarmaya yardımcı olur.

Bu hususta yine ilk olarak Belkıs Ratip'in davetini ele alarak başlayalım. Adalet Cimcoz davet haberini "*Ben size bu hafta Anadolu yakasının en güzel, en rahat evinde verilen bir kokteyli anlatmak istiyorum.*" şeklinde vermiştir. O, ev sahibesini ise "*Bu güzel, ünlü ve şahsiyet dolu evin sahibesi zarif, şık ve memleketimizin entelektüel kadınlarından Belkıs Ratibe'dir. Çok ileri fikirli, güzel olan her şeye hayran ve âşık, şair ruhlu bir kadın*" olarak tanımlar. Ratip'in davetlileri arasında İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay ve eşi Bayan Nilüfer Gökay, Bayan Racia Taylan³⁷⁹ Racia Taylan'ın kızı Evin Taylan, Sanat tarihçisi Hayriye Toprak, Doktor Lütfü Varnalı, Doktor Fikret Ürgüp, yazar Sabri Esat Siyavuşgil, terzi Lütfiye Arıbal yer almaktadır. Amerika Konsolosu, Alman Konsolosu, İtalyan Konsolosu, İspanyol Konsolosu ve Alman Konsolosunun kızı ise davette bulunan yabancı misafirlerdir. Bu ülkelerin konsoloslarının davetli olarak bulunmalarının, ev sahibesi Belkıs Ratip'in konumu ile alakalı olduğu söylenebilir. Çünkü Belkıs Ratip bir zamanlar Paris Sefiri olan İbrahim Ethem Menemencioğlu ile evliliği döneminde Paris'te bulunmuştur.³⁸⁰ Bu yüzden sahip olduğu bu çevrenin eşi sayesinde edinilmiş bir çevre olduğu düşünülebilir. Diğer taraftan davette yer alan misafirlerin, vali, diplomat, doktor, yazar, sanat tarihçisi gibi, mesleklerine dikkat edildiğinde davetin oldukça elit bir sınıfa yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Davette Cimcoz'un deyimiyile "*iç çamaşırı mütehassısı*"³⁸¹ terzi Kamuran Cemal de yer almaktadır. Cemal Osmanlı Devleti'nde Bahriye Nazırı olan Ahmed Cemal Paşa'nın kızıdır.³⁸² Burada da ev sahibesi Belkıs Ratip'in Osmanlı hayranı olduğu

³⁷⁹ Racia Taylan, Mısır Kralı Faruk'un ilk eşi Kraliçe Feride'nin halasıdır. Bkz. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/azize-taylan-yasamini-yitirdi-533323> Erişim Tarihi: 22.10.2022.

³⁸⁰ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un On Enteresan Kadını: Belkıs Ratip", *Hafta*, Sayı 169, 19 Aralık 1952

³⁸¹ Adalet Cimcoz, "Bir Kokteyl Parti", *Hafta*, Sayı 147, 18 Temmuz 1952.

³⁸² Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Kamuran Cemal", *Hafta*, Sayı 173, 16 Ocak 1953.

göz önünde bulundurulursa Cemal Paşa'nın kızı Kamuran Cemal ile bağlantısı anlaşılır hale gelir.

Davette kendisi de bulunan Cimcoz'un anlatımlarından misafirler hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Ayrıca davette neler konuşulduğunu öğrenmek de mümkündür. Cimcoz, Gecenin en yakışıklı ve centilmen erkeğinin böbrek mütehassısı Doktor Lütfü Varnalı olduğunu ve köşkün kapalı ve sarmaşıklarla sarılmış balkonunda böbrek hastalıkları üzerine uzun zuzun sohbet edildiğini anlatmaktadır. Davetlilerin Vali Gökay'dan İstanbul'a yönelik isteklerinin olduğunu ve valinin söz verdiği zaman mutlaka yerine getirdiğini aktarır. Cimcoz davetlilerin kıyafetleri ile ilgili bir şeyler söyleme gereği duyar ve kıyafetler üzerinden şahısların hususiyetlerine değinecek tarzda yorumlar getirir: "*Bayan Gökay'ın şapkaları dillere destandır bilirim, tanıdığım kadınların en müşkülpesendi Bayan Gökay'dır...*" diyerek Bayan Gökay'ın zor beğenen biri olduğunu altını çizer. Yine "*Misis Matyus'un siyah geniş kenarlı hasır şapkası zarif fakat biraz alaycı yüzüne ne kadar yakışmıştı.*" Burada da Misis Matyus'un şapkasından ziyade yüzünün görsel imajına dair okuyucuyu üzerinde bir izlenim bıraktığı söylenebilir.³⁸³ Aslında burada Cimcoz, kendi şahsi görüş ve yorumlarıyla okuyucuyu yönlendirerek, okuyucu üzerinde meşruiyet sağlamaya çalışmaktadır.

Ratip'in verdiği davete benzer bir davette Doktor Naci Bengisu ve müzisyen eşi Lerzan Bengisu'nun verdikleri davettir. Buradaki benzerlik meslek ile ilgili benzerliğin ve yakınlığın getirdiği samimiyet olduğu söylenebilir. Çift daveti Erenköy'deki evlerinin bahçesinde bir garden parti olarak düzenlenmişlerdir. Parti gece saat yirmi bir otuzdan sabaha kadar sürmüştür. Daveti veren doktor olunca Cimcoz'da "*O gece orada İstanbul'un hemen bütün Tıp Âlemi mevcuttu. Bilhassa Ordinaryüs bolluğu göze çarpıyordu.*" diye ortam hakkında malumat verir. Davetliler arasında ev sahibinin meslektaşları kadın hastalıkları mütehassısı olan Tefik Remzi Kazancıgil, yine kadın hastalıkları uzmanı Naşit Erez, Çocuk hastalıkları uzmanı İhsan Hilmi Alantar, Doktor Üveis Maskar, göğüs hastalıkları uzmanı Fahri Arel, jinekoloji uzmanı Ali Esat Birol, Doktor Ümit Kırdar ve

³⁸³ Adalet Cimcoz, "Bir Kokteyl Parti", *Hafta*, Sayı 147, 18 Temmuz 1952.

doktorların eşleri yer almaktadır. Yine ilaç ticareti ile uğraşan Rıza Derviş ve eşi, Cerrahpaşa Hastanesinin laboratuvar şefi Sevim Hanım ve Türkiye ses kraliçesi Hüdadat Türali’de davette bulunan misafirlerdir.

Adalet Cimcoz partide iki yüzden fazla kişi olduğunu ancak sınırlı sayıda kişiden bahsedebileceğini belirtir. Burada bahsettiği kişilere dikkat edilirse öncelik partiyi organize eden ev sahibinin meslektaşları ve yine sağlık işleri ile ilgilenen isimlerden oluşmaktadır. Burada ses kraliçesi Hüdadat Türali’nin bulunması Doktor Naci Bengisu’nun müzisyen eşi Lerzan Bengisu’dan kaynaklı olabilir. Adalet Cimcoz, davete katılımın fazla olmasından dolayı elbiseler üzerine fazla ayrıntı veremeyeceğini, sadece en güzel saç modelinin Hüdadat Türali’nin ve en güzel elbisenin de ev sahibesine ait olduğunu söylemekle yetinir.³⁸⁴

Buradaki her iki örnekte de davet verenler ve davetliler göz önünde bulundurulduğunda gerek meslek olarak gerek konum olarak birbirlerine denk grupların bir araya geldiği görülmektedir. Bu durum kişilerin denkleriyle aynı ortamda bulunmalarının onlara daha rahat ve serbest olma alanı sunmasıyla alakalıdır.³⁸⁵

Yine doktor olan Ali Eşref Gürsel ve eşinin Çiftehavuzlar’daki köşklerinde verdikleri davet, köşkün geniş bahçesinde verilir. Kokteyl yakın dostlarla eğlenmek amacıyla düzenlenmiştir. Tiyatro ve sinema oyuncusu Vasfi Rıza Zobu, fıkra yazar ve anlatıcısı Mahmut Baler, Şeker Kralı Hayri İpar’ın kızı Şaziye İpar, İpek Film’in sahibi Fahir İpekçi, Ordinaryüs Prof. Kazım İsmail, Röntgenci Doktor Muhterem, Doktor Ümit Kırdar, Demokrat Parti’den Bilecik milletvekili ve Ulaştırma Bakanı olan Yümnü Üresin Paşa davetliler arasında yer almaktadır. Burada, Doktor Naci Bengisu’nun davetinden farklı olarak, misafirler arasında farklı meslekten kişiler mevcuttur. Ancak buradaki davetli çeşitliliğinin bir nevi mekânsal yakınlıktan kaynaklı olabileceği düşünülebilir. Çünkü davetliler

³⁸⁴ Adalet Cimcoz, “Bir Garden Parti”, *Hafta*, Sayı 154, 5 Eylül 1952.

³⁸⁵ Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Metis Yayınları, İstanbul, 2021, s. 128.

arasında yer alan Şaziye İpar³⁸⁶ ve Fahir İpekçi'de Çiftehavuzlar'da ikamet etmektedir.

Davete katılan davetlilerin mesleklerinin dışında, davete nasıl iştirak ettikleri de önemlidir. Bu davetlinin, kokteyl partiye ya da bir yemek davetine kendisini nasıl uyarladığını göstermesi bakımından kayda değerdir. Bu yüzden davetlilerin davete gelirken tercih ettikleri kıyafetler veya aksesuarlar kendilerini, çevreye sunmalarının en görsel en somut tarafını teşkil eder. Ayrıca kişinin dış görünüşü kişinin bulunduğu konumuna, ortama, yaşına ve duruşuna göre değişiklik gösterir. Bir bakıma kişi bazen taşıdığı elbiseyi konuşturur; bazen de kıyafet giyeni konuşturur. Burada Doktor Gürsel'in verdiği davette misafirlerin kıyafetlerine dair Cimcoz'un söyledikleri bu bakımdan önemlidir: *“Bizim geçkin taze özenmiş sarılı siyahlı yazmadan streyple bir elbise giymiş. Bu yaştan sonra omuzlarını açmak da iyi cesaret doğrusu...”* gibi onun söz konusu kıyafeti tasvir etmesi, kıyafetin yaşla ilişkilendirilmesine bağlı olarak doğmuş ve kılık kıyafetin görselliği davetlinin önüne geçmiştir. Bunun tersi bir örnek olarak o, *“Aysel'in yeşil ve sırtı tamamıyla açık elbisesi bu çok tabii ve hiçbir suni hareketi olmayan genç kızımıza pek yakışmıştı.”*³⁸⁷ diye bir başka davetli için söylediği yine yaşla ve duruşla alakalıdır. Ancak bu sefer kıyafet kişiyi değil, kişi kıyafeti sergilemiştir. Toplum içerisinde veya herhangi bir özel ya da kamusal alanda fark etmeksizin insanlar üzerinde bırakılan ilk izlenimi kişinin dış görünüşü sağlar.³⁸⁸ Çünkü kişi ilk olarak dış görünüşü ile olumlu veya olumsuz bir izlenim bırakır. Bu yüzden beden görsel sunumu kişinin duruşunun, hareketlerinin önüne geçebilir, hatta bu hareketlerin deşifre olmasına yardımcı olabilir. Örneğin Cimcoz'un davetlilerden Şaziye İpar'ı, *“Pembe tülgrek mantosu içinde biraz geç gelen şık ve edalı Şaziye İpar sahnede görüldüğü zaman etrafı bir fısıltıdır kapladı...”*³⁸⁹

³⁸⁶ Kanca, “Salondan Salona: Öteden Beriden Dedikodular”, *Salon*, Sayı 43, 1 Ağustos 1949.

³⁸⁷ Adalet Cimcoz, “Mehtaplı Kokteyl”, *Hafta*, Sayı 156, 19 Eylül 1952.

³⁸⁸ Richard Sennet, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 209-210.

³⁸⁹ Adalet Cimcoz, “Mehtaplı Kokteyl”, *Hafta*, Sayı 156, 19 Eylül 1952.

şeklinde anlatması, Şaziye İpar'ın böyle bir ortam yaratmak için, bilinçli olarak geç gelmiş olması ihtimalini düşündürebilir.

Ev davetlerinde davetin verilmiş nedeni katılımcı kitleyi etkilemektedir. Yukarıda bahsi geçen davet örneklerinin de hemen bu hususu desteklediği söylenebilir. Eğer daveti veren bir doktorsa katılımcılarda aşağı yukarı tıp âleminden kişiler olmaktadır; katılımcılar eğer sanatla uğraşan kimseler ise, daveti tertip eden de sanatçı veya sanatla ilgilenen kimselerden oluşur. Ayrıca davetliler, davetin verilmiş amacına uygun hareket eder.. Örneğin seramik sanatçısı Füreyya Kılıç, Paris'te yaptığı çalışmalarını arkadaşlarına sunmak amacıyla evinde bir davet verir. Davete iştirak eden isimler arasında İsviçreli meşhur tâbi Madame Skyras ve yakın dostları: gazeteci Rezzan Yalman, gazeteci-yazar Fikret Adil, Çocuk Esirgeme Kurumu idarecisi Sevim Derlen, sanatkâr dostu Akil Ergüven ve eşi, ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu yer almaktadır. Misafirler meslekleri itibariyle sanatkâr ve sanattan anlayan kimselerden oluşmaktadır. Davetlilerin kıyafetleri de senenin modasına ve davetin havasına uygun bir tablo sunmaktadır.

“Madame Skyras İtalyan İsviçresinden zayıf, simsiyah saçlı, zeytin tanesi gözlü genç bir kadın. Üzerinde bu sene çok moda olan tüvit gri bir tayyör vardı ve başı açıktı... Ev sahibesi ise daima kendisine yakışanı giymekte birinci. O akşam üzerinde uzun siyah bir etekle kahve rengi bir blüz vardı, bu blüz küçük pırıltılı yıldızlarla bezenmişti; saçlar kısacık ve kendisi pür neşe ve nezaket...”³⁹⁰

Bir başka örnek Turgut Demirağ ve eşi Rüçhan Çamay'ın evlerinde düzenledikleri kostümlü balo davetidir. Çift daveti yakın dostları ile eğlenmek amacıyla tertip etmiştir. Baloya katılan davetliler, balonun gereği üzerine birer tarihi ve sinema kişiliklerine bürünmüşler ve onların rollerini üstlenmişlerdir.

Turgut'un güzel hanımı Rüçhan iyi ev sahipliği yapabilmek için, o sinemalarda gördüğümüz on altıncı asır Avrupa hanlarında silahşörlere hizmet eden kız kıyafetine pek yakışmıştı... Ev çeşitli kıyafetler ve güzel hanımlarla dolmuştu. Cemile Güngören bir denizkızı gibi masmavi bir pantolon giymişti. Sarışın rengi ile mavi pantolon ve kırmızı plaj küpeleri pek enfesti. Lale Karacan Şehrazat kıyafetinde idi. Saçlarından alnına inen elmas, büyük küpeler, kıyafeti ve Lale'nin gözleri ile tebessümü bizi bin bir gece masallarına doğru götürüyordu. Gündüz'ün hanımı Gülten bir İspanyol kıyafetine girmişti. Antuvanet Arel barda sigara satan kız kıyafetine girmişti; kıyafetine güzellik veren Antuvanet ara sıra boynuna astığı sigara tablasıyla

³⁹⁰ Adalet Cimcoz, “Bayan Füreyya'nın Bir Daveti”, *Hafta*, Sayı 162, 31 Ekim 1952.

beylere sigara ikram ediyordu. Frankenştayn kıyafetine girmiş olan Sırrı'nın Hanımı Güzin ise Pamuk Prenses'deki büyücü kadın rolüne girmişti, ama makyajla kendisini ne kadar çirkinleştirmeğe çalışsa da yine güzel endamı ortada duruyordu. Engin Aksel on üç yaşında orta mektepli bir kız kıyafetine girmişti. Berrin İnel Kızılderili muhikanerlerin başlarının hanımı kıyafetine girmişti. Bu kıyafet kendisine pek yakışmıştı. Şemsa Arako'nun kıyafeti ise bizim çingenelere değil filmlerde gördüğümüz dilber çingene kızlarına benziyordu... Velhasıl gece güzel hanımlar, eğlenceler ve esprilerle sabaha kadar sürdü.³⁹¹

Kostümlü balolar genel olarak daha kamusal mekânlarda Akademi Baloları başlığı altında "*Akademinin senei devriyesini tesit etmek gayesiyle*"³⁹² mart ayının ilk haftası düzenlenir. Akademi Balolarına katılan kitle çok çeşitli olmakla beraber ağırlıklı olarak burada sanat dünyasından isimler bir araya gelir. Bu balonun özelliği kostümlü olarak tertip edilmesidir. Söz konusu Turgut Demirağ'ın evinde düzenlediği baloda bir kostümlü balodur ve mart ayında düzenlenmiştir. Turgut Demirağ örneğinde de görüldüğü gibi artık kostümlü balolar veya kıyafet toplantıları gibi eğlence aktiviteleri için, umumi bir mekâna gerek duyulmaksızın, evler sosyal birer mekân rolüne büründürülebilmektedir.

Evlerde düzenlenen etkinliklerin arasında yeni yıl kutlamaları da sayılabilir. 1950'li yıllardan önce yılbaşı kutlamaları için hazırlıklara günler öncesinden başlanır ve herhangi bir umumi mekândan yer ayırtılırdı. 1950'li yıllarda yeni yıl eğlenceleri için evler sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Bu ev toplantıları daha sınırlı sayıda kimselerden oluşmaktadır ve ev eğlencelerinin daha samimi bir hava yarattığı da bir gerçektir. 1953 yılının gelişini kutlamak amacıyla Şişli Palas'taki dairelerinde davet veren Hüseyin ve Sevim Gülek'in davetleri bu bakımdan örnek olarak verilebilir. Adalet Cimcoz'da Gülek çiftinin davetlileri arasında yer almaktadır ve Cimcoz yeni yıla Gülek çifti ile Şişli Palas'ta girdiğini,

Tabii hepiniz karınca kararınca o gece bir şeyler yaptınız. Gazetede çıkan başları kotyonlu, çok ciddi ellerinde kadehler ve bilhassa gülmeyen fakat resim altlarında çok eğlendikleri yazılı grupları görmüşsünüzdür. Ben böyle çok eğlenilen bir yerde yani umumi bir lokalde değildim, fakat hususi ve pek neşeli bir yerde girdim yeni seneye. Şişli Palasın geniş salonlu bir dairesinde idim. Burası Hüseyin ve Sevim Gülek çiftinin rahat koltuklu, bol ışıklı, güzel müzikli salonları..."

³⁹¹ Ayşe Fatma, "Şehirden Mektuplar", 20. Asır, Sayı 135, 17 Mart 1955.

³⁹² Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Akademi Balosu", Salon, Sayı 10, 15 Mart 1948.

sözleri ile belirtmektedir. Hüseyin ve Sevim Gülek çiftinin davetlileri arasında başta Hüseyin Gülek'in yeğeni Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek, Galatasaraylı futbolcu Bülend Eken ve karısı, Doktor İsmail Hakkı Arda, Çocuk Doktoru Rifat Baran ve karısı, Tevfik Sencer sayılabilir. Cimcoz yılbaşı akşamı çiftin smokinli, fraklı, şık tuvaletli elliye yakın misafiri olduğundan bahsetmekte ve öncelikle ev sahibesine dair ayrıntılar vermektedir:

“Sevim akşamın en neşeli, en sempatik ve en gani kadını. Londra'dan aldığı bir Paris elbisesi var sırtında. Sırtında demeğe dilim varmıyor, çünkü sırtı filan hep meydanda. Elbisenin rengi de nefis bir şeftali rengi. Yalnız dans eden kavalyeler üst kısmın zırh gibi işlemeli oluşundan çok şikâyet ettiler...”³⁹³

Cimcoz'un anlatımlarına dayanarak ev sahibesi Sevim Gülek'in oldukça iddialı ve bir Paris ekolü olan şık bir elbiseyle misafirlerini karşıladığı anlaşılmaktadır. Ev sahibesinin yılbaşı kutlaması için evinde davet vermesi ve özenli bir şekilde hazırlanması hem geceyi özel kılması hem de misafirlerini özel hissettirmesi bakımından önemli bir ayrıntıdır. Cimcoz geceye ve misafirlere dair ayrıntılar vermeye devam etmektedir:

“Pek sade fakat kendisine çok yakışan siyah bir gece elbisesi içinde Bayan Sabuncu bence akşamın en distenge kadını... Akşamın en güzel kadını Bayan Hale Birol idi. Fakat güzel gözlerindeki ince istihzaya çarpmamak şartı ile... Genç kızların başında Meral Sirel geliyor. Zümrütleri belki yaşı için fazla ağır amma o da geçkin taze gibi dansı seviyor. Simsiyah gözlü, simsiyah saçlı Mukaddes Hanımın elbisesi pek orijinaldi; kendisi de pek sempatik, pek hassas bir kadın. Fevzi Bey esmerleri tercih etmekle muhakkak çok isabet etmiş. Akşamın tüksiklet şampiyonu Selami'nin cin gibi karısı Semra, üzerinde Lütfiye Arıbal'ın olduğunu tahmin ettiğim işlemeli bir tuvalet var. Bayan Semra viskiden başka bir şey de içmiyor. Hanımlar çıplak tuvaletleri içinde pek rahattılar, fakat bazı fraklı erkekler, kazık yutmuş gibi dimdik oturmağa mecbur oldukları için yeni seneye pek rahat giremediler galiba...”³⁹⁴

Yeni yıl kutlamasının evde olsa dahi kutlamaya kadınların tuvaletli erkeklerin ise fraklı olarak, özenli bir şekilde katıldıklarını, kadınların rahat gece tuvaletlerini tercih ettiğini; zümrüt, pırlanta gibi aksesuarların sosyete için önemli olduğunu, eğlencede viski ve kokteyl gibi içki tüketiminin ve dansın söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar sosyetenin evi eğlence için nasıl kullandığını

³⁹³ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, 20. Asır, Sayı 22, 11 Ocak 1953.

³⁹⁴ Cimcoz, a.g.y., 11 Ocak 1953.

göstermektedir. Ayrıca ev sahibi ve misafirler, davetin verilmiş amacının birer somut yansımalarıdır ve bu yansıma, sosyetenin yaşamında lüks tüketiminin büyük önem taşıdığı mesajını vermektedir.

Diğer taraftan davetin sonraki günler için anlatıcısı olarak davette yer alan Adalet Cimcoz'un gözlemleri ve anlatımlarındaki rahatlıktır. Ayrıca onun anlatımlarında şahsi fikirlerini oldukça fazla dile getirdiği görülmektedir. Bu hususta öncelikle ev sahiplerinin misafirlere sunmuş oldukları güler yüzün, samimiyetin ve rahatlığın ona bu fırsatı verdiği düşünülebilir. Ya da Cimcoz'un kendisinin böyle bir rahatlık hissetmesi söz konusudur. Bu Cimcoz'un sosyeteye dair oluşturmak istediği bir algının neticesi de olabilir; onun hem dış görünüşü hem de hal ve hareketleri ayrıntılı bir anlatımla sunması, okuyucu üzerinde daha fazla etkili olmak ve sosyeteyi takip eden söz konusu kitle üzerinde özendirici bir izlenim bırakmak istemesiyle alakalı olabilir. Netice olarak sosyete, kendisinden daha düşük geliri ve eğitimi insanlar- orta sınıf- için idealize edilmiş bir topluluktur. Bu yüzden sosyete ile ilgili gündemlerin oluşturulmasının güçlü arka planında bu söz konusu orta kitlenin varlığından bahsedilebilir. Çünkü basında sosyete gündeminin istikrarlı bir şekilde ilerlemesinde bu kitlenin talepkâr olması yatmaktadır.

Verilen davetlerde, ev sahibinin ve davetin verilmiş amacına göre davetli profili değişiklik arz etmektedir. Söz konusu yukarıda ayrıntılı bir şekilde gösterilmeye çalışılan davet örneklerinde, davetlilerin meslekleri, buldukları statüler, ev sahibinin mesleğine veya konumuna yakın ve benzer vaziyettedir. Ancak davetin verilmiş amacına göre, misafirlerin kıyafetleri farklılık gösterir. Örneğin kokteyl tarzında eğlence ağırlıklı olarak verilen davette, bayanların elbiseleri kokteyle uygun şekilde gece elbiseleri, tuvalet veya abiye şeklindedir. Ancak bir yemek veya toplantı maksadıyla bir araya gelinen davetlerde kıyafetler, daha çok tayyör, etek ve blûz olarak tercih edilmektedir. Turgut Demirağ'ın tertip ettiği kıyafet balosu örneğinde ise, balonun verilmiş amacına uygun şekilde hareket edildiği, misafirlerin çeşitli kostümler giyerek eğlenceye dâhil oldukları görülmektedir.

Burada ev sahipleri de davetin amacına uygun bir görünüm sunmaktadır. Bayan Füreyya'nın arkadaşlarına çalışmalarını göstermek için verdiği davette etek ve

blûz tercih etmesi³⁹⁵; evlerinin bahçesinde bir garden parti veren Doktor Naci Bengisu'nun müzisyen eşi Lerzan Bengisu'nun "*beyaz gepürlü tuvaleti*"³⁹⁶; yine köşklerinin bahçesinde bir kokteyl parti veren Doktor Ali Eşref Gürsel'in eşinin "*beyaz teknil gepür dantelden elbisesi*"³⁹⁷ nin davetin havasına göre ayarlandığı söylenebilir.

1957 yılının gelişini kutlamak amacıyla evinde yılbaşı daveti veren diplomat Necdet Kent'in bu davetini *Sanat Estetik Sosyete* dergisi muhabiri Sadi Günel "*Başkentimizin en seçkin insanlarını evinde toplamakla, her yönden anılmağa değer bir başarı sağlamış oldu.*" diye haber yapmıştır. Günel, Necdet Kent'in davetlileri arasında Dışişleri Genel Sekreteri Melih Esenbel, hukukçu ve Ankara Üniversitesi'nde akademisyen olan Muvaffak Akbay ve eşi Malike Akbay, diplomat Orhan Eralp (1957-1959 İsveç Büyükelçisi), Ziyad Ebüzziya (Hürriyet Partisi'nin kurucularındandır), Nail Avunduk (Türkiye Jokey Kulübü Asli Üyesi) ve eşi Lüsyen Avunduk, Büyükelçi Veysel Versan (Protokol Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuş) ve eşi Mübeccel Versan (eski Sağlık Bakanı Behçet Uz'un kızı) ve Leyla Tepedelenli'yi saymaktadır. Necdet Kent'in davetlilerinin, Günel'in verdiği bilgiler doğrultusunda, diplomatlardan, siyasetçilerden ve hukukçulardan oluştuğu görülmektedir. Bu durum Necdet Kent'in sahip olduğu mesleğin, onun çevresini belirlemede belirleyici olduğunu göstermektedir. Günel bilhassa bayan misafirlere dair bazı ayrıntılar aktarmıştır:

Turkuaz mavisıyla Mübeccel Versan, yüzünden eksilmeyen gülüşlerinin tadında bir çerkes tavuğu yapmıştı. Malike Akbay'ın hazırladığı hindi dolması bütün ecnebilerin tadını unutamayacaklarını söyledikleri nefasette idi. Kendisi de kolay kolay unutulmayacak bir görünüşle takdir yağmuruna tutuluyordu. Gözlere alev gibi dolan narçiçeği tuvaleti, yüz ve vücut güzelliğiyle Lüsyen Avunduk, Büyük Nedim'in şiirlerinde dile gelen İstanbul'un Lale Devrinden kalma bir tabloyu andırıyordu...³⁹⁸

Metinde de görüldüğü üzere Günel davette bulunan kadınları hayli mübalağalı bir şekilde tasvir etmiştir. Ancak pasajın devamında onun Leyla Tepedelenli ile ilgili

³⁹⁵ Adalet Cimcoz, "Bayan Füreyya'nın Bir Daveti", *Hafta*, Sayı 162, 31 Ekim 1952.

³⁹⁶ Adalet Cimcoz, "Bir Garden Parti", *Hafta*, Sayı 154, 5 Eylül 1952.

³⁹⁷ Adalet Cimcoz, "Mehtaplı Kokteyl", *Hafta*, Sayı 156, 19 Eylül 1952.

³⁹⁸ Sadi Günel, "Kentler'de Yılbaşı Gecesi", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 23, 5 Ocak 1957.

söylediklerinin ise, biraz daha ileri giderek, methiye niteliğinde olduğu söylenebilir.

Ankara'da öyle bir eşsiz güzel var ki, kendisini kıskanacak durumda olanların, yakın uzak tanıdıklarının, eşinin dostunun tasdik ettiklerinden başka, karşılaştığım her yerde belirtisini görüp inandığım örneklerle, Tanrı'nın boş zamanında özenip bezenerek yarattığı bu nadide varlığın içinde, bütün dış güzelliğine eşit bir melek yaşıyor. Çok kıymetli fildişi bibloya abanozdan urbalar giydirilmişçesine kendine yaraşan siyah tuvaletiyle koltuğa bağdaş kurup oturduğu zaman, her gözü ilişenin en temiz duygularını uyaran bir bebek halini almıştı. Orada bulunanlar anlamışlardır. Okurlarıma da adını vereyim: Leyla Tepedelenli.³⁹⁹

Sadi Günel, yazısının başında, yılbaşı gecesi Kentler'in evinde olmadığını belirtmiştir. Ancak davette bulunan kadınları tasvir etme şekline dikkat edilirse, bizzat kendisi görmüş gibi canlı ve ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

2.1.3. Dekor

Cemiyetin çeşitli nedenlerle evlerinde verdikleri davetler sayesinde evlerini nasıl dekore ettiklerini görmek mümkündür. Böylece sosyete mensubu kimselerin evlerini dekore ederken nelere önem verdiklerini öğrenebiliriz. Ayrıca evin dekoru ev sahibi hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar: Evde herhangi bir müzik enstrümanı var mı, kütüphane mevcut mu, dekor için heykel ve resim kullanılmış mı, mobilyalarda nasıl bir tarz hâkim, ev klasik mi veya daha spor, relaks bir hava mı sunuyor gibi ev sahibinin bir nevi ruh dünyasına dair fikirler edinmemize yardımcı olur. Örneğin dekorasyon örnekleri yalıda yaşayan biri ile apartmanda yaşayan biri arasında, tamamen ve her zaman olmasa da, küçük bir ayırım yapmamızı sağlar.

Cimcoz, Belkıs Ratip'in oturduğu Pembe Köşkün (Çürüksulu Yalısı) iç dekorasyonu hakkında ayrıntılı bilgiler verir. O, Topkapı Sarayını gören bu köşkün iç dekorunda yerlerde, Osmanlı kültürünü hatırlatan, alçak kadife sedirlerin bulunduğu, sedirlerin etrafında bakır tepsilerden meydana getirilmiş masaların bulunduğu ve masaların üzerlerine kenarları işlemeli örtülerin yerleştirildiğini anlatır. Ayrıca pirinç mangallar ve kuyruklu piyano ile iç dekorun oldukça

³⁹⁹ Günel, *a.g.m.*, Sayı 23, 5 Ocak 1957.

cezbedici bir görsel şölen sunduğunu belirtir. Köşkün yatak odasında ise Cimcoz'un oldukça dikkatini çeken tahtı andıran dört sütunlu bir yatağın varlığı olmuştur. Cimcoz ile konuşmasında Belkıs Ratip, “*Sultan Süleyman’ın sarayında yaşamak isterdim. Turhan Tan’ın*⁴⁰⁰ *anlattığı Süleyman’a hayranım.*”⁴⁰¹ diyerek Osmanlı ve Osmanlı’ya dair olan şeylere hayran olduğunu ve saray kültürünü sevdiğini belirtir. Köşkün dekorasyonunun Ratip’in söz konusu röportajda belirttiği hususiyetlere uygunluk gösterdiği söylenebilir.

Bir başka davet örneğinde dekoru hakkında fikir sahibi olabildiğimiz ev Füreyya Kılıç’ın dairesidir. Davette bulunan Cimcoz apartmanı şu şekilde tasvir etmektedir:

“Büyük apartmanın duvarlarını nefis yağlıboya tablolarla gravürler süslüyor, mesela orijinal bir Matiss, bir Fahrinnüsa Zeyid, bir Bedri Rahmi, bir Nejat gözüme çarpanlar arasında. İnsanın içi açılıyor gözü nereye takılsa. Sonra rahat koltuklar, geniş salonlar, büyük bir kütüphane, saklı ışıkla velhasıl bir sanatkârın evinde olduğunuzu derhal anlıyorsunuz. Bayan Kılıç’ın bir de atölye kısmı var ki insanı çıldırtıyor...”⁴⁰²

Füreyya Kılıç seramik sanatçısıdır. Onun annesi Hakiye Koral çanta tasarımları yapmaktadır⁴⁰³; teyzesi ressam Fahrünnisa Zeyid’dir. Dayısı öykü yazarı Cevat Şakir Kabaağaçlı namı diğer Halikarnas Balıkcısı; kuzenleri Şirin Devrim tiyatro oyuncusu ve Nejat Devrim ressamdır. Teyzesi Aliye Berger gravür sanatçısıdır.⁴⁰⁴ Kılıç, eğitim, kültür ve sanat bilincine sahip bir ailede yetişmiştir. Bu yüzden evinde kütüphane ve atölyenin bulunması, heykellerin ve modern ressamların tablolarının yer alması Kılıç’ın aileden gelen bu bilinci devam ettirmesiyle alakalı olabilir.

⁴⁰⁰ Turhan Tan, asıl adı Mehmed Samih Fethi’dir. Tarih romanları yazmasıyla tanınmıştır. Servet-i Fünûn dergisinde ve Hayat Ansiklopedisinde Bedrettin Yılmaz ve M. S. Takma isimleriyle yazılar kaleme almıştır. Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/6147> Erişim Tarihi: 4.11.2022.

⁴⁰¹ Adalet Cimcoz, “İstanbul’un On Enteresan Kadını: Belkıs Ratip”, *Hafta*, Sayı 169, 19 Aralık 1952.

⁴⁰² Adalet Cimcoz, “Bayan Füreyya’nın Bir Daveti”, *Hafta*, Sayı 162, 31 Ekim 1952.

⁴⁰³ *Hafta*, Sayı 142, 13 Haziran 1952.

⁴⁰⁴ 1954 yılında İstanbul’da Yapı Kredi Bankasının düzenlediği “İş ve İstihsal” konulu yarışmada “Güneşin Doğuşu” adlı yağlı boya çalışmasıyla birincilik ödülünü almıştır. Şirin Devrim, *Şakir Paşa Ailesi*, Doğan Kitap, İstanbul, 1998, s.174.

Yine evinde davet veren ve sanatla uğraşan bir başka isim heykeltıraş Günseli Arû'dur. Günseli Arû Ayazpaşa'daki apartmanlarının iki dairesini dostlarına açmıştır. Günseli Arû'nun dairelerini yaptığı işe uygun dekore ettiği söylenebilir.

“Yukarı katta yerden yapma bar pek sempatik. Günseli coşmuş bu yerden barı Pin-up Girl'lerle süslemiş... Tavandan rafyalar sarkıyor, kâğıt fenerlerde mumlar tutuşuyor; heykellere elbiseler giydirmiş muzip Günseli; Martinilerden sonra bütün bu dekorasyon insana bir kat daha neşe veriyor. Nazar boncuklarımız yine hazır. Velhasıl Günseli'nin toplantıları dehşetli samimi oluyor.”⁴⁰⁵

2.1.4. Aksiyon

Cemiyet, evi sosyal hayatının bir parçası haline getirmiş vaziyettedir. Önceden umumi lokallerde verilen bu kıyafet baloları, yemek, düşün veya nişan davetleri, yılbaşı kutlamaları için artık özel alanlar tercih edilmektedir. Bu aktiviteler kamusal alanlarda nasıl danslı, müzikli, içkili olabiliyorsa özel alan olarak evlerde de benzer aksiyonlar görülmektedir.

Örneğin Doktor Naci Bengisu'nun verdiği davette ekseriyeti kadınların oluşturduğu amatör müzik orkestrası yer almıştır. Ev sahibi müzisyen Lerzan Bengisu da orkestraya eşlik etmiştir. Orkestraya hayran olan Cimcoz, orkestranın sunduğu müzik ziyafeti için geniş çam ağaçlarının ortasında “*Straus zamanındaki Viyana gecelerini yaşattılar.*” demektedir. Sonrasında eğlenceye caz, Türk müziği ve Rus klasik müzik dinletisiyle devam edildiği anlaşılmaktadır. Çünkü Cimcoz, alaturka müzik dinleyenlerden Doktor Tefik Remzi'nin alaturkaya hayran olduğunu belirtirken; Doktor Naşit Erez'in, İhsan Hilmi Alantar'ın ve Üveis Maskar'ın Çaykofskiye sükûnet içinde dinlediklerini bildirmektedir.⁴⁰⁶

Yine Doktor Ali Eşref Gürsel'in evinde verdiği garden partide cazlı, danslı ve müzikli çok eğlenceli bir havada geçmiştir. Vasfi Rıza Zobu ve Mahmut Baler alaturka şarkılarla partinin sabaha kadar uzamasını sağlamışlardır. Dans yine partinin vazgeçilmez eğlencesi olmuş, dansta birinciliği Ümit Kırdar'ın eşi kazanmıştır.⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 84, 25 Mart 1954.

⁴⁰⁶ Adalet Cimcoz, “Bir Garden Parti”, *Hafta*, Sayı 154, 5 Eylül 1952.

⁴⁰⁷ Adalet Cimcoz, “Mehtaplı Kokteyl”, *Hafta*, Sayı 156, 19 Eylül 1952.

Eğlencesi bol davetlerden biri de 1953 yılını kutlamak amacıyla Hüseyin ve Sevim Gülek çiftinin Şişli Palas'taki dairelerinde verdikleri davettir. Bu yılbaşı kutlaması bol ışıklı bir ortamda, oldukça eğlenceli müzikler ve dans eşliğinde geçmiştir. Cimcoz eğlencesi bol geceye dair şu ayrıntıları vermiştir:

Doktor İsmail Hakkı arda Ankara'dan İstanbul'a nakledileliberi kendini yine dansa vermiş, fakat ne çare ki karısı ondan güzel dans ediyor. Doktorun geçkin taze ile yaptığı vals umulan neticeyi vermeyince doktor içerledi gibime geliyor... Siyah etekli, beyaz blüzlü geçkin taze çocuk doktoru Rifat Baran'ı rahat bıraksa, doktor sadece hayran olduğu karısı ile dans edecek amma ne gezer? Geçkin taze arabayı vitese takmış bir kere... Bir türlü hızını alamadı... Akşamın en ölçülü kadını Bayan Nuri Efe... Ha biri daha var, o da İspanyol dansını katleden Leventendam Tevfik Sencer'in çok güzel yüzlü karısı... Herhalde hususi toplantılar çok daha samimi ve rahat oluyor böyle zamanlarda. Bilhassa ev sahibesi bu kadar cömert ve neşeli olursa.⁴⁰⁸

Söz konusu davette davetlilerin hal ve hareketlerindeki rahatlığa bakılırsa özel toplantıların daha samimi ve doğal bir seyrinin olduğu söylenebilir. Cemiyetin kokteyl parti veya garden parti gibi eğlencesi bol davetlerde genel olarak daha eğlenceli müziklerin dinlendiği; viski, şampanya, kokteyl gibi içkilerin tüketiminin ağırlıklı olduğu göze çarpmaktadır. Ev davetlerinde eğer davet yakın dostlarla bir araya gelerek yemek ve sohbet eşliğinde ilerliyorsa daha hafif müzikler dinlenmekte ve eğlence daha ölçülü bir şekilde devam etmektedir. Örneğin Heykeltıraş Semiramis'in dostlarına Paris çalışmalarını göstermek için Meçka'da Gözem Apartmanı'nda verdiği davette misafirlere şampanya ve viski ikram edilmiş ve Matmazael Gazarosyan piyanoda Şhopen çalmıştır.⁴⁰⁹ Bu müzik eşliğinde apartmanın geniş salonlarında gezen Cimcoz, "*Fatma Devrim elinde şampanya kadehi, gözlerine kadar indirdiği vualetinin altında İhap Hulusi'yi bir hayli kızdırdı. Ahmet Hamdi Tanpınar viskiyi şampanyaya tercih etti ve bu büyük salonlarda kendisini biraz kaybolmuş hissetti.*" diyerek davetlilerin nasıl eğlendiklerine dair bilgiler vermiştir.

Heykeltıraş Günseli Arû'da evinde verdiği davette misafirlere hafif müzik dinletisi eşliğinde içkiler ikram etmiştir. Arû içkileri hazırlaması için özel olarak bir Bar Men getirmiştir. Davetliler arasında yer alan Cimcoz çok beğendiği bu içkileri

⁴⁰⁸ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", 20. Asır, Sayı 22, 11 Ocak 1953.

⁴⁰⁹ Adalet Cimcoz, "Heykeltıraş Semiramis", Hafta, Sayı 161, 24 Ekim 1952.

hazırlayan Bar Men için “*Bar Men Tarık Perin sadece içkilerle ilgili. Onun kadar nefis Martini hazırlayan profesyoneller bile yok. Beni bir hayli serseme çevirdi Martinileri.*”⁴¹⁰ demektedir.

Ankara’da ise evinde yılbaşı daveti veren Necdet Kent’in misafirlerinin müşterek bir hazırlık içerisinde oldukları görülmektedir. Misal Mübeccel Versan çerkes tavuğu, Malike Akbay hindi dolması, Leyla Tepedelenli ise aşure hazırlayarak davete gelmişlerdir. Ev sahibinin misafirlere herhangi bir içki ikram edip etmediğine dair bilgi verilmemiştir. Ayrıca eğlenme tarzına yönelik ayrıntılarda mevcut değildir. Bu konuda Sadi Günel geceyle ilgili daha genel bir anlatım tercih etmiştir. Bunda yılbaşı gecesinde davete bizzat kendisinin iştirak etmemiş olması etkili olmuş olabilir.

“Kadınların 25, erkeklerin 35 yaşından yukarı görülmediği bu toplantıda, yeni yıl, tabii olayların tersine herkesi bir yaş daha gençleştirmişti sanki... Öylesine mesut ve neşeli idiler... Lüksün insanlara bu kadar yakıştığı yer az bulunur sanırım. Bu toplantının zarafet, güzellik ve eğlenme zevkini hayalinizin bütün kudretiyle düşünebilirsiniz. Fakat yine de aslına yaklaşacağınızı ummam.”⁴¹¹

2.2. SOSYETENİN KAMUSAL ALAN/MEKÂN ETKİNLİKLERİ

Sosyetenin popüler mekânları aslında kamusal aktivite alanlarıdır. Bu yüzden kamusal alanlar sosyeteye dair pek çok bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Öncelikle sosyete müdavimi olduğu mekânı varlığı ile doldurur. Şöyle ki, sosyete belirli bir ağırlığı olan statü ve prestij sahibi kimselerden oluşmaktadır. Haliyle mekânı böyle bir zümrenin doldurması, sonrasında da, mekânı kimlerin dolduracağına işaret etmektedir. Diğer taraftan mekânda düzenlenen etkinliğin türü de önemlidir. Çünkü mekân kadar etkinliğin türü de mekâna gelen kitle hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Bu etkinlikler sayesinde mekâna gelenlerin isimleri, meslekleri, nerede yaşadıkları, hangi tarz etkinliklerden hoşlandıklarını öğrenebiliriz.

⁴¹⁰ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 84, 25 Mart 1954.

⁴¹¹ Sadi Günel, “Kentler’de Yılbaşı Gecesi”, *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 23, 5 Ocak 1957.

Kamusal alanlarda sosyetenin davranış şekilleri de ortaya çıkar. Burada etkinliğin türüne göre belirli adabı muaşeret kurallarından bahsedilebilir. Sinema, tiyatro veya konser gibi etkinliklere katılım daha dikkatli davranmayı gerektirir ve film-oyun çevreyi rahatsız etmeden izlenilmelidir. Ya da yılbaşı gibi müziğin dansın bol olduğu eğlencelerde, ortamın aksine somurtmak gibi, hoş olmayan davranışlardan sakınmak gerekir. Norbert Elias *Uygarlık Süreci* adlı kitabında kişinin hareketlerini ve çekinme ya da relaks olma gibi duygularının biçimini ve ölçüsünü girdiği çevrenin yapısına uygun olarak biçimlendirdiğinden bahseder. Bu yüzden toplumsal olarak eşit seviyelerde olan insanlardan, birbirlerinin prestijlerine zarar verecek eylemlerden kaçınmaları gerektiğini belirtir. O, zamanla kural haline gelen bu hareketlere riayetin, çevredekileri rahatsız etmemek için en uygun hareket olduğunun altını çizer.⁴¹² Sosyetenin de kamusal mekânlarda bu hususlara dikkat etmesi, toplumsal düzenin bozulmaması için, ortak alan ve etkinliklerde karşılıklı sorumluluktan kaynaklanır. Bu sorumluluk toplum içinde zamanla davranış etiği haline gelir.

Umumi mekânlarda gerçekleşen aktiviteye bağlı olarak moda hakkında da fikir sahibi olmak mümkündür. Örneğin gidilen etkinlik kokteyl veya balo ise kadınların burada giydikleri tuvalet ve abiye elbiselerinin güncelliğine, rengine, modeline dair ayrıntılar öğrenilebilir. Ya da söz konusu bir çay veya yemek daveti ise kadınların burada tercih ettikleri kıyafetler hakkında malumat edinilebilir.

Sosyetenin kamusal alanları ne amaçla kullandığı da önemlidir. Örneğin İstanbul'da Melek Sineması'nda ya da Ankara'da Ankara Palas'ta düzenlenen bir gösteriye –bu yerli veya yabancı bir tiyatro grup gösterisi de olabilir, bir konser veya piyano dinletisi de olabilir- ne denli bilinçte iştirak edildiği önemlidir. Çünkü bu hem mekâna hem de etkinliğe gerçek anlamda bir doyuruculuğa ulaşmak için mi; yoksa kamusal görünürlüklerini arttırmak için mi gidildiğini açığa çıkarmada yardımcı olur.

Kamusal alanların kullanımı sayesinde İstanbul ve Ankara'daki mekânlara giden sosyete kitlesinde farklılıklar vardır. Bu söz konusu şehirlerin içinde buldukları

⁴¹² Norbert Elias, *Uygarlık Süreci* 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, s. 240-241.

şartlar ve yüklendikleri misyonlara göre değişiklik gösterir. Ancak bu iki şehirdeki mekânlara gelen zümre arasındaki farklılık bazı benzerlikleri de beraberinde getirmektedir. Örneğin Ankara Palasta verilecek bir suare davetine katılanların daha çok siyasi simalardan oluştuklarından veya mesleki birlikteliklerinden bahsedilebilir. İstanbul ise bu anlamda daha kozmopolit ve esnek bir görünüm arz etmektedir. Çünkü Ankara'nın başkent olmasıyla birlikte buraya yerleşen ve burada görev alan zümre asker ve siyasi kökenlidir. Haliyle bu durum Ankara cemiyetinin sosyal yapısını etkilemektedir. İstanbul böyle bir zümreyi barındırır da burada sanatkârlar, iş adamları, zengin sosyetik kimseler sayesinde buradaki alternatif çok daha fazladır. Buda İstanbul cemiyetinin sosyal yapısını etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Kamusal mekânların sunduğu bu çıkarımları mekân, aktivite ve aktörler eşliğinde örneklendirmeye çalışmak, sosyetenin söz konusu dönemde kamusal etkinliklere katılma nedenlerini, nasıl katıldıklarını ve bilhassa bu etkinliklerde Ankara ve İstanbul arasındaki farklılıkları görmek açısından yerinde olacaktır.

2.2.1. Sinema, Tiyatro ve Konser

Sinema, tiyatro, konser, piyano dinletileri, resim ve heykel sergileri, çeşitli defileler, yabancı grupların gösterileri birer sosyal ve kültürel faaliyet olmanın yanında ayrıca önemli birer kamusal mekân etkinlikleridir. Böyle bir kamusal alanda tertip edilen aktivitenin öncelikle hangi mekânda olduğu sosyete için önemlidir. Gidilen mekânın ya da yerin, İstanbul veya Ankara'da nerede olduğu, onların kendilerini göstermelerinin, itibar kazanmalarının, güçlerini vurgulamalarının yollarından biridir. Örneğin İstanbul'da Beyoğlu sinemaları arasında özellikle Melek Sineması, İpek Sineması, Şan Sineması ve Lale Sineması; Küçük Sahne, Muammer Karaca Tiyatrosu ve Dormen Tiyatrosu sosyetenin rağbet ettiği yerlerdir. Bu sinemaların gala geceleri ve kapanış geceleri sosyetenin yakından takip ettiği özel gün ve geceler arasında sayılabilir. Örneğin Küçük Sahne'nin ilk gecelerinde İstanbul'un hemen bütün seçkin sınıfını görmek mümkündür. Bunu gelenek haline getirmiş olan kimseler, kendilerinin dışında pek çok aşına simanın bu ilk geceye katılacağını bilmektedir. Bu bilinçle hareket etmek iyi bir ön hazırlık gerektirmekte ve karşı tarafta olumlu izlenim

bırakmak için davranışlara çeki düzen verilmektedir. Çünkü burada herkes birbirini gözlemlene fırsatı bulur. Bu minvalde 1952 yılında Küçük Sahne'nin açılış etkinliği yerinde bir örnektir.

Bu hafta Küçük Sahne'nin bir ilk gecesi oldu. Malum ya Küçük Sahne'nin ilk geceleri şehrimizde dillere destan bir olaydır. Geçen Cumartesi Galatasaray ve Kolejlilerin balosu da vardı, bu itibarla tiyatroya smokin ve tuvaletle gelenler de göze çarpıyordu. Her zaman görmeğe alışık olduğumuz insanlardan biraz daha yabancıları da bulduk o akşam. Mesela ön sırada Ahmet oturuyordu. İkinci sırada Başaran kardeşler. Bir manolya kadar hassas ve zarif olan Heyecan Başaran ve kardeşi Uğur. Artık pek görünmeyen Mualla Çivicioğlu Küçük Sahne'nin ilk gecelerini kaçırmıyor. Nefis astragan mantosu, siyah ve tüllü şapkası ile her zamanki gibi distenge ve kibar. Bayan Tör 150.ci şapkasını giymiş, siyah ve kuli biçiminde hasır bir şapka... Madam Püller serapa pırıltılar halinde. Brokar şapkasının taşları ile küpeleri ve kolyesi hep el ele vermişler...⁴¹³

Küçük Sahne İstiklal Caddesi'nde, iş adamı olan Ahmet ve Aziz Borovalı kardeşlere ait, Atlas Pasajı'nda Muhsin Ertuğrul ve Vedat Nedim Tör öncülüğünde ve Kazım Taşkent'in sponsorluğunda açılmış bir tiyatro sahnesidir. Küçük Sahne'nin açılış gecesine katılan Adalet Cimcoz'un verdiği bilgiler doğrultusunda Küçük Sahne'nin 1952 yılı açılış gecesine İstanbul sosyetesinden kimlerin geldiğini, nasıl giyindiklerini, Küçük Sahne oyuncularının kimler olduğunu öğrenmek mümkündür. Öncelikle Küçük Sahne'nin açılış gecelerinin İstanbul için önemli bir olay olduğu, hatta aynı güne denk gelen balolardan sonra vakit kaybetmeden smokin ve tuvaletleriyle oyunu izlemeye gelen İstanbul sosyetesinin kültürel aktivitelere önem verdiği görülmektedir. Yine bu balo sonrası gelenler vasıtasıyla sinema ve tiyatro gibi etkinliklere aslında smokin ve tuvalet elbiseler ile gelinmediğini de öğrenmiş oluyoruz. Metinde de görüldüğü üzere açılışa giden izleyicilerden Mualla Çivicioğlu'nun astragan mantosu ve şapkası ile gelmesi, Vedat Nedim Tör'ün eşi Alice Tör'ün yine ve yeni bir hasır şapka ile iştirak etmesi, Fransız asıllı yazar ve şair Madam Gentile Ardity Püller'in taşlı brokar şapkası ve şapkasına uygun küpe ve kolyesi ile bir bütünlük arz etmesi, sosyetenin bu gibi etkinliklere gelirken ne denli özenli olunduğunun kanıtıdır.

⁴¹³ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Küçük Sahnede Bir Prömiyer", *Hafta*, Sayı 131, 28 Mart 1952.

İstanbul sosyetesinden herkes bu gibi sosyal ve kültürel aktivitelerin gerçekleştiği mekânlarda aynı özeni göstermemektedir. Küçük Sahne gibi mekânlar umumi mekânlardır ve bunlar hemen herkese erişimi olan yerlerdir. Bu yüzden burada iyi veya kötü her şey göze çarpmakta ve söz konusu sosyete ise haber değeri taşımaktadır. Cimcoz bir taraftan buraya astragan mantosu ve brokar şapkasını giyerek özenli bir şekilde gelenleri sayarken bir taraftan da aykırı davranışta bulunanları eleştirmektedir. O, salonda gözlemlediği ve herkesin kullanımına açık olan bu mekânın parkelerinin üzerinde sigara söndüren bir çiftten “*Ev sahipleriyle karabeti olan karı koca hiç çekinmeden sigaralarını güzelim parkelerde söndürmezler mi? İnsanın yüreği cız ediyor, etrafta bir sürü tabla var canım.*”⁴¹⁴ diye bahsederek rahatsızlığını dile getirmektedir.

Ayrıca oyunu izlemeye gelen izleyici çeşitliliği döneme dair ayrıntılar barındırmaktadır. Örneğin açılış gecesine gelenler arasında Refik Halid Karay’ın olduğu “*Örümcek Kadın Refik Halid Karay*” şeklinde verilmiştir. Bu Karay’ın 1952 yılında *Hafta* mecmuasının 22 Şubat 1952 tarihli yüz yirmi altıncı sayısından itibaren tefrika etmeye başladığı *Dişi Örümcek* romanıdır.⁴¹⁵ Yine bir başka örnek yazar ve şair Yusuf Ziya Ortaç’ın açılışa geldiği, onun çıkardığı *Akbaba* dergisine binaen “*Akbaba Yusuf Ziya*” şeklinde belirtilmiştir. Küçük Sahne’ye dair anlatılanlar bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Örneğin sosyete hanımlarından Şeyma Hanım’ın siyah saçına beyaz meç yaptırdığı ve eşe dosta “*Cool*” sigaraları dağıttığı yazmaktadır. Buradan hareketle 1950’li yıllarda *Cool* sigaralarının sosyetenin tercihleri arasında olduğu söylenebilir. Yine sosyete hanımlarından Zuhâl Noyan’ın “*şapron ruju*” kullandığının bilgisi verilmektedir.⁴¹⁶ Bu isimlerin dışında oyunu izlemeye gelenler arasında İstanbul Radyosu spikeri Tarık Gürcan, Cumhuriyet Başsavcısı Hicabi Dinç, yazar ve şair Gentile Ardity Püller yer almaktadır. Küçük Sahne’nin prömiyerine katılım sağlayan bu isimlerin belirli bir eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Çoğunluğu yazar ve

⁴¹⁴ Cimcoz, *a.g.m.*, 28 Mart 1952.

⁴¹⁵ Roman, *Hafta* mecmuasında toplam 46 sayıda tefrika halinde yayınlanmıştır. Refik Halid Karay, “*Dişi Örümcek*”, *Hafta*, Sayı 126, 22 Şubat 1952 - Sayı 170, 26 Aralık 1952.

⁴¹⁶ Cimcoz, *a.g.m.*, 28 Mart 1952.

sanatkarların oluşturduğu geceye devletin resmi ve idari işlerinde yetkili isimlerin de iştirak ettiği görülmektedir.

Bu gibi sosyal ve kültürel aktivitelerde Ankara katılımcı kitlesi de benzerlik göstermektedir. Örneğin Ankara'da Sanatseverler Kulübünün düzenlediği ressam İsmail Safi'nin sergisine katılım sağlayanlar başta sanatkârlar ve Ankara'nın elit sınıfıdır. Sergiyi ziyarete gelenler arasında Ankara cemiyet hayatından haberler veren gazeteci Nermin Körükçü de vardır. O, sergiyi ziyaret edenler arasında Osman Kapani, Nurullah İhsan Tolon ve eşi Mihrizafer Tolon, Orkestra Şefi Hasan Ferit Alnar, Üstad Nurettin Sevin, Hâkimiyet Gazetesinin sahibi Hikmet Yazıcıoğlu⁴¹⁷ ve eşi Zekiye Yazıcıoğlu, ressam İhsan Cemal, avukat Ömer Tahaoğlu ve eşi Meserret Tahaoğlu, devlet tiyatrosundan Nuri Altıok ve yine tiyatro oyuncusu Vedii Cezayirli, gazeteci Sadi Günel, Doktor Kamil Sokullu'nun eşi Bülent Sokullu, Zehra Kıpçak, Gevher Keymen, Doktor Ahmet Hamit Selgil'in eşi Neriman Selgil, Suat Uras, Fazilet Apa, Samet Ağaoğlu'nun eşi Neriman Ağaoğlu, Mukadder Demir, PTT umum müdürü Cahit Akyar'ın eşi Banu Akyar'ın isimlerini saymaktadır.⁴¹⁸ Burada da İstanbul'a benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Sergiye sanatkârların dışında vekil, avukat, gazeteci gibi idari ve siyasi görevlerde bulunan kimseler de katılmıştır. Burada bilhassa Demokrat Parti vekil ve bakan eşleri göze çarpmaktadır. Sergiye katılanlar sayesinde moda hakkında da bilgi edinilebilmektedir. Nermin Körükçü sergiye iştirak eden Ankara sosyete hanımlarının kıyafetlerine dair ayrıntılı yer vermiştir.

Aman Bülent Sokullu nasıl göz alıyor, aylık seyahatten yeni gelmiş ahtapot biçimi taşlı ve boncuklu şapka bir harika... Kolları Mink süslü astragan ayrı bir harika. Kulübün manevi idare heyeti sayılacak olan onun gurubu hep burada: İşte cici mi cici Zehra Kıpçak, mor kadife şapkası göz alan Gevher Keymen, hepsi de birbirinden zarif Neriman Selgil, Suat Uras Zekiye

⁴¹⁷ Hikmet Yazıcıoğlu, Hâkimiyet Gazetesini 1955-1961 yılları arasında Ankara'da yayınlamıştır. Gazete, Demokrat Parti yanlısı bir gazete olarak bilinmektedir. Gazetenin yazı işleri ile ilk olarak Adnan Aktan sonra Faruk Taşkırıan ilgilemiştir. Gazetenin yazarları arasında Turgut Yılmaz, Erdoğan Esen, İhsan Yazgan, Sabahattin Ladikli, Dündar Arcayürek, Talat Sümer, Refik Korkut, Şinasi Nahit Berker, Hikmet Tanılğan ve Abbas Karalı gibi isimler yer almışlardır. Kaynak için bkz. Tahsin Yıldırım, "Türk Gazetecilik Tarihi Üzerine Bir Deneme I", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, Ocak-Haziran 2009, s. 306.

⁴¹⁸ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: İsmail Safi'nin Sergisi", *Hafta*, Sayı 333, 10 Şubat 1956.

Yazıcıoğlu, Fazilet Apa... (Ama neden hepsi de siyah giymiş... Canım siz gençsiniz biraz canlı renk giyin, şu seryöyü bırakın)... Neriman Ağaoğlu zayıflamış haylice, pek zarifti, hele şapkası nefis. Mihrizafer Tolon'unda şapkası pek orijinal ve zarif elbisesine pek uymuş. Meserret Tahaoğlu'nunda tayyörü pek nefis... İşlemeleri de çok iyi gitmiş. Aman Banucuğum o ne dehşet astragan? Senden bahsetmekte geç kaldım, dostlar nazıma çeker... Bak Mukadder Demir'de nasıl aklımdaydı deminden beri...⁴¹⁹

Sinema, tiyatro, konser, sergi, opera gibi aktivitelerde İstanbul ve Ankara katılımcı kitlesi arasında çok büyük farklılıklardan bahsedilemez. Her iki şehirde de sosyal ve kültürel aktiviteler şehrin kalburüstü sınıfı tarafından yakından takip edilmektedir. Bu iki şehir arasında bir farktan bahsedilecekse, bu da sosyetenin Ankara'da daha çok siyasi ve askeri kökenlilerden oluştuğu gerçeğidir.

Bu tarz kültürel aktivitelere yönelik bilinçli bir tüketim olabildiği gibi, buralara niçin gittiğini bilmeyenle de karşılaşmak mümkündür. Örneğin Ankara'da 1959 yılının ilk ayında Bolşoy Balesi gösterileri sahne almıştır. Balenin biletleri karaborsada olduğu için bilet bulamayan ve baleyi görme şansı olmayan gazeteci Nermin Körükçü, bir yüksek kültür ürünü olduğunu düşündüğü baleye Ankara cemiyetinden katılanların ne amaçla gittiklerini, hem de biletler karaborsa da olmasına rağmen, baleyi izlemeye giden cemiyet mensuplarına sormuştur. Sosyeteden kimselere “*Sen bu balenin ne olduğunu biliyor musun? Yoksa cidden zevk alacağın için mi gidiyorsun?*” diye soran Körükçü, “*Canım herhalde fevkalade bir şeydir, insan hayatında bir kere görmeli*”⁴²⁰ şeklinde cevap aldığını belirtmiştir. O, ekonomik anlamda sıkıntılı bir süreçte olan devletin, ileri gelenlerinin birbirleri ile yarışarcasına 135 lira karşılığında karaborsadan bilet tedarik ettikleri halde, baleye niçin iştirak ettiklerini bilmediklerini ve gösteriş için iştirak etmelerini eleştirmektedir. Kişinin davranışını yönetmesi ve sözde desinler için hareket etmesi, kendi gerçekliği ile karşındakine yansıttığı gerçekliğin farklı olduğunu gösterir. Kişi başkaları için sahnelediği davranışa kendisini de inandırır bir süre sonra. Bu inandırılmışlığın bir neticesi olarak davranışlardaki yapaylığın süreklilik kazanması örnek olarak gösterilebilir. Burada da Körükçü Bolşoy Balesini anlamadıkları halde baleye, çevrenin kendisi ile ilgili ne düşüneceği

⁴¹⁹ Körükçü, *a.g.m.*, 10 Şubat 1956.

⁴²⁰ Nermin Körükçü, “Ankara'da Cemiyet Hayatı: Bolşoy Balesi Hikâyesi”, *Hafta*, Sayı 485, 16 Ocak 1959.

fikrinden hareketle veya çevresine karşı göstermelik ama olumlu anlamda bırakmak istediği bir izlenim ile hareket edilmesini bir hikâye örneği üzerinden anlatmıştır.

“Kürdün biri hayatında hiç rakı içmemiş. Ağanın evine misafir gitmiş, sofraya kurulmuş. “Rakıyı susuz mu içersiniz, sulu mu?” diye sormuşlar. Ayıp olmasın diye susuz demiş. Bardağa doldurmuşlar “hadi sağlığa” diye kalkmış bardaklar. Adamcağız şarap, bira falan gibi içilir sanıp bardağı yarılınca boğazı tutuşmuş, ama bir az sonra yanındaki dostuna yavaşça sormuş: “Siz bunu keyiften mi içersiniz, yoksa hükümet zoruyla mı?”⁴²¹

Goffman, bir kimsenin, performansına uygun bir ifade sergilemek istiyorsa bu standartlara uygun davranması gerektiğini; eğer ortama uyuşmayan bir durum varsa ya bunu gizlemesi ya da buna uygun bir hareket/ifade geliştirmesinin gerekliliğinden bahseder. Yukarıda verilen Bolşoy Balesi örneği hem ortamdaki uzak kalmak istemeyen hem de bulunduğu ortamın gerekliliğini anlamayan kimselerin –bu kimseler cemiyetin parçası da olsa- takındığı tavrı sergilemesi açısından örnek olarak verilebilir.

Körükçü'nün verdiği bu örnek bütün cemiyete mal edilmemelidir. Çünkü cemiyetin içerisinde sanatı ve sanatçıyı destekleyen ve bu tür kültürel faaliyetlere belirli bir bilinç ve duyarlılıkla katılan bir kitle de vardır. Bu kitle hem bu faaliyetlerin hem de bunların gerçekleştiği mekânların müdavimi olur. Örneğin 1948 yılında İstanbul'da Ses Tiyatrosunda Mithat Fenmen ve Orhan Borar konser vermişlerdir. Konsere iştirak eden Adalet Cimcoz, “*Ses Tiyatrosunun mütevazî, sempatik salonuna girdiğim zaman gözüm evvela konserlerden hiç eksik olmayan meşhur simaları aradı.*”⁴²² demektedir. O, burada, bu tarz etkinliklerin belli bir kemik dinleyici kitlesinin varlığından bahseder ve metnin devamında salonda bulunan dinleyiciler hakkında bilgi verir. Kadıköylü Diş Doktoru Bedri'nin, Doktor Ertuğrul'un, Kadıköylü iki hemşirenin, Fenerbahçeli Bayan Nefis'in, Kimager Suat Ulugay, Yüksek Mühendis Turgan Sabis ve Sedefadası sakinlerinden Elektrik Mühendisi Şeyhsüvar Menemencioğlu'nun bu tür aktiviteleri hiç kaçırmadığını

⁴²¹ Körükçü, *a.g.m.*, 16 Ocak 1959.

⁴²² Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Mithat Fenmen, Orhan Borar Düosu ve İmre Ungar'ın Konserleri”, *Salon*, Sayı 9, 1 Mart 1948.

belirir.⁴²³ Madam Vasilyadis, Madam Hermann, Madam Lidya gibi farklı millet ve dinlerden dinleyiciler de salonda bulunmaktadır. Ayrıca salonda bulunanlar mesleki anlamda da oldukça çeşitlilik göstermektedir.

Sosyal ve kültürel aktivitelerin gerçekleştirildiği mekânlar zaman zaman görsel bir sunum merkezi olarak da görülebilmektedir. Özellikle de sosyete hanımları eşyalarını göstermek için böyle yerleri tercih edebilmektedir. Çünkü bu gibi kamusal yerler maliyet anlamında da uygun yerlerdir. Bu yüzden sinema ve tiyatroların prömiyer günleri, gala geceleri veya kapanış sahneleri daha geniş bir kitlede görünür olmada veya ses getirmede, bilhassa, kadınlar için cazip alanlardır. Örneğin, “*Yeni Meleğin ilk geceleri İstanbul’da bir hayli söylentiye yol açıyor. Güzel kadınlar güzel eşyalarını gösterecek yer bulamıyorlar, ne yapsınlar. Hiç olmazsa sinemaya giderken, hani şu bir lira verip girdiğimiz tek eğlence yerimiz, vizonlarını, pırıltılı çoraplarını, taşlı iskarpinlerini taşıyorlar.*”⁴²⁴

2.2.2. Balo, Kokteyl ve Kutlamalar

Balolar, kokteyller, yılbaşı, doğum günü, yıldönümü gibi gerekçelerle yapılan kutlamalar İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bilhassa 1950’li yıllarda cemiyet hayatının dinamizmini aksettiren eğlence türlerinden bazılarıdır. Bunlar hem eğlenmenin bir türü hem de benimsenen yaşam tarzının bir parçasıdır. Sinema, tiyatro, sergi, konser gibi sosyal ve kültürel aktivitelerin düzenlendiği mekânlarda, Ankara ve İstanbul katılımcıları arasında çok büyük farklılıkların söz konusu olmadığını belirtmiştik. Her iki şehirde de kültürel etkinliklerin ziyaretçileri sanatçılar, yazarlar, şairler ve bazı idari ve siyasi isimlerden oluşur. Ancak balo, suare, kokteyl, yılbaşı kutlamaları gibi daha çok müzikli, danslı ve gece eğlencelerinde, Ankara ve İstanbul sosyetesinde, bazı farklılıklardan bahsetmek mümkündür. Başkentte mekânları dolduran belirleyici kitlenin oluşmasında devletin yönetim zümresinin, idareciler ve askerlerin orada bulunması etkilidir. Ankara’ya görevli olarak gelen memurlar, gazeteciler, yazarlar ve şairlerin iletişim halinde oldukları kimselerde yine bu siyasi ve askeri zümredir.

⁴²³ Cimcoz, a.g.m., 1 Mart 1948.

⁴²⁴ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, 20. Asır, Sayı 117, 11 Kasım 1954.

İstanbul ise bu anlamda daha sivil ve esnek, daha çeşitli ve renkli bir görünüm sunar. Çünkü İstanbul'un sahip olduğu coğrafi ve stratejik konumu gereği, savaşlar, felaketler ve çeşitli göçler nedeniyle, kıtalar ve ülkeler arası geçişi ve alışverişi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca tarihi geçmişi İstanbul'un çok uluslu bir yapıya sahip olmasındaki temel etkidir. Bu çok ulusluluk İstanbullulara bir arada yaşamayı benimsetmiştir. Bunun en somut örneği olarak Beyoğlu İstiklal Caddesi verilebilir. Cadde boyu boyunca Rumlara, Ermenilere, Musevilere ve Türklere ait meskenler, iş ve ibadet yerleri ile doludur.

Ankara ve İstanbul'da bu farklılığı hissettiren etkinliğin başında ise daha çok balolar gelmektedir. Ankara'da düzenlenen balolar Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1940'lı yılların ikinci yarısına kadar daha resmi niteliklere sahipti. Çünkü söz konusu dönemde balolar ve suareler hemen hep Tek Parti iktidarı tarafından düzenlenmekte ve modernleşme ve ulus inşası mantığı ile hareket edilmekteydi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti'nin kurulması ile bu tarz etkinliklerdeki ayırım kişilerin değişmesi şeklinde kendini göstermiştir. Örneğin Cumhuriyet Halk Partisi'nin veya Demokrat Parti'nin, yıldönümü balolarında herkes kendi partisinin balosuna iştirak etmektedir. Ancak 1950'li yıllarda yıldönümü baloları dışında tertiplenen balolarda da (bunlar Yardım Sevenler Derneği'nin ya da Verem Savaş Derneği'nin tertiplemediği balolar olabilir) iktidar olan parti mensuplarının çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Bu bir nevi etkinliklerdeki ayırımın, güce göre şekil alması demektir. Netice olarak bu balolar, hayır amaçlı yapılan ve gelirleri gerekli kuruma aktarılan balolardır. Bu yüzden balolara katılımın daha fazla çeşitlilik arz etmesi gerekirken, davetliler iktidarda bulunan parti mensubu kimselerden oluşmaktadır. Bu hususta 1955 yılında Ankara'da Verem Savaş Derneği tarafından düzenlenen balo örnek olarak verilebilir. Baloyu tertip edenlerin başında derneğin idare heyeti üyelerinden Bülent Sokullu bulunmaktadır.⁴²⁵ Ulaştırma Bakanı Muammer Çavuşoğlu ve eşi (İhsan Çavuşoğlu); Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu ve eşi (Sebahat

⁴²⁵ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: Verem Savaş Derneğinin Balosu I", *Hafta*, Sayı 285, 11 Mart 1955; Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: Verem Savaş Derneğinin Balosu II", *Hafta*, Sayı 286, 18 Mart 1955. Nermin Körükçü aynı baloyu iki farklı sayıda anlatmıştır.

Zeytinoğlu); Ticaret Bakanı Samet Ağaoğlu ve eşi (Neriman Ağaoğlu); Milli Savunma Bakanı Etem Menderes ve eşi (Şadan Menderes); Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, eşi ve oğlu Orhan Koraltan; Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur ve eşi baloya katılmışlardır. Ayrıca iş adamı ve Demokrat Partili Üzeyir Avunduk'un gelini (Lüsyen Avunduk) ve Demokrat Parti'den Konya Milletvekili Ziyad Ebüzziya (daha sonra Demokrat Partiden ihraç edildi ve 1957 yılında Hürriyet Partisini kurdu)⁴²⁶ ve kızı Alev Ebüzziya yer almıştır. Demokrat Parti'nin en büyük muhalefet lideri İsmet İnönü'nün kızı Özden İnönü ve damadı, Akis mecmuasının sahibi, Metin Toker de baloda bulunmuştur. Baloda bulunanlara ve mesleklerine dikkat edilirse çoğunluğu Demokrat Parti mensubu kimseler oluşturur.

Buna benzer bir örnekte İstanbul da Anadolu Yat Kulübünde verilen Çocuk Esirgeme Kurumu Balosudur. Balo 1948 yılında ve hayır amaçlı düzenlenmiştir. Baloyu anlatan *Salon* mecmuası muhabirlerinden Kanca müstear isimli kişidir. Kanca'nın baloya dair aktardıkları Ankara ve İstanbul'daki herhangi bir kamusal mekânda bir araya gelen zümrenin farklılığını göstermesi bakımından kayda değerdir. Kanca baloya katılanları isimler üzerinden değil daha çok meslekler ve aileler üzerinden anlatmıştır. Ancak bu anlatım bile, benzer şekilde İstanbul'da düzenlenen balonun, Ankara'daki baloya oranla, ne kadar çeşitlilik sunduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Baloya iştirak edenlerin gazeteciler, avukatlar, deniz subayları, yazarlar, iş adamları, tüccarlar, boksör ve basketbol gibi sporla ilgilenen sporcular, yönetici ve idarecilerden müteşekkil kimselerden oluştuğu görülmektedir. O, baloda bulunanlara dair ayrıntılı isim vermemekle birlikte, Vatan Gazetesinden kimselerin olduğunu belirtmektedir. Tüccar ve iş adamları çevresinden ise Nemli ailesinden, Vakko ailesinden, Şeker Kralının ailesinden kimselerin mevcut olduğunu yazmıştır. Özellikle Şeker Kralının büyük kızı Şaziye İpar ve küçük kızı Selma İpar'ın; İstanbul valisi Lütfi Kırdar ve kardeşi Ümit Kırdar'ın isimlerini saymıştır. Teknik Üniversite basketbolcularının ve Kılıç ailesinin boksör damadının da baloda olduğunu belirten Kanca bazı Amerikalı

⁴²⁶ Mustafa İsmet Uzun, "Ziyad Ebüzziya 1911-1994", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul, 1994, s. 373-374.

vatandaşların da göze çarptığını yazmaktadır.⁴²⁷ Burada çok açıktır ki, İstanbul'da benzer nitelikte düzenlenen bir balonun, Ankara'da düzenlenene göre çok daha çeşitlilik arz ettiği aşikârdır.

İstanbul ve Ankara'daki kamusal mekânlarda düzenlenen balo, kokteyl tarzı etkinliklerde bu şekilde bir ayırım söz konusu olsa da, kendi içlerinde bir bütünlükten bahsedilebilir. Ankara'da Ankara Palas'ta düzenlenen bir baloya katılanlar veya İstanbul'da Hilton'da bir kokteyle katılanlar birbirlerine aşına ve denk gruplardan oluşmaktadır. Bu şekilde mekânların bir araya topladığı isimlerin birbirlerine eğitim, maddi ve manevi anlamda denklikleri mekânın daha samimi bir hava kazanmasına, sohbetin daha zevkli olmasına, mental ve davranışsal olarak daha uyumlu hareket edilmesine ve iletişimin daha güçlü olmasına yardımcı olur. Yani Goffman'ın deyiimiyle “*Başarılı sohbetin yolu muhatabını iyi tanımaktan geçer.*” Bu konuda bir başka örnek olarak Akademi Baloları verilebilir. İstanbul ve Ankara'da aynı yıl veya yaklaşık yıllarda ve hemen her sene düzenlenen Akademi Baloları'nı karşılaştırmalı olarak ele almak söz konusu şehirlerde bu tarz etkinliklere katılan sosyete toplumu hakkında fikir vermesi açısından yerinde olacaktır. İlk olarak İstanbul'da 1953 ve 1954 yıllarında düzenlenen Akademi Baloları'nı ele alalım. Hemen her sene yapılan bu balolar oldukça kalabalık olmaktadır. 1953 yılı Akademi Balosuna, Belkıs Söylemezoğlu, oyuncu Heyecan Başaran, hukukçu Halid Çanga (Maden Hukukçusu), Bütün Dünya ve 20. Asır dergilerinin sahibi Osman Nebioğlu'nun eşi ve Resimli Romans dergisinin sahibi Meral Nebioğlu, mimar Halit Femir⁴²⁸ ve karısı, heykeltıraş Kuzgun Acar, oyuncu Gülistan Güzey, gravür sanatçısı Aliye Berger ve ekâbir sınıfından kimseler katılmışlardır. Baloda orijinal Japon kıyafetinden, peçeli-çarşafli kostümlere, Otello pozundan kızıl derili görünümüne kadar oldukça

⁴²⁷ Kanca, “Salondan Salona: Çocuk Esirgeme Kurumu Balosu”, *Salon*, Sayı 21, 1 Eylül 1948.

⁴²⁸ Halit Femir, İstanbul'da sosyetenin uğrak merkezlerinden olan Lido Yüzme Havuzunun mimarıdır. Lido Havuzu 1941 yılında yapılmıştır. Havuzun duvarlarını ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun resimleri süslemektedir. Havuz o günün teknolojik imkânları ile yapılan olimpik bir havuz olup modern bir şekilde tasarlanmıştır. Kaynak için bkz. Bilge Ekin İnan, “Halit Femir Hayatı ve Mimarlığı (1910-1954)”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, 2020.

ilginç kostümler yer almıştır.⁴²⁹ 1953 yılı Akademi Balosu'na iştirak edenler çok çeşitli mesleklerde uzmanlaşmış kişilerden oluşmaktadır. Baloya ekâbir sınıfından katılanların olduğu da belirtilmiş ama herhangi birinin ismi dahi zikredilmemiştir. Bu İstanbul'da bu tür etkinliklerdeki öncelikli kitle hakkında fikir verir.

Bir diğer örnek İstanbul'da 1954 yılında düzenlenen Akademi Balosu'dur. Bu baloya katılımda da 1953 yılındaki gibi farklı sanat dallarında ve iş alanlarında uzmanlaşmış kişiler çoğunluğu oluşturmaktadır. Cimcoz'un verdiği isimler arasında heykeltıraş Nejat Sirel, ressam ve mimar olan Güngör Kabakçioğlu, sinema ve tiyatro oyuncusu Ayfer Feray ve Münir Özkul, şair Özdemir Asaf, yazar Necati Cumalı ve Naim Tiralı baloya iştirak eden kişilerdir. Ayrıca 1953 Türkiye Güzellik Kraliçesi Ayten Akyol ve yine yazar Haldun Taner baloya katılmışlardır.⁴³⁰ İstanbul için verilen bu iki örnekte de, baloya mesleki ve ilgi alanları benzer kimselerin katılması ortak bir dil ve alan yaratabilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.

Ankara'da Akademi Baloları'nın nasıl bir seyir izlediğini kimlerin baloya iştirak ettiğini 1955 ve 1958 yıllarında düzenlenen örnekler üzerinden ele alalım. 1955 yılında düzenlenen Akademi Balosu Sergi Evinde verilmiştir. Nermin Körükçü asıl Sergi Evi binasının Opera binası olduğunu yeni Sergi Evi'nin ise İstasyon caddesinde ambarların yanında bir yer olduğunu belirtmekte ve Sergi Evini "*İlk salonda koca bir akvaryumdan ışıklar süzülüyor. Kubbeli bir salon. Sonra karnaval gazinosu gibi balonlu, fenerli bir salon... Bir kulvardan geçip çiçekli salona giriyorsunuz... Arada bir tipik 'Apostol'un Meyhanesi' ve bir de 'Arap Mehmed'in Kahvesi'...*"⁴³¹ diyerek tarif etmektedir. O, mekâna dair gerekli bilgileri verdikten sonra baloya kimlerin geldiğini ve kıyafet olarak ne tercih ettiklerini anlatır. Öncelikle baloyu mimarlar birliğinin başkanı Süleyman Kuranel düzenlemiştir. Süleyman Kuranel aynı zamanda Demokrat Parti'den Gaziantep

⁴²⁹ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Akademi Balosu", *Hafta*, Sayı 181, 13 Mart 1953.

⁴³⁰ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 83, 18 Mart 1954.

⁴³¹ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: Kostümlü Balo", *Hafta*, Sayı 284, 4 Mart 1955.

mebusudur. Eşi Neyir Kuranel ile birlikte baloya ev sahipliği yapmışlardır. Baloya iştirak edenler arasında Körükçü, Ankara Valisi Kemal Aygün ve eşi Sevinç Aygün; Atıf Benderlioğlu ve eşi; Demokrat Parti Samsun mebusu Tefvik İleri (1950-1953 Milli Eğitim Bakanı) ve eşi Vasfiye Hanım; Demiryolcular grubu ve Umum Müdürü Nedret Bey ve eşi; Sümerbank Umum Müdürü Mehmet Bey; oyuncu Cüneyt Gökçer ve Handan Ertuğrul; opera sanatçılarından Yıldız Dağdelen ve Nihat Kızıltan ve soprano Şadan Candar'ın isimlerini saymaktadır. Demokrat Parti'nin iktidar olduğu yıllar Irak Hükümeti ile ilişkilerin iyi durumda olduğu yıllardır.⁴³² Çünkü 1955 yılında Türkiye, İran Irak, Pakistan ve İngiltere arasında Bağdat Paktı imzalanmıştır.⁴³³ Körükçü gelişen bu Irak dostluğunun baloda yer alan Arap kostümlerinden de anlaşıldığını “*Şimdi Irak dostluğu moda ya, mükemmel bir Irak kostümü Kerküklü Nizamettin Bey, Hanımı da karakaş karagöz tam bir Türkmen gelini... Bir Arap kıyafeti daha... Hem de otantik: Şeyda Bey'in fidanı Ayşe, Ürdün melikin hediye ettiği kıyafeti giymiş...*”⁴³⁴ şeklinde ifade etmektedir. 1955 yılında Ankara'da düzenlenen bu balonun davetlileri İstanbul'da düzenlenen Akademi Baloları'na göre daha resmi kişilerden oluşmaktadır. Bu da bu şehirlerdeki sosyetenin öncelikli kitlesini ortaya koymaktadır.

1958 yılında tertip edilen Akademi Balosu ile ilgili bilgileri ise gazeteci Tefvik Ufuk vermektedir. Balo Ankara'da 5000 kişi kapasiteli olarak inşa edilen Spor Sarayı'nda, Türk Yüksek Mimarlar Birliği tarafından organize edilmiştir. Tefvik Ufuk Ankara'nın seçkin davetlilerinin burada toplandığını bu ve benzeri balolarda Ankara sosyetesinin ileri gelenlerini son derece şık kıyafetleri ve güzellik ve zarafet yarışmasına çıkmış hanımları görmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir. Hatta “*balolarda modanın yeni hatları, son Avrupa modelleri, pahalı dantel, saten ve tülden yapılmış tuvaletler adeta birer servet teşkil eden kahve,*

⁴³² Tahir Kodal, “Adnan Menderes Dönemi Türkiye-İrak İlişkileri (1950-1960)”, *Belgi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019, s. 1510-1511.

⁴³³ Bağdat Paktı Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da bir nüfuz kurmasının önüne geçmek amacıyla kurulan bölgesel savunma iş birliği antlaşmasıdır. Kaynak için bkz. Davut Dursun, “Bağdat Paktı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul, 1991, s. 446.

⁴³⁴ Körükçü, *a.g.m.*, 4 Mart 1955.

gri vizon ve Mink kürkleri parıldayan kıymetli taşlar sosyete hanımları tarafından pek titiz bir hakem heyeti olan davetlilere teşhir edilir."⁴³⁵ diyerek balo gibi etkinlikler vasıtasıyla gösterilmek istenenin gösterilme fırsatına kavuştuğunun altını çizmektedir. Ufuk, Nermin Körükçü gibi ayrıntılı isim vermemiş ancak salonda birbirinden farklı yöre ve kültürlerle has kostümlerin yer aldığını belirtmiştir.

Dans pistinde kıvrak bir Cha Cha melodisine kendini kaptırmış bir Bizans dilberi; Sultan Hamid Paşası ile ayak uyduran, kırmızı kadife feracesi, beyaz şemsiye eldivenleri ince tül yaşmağı, eski bir İstanbul hancısı; bir Hawai kızı; Kovboy, korsan ve elinde gitarı ile serenat yapan İspanyol şarkıcı birbirine karışmış ve kaynaşmışlardı... Bir bedevi şeyhi, yanında iki güzel haremî; kısa siyah organze eteği, beyaz önlüğü ve bonesi ile birlikte muntazam bacaklarını ince uzun siyah çorapların örttüğü dilber Fransız hizmetçisi; yüzünü kırmızı bir saten maske ile saklayan beyaz bale elbisesi ve ayakkabıları içinde bir tüy hafifliği gösteren İngiliz balerini; Kızılderili bir elbise giymiş bir Amerikalı; kıvrak dansları ve ağzında gülü ile ateşli bir İspanyol dansöz; Çarliston devrinin dans meraklısı bir dilberi...

Burada baloya katılanların isimleri ve meslekleri gibi ayrıntılar zikredilmediği için balonun çeşitliliği hakkında bir malumat vermek zor. Ancak yıl 1958 ve Ankara'da düzenlenen bu kostümlü balo, İstanbul'da düzenlenen Akademi Baloları'nı andırır vaziyettedir. Bu artık Ankara'nın da kentleşme yolunda hızla ilerlediğini kültürel ve sanatsal faaliyetlerin ve izleyici kitlenin çeşitlendiğini göstermesi açısından kayda değerdir.

Kısaca Ankara ve İstanbul'daki bu baloları değerlendirmek gerekirse, İstanbul'da baloları anlatan isim Cimcoz, Ankara'da baloları anlatan isimler Körükçü ve Tevfik Ufuk. Bu isimlerin verdiği bilgiler doğrultusunda Ankara'da daha çok siyasiler anlatılmış, İstanbul'da ise daha çok sanatkarlar anlatılmıştır. Ancak bu şu demek değildir: Ankara'da baloya sanatkarlar katılmadı ya da İstanbul'da siyasiler katılmadı gibi düşünülmemelidir. Burada balolardaki kitlenin anlatılmaya değer görülmesi şehirlere yüklenen görevler ve şehirleri biçimlendiren kimselerle alakalıdır. Yukarıda da zikredildiği gibi Ankara başkent ve modernleşme gayreti içerisindeydi. Ayrıca ulusal düşüncelerle faaliyetler göstermektedir. İstanbul ise imparatorluklara başkentlik yapmış çok etnikli, çok milletli, çok dilli, çok dinli bir

⁴³⁵ Tevfik Ufuk, "Ankara'da Güzel Sanatlar Balosu Nasıl Geçti?", *20. Asır*, S. 290, 6 Mart 1958.

yapıdır. Bu yüzden uluslaşma anlayışı ile hareket etmesi sahip olduğu bu demografik yapıdan kaynaklı mümkün değildir. Netice olarak her iki şehirde de birbirine yaklaşık ve denk grupların bir araya geldiği söylenebilir.

3. BÖLÜM: SOSYETE VE MODA

3.1. SOSYETE NEREDEN VE KİMLERDEN GİYİNİR?

Sosyete kamusal alanlarda hareketlerine, davranışlarına ve giyimine bilinçli bir şekilde dikkat eder. Çünkü onlar, adab-ı muaşeret kurallarının topluma yansımada rol modeli olurlar. Ayrıca sosyete, alt grupların ve orta sınıfın hayal ettiği, erişmek, olmak istediği bir sınıftır. Bu yüzden sosyetenin kendinden daha aşağı olanlarda bırakacağı ilk izlenim çok önemlidir. Karşıdan bakan birinin ilk dikkat edeceği hususta dış görünüşdür. Dış görünüş, bilhassa kadının, kendini sunma biçimlerinden biridir. Kadın kılık kıyafetiyle, aksesuarıyla, ayakkabısıyla, saçıyla, makyajıyla bir duruş sergiler. Sosyetenin bu duruşu sergilemesinin aslında bir zamanı yoktur. *“Harp olur; atom diye bir acayip nesne icat edilir, dünya birbirine girer, fakat kadınlar yine ‘Moda’ denilen vefasız sevgilinin elinden kurtulamazlar.”*⁴³⁶ diyor Adalet Cimcoz. Şartlar her ne olursa olsun kadınların süse olan düşkünlüğünden, kendilerine olan özenden, kendilerine has üsluplarından hemen her daim bahsedilebilir. Söz konusu sosyete olunca, onların tarzlarını yaratmada, yerine göre giyinmelerinde ve kendi duruşlarını sergilemelerinde en önemli yardımcılarının terziler olduğu söylenebilir. O halde sosyeteyi hangi terziler giydirir veya sosyete hangi terzilerden giyinir? Burada karşılıklı bir döngü söz konusudur: Sosyetenin terzisi, terzinin sosyetesesi... Sosyetenin sayesinde ünlünen terziler olmakla beraber, tasarlayıp dikmiş oldukları kıyafetlerle bizzat sosyetenin içinde olmayı başarmış terziler de mevcuttur.

3.2. İSTANBUL SOSYETESİNİ GİYDİRENLER

1940’lı ve 1950’li yıllarda sosyete terzisi olarak nam salmış terziler daha çok İstanbul’da Beyoğlu’nda toplanmışlardır. Hatta İstiklal Caddesi’nde bulunan Mısır Apartmanı,⁴³⁷ el değiştirip Hayri İpar’ın himayesine geçtikten sonra sosyete hizmet eden ünlü terzileriyle anılır olmuştur. Sosyeteyi ürünleriyle yönlendirenler

⁴³⁶ Adalet Cimcoz, “Kadınlarımız Bu Yaz Nasıl Giyinecekler?: İstanbul’daki Tanınmış Kadın Terzilerinin Bu Seneki Moda Yenilikleri”, *Tasvir*, 22 Şubat 1946.

⁴³⁷ İleriki bölümlerde değinilecektir.

arasında İstanbul ve Ankara için belli başlı isimler sayılabilir. Terzi Halit Adam bayan terzisidir. Fransız hayranı olmakla birlikte, tayyör ve mantoları ile isim yapmıştır. Kokteyllerde fantezi ve koyu tayyörlerin giyilmesini önerir.⁴³⁸ Terzi Selim Emre pardösü, rop, tayyör ustası olarak nam salmıştır.⁴³⁹ 1950'li yıllarda kısa etek modasını onaylamayan ve uzun etek modasını destekleyen Selim Emre "*Bir karış bez, bin ayıp örter*" atasözünü kullanarak kısa etek modasını reddetmiştir.⁴⁴⁰ Terzi Bayan Nevzat Kasman İstiklal Caddesi'nin ünlü terzilerindendir. Paris'te eğitim almış ve Christian Dior'un modellerinden etkilenmiştir. Türkiye'ye dönünce İstiklal Caddesi'nde *Patron Nevzat* adında bir terzihane açmıştır.⁴⁴¹ Nevzat Kasman Güzel Sanatlar Akademisi'nde ressam İbrahim Çallı'nın öğrencisi olmuştur. Bu yüzden terzilik yapmanın yanında resim ve heykel çalışmaları da bulunmaktadır. Beyoğlu'nun ünlü terzilerinden biri de Kamuran Cemal'dir. Kamuran Cemal iş hayatına iç çamaşırı atölyesi açarak başlamış sonrasında terziliğe kadar işini ilerletmiştir.⁴⁴² Adalet Cimcoz Kamuran Cemal'i "*Şık bayanlarımızın mahremiyetini ince zevki ile rengarenk ve dantellerle süsleyen Bayan*"⁴⁴³ olarak tanımlamaktadır. Cemal daha sonra terzilik yapmaya başlamış ve ünlü sosyete terzileri arasına girmiştir. Beşiktaş'ta bulunan atölyesini Beyoğlu'nda Alyon Sokağı'na taşıyarak hem sosyeteye hem modanın merkezine yerleşmiştir. Kamuran Cemal'i 1954 yılı Küçük Sahne'nin açılışında gören Cimcoz, "*Kamuran Cemal terzi oldu olalı bir şıklığa verdi kendini, o gece üzerinde çok şık gri bir döpiyes vardı.*"⁴⁴⁴ diye anlatmaktadır. İşlemeli gelinlik ve abiyeleri ile ünlü sosyete terzilerinden biri de terzi Selma'dır. İstanbul'un kalburüstü ailelerinden birinin nişan törenine katılan Cimcoz gelinin terzisi ve nişan elbisesine dair ayrıntıları şöyle aktarmaktadır:

"Park Otel'in pavyonunda bir nişan oldu. Adanalı bir doktorun kızı olan Ayla ile yine Adana'nın zengin ailelerinden Erol Behlil nişanlandılar. Erol Nişantaşı

⁴³⁸ *Tasvir*, 22 Şubat 1946.

⁴³⁹ *Salon*, Sayı 1, 1 Kasım 1947.

⁴⁴⁰ Güven Gürkan Öztan-Serdar Korucu, *Tutku, Değişim ve Zarafet: 1950'li Yıllarda İstanbul*, Doğan Kitap, İstanbul, 2017, s. 164.

⁴⁴¹ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 75, 21 Ocak 1954.

⁴⁴² Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 71, 24 Aralık 1953; Sayı 72, 31 Aralık 1953.

⁴⁴³ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, Sayı 13, 1 Mayıs 1948.

⁴⁴⁴ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 114, 21 Ekim 1954.

ve civarının en yakışıklı delikanlısı, Ayla Bako ise Arnavutköy kız kolejinin en güzel kızı... Ayla'nın üzerinde Selma'nın diktığı ve işlediği bir elbise. Pek pahalıya çıkmış diyorlar, inanmam. Selma öyle yürekler yakmaz. Degrade gri ve siklamen tüller, 25 metre tül gitmiş, inciler ve boncuklarla işlenmiş. Nişan elbisesi böyle olursa gelinlik acaba nasıl olacak merak ediyorum... Kerime hanımın validesi de pek şıktı, ama bana biraz telaşlı gibi geldi, merak etmesin kızına diktirdiği nişan elbisesi Şişli ve Nişantaşı çevresinde epey konuşma mevzuu oldu."⁴⁴⁵

Her terzinin kendine göre bir çevresi olduğu gibi, terzilerin dikiş tarzları, elbiselerin işleniş şekli terzinin kendisini ele veren ayrıntılardır. Doktor Ali Esat Birol'ün kızı Ayseli Birol ve Ergun Sabar'ın Kervansaray'da olan düğünlerine Ömer İnönü ve eşi katılmıştır. Düğünde bulunan Cimcoz, Bayan İnönü'nün elbisesinin işlemelerinden dolayı terzi Selma'ya ait olduğunu düşünmektedir. "*Bayan İnönü'nün ağır mavi işlemeli elbisesi akşamın en güzel tuvaleti, yanılmıyorsam bu işlemeler Selma'nın elinden çıkmışa benzer.*"⁴⁴⁶

İstanbul ve Ankara sosyetesinden erkeklere yönelik çalışan ünlü terziler arasında İstiklal Caddesi No 218'de erkekler için smokin ve frak elbise diken bir terzi Refik Öner'dir.⁴⁴⁷ Refik Öner "*Balolarda güzel bayanların tercihan dans ettikleri kavalyeler, şık fraklarını REFİK ÖNER terzihanesinde diktirmiş olan zarif erkeklerdir. Refik Öner Terzi Salonu-İstiklal Caddesi No 218*" şeklinde atölyesinin açık adresini cemiyet âlemine duyurmuştur. Yine Beyoğlu'nu mesken edinen ve dönemin önemli siyasetçilerinden İsmet İnönü ve Adnan Menderes gibi isimlerin kıyafetlerini diken bir diğer ünlü erkek terzi de İzzet Ünver'dir.⁴⁴⁸ Erkek kıyafetlerinde çeşit, kadın kıyafetlerine oranla, çok daha azdır. Ayrıca erkeklerin giyim kuşamındaki değişimin modernleşmeye bağlı olduğu söylenebilir. Buda balo ve kokteyl gibi eğlence etkinliklerinde frak ve smokin gibi elbiseler, diğer zamanlarda ise takım elbiseler daha çok tercih edilmektedir.

⁴⁴⁵ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", 20. Asır, Sayı 93, 27 Mayıs 1954.

⁴⁴⁶ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", 20. Asır, Sayı 127, 20 Ocak 1955.

⁴⁴⁷ Salon, Sayı 3, 1 Aralık 1947.

⁴⁴⁸ Salon, Sayı 4, 15 Aralık 1947.

3.2.1. Mısır Apartmanı Terzileri

İstanbul ve Ankara sosyetesinin hangi terzilerden giyindiği, kendi içlerinde dahi, bir nevi statü ve prestij algısı yaratabilmektedir. Ünlü terziler sosyetenin markası gibidir. Yüksek kültür ve moda hususunda Pierre Bourdie, markanın, nesnenin maddesel tarafından ziyade toplumsal tarafını, toplumsal doğasını değiştirdiğine işaret eder.⁴⁴⁹ Moda alanındaki yenilikleri en iyi yansıtan ve bunu sadece yansıtmakla kalmayıp, en ünlü, en sosyetik kimse üzerinde teşhir etmeyi sağlayan terzi, sosyetenin markası haline gelmektedir. Bu marka haline gelen terzi, giyenin toplumsal statüsünü gösteren ve giyemeyecek olanın ise ideali haline gelen belirleyici bir unsur olacaktır. İşte Mısır Apartmanı İstanbul sosyetesinde bir marka haline gelen ünlü terzileri bünyesinde barındırmaktadır.

Mısır Apartmanı 1940 ve 1950'li yıllarda, terzilerin en yeni modelleri teşhir ettiği, sosyetenin de bu en yeni modellerle tanıştığı bir adres olarak ünlenmiştir. Mısır Apartmanı, Mısırlı Abbas Halim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Abbas Halim Paşa apartmanı oturmak maksadıyla yaptırmıştır. Ancak 1940 yılında apartmanın el değiştirip iş adamı namı diğer Şeker Kralı Hayri İpar'ın himayesine geçince apartmanda bazı değişiklikler yapılmış ve apartman iş hanı gibi kullanılmaya başlanmıştır. Apartmanda açılan iş yerlerinin ünlü terziler tarafından kiralanması buranın terzileriyle ünlenmesini sağlamıştır. Hatta şöyle ki, butik tarzı, sosyeteye hitap edecek, hazır giyimin ilk çalışmalarının da burada başladığı söylenebilir. Apartmanın ünlü terzilerinin hemen hepsi bayan terzileridir. Bunlar Lütfiye Arıbal, Nedret Suman, Cemal Bürün, Terzi Fegara, Terzi Calibe Hanım ve Terzi Engin İsen'dir.

Terzi Lütfiye Arıbal sosyete içerisinde diktiği gelinliklerle isim yapmıştır. Gelinlik modellerinde sosyetenin hemen tek markası olduğu söylenebilir.⁴⁵⁰ Hatta herhangi bir düğünde onun modelleri hemen göze çarpmaktadır. Örneğin Leyla Umur ve Avukat Ruhi Eyüboğlu'nun İstanbul *Borivaj*'da yapılan düğünlerinde Leyla Umur Lütfiye Arıbal'ın diktiği gelinliği giymiştir. "*Gelin gayet zarif, incecik*

⁴⁴⁹ Pierre Bourdie, *Sosyoloji Meseleleri*, Heretik Yayınları, Ankara, 2016, s. 235.

⁴⁵⁰ *20. Asır*, Sayı 56, 3 Eylül 1953.

tüy gibi bir kızcağız. Üzerinde Lütfiye Arıbal'ın sade, fakat çok şık bir gelinliği var. Hele başını süsleyen tül yapraklar pek orijinal. Damat Bey ise smokinin kravatından tutun ayakkabılarının uçlarına kadar saadet saçan bir halde."⁴⁵¹ Bir başka örnek Arı Unlarının sahibi iş adamı Cemil Akar'ın oğlu Necdet Akar ile evlenen Gülgün Hamarat Azade'de gelinlik için Lütfiye Arıbal'ı tercih etmiştir. *"Gülgün Hamarat, o bir bebek kadar güzel ve aynı zamanda da mahcup, hele Lütfiye Arıbal'ın lacivert ve beyaz dantelle süslü elbisesi içinde o kadar zarif olmuş ki, başka diyarlardan dünyamıza inmiş gibi.*"⁴⁵²

Lütfiye Arıbal diktiği gelinlikler sayesinde sosyetenin düğünlerde aranan ilk ismi haline gelmiştir. Bu durum Arıbal'ın sosyetenin içerisinde yer almasını sağlayan etkenlerden de biri olmuştur. Gerek işi gereği gerekse artık cemiyetin önemli bir parçası olması onun parti, balo, davet, çeşitli kutlamalar ve güzellik yarışmalarında aktif olarak katılmasını sağlamış ve böylece cemiyet içerisindeki görünürlüğünü arttırmıştır. Gelinlik dışında diktiği hemen her çeşit model elbise de sosyete de karşılık bulmuştur. Misal yazar ve çevirmen Asude Zeybekoğlu Cimcoz ile yaptığı görüşmede, Lütfiye Arıbal'dan giydiğini söylemiştir.⁴⁵³ İş adamı Cemil Akar'ın gelini Hamarat Azade Akar da Lütfiye Arıbal'dan giyinmektedir.⁴⁵⁴ Lütfiye Arıbal 1952 Türkiye Güzellik Kraliçe seçimlerinde hem jüri olarak yer almış hem de kraliçe olarak seçilen Gülgül Tayfuroğlu'na bir tuvalet dikme sözü vermiştir. Cimcoz Lütfiye Arıbal'ın kraliçeye dikeceği tuvaleti merak ederek şunları söylemiştir: *"Kraliçeye bir tuvalet dikecek olan Lütfiye Arıbal bütün akşam bir avukat ve profesörün yanında oturdu ve mütemadiyen güldü. Ataların hediye ettiği on beş metre tül Grek bakalım ne hale gelecek.*"⁴⁵⁵ Arıbal'ın kraliçeye tuvalet dikmesi hem Arıbal için hem de kraliçe için bir reklam unsuru olmuştur. Çünkü

⁴⁵¹ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", 20. Asır, Sayı 56, 3 Eylül 1953.

⁴⁵² Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Sıcak Bir Düğün", Hafta, Sayı 152, 22 Ağustos 1952.

⁴⁵³ Adalet Cimcoz, "İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Asude Zeybekoğlu", Hafta, Sayı 172, 9 Ocak 1953.

⁴⁵⁴ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Alev İpekçi ve Selahattin Hilav'ın Düğünleri", Hafta, Sayı 199, 17 Temmuz 1953.

⁴⁵⁵ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Güzellik Müsabakası", Hafta, Sayı 142, 13 Haziran 1952.

Kraliçe Güleğül Tayfuroğlu, Terzi Lütfiye Arıbal'ın dikeceği tuvalet ile davetlere iştirak edebilecektir.

Ankara ve İstanbul sosyetesinin yakından bildiği bir diğer isim de terzi Nedret Suman'dır. Nedret Suman uzun yıllar Ankara sosyete için çalışmış ve 1946 yılında atölyesini İstanbul'da İstiklal Caddesi'nde Yeni Han'a taşımıştır.⁴⁵⁶ 1948 yılında da oradan yine İstiklal Caddesi'nde bulunan Mısır Apartmanı 18 numaraya taşınmıştır.⁴⁵⁷ Nedret Suman'ın Ankara'dan İstanbul'a bizzat modanın göbeği olan Beyoğlu İstiklal Caddesi'nde yer alan Yeni Han'a, Yeni Han'dan yine İstiklal Caddesi'nde bulunan ve sosyeteyle özdeşleşen Mısır Apartmanı'na yerleşmesi, işinde iyi olduğunu ve talep edilen bir terzi olduğunu göstermektedir. Çünkü Mısır Apartmanı modada bir etiket haline gelmiştir. Haliyle buradaki terzilerde bu etiketin bir parçasıdır. Bu yüzden burada atölyeleri bulunan terziler alelade insanların elbise diktirebileceği yerler değildir. Suman da aynı şekilde seçkin bir sınıfa yönelik çalışmaktadır. O, daha çok Paris modasını beğenmekte ve takip etmekte, bu yüzden de müşterilerine Paris modasından modeller dikmektedir. Hatta müşterilerine yeni modeller getirmek amacıyla senenin belirli dönemlerinde Paris'e gitmektedir. Adalet Cimcoz, terzi Nedret Suman ile yaptığı bir röportajda onun yakında Paris'te bir atölye açarak Cristian Dior, Faith, Maggy Rouff, Nina Ricci gibi Paris'in dünyaca ünlü terzileri arasında yer alabileceğinin haberini verir.⁴⁵⁸ Ancak Nedret Suman Paris'e atölye açmaktan vazgeçip Mısır Apartmanı'ndaki atölyesinde *Butik* tarzı hazır giyim modeller dikip satmaya başlar. Bu *Butik*'in açılışını bir defile olarak sunar ve müşterilerini hazır giyim rahatlığı ile tanıştırmış olur. Cimcoz terzi Nedret'in atölyesinde yerli kumaştan hazırlanan hazır giyim modellerini müşterilerine sunmasına tanık olur ve anlatır. Böylece terzi Nedret'in müşterilerinin kimlerden oluştuğunu da görmüş oluruz.

“Memlekette ilk defa olarak yerli kumaşlarımızın bu kadar güzel olduğunu gördük. Diyeceksiniz ki, meşhur ellerden çıkmış, evet belki onun da tesiri var ama kumaşlarımıza da diycek yok doğrusu. Evet gelelim Mısır Apartmanındaki hadiseye; saat on sekiz, İstanbul'un bütün güzel kadınları yavaş yavaş 18 numaranın kapısını çalıyorlar, hepsi ne kadar şık ne kadar

⁴⁵⁶ *Tasvir*, 22 Şubat 1946.

⁴⁵⁷ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona”, *Sayı 13*, 1 Mayıs 1948.

⁴⁵⁸ Adalet Cimcoz, “İstanbul'un 10 Enteresan Kadını: Nedret Suman”, *Hafta*, Sayı 175, 30 Ocak 1953.

güzel yarabbi. Bugün burada hazır elbise defilesi var. *Butik* ismi altında hepimizin kesesine göre pek şık şeyler. Paris ve Amerikan modellerinden mülhem şeyler. Etrafıma bakıyorum hep tanınmış insanlar. Sanatkârların hamisi Bayan Nejla Öke, o gün pek sade giyinmiş. Garsonlar ellerinde durmadan kokteyl taşıyorlar, Merl Oberon Leyla tek canlı olmadığı için mütemadiyen bir şeyler yiyor. Garsonlar hayretler içinde ama kızcağızın iştihası açılmış bir kere ne yapsın can besliyor. Provasız şipşak elbise almanın rahatlığını erkekler de bilmezler, kadınlar için bu bulunmaz nimettir.”⁴⁵⁹

Pasajda yer alan Nejla Öke, Bayan Leyla gibi isimlerin yanı sıra Azeri Prensesi Meryem Hur, Nevin Seval, Tamara Nemli, Bayan Şefika terzi Nedret Suman’ın müşterileri arasında yer almaktadır.⁴⁶⁰ Yine ses sanatçısı Zehra Bilir de terzi Nedret’ten giyinenlerdendir.⁴⁶¹ Tiyatro oyuncusu Serap Sonkur da hem terzi Nedret’in yakın arkadaşı hem de ondan giyinmektedir.⁴⁶²

Mısır Apartmanı’nın ünlü terzilerinden olan Cemal Bürün ise diktiği elbise ve tuvaletleriyle ünlenmiştir.⁴⁶³ Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte modern tarz kıyafetler dikmede başarılı ve gayretli olduğu için Mustafa Kemal’in kendisine “*Cemal Bey bizim yaptığımız inkılabı siz giydirdiniz.*” dediği rivayet edilmektedir.⁴⁶⁴ Terzi Cemal Bürün’ün boyu kısa olduğu için bayanların kıyafet provalarını yaparken ve ölçülerini alırken sandalyeye çıktığı belirtilmektedir.⁴⁶⁵

Mısır Apartmanı’nın genç terzilerinden Engin İsen⁴⁶⁶ ise sahne ve ses sanatkârlarına diktiği elbiselerle bilinmektedir. İstanbul Radyo sanatçılarından Mualla Mukadder Atakan terzi Engin’in en popüler müşterisidir ve Atakan her

⁴⁵⁹ Adalet Cimcoz, “Bir Defile”, *Hafta*, Sayı 184, 3 Nisan 1953.

⁴⁶⁰ Cimcoz, a.g.m., *Hafta*, Sayı 184, 3 Nisan 1953.

⁴⁶¹ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Gazeteciler Cemiyetinin Konseri”, *Salon*, Sayı 8, 15 Şubat 1948.

⁴⁶² Adalet Cimcoz, “Salondan Salona”, *Salon*, Sayı 9, 1 Mart 1948.

⁴⁶³ *Salon*, Sayı 2, 15 Kasım 1947.

⁴⁶⁴ Öztan – Korucu, a.g.e., s. 163.

⁴⁶⁵ Selçuk Erez, “Geçmiş Zaman Terzilerinin Peşinde”, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği*, Taha Toros Arşivi. <https://core.ac.uk/download/pdf/38320764.pdf> Erişim Tarihi: 11.09.2020.

⁴⁶⁶ Engin İsen, 1961 yılının sonunda Mısır Apartmanı’ndaki atölyesini kapatıp İspanya’ya göç etmiştir. *Milliyet* gazetesinde “Cemiyet Haberleri” yazan Leyla Erduran, İsen’in göç haberini sosyete camiasına şu satırlarla duyurmuştur: “*Dış transferler hep futbolda olacak değil ya! Moda ve zarafet sahasında da bir ihracımız var. Terzi Engin İsen buradaki atölyesini kapatıp İspanya’ya göç etti.*” Leyla Erduran, “Cemiyet Haberleri”, *Milliyet*, 10.12.1961.

konser öncesi elbiselerini terzi Engin'e ısmarlamaktadır.⁴⁶⁷ Yine İstanbul Belediye Konservatuarı sanatçılarından Şükran Özer de terzi Engin'den giyinmektedir. 1955 tütün tüccarı İhsan Doruk ile evlenen Özer, balayına gittikleri Londra dönüşü ilk işi Mısır Apartmanı'na uğramak olmuştur. *Yeni Yıldız* dergisi bunu "*Londra'da alışverişe doymayan Özer, gelir gelmez soluğu terzi Engin'de aldı.*" diye haber yapmıştır.⁴⁶⁸

Sosyete için birer marka haline gelen Mısır Apartmanı terzileri ve bunların müşterileri arasında karşılıklı gelişen ve zaman içerisinde birbirlerini bağlayan bir ilişki söz konusudur. Mısır Apartmanı terzileri en iyi ürünleri en seçici müşterilerinde göstermek isterler; müşterilerde en iyi terzinin elinden en yeni modelleri giymek isterler. Bu terzi ve müşteri arasındaki karşılıklı ve hemen hemen denk dönüşüm, kendinden olmayanların hemen sırtmasına ve onların ekarte edilmesine neden olmaktadır. Çünkü Mısır Apartmanı terzilerini tercih edenler hem zenginlik bakımından hem de sosyetenin "en" ileri gelenleri olması bakımından seçilmiş konumdadırlar. Burada "en" ileri derken maddi olarak çok çok iyi durumda olanlar kastedilmektedir. Çünkü daha çok ticaretle uğraşan zengin tüccar ve iş adamlarının eşleri tarafından tercih edilmektedir. Örneğin kereste ve tütün tüccarı Mithat Nemli'nin eşi Tamara Nemli, Mısır Apartmanı terzilerinden terzi Nedret'in müdavimidir. Ayrıca apartmanın müşterileri, apartmanın sunduğu oldukça lüks havaya, sahip oldukları konumları gereği zaten aşınadırlar. Bu yüzden apartmanın konumu, tabiri caizse "dengi" olmayana daha girişinden itibaren buraya ait olmadıkları izlenimini vermekte ve onlarda statü ve itibar farkını hissettirmektedir. Örneğin Füzüzan'ın *Sevda Dolu Bir Yaz* adlı öykü kitabında Ankara'dan İstanbul'a, iki kız kardeş olan, arkadaşlarını ziyarete gelen Yurdanur için dikilecek bir abiye elbisenin en doğru adresi olarak Mısır Apartmanı gösterilmektedir. "*Yarın ya da olmazsa öbür gün nasılsa Beyoğlu'na kesinlikle inilecek, Mısır Apartmanında Hrisula'ya uğranılacak... Hrisula'lara hususi geliyormuş Paris'ten modeller. Öyle şurda burda satılanlardan değil... Oradan giyinen çok zengin şık hanımlar hep kupon kumaşlar diktiriyorlarmış. Bir tek*

⁴⁶⁷ Memo, "Yeni Yıldız Tamtamları", *Yeni Yıldız*, Sayı 22, 28 Ekim 1955.

⁴⁶⁸ Memo, "a.g.y.", 28 Ekim 1955.

*onların üstünde olmalıymış ropları böyle istiyorlarmış...*⁴⁶⁹ Sosyete için kıyafet bir sunum aracıdır aslında: bu sunum göstermek amaçlı olabildiği gibi; mekâna ve etkinliğe uyum sağlamak, bir başka ifadeyle aykırı olmamak amacıyla da ilgili olabilir. Hemen bütün sosyete hanımları için olmasa da, bazı sosyetik hanımların, terzinin kullanacağı kumaşın kalitesinden rengine, ilk olarak veya sadece kendi üzerinde olmasını arzulaması bir nevi zihniyet göstergesidir. Bu aşırı gösteriş zihniyetinin bir sonucu ise maddi ağırlığı olan lüks tüketime talebin artmasıdır. Lüks tüketim veya lüks yaşamak, kişinin lükse yüklediği anlama göre değişir. Thierry Paquot *Lükse Övgü* adlı kitabında lükse yüklenen anlamın kişinin yaşam anlayışına göre değiştiğini ve bunun kişinin davranışlarını ve önem verdiği şeylerin duruşunu etkilediğini belirtmektedir.⁴⁷⁰ Lüks, burada da görüldüğü gibi maddi bir görünüm de arz edebilir, lükse manevi bir anlamda yüklenebilir.

Öykünün devamında Mısır Apartmanı'nın yolunu tutan bu üç arkadaş, apartmanın girişinden itibaren terzinin atölyesine kadar bütün dekorasyon, modern ve lüks eşyalar karşısında oldukça etkilenmişlerdir.

Mısır apartmanının merdivenlerini öve öve bitiremiyorlar. Annemin en üstten aşağıya doğru baktığında tutamakları ferforje mermer merdivenlerin bir danteli andıran kıvrımlarla kat kat çizilen sarmalının güzelliğini eksiksiz dile getirme çabası güldürüyor ötekilerini... Mısır apartmanının dördüncü katındaki şarap rengi ağır kadife kaplı kanepenin, Rus kristali gece gündüz yanan iki avizenin, Pisalti imzalı cevizden gümüş dolabının, incecik ayaklı marküteri sehpa'nın olduğu kabul salonuna girince hayranlıkla kalakalmışlardı...⁴⁷¹

Apartmanın ve atölyenin dekorunun onlarda hayranlık uyandırması, onların hayatlarında bu tarz ve bu denli bir lüks yaşama aşına olmamalarından kaynaklanmaktadır. Ancak apartmanın sakini olan terzinin ifadesinden apartmanın ve atölyenin şıklığına hayran kalan bu üç arkadaşın buraya ait olmadıklarını görmek mümkündür.

“Patron Madam öfkeye dönen şaşkınlıkla bakmıştı onlara. Kaşları incecik, ağzı yürek biçimi boyalıydı. “Servis kapısı bozuldu yoksa matmazel Hrisula” diyerek yüzü gölgede kalan parlak çoraplı müşterisine dönüp “Öğrenemiyorlar efendim bunlar ne yapılsa, mil pardon.” Üçü de nedense

⁴⁶⁹ Fűrüzan, *Sevda Dolu Bir Yaz*, YKY, İstanbul, 2021, s. 161.

⁴⁷⁰ Thierry Paquot, *Lükse Övgü*, Can Yayınları, İstanbul, 2010, s. 10.

⁴⁷¹ Fűrüzan, *a.g.e.*, s. 175.

ayak uçlarına basarak terzihane bölümüne geçmişlerdi. Çalışanlar oradan giyinen zengin mi zengin hanımların, avuç dolusu paraları Avrupa kupon kumaşlara harcamalarının haklılığını bıkmadan yeniden dile getiriyorlar. Üstelik bu ödemeler salt kumaşlar içindi. Dikiş, üst işlemler, aksesuarlar ise ayrı bir hesapta...⁴⁷²

Sosyetik müşteriler terzi ve çalışanları ile kurduğu ilişkilerde çok daha fazla özen ve istedikleri ürüne zarar gelmeyeceğinin güvenini bekliyorlar. Bu durum artık terzi-müşteri ekseninde zaman içerisinde kurulan ilişkinin bir neticesi olarak düşünülebilir. Zira sipariş verilen bir üründe meydana gelecek en ufak kusur bile sipariş sahibinin ürünü kullanacağı yerdeki itibarını zedeleyebilir. Ürüne dair eleştiriler kulağına gelebilir ve onu rahatsız edebilir. Bunun için sosyetik isimler güvendikleri ve kendi saygınlıklarına zarar getirmeyecek kişilerle ve onlara marka olmuş isimlerle çalışmayı tercih ederler. Yukarı pasajda da görüldüğü gibi sosyetenin zengin sınıfı kumaşın, dikişin, işlemin en iyisini kendilerinde sergileme arzusundadırlar. Yine Fürüzan'ın kahramanlarından, Mısır Apartmanındaki söz konusu terzinin makastarı olarak çalışan Madam Hrisula karşılaştığı benzer durumu şu şekilde anlatmaktadır:

Kim var ise yanımda sorar yaraların niyedir Hrisula diye kuklamu. Bir türlü yüksük kullanmayı öğrenemedim. Büyük familyalar gelip sipariş verdiklerinde hemen bakarlar ellerime. Bilhassa gelinlikler el işi boncukla inciyle süslenmek istemektedir. Nemlizadeler'in geçen sonbaharda ağır bir siparişi olmuştur. Tütün krallarındır onlar, yüksek bir familya. Belçika gipürü üstüne damla inci işlemleri korsaj yapılacaktır gelinliğe. İşte bu parmağım şüphe verdi büyük hanımefendiye eğer ki kanarsa diye... Hiç olabilir mi? Ziyade dikkatliyimdir... Yoksa nasıl takdir alırdım ustamdan, nasıl taltif alırdım? Ben artık kalfalığa yükseldim, namımız Pera'da titize çıkmıştır. İğne deliğidir bunlar.⁴⁷³

3.2.2. İstanbul Sosyete Hanımlarının Aksesuarları

Sosyete hanımları için kıyafetler ve kıyafetleri tamamlayıcı her ayrıntı oldukça önem arz etmektedir. Bu yüzden kıyafette olduğu gibi kıyafeti tamamlayan aksesuarlarda da sürekli yenilik takip edilmektedir. Sosyetenin kıyafet dışında daha çok aksesuar tarzı ihtiyaçlarına cevap verenlerin başında şapkacılar gelmektedir. Çünkü şapka kombini tamamlayan en önemli parçadır. Ünlü şapkacıların durağı yine Beyoğlu ve yine İstiklal Caddesi'dir. Caddenin ünlü

⁴⁷² Fürüzan, a.g.e., s. 175.

⁴⁷³ Fürüzan, a.g.e., s. 187.

şapkacıları arasında Model Femina,⁴⁷⁴ Modist Siva ve şapkacı Margrit⁴⁷⁵ sayılabilir. Model Femina şapka dışında elbise üzerine de çalışmakta ancak, sosyete Model Femina'nın daha çok şapkalarını tercih etmektedir. Adalet Cimcoz sosyetenin eğlence mekânlarından biri olan Taksim Pavyonunda eğlenmeye gelen hanımların çoğunun başında Model Femina'nın elinden çıkan şapkaların bulunduğunu ve Model Femina'nın kendisinin de şık ve tüylü bir şapka ile pavyona geldiğini söyler.⁴⁷⁶

Şapkanın dışında yine moda ve şık kombinelerin tamamlayıcısı arasında eşarp sayılabilir. Ancak söz konusu eşarp Vakko Eşarp'tır. Vakko Eşarp'ların kurucusu Vitali Hakko, "*Çağdaş giyim ve moda alanında Batı dünyası bizden hayli ileridedir. Onunla aynı düzeye ulaşmak zor bir yolculuk gerektirebilir, ama her yolun elbette bir ilk yolcusu olacaktır. Her alanın bir öncüsü vardır. O, VAKKO olmalıdır.*"⁴⁷⁷ Diyerek çıktığı yolda yüzde yüz ipekten ürettiği eşarplar ile sosyete hanımlarının başlarını ve boyunlarını süslemiştir.

1934 yılında Sultanhamam'da Şen Şapka mağazasını açan Vitali Hakko 1938 yılında şapkacı dükkânını kapatarak, kendi ve kardeşinin isimlerinin baş harflerini soy isimleri ile birleştirerek aynı yıl Kurtuluş'ta Vakko markasını kurmuş ve VAKKO imzalı ilk eşarpları da yine 1938 yılında üretmeye başlamıştır.⁴⁷⁸ 1962 yılında da modanın merkezi Beyoğlu'nda yeni mağazasını açmıştır.⁴⁷⁹ Vitali Hakko ile röportaj yapan Atilla Dorsay'ın aktardıklarından Vitali Hakko'nun yeniliğin, değişimin ve hemen her şeyin ilkinin Beyoğlu'nda gerçekleştiği bilincine sahip olduğu görülmektedir. "*İlk iş sahibi olduğumda, fabrikamız Kurtuluşta, satış mağazamız Yenicami'de olduğu halde, gidip gelirken yolu hep Beyoğlu'ndan geçirirdim: Bir şeyler öğrenmek, şık insanlar görmek için... Beyoğlu tutkumuz o*

⁴⁷⁴ *Salon*, Sayı 3, 1 Aralık 1947; Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Hafta*, Sayı 142, 13 Haziran 1952.

⁴⁷⁵ Sermed Sami, "Tepeden Tırnağa", *Salon*, Sayı 16, 15 Haziran 1948.

⁴⁷⁶ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Taksim Pavyonu", *Salon*, Sayı 4, 15 Aralık 1947.

⁴⁷⁷ Cem Hakko, *Vakko Eşarp*, Vakko Yayınları, İstanbul, 2013, s. 10.

⁴⁷⁸ Hakko, *a.g.e.*, s. 9.

⁴⁷⁹ Turkish Airlines, Cityscope, Hürriyet Ofset, İstanbul, Ekim-1992, s. 9, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği*, Taha Toros Arşivi, Erişim Tarihi: 21.06.2022.

*yıllarda başladı. 25 yıl önce hazır giyime başlamak istediğimde, bunu ancak Beyoğlu'nda gerçekleştirebileceğimizi düşündüm...*⁴⁸⁰

Vitali Hakko modayı ve yeniliği takip ettiği kadar hizmet kalitesini de artırmak istemiş ve cemiyet içerisinde memnuniyet yaratacak şekilde girişimlerde bulunmuştur. O, İstanbul manzaralı eşarplar üretmiş ve eşarplarına sanatsal bir nitelik kazandıran ressamın Fransız olduğunu ve onunla bir Paris seyahatinde tanıştığını belirtmiştir.⁴⁸¹ Bu yüzden Kızkulesi, Boğaziçi, Adalar gibi İstanbul'a has orijinal İstanbul eşarplarının yaratıcısı olarak bu Fransız ressamı gösterir.⁴⁸²

Çok iyi hatırlarım, Champs Elysee'deki Lido pasajında çok orijinal eşarplar satan bir mağaza vardı. Burada satılan eşarplardan bazılarının üzerinde Paris manzaraları yer alır, ama hiçbiri diğerine benzemezdi. Kalıp işi değildi. Ama kalem işi de değildi. Kendine özgü bir tekniği vardı... bir gün gene, o mağazaya eşarp almaya girerken kapının önüne bıraktığı mobiletten inen bohem görünümlü bir adamın, elinde paketlerle içeri girdiğini gördüm... Mağazanın müdürü paketleri açtı, bunlar benim hayran olduğum eşarplardı... Aradığım sanatçıyı bir rastlantı sonucu bulmuştum... hemen adamın ardından seçirttim... Adam, "Beni izleyin" dedi... İzledim... ve karanlık, iki odalı bir dairenin içinde buldum kendimi. Tam bir Paris bohemi. Odanın içi Gauloise tütünü ve şarap kokuyordu. Bir masada, ince uzun bir kadın, bir elinde sigarası, öbür elinde fırçası, çalışıyordu. Beni buraya getiren kocası ya da sevgilisi, kadına durumu anlattı. Eşarpların gerçek yaratıcısı bu kadındı.⁴⁸³

Vitali Hakko, ürünlerinde en iyi malzemeyi kullanmış ve önceliğini yüzde yüz ipekten –alışılmışın dışında- kare eşarp üretimine vermiştir. Yine Türkiye ve İstanbul'daki gelişmeleri takip ederek, hem karşılıklı ilişkileri geliştirecek hem de hitap ettiği zümreyi cezbedecek üretimler gerçekleştirmiştir. Örneğin 1946 yılında Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün nâşını İstanbul'a getiren Missouri Zırhlısı'nın gelişi için Missouri için hatıra eşarpları yapmışlardır.⁴⁸⁴ Eşarpların bir örneğini de hediye olarak Missouri komutanına göndermişlerdir.⁴⁸⁵ 1948 yılında da Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Anadolu Yat Kulübü'nde verdiği baloya Vakko müessesesi olarak, "*Londra olimpiyatlarına ait resimlerle emprimelenmiş pek hoş*

⁴⁸⁰ Atilla Dorsay, "Haftanın Konuğu: Vitali Hakko", *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği*, Taha Toros Arşivi, Erişim Tarihi: 23.07.2022.

⁴⁸¹ Vitali Hakko, *Hayatım Vakko*, Şedele Matbaacılık, İstanbul, 1997, s. 105-106.

⁴⁸² Hakko, *a.g.e.*, s. 107.

⁴⁸³ Hakko, *a.g.e.*, s. 105-106.

⁴⁸⁴ Hakko, *a.g.e.*, s. 236.

⁴⁸⁵ Hakko, *a.g.e.*, s. 236.

*bir eşarp*⁴⁸⁶ göndermiştir. Yine 1955 yılında Hilton'un açılışına özel ürettiği Hilton Eşarplarını yerli ve yabancı konuklara basın aracılığıyla duyurmuştur. Örneğin Akşam gazetesi 13 Haziran 1955 tarihli sayısında sosyetenin ileri gelenlerine verilmek üzere Hilton eşarplarını satışa sunduğunu duyurmuştur. "*İstanbul Hilton otelinin açılışı münasebetiyle Vakko tarafından piyasaya çıkarılan turistik orijinal bir eşarp modeli hanımlarımız arasında bir alaka toplamaktadır. Büyük, zengin Vakko koleksiyonuna katılan yeni Vakko-Hilton eşarbları memleketimizin tarihi anıtlarının resimleriyle bezenmiş olup yerli ve yabancı ahbablara gurur duyarak verilecek cidden müstesna ve zarafet numunesidir.*"⁴⁸⁷ 1963 yılında da Yunan Kralı ve Kraliçesinin Türkiye'yi ziyaretlerinde, Kraliçe Frederika'ya hediye etmek için, ipek eşarplara Kraliçe Frederika'nın portresini basmışlar ve bir tanesini de kraliçeye hediye etmişlerdir.⁴⁸⁸ Vitali Hakko, bilhassa sosyete de karşılık bulan eşarplarının, 1950'li yılların sonlarında Taksim Belediye Gazinosu'nda ilk defilesini gerçekleştirmiştir.⁴⁸⁹ Hakko, Avrupa'da gördükleri defileler ayarında olması için gayret ettiklerini ama bütün uğraşlara rağmen çok amatör bir defile olduğunu belirtmiştir. Vitali Hakko, defilede "*Hangi deseni beğendiniz?, Hangi modeli beğendiniz?, Vakko'dan neler bekliyorsunuz?*" şeklinde seyircilere üç sorudan oluşan bir anket yapmayı da ihmal etmemiştir.⁴⁹⁰

Sosyete giydirenler arasında terzi dışında bazı mağaza sahipleri de vardır. Ağırlıklı olarak erkek gömleklerinin satışını yapan Gömlekçi Gülnihal ve Zara Giyim mağazası örnek olarak verilebilir. Bunların yanı sıra çanta ve şapka tasarımları yapıp diken Bayan Taga,⁴⁹¹ tayyör mütehasısı terzi Macar Madam Leontin;⁴⁹² kürkçü George Mondel ve kürkçü Salvador;⁴⁹³ isteğe göre ve evinde

⁴⁸⁶ Kanca, "Salondan Salona: Çocuk Esirgeme Kurumu Balosu", *Salon*, Sayı 21, 1 Eylül 1948.

⁴⁸⁷ "Hilton Eşarpları", *Akşam*, 13 Haziran 1955.

⁴⁸⁸ Hakko, *a.g.e.*, s. 237.

⁴⁸⁹ Hakko, *a.g.e.*, s.148.

⁴⁹⁰ Hakko, *a.g.e.*, s. 148.

⁴⁹¹ *Tasvir*, 22 Şubat 1946.

⁴⁹² Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, Sayı 9, 1 Mart 1948; Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Hafta*, Sayı 142, 13 Haziran 1952.

⁴⁹³ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Hafta*, Sayı 165, 21 Kasım 1952.

çalışan ve çanta tasarımları yapan Hakiye Koral'ın⁴⁹⁴ sosyetenin lüks ihtiyaçlarına cevap verdikleri söylenebilir.

Tekstil ürünleri dışında sosyete giydirenler arasında bazı ayakkabı mağazaları da vardır. Kıyafet konusunda olduğu gibi ayakkabıda da Avrupa ülkeleri bilhassa Paris ve İtalya sosyete hanımlarının önceliğidir. 1950'li yıllarda İstanbul'da kısa sürede isim yapmış olan bir yerli markada sosyete hanımlarının tercihleri arasında yer almıştır. Bu marka Tanca ayakkabılarıdır. Tanca Ayakkabı Mağazası Dr. Semih Tanca⁴⁹⁵ ve Kamil Gutan isimli iki ortak tarafından işletilmektedir.⁴⁹⁶ Doktor Semih Tanca İtalya'da Novus Dergisine ayakkabı modelleri tasarlayan Menichelli ile anlaşarak, onu İstanbul'a getirmiştir.⁴⁹⁷ İstanbul sosyetesini Menichelli'nin çizdiği modellere Tanca markasıyla sahip olmuştur.

3.3. BAŞKENT SOSYETESİNİ GİYDİRENLER

Türkiye'nin moda merkezi İstanbul'dur. Modanın buradan hatta Pera'dan Türkiye'ye yayıldığı söylenebilir. Bu yüzden İstanbul sosyetesini alışveriş yapmak için Ankara'yı ya da Türkiye'nin herhangi bir şehrini tercih etmez. Pek çok alanda olduğu gibi moda konusunda da İstanbul'un önceliği Paris'tir. İstanbul'dan Paris'e ya da Avrupa'nın diğer şehirlerine gitmek hem daha mümkün. Ayrıca İstanbul terzilerinin Avrupa modasını yakından takip ediyor olmaları, Paris gibi büyük şehirlerde deneyim şanslarının daha çok olması büyük bir avantajdır. Ancak Ankara sosyetesini için durum çok daha farklıdır. Öncelikle Ankara modernleşme aşamasındadır. Bu yüzden Ankara'nın İstanbul'dan farklı olarak her yeniliğe hemen ulaşma şansı yok ve bunu kaldıracak ortama da henüz sahip değildir.

⁴⁹⁴ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 95, 10 Haziran 1954.

⁴⁹⁵ Semih Tanca, 1954-1955 yılları arasında çıkan Panorama Dergisinin sahibidir. Derginin içeriği politika, sanat, fikir, aktüalite, aile ve seyahat gibi konulardan oluşmaktadır. Dergi toplamda 17 sayı olarak çıkmıştır. Dergide Refik Halid Karay, Sait Faik Abasıyanık, Cemal Erksan, Muammer Karaca gibi isimlerin yazıları yer almaktadır. Kaynakça için bkz. İlyas Dirin, "Kültür-Sanat-Edebiyat-Tiyatro-Musiki e Folklor Dergileri (1929-1990)", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1*, Ocak-Haziran 2009, s. 252.

⁴⁹⁶ <https://www.24saatgazetesi.com/unlu-isimler-ayakkabilarini-giydi/> Erişim Tarihi: 25.11.2022.

⁴⁹⁷ Adalet Cimcoz, "Sizde Orada Mıydınız?", *Hafta*, Sayı 289, 8 Nisan 1955.

Ayrıca başkent sosyetesinin sınırları daha belirgindir: asker, bürokrat, diplomat ve siyasiler gibi. Diğer taraftan başkent sosyetesinin alışveriş ihtiyacını karşılayacak mekân ve terzilerde oldukça sınırlı sayıdadır. Bu yüzden başkent sosyetesinin alışveriş için öncelikle İstanbul'u, sonrasında Avrupa'yı tercih ettikleri görülmektedir. Burada Ankara'da görevli olan Doktor Hayri Kalabalık'ın eşinin alışveriş için İstanbul'u tercih etmesi örnek olarak verilebilir. "...Genç doktorlarımızdan Hayri Kalabalık ile cici karısı Serap da bu pavyonun müdavimlerinden. Fakat Serap bu ara bir hayli sık İstanbul'a gelmeye başladı, ama aklınıza fena bir şey gelmesin, kızcağzın terzisi İstanbul'da imiş meğer bu telaşı da ondan hanımın..."⁴⁹⁸ Yine Ankara'da iş adamı Galip Geylani'nin eşi Melahat Geylani'nin alışveriş için Paris'i tercih etmesi- Geylani ailesi hem seyahat hem de alışveriş için gittikleri Fransa'da Coted Azur'da geçirdikleri bir trafik kazası sonucu ölmüşlerdir- örnek olarak verilebilir.⁴⁹⁹ İstanbul'a ya da Avrupa'ya gidemeyenlerin İstanbul'un ünlü terzilerini Ankara'ya davet ettiklerini, Suna Kıraç'ın anılarından öğreniyoruz. Suna Kıraç Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü için İstanbul'un ünlü kadın terzilerinin Ankara'ya geldiğini ve aynı terzilerin onların evlerine de uğradıklarını söyler.⁵⁰⁰ Kıraç cumhuriyet baloları için annesi Sadberk Hanım'ın tuvaletlerini 1930'lu yıllarda İstanbul'un ünlü kadın terzisi Maksut'un diktiğini, şapkalarının ise İstanbul'da Jülyet Seyyahi'ye yaptırıldığını belirtir.⁵⁰¹

1940'lı ve 1950'li yıllarda başkent sosyetesini İstanbul ve Avrupa'yı takip etse de kendi ünlü terzilerine de kavuşmuştur. Başkent sosyetesinin hanımlarını giydiren ünlü terziler arasında Sabiha Keyn ve Vedia Aksoy sayılabilir. 1946 yılına kadar terzi Nedret Suman'da başkent sosyetesine hizmet etmekteydi. Ancak Nedret Suman atölyesini 1946 yılında İstanbul'a taşımıştır.

Ankara sosyetesini giydiren ve 1940'lı yılların Ankara'sına tarzıyla damga vuran ünlü isim terzi Sabiha Keyn'dir. Ankara'nın sosyetik hanımları tarafından "*Dikişi*

⁴⁹⁸ Adalet Cimcoz, "Süreyya Pavyonu", *Hafta*, Sayı 190, 15 Mayıs 1953.

⁴⁹⁹ *Akis*, Sayı 89, 21 Ocak 1956.

⁵⁰⁰ Suna Kıraç, *Ömründen Uzun İdeallerim Var*, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayını, İstanbul, 2006, s. 29.

⁵⁰¹ Kıraç, *a.g.e.*, s. 28-29.

estetik haline getiren” isim olarak anılmaktadır. Mühendis ve bürokrat olan Muhittin Kulin’in eşi ve gazeteci-yazar olan Ayşe Kulin’in annesi Sitare Kulin Hanımın, terzi Sabiha Hanım için söyledikleri bu anlamda çok manidardır. Sitare Hanım’ın Sabiha Keyn’in terziliği için söylediklerini *Sanat Estetik Sosyete* dergisinin muhabiri Sadi Günel “*Mulaja, patrona başvurmada, kopyacılık yapmadan, modelden görüp vücuda uydurarak dikiş çıkaran Sabiha, eserleriyle ne kadar özgünse azdır. Beş yıl önce diktiği bir kostümü, giyenin üstünde, hepimiz yeni yapıldı sanmıştık*”⁵⁰² şeklinde aktarmaktadır. Sabiha Keyn’in, 10 Ocak 1956 akşamı Golf Kulüpte verdiği yemeğe davetli olarak katılan gazeteci Sadi Günel, Başkent sosyetesinde güzelliği dillere destan olan Lüsyen Avunduk’un üzerinde gördüğü elbisenin, Sitare Hanım’ı ne kadar haklı çıkardığını şu sözlerle dile getirmektedir:

Aslına bakarsanız, o geceki canlı bir örneği gözlerimle gördükten sonra, bu takdirin hiç de mübalağalı olmadığına büsbütün inandım. Kendi fizik güzelliğinin avantajları hesaba katılsa bile, Lüsyen Avunduk’un arkasındaki kalın yünlü kumaştan beyaz rop, Sabiha Keyn’in kudretine öyle bir reklamdı ki, akan suları durdururdu.⁵⁰³

Atölyesi Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan terzi Sabiha Keyn, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel’e yakınlığı ile bilinmektedir.⁵⁰⁴ Sabiha Keyn Golf Kulüpte arkadaşlarına bir yemek vermiştir. Keyn’in verdiği yemekte, Hasan Âli Yücel ve eşi Gülsüm Refika Yücel, Kamil Erdik ve eşi Nesrin Erdik, İslam Refioğlu ve eşi Güzin Refioğlu, Lüsyen Avunduk ve eşi Nail Avunduk, Muhittin Kulin ve eşi Sitare Kulin, jeolog ve akademisyen Hamit Nafiz Pamir, yazar ve çevirmen Osman Horasanlı, diplomat Fuat Tugay, 1949-1951 yılları arasında Ankara Üniversitesi’nin rektörü olan ve ziraat alanında ihtisas yapan Hikmet Birand ve gazeteci Sadi Günel yer almışlardır.⁵⁰⁵ Yemekte yer alan bu sosyete hanımlarının terzi Sabiha Keyn ile

⁵⁰² Sadi Günel, “Golf Kulüpte Bir Akşam Yemeği”, *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 2, 20 Ocak 1956.

⁵⁰³ Günel, *a.g.m.*, Sayı 2, 20 Ocak 1956.

⁵⁰⁴ Selçuk Erez, “Geçmiş Zaman Terzilerinin Peşinde”, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği*, Taha Toros Arşivi. <https://core.ac.uk/download/pdf/38320764.pdf> Erişim Tarihi: 11.09.2020

⁵⁰⁵ Günel, *a.g.m.*, Sayı 2, 20 Ocak 1956.

arkadaşlıkları göz önünde bulundurulursa, giyim konusunda da onu tercih ettikleri düşünülebilir.

Başkent sosyetesinin bir diğer ünlü terzi Vedia Aksoy'dur. Vedia Aksoy özellikle 1950'li yıllarda Ankara'da sosyete hanımlarının tercih ettiği terzilerin başında gelmektedir. 1949 yılında İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nden mezun olan Vedia Aksoy'un atölyesi Yenişehir'de Mimar Kemal Okulu'nun karşısındaki bir apartmanda yer almaktadır. Başkent sosyetesinin kalburüstü hanımları balo, kokteyl ve gece eğlencelerinde Terzi Vedia Aksoy'un diktiği tuvalet elbiseleri tercih etmektedirler. Prof. Dr. Nüzhet Şakir Dirisu'nun eşi Zinnur Dirisu; asker ve siyasetçi Muzaffer Ergüder'in kızı Beyhan Ergüder; kumaş tüccarı Hafız Mustafa Sümer'in kızı ve mühendis Halim Ağaoğlu'nun eşi yazar Adalet Ağaoğlu; Azra Birand, Ferruha Bele, Neşide Olgun, İclâl Uluğ, Zekiye Yazıcıoğlu terzi Aksoy'un önemli müşterileri arasında yer almaktadırlar.⁵⁰⁶ Terzi Vedia Aksoy'u Verem Savaş balosunda tanıma fırsatı bulan gazeteci Sadi Günel, balonun en göze çarpan tuvaletlerin birçoğunun onun atölyesinden çıktığını söylemektedir: "*Burçin Taylan'ın Balmain modeli üzerine siyah dantel ve organze pliselerle yapılmış gece elbisesi kimlerin içini hoplatmadı ki... Ferhunde Berken'in açık gri ve yeşil karışığı naylon tuvaletinin kaç kadını imrendirdiğini Tanrı bilir...*"⁵⁰⁷

Başkent sosyetesinin ünlü erkek terzi önemli siyasetçileri de giydiren Kemal Milaslı'dır.⁵⁰⁸ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Başbakan Adnan Menderes Kemal Milaslı'nın önemli müşterileri arasında yer almaktadır. Başkent sosyetesinin kürk ihtiyacını ise Anafartalar Caddesinde İstanbul Eczanesi karşısında 87 numarada yer alan Abdülkadir Karter Kürk Salonu karşılamaktadır.⁵⁰⁹ Yine başkent sosyetesinin saçlarını şapkalarıyla süsleyen şapkacı Bayan Afife'dir. Bayan Afife, başkentte bayanların türban tercihlerinin azaldığını buna karşılık şapka modellerinin revaçta olduğunu bildirir. Ayrıca o, şapkasız bir kadının şık olamayacağını da altını çizerek.⁵¹⁰ Burada şapka kullanımının artması ve türban

⁵⁰⁶ Sadi Günel, "Bir Dikiş Atölyesinde", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 6, 17 Mart 1956.

⁵⁰⁷ Günel, *a.g.m.*, 17 Mart 1956.

⁵⁰⁸ Öztan-Korucu, *a.g.e.*, s. 165.

⁵⁰⁹ *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 1, 6 Ocak 1956.

⁵¹⁰ *Tasvir*, 22 Şubat 1946.

kullanımının azalmasında, Ankara'nın modernleşme çabalarının merkezi olması etkili olabilir.

3.4. SOSYETENİN MODA GÜNDEMLERİ

Sosyete giydiren bu dönemin terzilerinin bir şeyler dikmenin ötesinde hareket ettikleri görülmektedir. Terzilerin Paris, Budapeşte, Londra, New York gibi şehirlere giderek büyük moda evlerinin kreasyonlarını takip ediyor olmaları, hitap ettikleri zümreye en yeni olanı sunma kaygısıyla alakalıdır. Bu yeni olanı takip etme ve Türkiye'de uygulama çabası ise terzilerin yurtdışı seyahatler yapmalarını sağlamaktadır. Böylece farklı ülkelere yapılan seyahatler terziler için moda eğitimine dönüşür ve buralardaki büyük moda evlerinde kalarak deneyim kazanırlar. Örneğin terzi M. Sadri'nin Paris Moline ve Madlen Violi'deki eğitimi yedi sene sürmüş ve Paris'te kaldığı sürece tasarım ve dikiş üzerine ihtisaslaşmıştır.⁵¹¹ Bu yüzden sosyete terzilerinin, dikiş diken terzi olmanın ötesinde moda tasarımcısı gibi çalıştıkları da söylenebilir. Alanında uzmanlaşan ve ünlünen bu terziler kendi modellerini defilelerle gösterme gereği duyarlar. Bu aynı zamanda sosyete hitap etme şekli olabildiği gibi sosyete içerisinde barınabilmelerinin bir şartı olarak da düşünülebilir. İstanbul'un ünlü terzilerinin İstiklal Caddesi boyunca, yanlarında çalışan mankenlerden diktikleri kıyafetlerini giyerek dolaşmalarını istemeleri⁵¹² veya bir mekânda defile düzenlemeleri, sadece ürünleri değil aynı zamanda 'güncel olanı' tanıtımalarının bir yoludur. Örneğin ünlü terzi M. Sadri'nin 10 Haziran 1952 yılında Taksim Gazinosunda vereceği defileye ait sosyete hanımlarına davetiye göndermesi bu minvalde iyi bir örnektir.⁵¹³ Ayrıca davetiyenin Türkçe ve Fransızca olmak üzere iki farklı lisanda olması terzinin sadece yerli müşterilerinin olmadığını yabancı müşterilerinin de bulunduğunu göstermesi açısından kayda değerdir.⁵¹⁴ Terzi Sadri'nin bu defilesi

⁵¹¹ Kanca, "Salondan Salona: Kadınlara Dikiş Diken Beyler", *Salon*, Sayı 39, 1 Haziran 1949; Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Bir Defile", *Hafta*, Sayı 165, 21 Kasım 1952.

⁵¹² Erez, *a.g.m.*, Taha Toros Arşivi, 11.09.2020

⁵¹³ Kadın Terzisi M. Sadri, 10 Haziran 1952 Taksim Gazinosu Defile Davetiyesi, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği*, Taha Toros Arşivi, 22.05.2022.

⁵¹⁴ Kadın Terzisi M. Sadri, 10 Haziran 1952 Taksim Gazinosu Defile Davetiyesi, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği*, Taha Toros Arşivi, Erişim Tarihi: 22.05..2022.

sosyetenin yeni modelleri canlı mankenlerin üzerinde görmesini sağladığı için daha cezbedici olmaktadır. Benzer şekilde terzi Maksud da 1954 yılında Taksim Belediye Gazinosu'nda kendi modellerini sosyete hanımlarına bir defile ile sunmuştur.⁵¹⁵ Böylece sosyete hanımları mankenler aracılığıyla hangi beden ve boyda kıyafetlerin nasıl duracağını görme şansına sahip olmuşlardır.

Modanın takipçisi olan terzilerin uygulayıcıları ise cemiyetin seçkin isimleridir. Bu yüzden terziler ve cemiyet hanımları arasında karşılıklı bir alışveriş söz konusudur. Terzilerin Paris'ten yeni bir model getirmesi aslında yeni bir moda getirmesi demektir. En yeni modayı en seçkin kimselerde sergileme şansına erişmek ise o modayı cemiyet içerisinde yaymak, terziyi ise marka haline getirmek demektir. Ayrıca yeni olanın haber değeri vardır.⁵¹⁶ Sosyetenin haber değeri taşıyan bu 'yeni olanın' ilk kendi üzerinde haber olmasını istemesi, dâhil olduğu çevrede özel ya da kamusal alanlarda bırakacağı izlenim açısından önemlidir. Çünkü ürün, türü her ne olursa olsun, yeni ise ilk giyenin adıyla anılacaktır. Bu ünlü terzilerin, şapkacı ve çantacıların, söz konusu 1940'lı ve 1950'li yıllarda kimleri giydirdiği bu bakımdan önemlidir.

Sosyete camiasında bilhassa cemiyet kadınları için, modanın nasıl bir seyir izlediğini hem sosyete terzilerinin diktikleri modeller vasıtasıyla hem yurtdışından yaptıkları alışverişler aracılığıyla hem de tertiplenen çeşitli etkinlikler sayesinde görmek mümkündür. Moda, netice olarak bir değişimdir ve bu değişim yeni olana, farklı olana olan eğilimden kaynaklanmaktadır. Walter Benjamin'in "*geçmişin çalılıkları arasında dolanıp duran güncel'in kokusunu alma yeteneğine sahiptir*" şeklinde tanımladığı modanın⁵¹⁷ günceli takip etmesinde farklı etkenler etkili olabilmektedir. Savaşlar gibi zaruri nedenler ve farklı ülkeler ile kurulan iletişim modanın değişmesinde etkili faktörlerdendir. Misal İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin ABD ile yakınlaşması sadece askeri ve ekonomik alanla sınırlı kalmayıp sosyal ve kültürel alanda da etkili olmuştur. Savaş sonrasında Amerikan

⁵¹⁵ "Terzi Maksud'un Yıl Sonu Defilesi", *Hafta*, Sayı 276, 7 Ocak 1955.

⁵¹⁶ Susan Buck-Morss, *Görmenin Diyalektiği: Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2015, s. 119.

⁵¹⁷ Walter Benjamin, *Pasajlar*, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi, YKY, İstanbul, 2019, s. 88.

ürünleri Türkiye’de gözle görülür oranda artmıştır. Giyim kuşamda bunlardan bir tanesidir: naylon gömlekler, naylon çoraplar, Jeanlar, Amerikan eşya pazarlarının açılması, Amerika yıldızlarının tarzlarının taklit edilmesi, Amerikan görevlilerinin ülkelerine dönerken elden çıkardıkları hemen her çeşit mezat ürünlerine talebin artması, kürkler için Amerika’nın tercih edilmeye başlaması bu ürünlerden birkaçıdır. Ancak bütün bunlara rağmen Türkiye’de kalburüstü sınıfın, moda hususunda, takip ettiği ülke Paris olmaya devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra da 1950’li yıllarda da bu böyledir. Burada bir parantez açmak gerekirse, bu durum sadece Türkiye’ye has değildir. İstanbul Konak Otel’inin salonlarında bazı Paris moda evlerinin düzenlediği bir defile hakkında konuşan Memo müstear adlı kişi bu durumu şu şekilde izah etmektedir:

“Paris’in Marcel Rochas, Jacques Fath ve Christian Dior gibi moda otoritelerinin sipariş defterlerinde isimleri bulunan ve gün geçtikçe artan bir sosyete güruhu mevcuttur... Bugün, Amerika gibi milyarların döndüğü bir memlekette, milyonlara sahip meşhur terzihanelerin otorite mütehassısları Paris’e akın ederek yukarıda isimlerini zikrettiğim terzilerin sergilerinden (expositionlarından) modeller satın alarak bu modelleri Amerikan sosyetesine arz ediyorlar. Bu şu demektir. Paris bugün de dün olduğu gibi moda merkezidir. Sırf bu sebeptendir ki meşhur Amerikan sinema yıldızları Paris’ten giyinir.”⁵¹⁸

Türkiye’de bunun en somut örneği olarak, sosyete terzilerinin model için hâlâ Paris’i tercih ediyor olmaları ve sosyetenin alışveriş için Paris’e gidiyor olması, Paris moda evlerinin hemen her sene Türkiye’de özellikle Ankara ve İstanbul’da yeni kreasyonları sergilemesi gösterilebilir.⁵¹⁹ Misal, “*İstanbul son zamanlarda tam bir kadınlar saltanatı devri yaşıyor. Kadınlığın şanını yükseltmek için birçok gayretli hemşeriler, işlerini güçlerini bırakıp Paris yollarına düştüler ve hemen hepsi birden, nadide modellerle döndüler.*”⁵²⁰ Salon mecmuasının verdiği bu haber “*Beyoğlu’nun kalburüstü bütün terzileri faaliyette. Hepsi bir hüner göstermek, kadınları yenilikleriyle; giyim, kuşam hususundaki hasnâ ve müstesna zevkleriyle bendetmek üzere bir biri peşi sıra ekspozisyonlar veriyorlar, modellerini teşhir ediyorlar.*”⁵²¹ şeklinde devam etmektedir. Bir başka örnek olarak:

⁵¹⁸ Memo, “Defile”, *Salon*, Sayı 59, 1 Nisan 1950.

⁵¹⁹ *Hafta*, Sayı 165, 21 Kasım 1952; Sanat Estetik Sosyete, Sayı 4, 20 Şubat 1956.

⁵²⁰ Çengel, “Sergiden Sergiye”, *Salon*, Sayı 50, 15 Kasım 1949.

⁵²¹ Çengel, a.g.y., 15 Kasım 1949.

Paris'te yer alan Maggy Rouff müessesesi Ankara Palas'ta bir defile gösterisi yapmıştır. Maggy Rouff'un modellerinin yanı sıra Poulette, Rose Valois, Jean Barhet, Fore Roger, Danna Greco gibi Paris müesseselerinin de elbiseleri, ayakkabıları, çantaları sergilenmiştir.⁵²² Yine terzi Nedret Suman'ın Paris'te atölye açma çalışmaları; terzi Sadri'nin Paris'te uzun yıllar eğitim alması; Kamuran Cemal'in yeni modeller için senede en az iki kere Paris'e seyahat etmesi; şapkacı Model Femina'nın şapka modellerini Paris'ten getirmesi⁵²³ Paris'in moda konusunda bayrağı en önde taşıyor olması ile alakalıdır.

Ankara ve İstanbul sosyetesini için alışveriş tercihi de ilk sırada Paris yer almaktadır. Ankara sosyetesinden Ankara valisi Kemal Aygün'ün eşi Sevinç Aygün'ün Paris'ten alışveriş yapması⁵²⁴; Benli Belkıs'ın Paris modasını takip etmesi ve sık sık Paris'e seyahat etmesi⁵²⁵; Kalp cerrahisi ünlü Doktor Kamil Sokullu'nun⁵²⁶ eşi Bülent Sokullu'nun Paris hayranlığı ve alışveriş için Paris'i tercih etmesi,⁵²⁷ iş adamı Galip Ceylani'nin eşi Melehat Ceylani'nin Paris modasını yakından takip ediyor olması gibi seçenekler Paris etkisini göstermek için örnek olarak verilebilir. Örnekler çeşitlendirilebilir de: Zira Paris etkisi sadece kıyafetle sınırlı değildir. Şapka, saç, ayakkabı, parfüm gibi alanlarda da Paris takip edilmektedir. Adalet Cimcoz'un verdiği bilgilere göre, sosyete kadınlarının saçlarındaki yeniliklerde Paris'e uzanmaktadır. *"Bu sene Paris'te hemen bütün kadınlar sarı saçlı imiş. Bizim kadınlarda biraz olsun bu moda uyabilmek için başlarına bir tutam altın rengi oturtular... Bu modayı ise İstanbul'a Paris'ten Serbülend getirdi..."*⁵²⁸ Bu örneklerden de görüldüğü üzere cemiyetin yaşamında

⁵²² Sabiha Keyn, "Maggy Rouff Ankara'da", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 4, 20 Şubat 1956.

⁵²³ Çengel, "Sergiden Sergiye", *Salon*, Sayı 50, 15 Kasım 1949.

⁵²⁴ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: Kostümlü Balo", *Hafta*, Sayı 284, 4 Mart 1955.

⁵²⁵ Belkıs Söylemezoğlu, "Yurt Dışında Salon: Paris Haberleri", *Salon*, Sayı 57, 1 Mart 1950.

⁵²⁶ Kamil Sokullu Tıp Fakültesi Hastanesinde kalp cerrahisi olarak çalışmaktadır. 17 Temmuz 1957 yılında yaptığı bir ameliyat esnasında vefat etmiştir. Bkz. "Sokullu'nun Ardından", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 37, 20 Temmuz 1957.

⁵²⁷ Sadi Günel, "Bülent Sokullu Avrupa'dan Döndü", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 2, 20 Ocak 1956.

⁵²⁸ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Hafta*, Sayı 136, 2 Mayıs 1952.

Paris etkisi oldukça hâkimdir. Paris'te bulunduğu dönemde Paris modası hakkında yazılarını *Hafta* mecmuasında yayınlayan gazeteci Metin Toker'de Paris'in dünyanın moda merkezi olduğunu belirtmektedir. Paris'te Christian Dior ve Fath'in salonlarını gezen Toker, Paris'in niçin dünyanın moda hâkimi olduğunu şu sözlerle zikretmektedir. “Yeryüzünde bu kadar güzelliğin bir araya gelmesi, her zaman görülen hadiselerden değildir. Dünyanın en güzel kadınları, dünyanın en güzel kokuları, dünyanın en güzel elbiseleri, dünyanın en güzel kürkleri hep Paris terzihanelerinde buluşurlar. Christian Dior'un, ya da Jacques Fath'in salonlarını mutlaka bir yere benzetmek gerekse, bulunacak en yakın misal Cennettir.”⁵²⁹ Yine bu konuda başkent sosyetesinin elbiselerini diken terzi Sabiha Keyn'in moda üzerine söyledikleri de, Paris'in modada öncü olduğunu göstermektedir. “Fransızların yayınladıkları moda ve sanat dergileri en ilerde olduğu içindir ki, en güzel ve en şık giyinen, daima en son modayı en güzel yaratan, en zarif bir millet haline gelmişlerdir. Her zaman öğrenir ve öğretir haldedirler.”⁵³⁰ Sosyetenin Paris modasını takip etmede terzilerin, oldukça güçlü bir şekilde, söz sahibi oldukları söylenebilir. Ancak tek moda merkezinin de Paris olmadığını belirtmekte fayda var.

Çalışmamın bu kısmıyla ilgili belirtmem gereken bir husus var ki; o da, sosyeteye dair oluşturulan moda konusunun, söz konusu çalışmada incelenen malzemelerin verdiği bilgiler doğrultusunda şekillenmesidir. Dergi ve gazetelerde oluşturulan sosyete gündemlerinde moda üzerine sağlanan bilgilerin yoğunluğunu daha çok balo, kokteyl parti, kutlama gibi eğlence içerikli etkinlikler ve sinema, tiyatro, konser gibi aktiviteler sağlamaktadır. Bu yüzden sosyete gündemlerinde önemli olan nokta sosyetenin sadece yıl yıl değişen moda anlayışı değil, sosyete hanımlarının giydikleri elbiseleri, kürkleri, mücevherleri, şapkaları nerede nasıl taşıdıkları üzerinde durulmuş olmasıdır. Yani sosyete hanımları modayı nasıl algılıyorlar? Moda onlar için ne ifade ediyor? Onların modayı algılama şekli, modayı nerede-nasıl kullandıklarına dair bilgileri

⁵²⁹ Metin Toker, “Dünyanın En Güzel Kadınları, En Güzel Kokuları, En Güzel Elbiseleri”, *Hafta*, Sayı 158, 3 Ekim 1952.

⁵³⁰ Sabiha Keyn, “Moda Üzerine Bir Düşünce”, *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 2, 20 Ocak 1956.

beraberinde getirir. Örneğin modanın sosyete için “ilk olma” veya “görünür olma” gibi anlamlar içerdiği söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra modada “new look” akımının Avrupa ülkelerinin yanı sıra Türkiye’de de etkili olmuştur. Kadınların yeni görünüm kazanmak istemeleri, modayı takip etmeleri sadece sosyete kadınlarına has bir durum değildir. Sosyete ve orta sınıf halk arasındaki fark tam bu noktada açığa çıkmaktadır. Orta sınıf halk güncel modayı, ucuz kumaş ve aksesuarlarla, markaya veya ünlü bir terziye gerek duymadan daha düşük bir maliyetle takip edip, modaya ayak uydurabilir.⁵³¹ Bu öncelikle dâhil oldukları ve hitap ettikleri zümre ile alakalıdır. Orta sınıfa dâhil bir bireyin kendisini görünür kılma çabası, görünür kılsa da bunu devam ettirme gayesinden çok bahsedilemez. Diğer taraftan bu maddi bir iştir, maliyet gerektirir. Orta sınıftan kimseler daha çok geçimlerini sağlama telaşı içindeler ve boş zamanlarında tiyatro, sinema, konser gibi etkinliklerde veya yılbaşı kutlamalarında eğlenecekleri zaman bunu daha düşük maliyetlerle halledebilirler. Sosyete için durum daha farklıdır. Örneğin kumaşın Fransız Lion kumaş olması, modelin en son Paris modellerinden seçilmesi, Mısır apartmanından bir terzinin tercih edilmesi gibi ayrıntılar onlar için önem taşımaktadır. Çünkü onlar dâhil oldukları toplumda statü sahibi olmak isterler ve bu sahip oldukları konumlarını da mümkün olduğunca devam ettirmek isterler. Bu yüzden bilhassa sosyete kadınları için modanın güncelliği kadar modayı taşımakta önemlidir.

Sosyete ile ilgili yapılan bu haber ve dedikodu yazılarında moda üzerine verilen bilgiler hemen hep kadınlar üzerinden anlatılmaktadır. Bu yüzden olsa gerek moda denilince akla kadın gelmektedir. Paris’te Jacques Fath salonlarında bir defile izleme şansı bulan Metin Toker’in salona dair anlattıkları, moda ve kadının birbirini tamamlayan ayrılmaz iki unsur olduğunu göstermektedir. “*Modayı takdim edenler kadın, seyredenlerin yirmide on dokuzu kadın, kâtipler kadın, müstahdemler kadın...*”⁵³² Kadının sürekli güzel, bakımlı, cazibeli olma çabası

⁵³¹ Burada Fűrüzan’ın *Sevda Dolu Bir Yaz* adlı öykü kitabında yer alan üç kız arkadaşın elbiseleri dönem modasına uygun ancak elbiselerin kumaşları ucuz ve naylonsu olduğu için çabuk kırırmakta ve yıpranmaktadır.

⁵³² Metin Toker, “Paris’te Bu Yılın Kış Modası”, *Hafta*, Sayı 155, 12 Eylül 1952.

kadının toplumsal konumunun zayıflığındandır.⁵³³ Bu anlamda ‘moda’ kadını olağanüstü bir sunuma hazırlamaktadır. Sosyete hanımlarının en iyi kumaşları, en iyi markaları, en iyi terzileri tercih etmesi göz önünde bulundurulursa, bunun toplumsal konumlarını sürekli güçlü tutmak istemelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca Avrupalı ve Amerikalı çağdaşları gibi olmak, olabilmek arzusu da yine toplumsal konumlarını korumak ya da daha da güçlendirmekle ilişkilendirilebilir. Aslında tamda bu husus sosyeteye dâhil olan hanımları ilgilendirmektedir. Çünkü onlar bilhassa kamusal alanları Goffman’ın deyiimiyle bir “sahne”⁵³⁴ gibi kullanmaktadır. Sosyete hanımlarının gün içerisinde ya da akşam saatlerinde düzenlenen etkinliğin, programın türüne göre giysilerinden mücevherlerine kadar bütün kombinelerinin “yeri-markayı-duruşu-görünümü” vurgulayan ayrıntıları sosyetenin sahneyi kullanma biçimini göstermesi açısından önemlidir. Bu yüzden modayı belirleyen etkenlerden biri de modanın kullanılacağı alanlardır. Örneğin bir baloda giyilecek kıyafet ile bir tiyatronun açılışında giyilecek elbiseler birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu yüzden sosyete hanımlarının giydiklerini değerlendirirken bu hususlar göz önünde bulundurulmalıdır. Balo gibi eğlencelerde daha çok abiye ve tuvalet elbiseler tercih edilirken⁵³⁵, sinema ve tiyatro gibi açılışlara tayyör, daha sade ve şık elbiseler, şapka ve eldiven kullanımı, kürk, kürk jaket ve mantolar tercih edilmektedir.⁵³⁶

Sosyete için önemli olan bir diğer hususta yeni moda olan bir şeyi ‘ilk’ kimin uyguladığıdır. Bu o modayı ilk uygulayana ‘ürün veya yenilik her ne ise’ onda kendi imzasını taşıma lüksünü verir. Çünkü sosyete hanımları, ortama uygun-yerinde sunulan giyim kuşam görselliğini, her zaman olmasa da, bir bakıma görsel şölene dönüştürmek ve bunu ilk gerçekleştiren kişi olmak arzusundadırlar. Örneğin ilk kürk jaketi, etol kapı kim giymiş, ilk uzun modasını kim getirmiş, kısa saç veya sarı saç modasına ilk kim uyumuş gibi ayrıntılar sosyetenin benlik

⁵³³ Benjamin’den aktaran Susan Buck Morss, *a.g.e.*, s. 119.

⁵³⁴ Goffman, *a.g.e.*, s. 77.

⁵³⁵ Nermin Körükçü, “Ankara’da Cemiyet Hayatı: Ankara’da Yılbaşı”, *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 487, 30 Ocak 1959.

⁵³⁶ Adalet Cimcoz, “Sizde Orada Mıydınız?”, *Hafta*, Sayı 283, 25 Şubat 1955.

sunumunu gerçekleştirme bakımından ayrıca önemlidir. Bu gibi ayrıntıları göz önünde bulundurarak hem değişen modayı hem de kimlerin neyi nasıl taşıdığını örneklerle göstermeye çalışalım.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyete hanımları arasında elbiselerde, abiye elbiselerde ve tuvaletlerde uzun modası hâkimdir. Elbiselerde payet işlemler ve danteller oldukça fazla kullanılmıştır. Ayakkabılar sivri burunlu, şapkalar tüylü ve küçülmüş bir vaziyettedir. Yine çantalarda da daha küçük modeller ön plandadır. Örneğin İstanbul sosyetesini lezzetli şokola ve çayları ile yıllarca ağırlayan Lebon müdavimlerinden Melahat Geylani, küçülmüş şapka modasını ve uzun etek modasını tatbik edenlerden biridir. *“Bayan Melahat Geylani artık saçlarını tepeye toplamaktan vazgeçti, o şimdi irili ufaklı, çeşit çeşit şapkalar giyiyor, çayını karşıda⁵³⁷ içmesine rağmen Lebon'a bir kerre uğrayıp şokola alıyor, böylelikle etekleri uzamış elbiselerini iki tarafa da göstermiş oluyor.”⁵³⁸* Yine başka bir örnek Taksim Pavyonu'nda İstanbul'un seçkin kimselerinin eğlenmek için bir araya geldiği bir gecede kadınların giyimine dair Adalet Cimcoz'un verdiği ayrıntılar, kadınların uzun modasına riayet ettiklerini göstermektedir.

“Müzeyyen Senar, bu akşam hakikaten ışıltı ışıltı... İngiliz Vogue'ından fıskırmış gibi tâ ayak bileklerine kadar uzun siyah elbise, vatkasız dar omuzlar, mor tüylü bir şapka ile gecenin en çok modaya uygun kadını... Model Femina'da şık ve tüylü bir şapka giymiş, onun da elbiseleri ayak bileklerine kadar... Nevin Akkaya ile ebedi bekârlarımızdan Ferdi Tayfur yanak yanağa dans ediyorlar. Nevin de uzun modasına hemen uyuvermiş, elbisesi balık gibi delikli ve dantel cinsinden bir şey...”⁵³⁹

Sosyete kadınları 1947'nin uzun modasını 1948 yılında da devam ettirmişler ve elbiselerde payet işlemlere ve dantel ayrıntılarına önem vermişlerdir. Ayrıca 1948 yılı sırt ve omuz dekoltesinin başladığı, göğüs dekoltesini vurgulayan straplez giyimin arttığı bir yıl olmuştur. 1948 yılının gelişini kutlamak amacıyla Park Otel'de bulunan Cimcoz'un geceye dair aktardıkları hem bu yeni yılın modasını hem de bu modayı kimlerin nasıl taşıdığına iyi bir örnek teşkil

⁵³⁷ Burada “karşıda” sözcüğüyle kast edilen yer İstiklal Caddesi'nde Lebon'un karşı çaprazında yer alan Markiz Pastanesidir. Kaynak için bkz. Çelik Gülersoy, “Markiz”, 13.11.1989, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği*, Taha Toros Arşivi.

⁵³⁸ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Lebon”, *Salon*, Sayı 3, 1 Aralık 1947.

⁵³⁹ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Taksim Pavyonu”, *Salon*, Sayı 4, 15 Aralık 1947.

etmektedir. Pasaja geçmeden önce bu gibi kamusal alanların önemli bir özelliği geniş insan topluluklarını bir araya getirmesidir. Bu bir mekân veya bir sokak ve cadde de olabilir. Önemli olan bu kamusal alanlarda bulunan herkesin birbiri için veya karşısındaki için seyirlik konumda olmasıdır. Buda kişileri gerek sözel olarak gerek jest ve mimiklerle birbirlerine erişilebilir kılar. Ayrıca pasajda da görüleceği üzere, kamusal alanlar –özel alanlar içinde bu durum geçerli- kimileri için bir iş yeri kimileri için eğlence yeri kimileri içinse müşahede yeri olarak görev görür. Sosyete üzerine yazılar yazan Cimcoz için bu tarz lokallerin haber toplama merkezi gibi işlev gördüğü söylenebilir.

Kadınlarımız 1948'e yarı çıplak girdiler. Bu yeni moda bizim tombul, mülâhham bayanlarımızın hepsine yakışmamış. Bir tramvay kalabalığı arzeden lokallerde dans ederken açık sırtlara değen eliniz nemleniyor, "Bandit", "Je Reviennne" ve buna mümasil ağır kokular sabaha kadar yerini nev'i şahsına münhasır "Feme" kokularına bırakıyordu. 1948'e girerken aklımda kalan sadece koku ve et oldu. Bu çıplaklık hiç mi kimseye yakışmamıştı diyeceksiniz, yakışmıştı tabî. Bilfarz Park Otelinde gördüğüm Bayan Mualla, Robert Pikenin bir tuvaletini giymişti, fil dişi omuzlarını ve sırtını açık bırakan bu gece elbisesi akşamın en güzel kadınına, güzelliğine bir kat daha yardım etmiş, dirseklerini geçen siyah uzun kolluklar kibar halini bir kat daha aksantüe etmişti. Park Otelindeki en güzel, en şık ve en zarif kadın muhakkak ki Bayan Mualla idi. Gazinoda göze çarpan gece elbisesi Bayan Fatma Tatari'nin giydiği payet işlemeli tuvaletti... En güzel tuvalet Bayan Atifet'in giydiği gece maisi renginde ve küçük yıldızlar işlenmiş bir tuvaletti..."⁵⁴⁰

Burada sosyete hanımları arasında yaygın olarak hangi kokuların kullanıldığı bilgisi de mevcuttur. Ayrıca 1940'lı yıllarda "Bandit ve Je Reviennne kokularının dönemin parfüm modasını teşkil ettiği söylenebilir. Yine pasajda da görüldüğü gibi bir elbisede moda uymak kadar, o modayı kaldırabilmek ve onu ortamına göre sergileyebilmekte önemlidir. Aksi takdirde yakışmayacağını bildiği halde "en yeni olanın" tercih edilmesinin arka planında, gayenin "gösteriş" olduğu gerçeği açığa çıkar. Bu yüzden moda bir bütün olarak düşünölmelidir. Bu bütönlüğün en önemli parçası kıyafeti, sahip olunan fiziğe yakıştırabilmek ve onu yerine uygun taşıyabilmektir. Örneğin Raika Ergenekon ve Yılmaz Akar'ın Liman Lokantasında yapılan düğünlerinde davetlilerden bazılarının kıyafetlerini taşımaları eleştiri konusu olmuştur.

⁵⁴⁰ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, Sayı 6, 15 Ocak 1948.

Raika Ergenekon ve Yılmaz Akar 27.1.55 tarihinde evlendiler. Bence davetliler arasında en göze çarpan Şirzatın esmer güzeli karısı Firdevs. Elbisesini taşımasını da biliyor... Fatoşcuğum, güzel kızsın, sempatisin, ama dikkat et dans ederken etekler pek havalanıyor, eh havalanınca da çorapların öyle münasebetsiz yerden lastikle tutturulmuş olması göze iyi gözüküyor.⁵⁴¹

1940'lı yılların modasına tekrar dönmek gerekirse, İstanbul'da Saray Sinemasında Necmi Rıza'nın Konseri'ne giden Cimcoz'un konsere gelen kadınlara dair gözlemleri 1948 yılı modasını adeta özetler niteliktedir. "*Necmi Rıza'nın bu konserinde de bayanlarımızı moda ilaheleri pozunda, parizyen adımlarla Saray Sineması'nın holünden salona süzülürken gördük. Etekler ayak bileklerine kadar uzamış, şapkaların hemen hepsi küçülmüş, saçlar kısalmış, kürk jaketler pelerin haline sokulmuş, iskarpinlerin burunları sivrilmiş ve büyük çantalardan eser kalmamış.*"⁵⁴² Moda öyle bir şey gibi herkesin uymasa da konuşma hakkını kendinde bulduğu bir saha yaratmaktadır. Bu konuda kadınlar daha hassastır. Çünkü görünüm onlar için önemlidir. Karşısındakinde gördüklerini incelemek, eleştirmek, övmek veya aynısının kendisinde nasıl duracağını düşünmek kadının doğasıyla alakalıdır. Bu yüzden kadın aslında kadın için hazırlanıp, süslenmektedir. Kadının giyim kuşamda, kullandığı aksesuarlarda kendisini gözlemleyeceğini düşündüğü hemcinsine yönelik yazılara, sosyete yazılarında da sıklıkla karşılaşılmaktadır.⁵⁴³ Örneğin Adalet Cimcoz Necmi Rıza'nın konserinin ilerleyen saatlerinde iki kadın arasında geçen bir sohbete şahit oluşunu aktarmaktadır.

"... R... nin şapkasının tüyüne bak gördün mü? Şu önde dördüncü sırada, eğer bu da cennet tüyü ise ben bir şey bilmiyorum. Vallahi tavuk tüyünü boyatıp takmış. Ayıp artık, şapkasız gelsin daha iyi..."

" ... O bir şey mi? Sen M... denin parmağındaki yüzüğü gördün mü? Burmanın nefis bir taklidi, ama ne de olsa taklit yüzük takmam doğrusu, ne o hakikisi kilitli duruyormuş..."⁵⁴⁴

⁵⁴¹ Adalet Cimcoz, "Sizde Orada Mıydınız?", *Hafta*, Sayı 280, 4 Şubat 1955.

⁵⁴² Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Necmi Rıza Konseri", *Salon*, Sayı 13, 1 Mayıs 1948.

⁵⁴³ *Salon*, Sayı 5, 1 Ocak 1948; *Salon*, Sayı 8, 15 Ocak 1948.

⁵⁴⁴ *Salon*, Sayı 13, 1 Mayıs 1948.

Söz konusu Cimcoz'un bu aktardığı sohbetin gerçeklik payı olabilir. Ama, derginin daha çok okunması da amaçlanıyor olabilir. Yani Cimcoz'un böyle bir yazıyı bilinçli yazmış olabileceği ihtimali de var. Ya da söz konusu bu dedikodunun gerçeklik payı yoksa bile, bu yazı sosyete hanımları arasında bu tarz muhabbetlerin olabileceğini düşündürmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu sohbet aynı zamanda sosyete hanımları arasında kullanılan eşyanın orijinal olmasına önem verildiğini göstermesi açısından kayda değerdir. Cimcoz aynı sayının devamında Julius Katchen'in konserinden de haberler vermektedir. 1948 yılında moda olan sivri burunlu ayakkabı modasına uyanlar arasında "*Atölyelerini artık Mısır Apartmanına nakletmiş olan terzi Bayan Nedret'in sivri burunlu düz dekolte iskarpinleri tam modanın emrettiği şekilde*"⁵⁴⁵ diyerek Nedret Suman'ın ismini zikretmektedir.

Sosyete haberleri sadece modayı takip etmemizi değil aynı zamanda modada ilk imzayı atanların, yeni moda olmuş olanı ilk kimin uyguladığının da bilgisini vermektedir. Örneğin Adalet Cimcoz *Salon* mecmuasının 15 Mayıs 1948 tarihli sayısında, İstiklal Caddesini gören evinin penceresinden, günün farklı saatlerinde caddede kimlerin ne zaman, nasıl göründüklerini, nereye gittiklerini gözleme fırsatı olduğunu belirtir. Cimcoz'un evinin penceresi bu anlamda moda da dair ayrıntılara da tanıklık eder. O, uzun modasını İstanbul'da ilk tatbik eden kişinin, günün belli saatlerinde İstiklal Caddesinden geçen şair ve yazar Gentile Arditty-Püller olduğunu şu satırlarla anlatır:

İstanbul'u Fransızca şiiirleriyle metheden ince, zarif ve bilhassa daima şık Madam Püller'i günün müteaddit saatlerinde pencere min önünden geçerken görürüm. Sabahları spor tayyörler giyer ve "aşa" yapmaya çıkar. Öğleden sonraları "visit" veya "kokteyl"e gittiği için şapka ve çantasını aynı renkten seçer, güzel kürkleri ve şık iskarpinleri vardır. İstanbul'da ilk uzun modasını tatbik eden de yine bu hassas şaire Madamdır.⁵⁴⁶

Bu pasaj aynı zamanda sosyetenin günün farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilecek olan aktiviteye göre kıyafet tercih edildiğini de göstermektedir.

⁵⁴⁵ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Necmi Rıza Konseri", *Salon*, Sayı 13, 1 Mayıs 1948.

⁵⁴⁶ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Pencere min den", *Salon*, Sayı 14, 15 Mayıs 1948.

Sosyete kadınlarının moda ve baştan ayağa hazırlanma konusunda en özen gösterdikleri ve en uzun hazırlıkların yapıldığı etkinliklerin başında daha çok akşam ve gece düzenlenen etkinliklerin olduğu söylenebilir. Bu etkinliğin başında ise kadınların daha çok abiye elbise ya da tuvalet giydikleri balo eğlenceleri gelir. Baloların önemli bir tarafı -pek çok farklı kurum tarafından tertipleniyor olmasından kaynaklı- bir yıl içerisinde sıklıkla balo eğlencelerinin kamusal alanları doldurmasıdır. Cumhuriyet'in Yıldönümü Baloları, Verem Savaş Balosu, C.H.P. Balosu, Çocuk Esirgeme Kurumu Balosu, Egeliler Balosu, Kolejliler Balosu, Basın Balosu, Akademi Balosu, D.P. Yıldönümü Balosu, Tıp Balosu, Avukatlar Derneği Balosu, Kanserele Savaş Balosu gibi düzenlenen balolar örneklerden birkaçıdır. Bu tarz eğlencelerde de sosyete kadınlarının değişen modaya nasıl ayak uydurduklarını görmek mümkün olmaktadır.

Salon mecmuasında *Kanca* müstear adıyla sosyete haberleri yazan kişi katıldığı, İstanbul'da Büyük Kulüp (Cercle D'Orient) salonlarında verilen Yardımseverler Derneğinin Balosunda, 1940'lı yılların sonlarına doğru, değişen tuvalet modasına dair bilgiler vermektedir. "*Rivayete göre baloyu, kocasıyla birlikte Londra'da bulunan derneğin sayın başkanı yerine tanzim eden adı Asur kraliçesiyle eşit reis vekili doktor hanım, bu sene tuvalet süslerinin arkada toplandığını nazarı itibara alarak bu geceyi bilhassa ayakta tanzim etmiş.*" Tuvalet elbiselerinde, elbiseyi süsleyen ve ona farklı ayrıntılar kazandıran kabartmalı, güllü-çiçekli desenler hanımların balo süresince duruşlarını etkileyebilmektedir. Bu bir yanda modaya uymanın bazı zorluklar ve kısıtlamalar getirdiğini, bir yandan da modaya uymanın modayı taşıyıp taşıyamamakla yakın alakasını gösterir. *Kanca*, baloya katılan davetlilerin tuvaletlerini ayrıntılı tasvir ederek yeni modaya riayet edenlerin kimler olduğunu belirtmektedir.

Tuvaletleri icabı oturmaktan mahrum hanımların başında Şeker kralının ikiz eşi küçük kızının⁵⁴⁷ giydiği kırma kırma büzülerek dikilmiş beyaz dantelden muazzam bir eteğin godeleri kabartılarak arkada toplanmış "strepless" elbise geliyordu. Şeker kralının hurma saçlı ikinci kızı da siyah tafta üzerine göğüs yeri altın simle işlenmiş gene "strepless" bir tuvalet giymişti... Kara amiral yazarımızın kızı Trabzon eşrafından gemi sahiplerinin gelini, omuzları açık,

⁵⁴⁷ Armatör ve Şeker Kralı Hayri İpar'ın dört kızı ve iki oğlu vardır. Çocuklarından ikiz olanların biri kız diğeri erkektir. Erkek olan Muvaffak Ali İpar ve ikiz kız kardeşi ise Muzaffer İpar'dır.

önü tabliyeli, arkası kabartma fırırlı çok hoş siyah tül bir tuvalet giymişti... İstanbul'un tanınmış avukatlarından birinin nişanlandığı ve ayrıldığı gazetelerle ilan edilen genç kız, bir omuzu açık, bir omuzu kapalı kalça üzeri kabarık beyaz suare elbisesiyle oturmamağa mahkûm olanlardandı.⁵⁴⁸

Balo tarzı aktiviteler yüksek maliyetli aktivitelerdir. Bu yüzden baloya alelade bir elbise ile gitmek çok rastlanılan bir durum değildir. Balolar özellikle de cemiyet kadınları arasında özenli bir hazırlık aşamasından geçmektedir. Burada giyilecek tuvalet ve abiye elbiseler için İstanbul'un ve Ankara'nın ünlü terzilerine veya Paris-Londra gibi şehirlerde büyük moda evlerine siparişler verilmektedir. Kumaşın en iyisinden olmasına, işlemelerin iyi ustaların elinden çıkmasına, dekoltesinin, renginin vb. başkasıyla aynı olmaması gibi hususlar sosyetenin seçici davrandığı ayrıntılardır. Mücevherler ise baloda iz bırakacak cinsten olmalıdır. Bu gibi ayrıntılar sosyete kadınlarının kamusal alanlarda yaratmak istedikleri etki ile alakalıdır. Çünkü moda onların toplumsal konumlarını belirleyici faktörlerden biridir. Ayrıca giyim tercihleri insanların görünüşlerini ve bu görünüşleri nasıl kullanacaklarına dair bir saha yaratır.⁵⁴⁹ Bu yüzden modanın takip edilmesi, malzeme seçiminde en iyisinin tercih edilmesi ve kullanılan ürünlerin kişi üzerinde cezbedici bir bütünlük arz etmesi toplumsal statünün ve cinsiyetin göstergelerinden biridir. Bu göstergeler sosyete hanımlarının kıyafetlerinin hazırlanmasına ayırdıkları zamanın ve kıyafetlere harcanan maliyetin artması demektir. Bu anlamda kıyafetlerin hazırlanmasına ayrılan zamanda, kıyafetlere verilen para lüks tüketim unsurudur. Lüks tüketim, tamamı için olmasa da, sosyete açısından gösterilmek istenenin sembolik değerini koruması ve sahip olunan gücü göstermesi bakımından kayda değerdir.⁵⁵⁰ Örneğin Ankara'da Verem Savaş Derneğinin düzenlediği baloya

⁵⁴⁸ Kanca, "Salondan Salona: Yardımseverler Derneğinin Balosu", *Salon*, Sayı 31, 1 Şubat 1949.

⁵⁴⁹ Diana Crane, *Moda ve Gündemleri: Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2018, s. 13.

⁵⁵⁰ Crane, *a.g.e.*, s. 19; Nimet Arzık, *Moda Kulübünde*, İstanbul sosyetesinde emprime kumaşın moda olduğu zamanları anlatır: "Emprime dedim de, 'amaroza' diye bir kumaşı anımsadım. Görgüsüzlük gibi soğuk bir kumaştı. Moda olduğu için, emprime giyilmediği zaman, iç donundan gelinliğine kadar amaroza yapıldı. İnsanlar nedense koyun koyun yaşamayı yeğ tutuyordu." Kaynak için bkz. Nimet Arzık, *Tek At, Tek Mızrak 1*, Kaynak Yayınları, s. 16.

katılan gazeteci Nermin Körükçü, baloda Şadan Menderes'in kombinindeki göz alıcı bütünlüğe işaret etmektedir.

Merdivenlerden Ördekbaşı yeşili parlak kalın ipekliden yapılmış, beden kısmı göğüste geniş büzgülerle toplanan şahane bir tuvaletle ince bir esmer hanım iniyor... Tuvaletiyle fevkalade ansambl yapan bir kolye ve küpe takımı da ayrıca göz alıyor: esmere yeşil yakışır mı? Demeyin zarafetin kaidelerle değil, kendine yakışanı bilmekle olacağını gelin de Şadan Menderes⁵⁵¹'de görün.⁵⁵²

Burada 1940'lı yıllarda abiye ve tuvalet elbiselerde devam eden uzun modasının, dantel işlemlerin, payetli elbiselerin, omuzları açık bırakan straptez modellerin 1950'li yıllarda da devam ettiği görülmektedir. Aynı balonun devamında PTT umum müdürü Cahit Akyar Beyin refikası "*Banu hanımın muhteşem omuzlarını zenginçe açan siyah kadife tuvaleti*", İsmet İnönü'nün kızı ve Metin Toker'in eşi Özden İnönü'nün "*ufak çiçek desenli, zengin etekli bej-krem bir brokar tuvaleti*", Ekrem Şadi Paşa'nın kızının "*krem ipekli dantel üzerine dört parmak yaldızlı ufki çizgili tuvaleti*", Samet Ağaoğlu'nun eşi Neriman Hanımın "*krem rengi göğsü işlemeli eteği dantelli tuvaleti*" ve Nafia Vekili Kemal Zeytinoğlu'nun hanımının "*siyah kadife üzerine Maraş işi sırma işlemeli tuvaleti*" gibi Nermin Körükçü'nün baloya dair verdiği ayrıntılarda 1950'li yıllarda da devam eden modayı görmek mümkündür.⁵⁵³ Ayrıca bu ayrıntılar İstanbul ve Ankara sosyetesinin balo tarzı etkinliklerde, moda hususunda, birbirinden çok farklı noktalarda hareket etmediklerini göstermesi açısından kayda değerdir.

Sosyetenin modaya önem vermesi sadece toplumsal konumunu pekiştirmek istemesinden kaynaklanmamaktadır. Kamusal görünürlüklerini artırmak istemeleri de günceli takip etmelerinde etkindir. Bugünün modasını yaratanlar yarının modasını yaratacak olanlardır.⁵⁵⁴ Sürekli olarak değişimi takip etmek,

⁵⁵¹ Şadan Menderes, Demokrat Parti Aydın vekili İbrahim Etem Menderes'in eşi. Ethem Menderes 1954-1955 yılları arasında Milli Savunma Bakanı olarak görev yapmıştır.

⁵⁵² Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: Verem Savaş Derneğinin Balosu I", *Hafta*, Sayı 285, 11 Mart 1955.

⁵⁵³ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: Verem Savaş Derneği Balosu II", *Hafta*, Sayı 286, 18 Mart 1955.

⁵⁵⁴ Henri Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s. 183.

cemiyetin güncelden, yeniliklerden haberdar olup olmadığını göstermektedir. Güncelden haberdar olduklarını cemiyet içerisinde lanse edecek olan araçlar ise gazete ve daha çok dergilerdir. Netice olarak sosyete katıldığı bir etkinlikte, bu balo olur, kokteyl olur, çay olur fark etmeksizin, öncelikle etkinliğin, sonrasında da kendisinin haber olacağına bilincindedir. Diğer taraftan kamusal görünürlüklerini artırmak istemelerinin yanında cemiyet içerisinde kalıcılığı sağlamakta önemlidir. Bunun yolu da yine yenilikleri takip etmekten geçmektedir.

Sosyete kadınlarının 1940'lı yıllarda takip ettiği uzun etek, uzun elbise modası 1950'li yıllarda bazı ufak değişikliklerle devam etmiştir. “*Etekler bu sene yine uzuyor hem de baldırdan iki parmak aşağı iniyor*”⁵⁵⁵ derken Cimcoz, bu küçük değişimi vurgulamaktadır. Etek ve elbiselerin tarzında çok büyük bir değişim olmasa da bilhassa sosyete hanımlarının özel gün ve gece kıyafetlerinde tercih ettiği straptez modası, artık gündelik elbiselerde de tercih edilmeye başlanmıştır. Adalet Cimcoz sosyete yaygınlaşan straptez modellerinin Atina ve Roma’da da hâkim olduğunu belirtmektedir.⁵⁵⁶ Bu omuzları açıkta bırakan straptez modasına günün daha relaks zaman dilimlerinde sosyetenin tanınmış ailelerinden Şakir Paşa ailesinden ressam Fahrünnisa Zeyd ve İzzet Melih Devrim’in kızı tiyatro oyuncusu Şirin Devrim’in uyduğu görülmektedir. “*İstanbul’u iki haftadır servi endam bir hanım allak bullak ediyor. Boy 1.74, kilo 59, gözler nefti, saçlar kısacık kesilmiş, güneşten yanmış esmer bir ten, omuzları açık bırakan elbiselerle caddelerde yürüyor.*”⁵⁵⁷ Bir başka örnek *Salon* dergisinin Avrupa muhabirliğini yapan ve bilhassa Paris sosyetesinden haberler veren Benli Belkıs’tır. Onun Paris modasına olan hayranlığı ve Paris sosyetesini ile yakın ilişkiler kurması onlara benzer bir yaşam tarzı benimsemesinde etkili olmuştur.⁵⁵⁸ Benli Belkıs Paris modasını kendine has bir stille taşımasını bilmiş ve İstanbul sosyetesinde yeni tarzların moda olmasına öncülük etmiştir. “*Sarışın Belkıs Söylemez yine İstanbul’da. Mamafih bu sefer İstanbul’a yeni bir moda ile geldi.*

⁵⁵⁵ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 5, 13 Eylül 1952.

⁵⁵⁶ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 48, 9 Temmuz 1953.

⁵⁵⁷ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 100, 15 Temmuz 1954.

⁵⁵⁸ Belkıs Söylemezoğlu, “Yurt Dışında Salon: Hırsızlara Bahşiş Veren Adam ve Son Balo”, *Salon*, Sayı 45, 1 Eylül 1949.

Rengârenk dar ince kadife pantolonlar giyiyor, ayaklarında parıltılı taşlarla süslü terlik biçimi iskarpinler, bluz yerine de omuzları açık bırakan streplesler. Her zamankinden daha güzel, daha neşeli."⁵⁵⁹

Sosyete hanımları modayı sadece kıyafet üzerinden takip etmemişler kişisel bakımlarında da moda ayak uydurmuşlardır. Yeni saç stilleri denemeye başlamışlar ve bunda da Avrupalı kadınların saç stillerini tatbik etmişlerdir. Cimcoz Avrupa'da kadınların kısa saç ve sarı saç modasına rağbet ettiklerini İstanbul'da ise, sosyete hanımları arasında, bunun 1950'li yıllarda yeni yeni başladığını belirtir. Cimcoz bunun nedeni olarak ise sanatkârların sinema ve tiyatrodaki kısa saçın olmayacağını düşündüklerini ve erkeklerin kısa saçta olan olumsuz tutumlarının etkili olduğunu gösterir.⁵⁶⁰ Sosyetenin tanınmış hanımları bu değişimi Beyoğlu'nun ünlü berberlerinde tatbik etmişlerdir. İstanbul'da kısa saç modasını ilk uygulayan berberlerden biri olan Berber Nino'ya saçlarını kestiren sosyete hanımları arasında başta Tarabyalı sarışın Selma Hanım gelmektedir. İş Bankası umum müdür muavini Halis Kaynar'ın eşi Piraye Kaynar, Bayan Hale ve Jale kardeşler, ses sanatçısı Zehra Bilir, Bayan Nilüfer berber Nino'ya saçlarını kestiren sosyete hanımlarından bazılarıdır.⁵⁶¹ Sosyete hanımlarının kısa saç modasında tereddüt ettikleri görülmektedir. Örneğin, Cimcoz, bu yeni moda uymak isteyen gelinlik üstadı Lütfiye Arıbal'ın saçlarını kestirmek için Avrupa'ya gittiğini söyler.⁵⁶²

Sosyete hanımlarının kısa saç konusunda tereddüt ederken, saçlarını boyatma konusunda daha cesur davrandıkları görülmüştür. Özellikle de saçları sarıya boyamak veya saçların bir kısmına sarı renk kondurmak sosyete kadınları arasında çok popüler olmuştur. Moda konusunda çoğu alanda olduğu gibi saç konusunda da Paris model olarak alınır.⁵⁶³ Sosyete hanımlarından kimlerin sarı

⁵⁵⁹ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 55, 27 Ağustos 1953.

⁵⁶⁰ Adalet Cimcoz, "Saç Celladı Nino", *Hafta*, Sayı 149, 1 Ağustos 1952.

⁵⁶¹ Cimcoz, a.g.m., 1 Ağustos 1952.

⁵⁶² Adalet Cimcoz, "Hanımlarımızın Saçları", *Hafta*, Sayı 136, 2 Mayıs 1952.

⁵⁶³ Cimcoz, a.g.m., 2 Mayıs 1952.

saç modasını tatbik ettiğine ve bu sürecin nasıl ilerlediğine Adalet Cimcoz, *Hafta mecmuasının* 2 Mayıs 1952 tarihli sayısında ayrıntılı yer vermiştir.

Bu sene Paris'te hemen bütün kadınlar sarı saçlı imiş. Bizim kadınlarda biraz olsun bu moda uyabilmek için başlarına bir tutam altın rengi oturtular. Bu acayip yamalı saçlar ilk önceleri biraz yadırganmadı değil, fakat artık hemen bütün şık geçinen kadınlarda görmeğe başladığımız için alıştık galiba. Uzaktan bakılınca, başın iki tarafına çiçek takılmış gibi bir şey. İstanbul'da tabi bence- kendine bunu en çok yakıştıranların başında Sanat dostu ve muhibbi, gelinlik dikmekte mütehasıs terzi Lütfiye Arıbal geliyor. Sonra, mesela keman üstadı Furniye'nin kalbini hiç bilmeden ve hiçbir günahı olmadan burada alıkoyuveren siyah saçlı İnci geliyor. Belki bu modayı İstanbul'a Paris'ten Serbülend getirdi, fakat o çabuk bıktı yahut buradaki boyları beğenmedi.⁵⁶⁴

Sosyete hanımları arasında hem sarı saçlı hem de saçlarını kısacık kestirenler arasında ses sanatçısı ve ilk pop sanatçısı Hüdadat Türali⁵⁶⁵ ve Olgunlaşma Enstitüsü'nün mankeni Sevim Burak⁵⁶⁶ da yer almaktadır. Sosyete hizmet eden kişiler veya kurumlar sosyete cezbedecek atılımlar yapmaktadır. Örneğin Beyoğlu'nun ünlü Ar Berbercilerinden Dimitro yeni saç modelleri için Paris'e gitmiştir.⁵⁶⁷ Böyle bir girişimin sosyete kadınlarının Dimitro'nun dükkânını tercih etmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Bu örneklerde de görüldüğü üzere moda da bir değişim söz konusu oluyorsa bu sadece giyimde, saçta, ayakkabıda olmamaktadır. Hanımların kullandıkları güzel kokularda zamana ayak uydurmaktadır. 1940'lı yılların gözdesi olan Femme 1950'li yıllarda yerini başka başka kokulara bırakmıştır. Paris kökenli Mis Dior ve Diorama parfümleri 1950'li yıllarda sosyetenin öncelikli tercihi arasında yerini

⁵⁶⁴ Cimcoz, *a.g.m.*, 2 Mayıs 1952.

⁵⁶⁵ Hüdadat Türali Cumhuriyet Gazetesi tarafından düzenlenen Ses Müsabakasını birincilikle kazanmış ve Nice'te yapılan Dünya Ses Müsabakası'nda altıncı olmuştur. *Cumhuriyet*, 30 Kasım 1930; 1 Aralık 1930; 9 Aralık 1930.

⁵⁶⁶ Olgunlaşma Enstitüsü mankeni olan ve daha sonra kendi moda evini açan ve hikâye yazarlığı yapan Sevim Burak, 1949 yılında violonist Orhan Borar ile evlenmiştir. Bu yüzden onun ismi bazı sosyete yazılarında Sevim Burak, bazılarında da Sevim Borar olarak geçmektedir. Yanık Saraylar ve Sahibinin Sesi adlı kitapları vardır. Kaynak için bkz. Sevim Burak, *Yanık Saraylar*, YKY, İstanbul, 2021; Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 44, 11 Haziran 1953.

⁵⁶⁷ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 6, 20 Eylül 1952.

almıştır. Bu 1950'li yıllarda da Paris etkisinin, Türk sosyetesindeki etkisini göstermesi bakımından önemli bir ayrıntıdır.

“İstanbul'un hanımları söz vermiş gibi birdenbire hepsi de “Mis Dior” kokmaya başladı. Demek ki, Femme'in papucu dama atıldı. Bu güne kadar başka koku sürmeyen seramik kraliçesi bile Mis Dior'a döndü. Asude Zeybekoğlu henüz Carnei de Bale'e ihanet etmiyor, fakat yakında o da ister istemez Bayan Dior'u seçecek. Mitsouku aşıklısı Serap da hazreti İsa'nın doğduğu gece Mis Dior'a kıydı. Samba kraliçesi Melahat, Nevin ve Lütfiye hep bu kokuya iltifat ediyorlar. Aman çocuklar dalgalandırmayın fena oluyorum. Zira küçücük bir şişesi altmış lira...”⁵⁶⁸

Modada dünya çapında ekol olan ve seçkin bir kitleye hitap eden Christian Dior müessesesinin parfüm konusunda da aynı kaliteyi koruduğu dergilerde verilen parfüm ilanlarından anlaşılmaktadır. Örneğin *Hafta* mecmuasının 29 Mayıs 1953 tarihli sayısında verilen farklı marka parfüm ilanları yer almaktadır. Bunlar Paris kökenli Arpege parfümü ve yine Paris kökenli Christian Dior ve Diorama parfümleridir. Arpege parfümü için “*Saadetimi Arpege Parfümüne Borçluyum*” şeklinde bir ilan verilmiş ve altına Paris notu düşülmüştür. Hemen her dergide karşılaşılan reklam sayfalarında verilmiş ve oldukça küçük ebatlı bir ilandır. Christian Dior parfüm reklamı ise mecmuanın ilerleyen sayfalarında ve tam bir sayfa ebatında, gösterişli bir kuğu ve şişe resmi ile birlikte parfümün seçiciliğini belirtecek bir sloganla verilmiştir. “*Memleketimiz yüksek sosyetesinin benimsediği miss DİOR ve DİORAMA parfümlerini belli başlı parfümeri mağazalarından tedarik edebilirsiniz. Parfüms Christian Dior.*”⁵⁶⁹ Yine miss Dior ve Diorama parfümleri farklı bir sayıda, reklama tam bir sayfa ayrılmış şekilde çok zarif bir kuğu resmi ile birlikte verilmiştir.⁵⁷⁰ Hem Paris kökenli olup hem de seçici bir kitleye hitap eden bir parfüm markası da Chanel imzalı parfümdür. Chanel, Paris'in önemli moda tasarımcılarından olup, Türk sosyetesinin yakından takip ettiği bir moda evine sahiptir. Chanel kıyafet, çanta, ayakkabı modasında olduğu gibi parfüm konusunda da yüksek sosyeteye hitap etmektedir. Chanel parfüm, 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren Türk sosyetesinin parfüm tercihleri arasında yerini almıştır.⁵⁷¹ 1950'li yıllarda yüksek sosyete de rağbet gören bir

⁵⁶⁸ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 73, 7 Ocak 1954.

⁵⁶⁹ *Hafta*, Sayı 192, 29 Mayıs 1953.

⁵⁷⁰ *Hafta*, Sayı 274, 24 Aralık 1954.

⁵⁷¹ *Hafta*, Sayı 292, 29 Nisan 1955.

diğer marka parfüm CARON parfümleridir. CARON'un menşei diğer parfümlerde olduğu gibi Paris'tir. Parfümün kurucusu Ernest Leon Daltroff'tur. İstanbul'un sosyete hanımlarından Muazzez Dümer Hanım CARON parfümün çiçek kokusuyla bilinir.⁵⁷²

Moda ile bütünleştirilen genel olarak kadınlardır. Ayrıca 1940 ve 1950'li yıllarda kadınlar için çok fazla seçenek mevcuttur. Erkek kıyafetlerinde, özellikle balo ve akşam ve gece eğlencelerinde frak ve smokin; tiyatro, sinema ve konser gibi aktivitelerde de takım elbise tercih edilmektedir. Bu yüzden erkek kıyafetlerinde tercih fazla olmadığı için daha çok kadın modası sosyete haberlerinde yer almaktadır. Adalet Cimcoz, Nermin Körükçü, Sadi Günel gibi sosyeteden haber veren bu isimler oluşturdukları sosyete gündemlerinde kadın ve kadına dair şeylerle ilgilenmiş ve yazmışlardır. Erkekler ve erkek modasına yönelik yazılarda daha çok kısa ve hızlı bir geçiş sağlanmıştır. Örneğin "*erkeklerimiz bu baloda da siyah smokinleri içinde çok şıklar*"⁵⁷³ veya "*takım elbiselerine yaraşır bir ciddiyetle*"⁵⁷⁴ ya da "*Golf Kulüpte giydiği spor takım ortamın havasına çok uymuş*"⁵⁷⁵ ve "*erkeklerimiz şişmanladıkları için frakları daralmış, ama olsun onlarda gri elbiseleri ile gelmişler*"⁵⁷⁶ gibi fazla ayrıntının olmadığı sözlerle ifade edilmişlerdir. Örneğin bazı yazılarında Adalet Cimcoz bizzat kadınları zem ya da meth etmek gereğini yayın sahibinin isteği üzerine yazdığını belirtse de⁵⁷⁷, başka yazılarında bilhassa kadınlara dair yazmayı sevdiğini⁵⁷⁸ ve hatta sürekli olarak kadınların şapka ve elbiselerini anlatmasına Fikret Adil'in kızdığını ifade etmiştir.⁵⁷⁹ Bu yüzden olsa gerek Cimcoz yazılarında hemen hep kadınlara yer

⁵⁷² Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 119, 25 Kasım 1954.

⁵⁷³ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: Hukukçular Balosu", *Hafta*, Sayı 280, 4 Şubat 1955. Körükçü'nün anlattığı bu baloda bile, bahsettiği avukatların çoğu erkek, ancak baloda ağırlıklı olarak avukatların eşlerinden ve tuvaletlerinden bahsedilmektedir.

⁵⁷⁴ Sadi Günel, "Opera İki La Boheme", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 19, 10 Kasım 1956.

⁵⁷⁵ Nermin Körükçü, "Ankara'da Cemiyet Hayatı: Minyatür Golf Kulübü", *Hafta*, Sayı 305, 29 Temmuz 1955.

⁵⁷⁶ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: 3 Mart Balosu", *Salon*, Sayı 10, 15 Mart 1948. Burada da erkekler ve kıyafetlerine dair sadece bu şekilde genelleyici bir ifade kullanılmış ve kadın ve kadınlara dair ayrıntılara uzun uzun yer verilmiştir.

⁵⁷⁷ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, 36, 18 Nisan 1953.

⁵⁷⁸ Adalet Cimcoz, "Sizde Orada Mıydınız?", *Hafta*, Sayı 273, 17 Aralık 1954.

⁵⁷⁹ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Gazeteciler Cemiyetinin Konseri", *Salon*, Sayı 8, 15 Şubat 1948.

vermiştir. Ancak o, *20. Asır* mecmuasının 29 Ekim 1953 tarihli sayısında bir değişiklik yaparak erkeklerin en şikkını yazmıştır. Yazının başında kadınların en şikkını bulmanın çok zor olduğunu söyleyerek İstanbul sosyetesinde erkeklerin en şikkı ve titizinin tiyatro ve sinema oyuncusu Muammer Karaca olduğunu belirtmiştir.

“İstanbul’un en şık erkeği kimdir? İster misiniz böyle bir anket yapalım? İstanbul’un en şık kadını bulmak biraz güçtür ama, en şık erkeği muhakkak ki Muammer Karaca’dır. Tiril tiril keten mendillerinden, çoraplarına uyan kravatlarına kadar Muammer titizliğin, temizliğin ve bilhassa şıklığın ta kendisidir. Eskiden daha tığ gibi incecik ve gençti. Şimdi biraz vardakostalaşmış, hafif korseler istimali icap ediyor gibi. Muammer’in apartmanı da pek şıktır, arabası da pek güzeldir. Ankara’ya giderken ahçısını beraberinde götürüp otelde hususi yemekler yaptırır kendisine. Avrupa giderken bu sefer köpeğini de almış beraber.”⁵⁸⁰

3.5. SOSYETENİN LÜKS TÜKETİM ÜRÜNLERİ

Diana Crane, bir yaşam tarzını benimsemede bireyin, eylemlerinin bilinçliliği ve anlamlılığını, dâhil olduğu sınıfa göre değerlendirmektedir.⁵⁸¹ Çünkü yaşam tarzlarında ortak kültürel bağları olanların ortak çevrelere sahip olma ve benzer tüketim kalıpları gerçekleştirmeleri durumu söz konusudur. Sosyete hanımları içinde bu böyledir. Örneğin sosyete kadınları arasında kürk, şapka ve mücevher kullanımı oldukça yaygındır. Ancak bu ürünlerin kullanım amacının herkes için aynı olduğu söylenemez. Öncelikle söz konusu bu ürünler birer lüks tüketim ürünleridir. Bu yüzden bu ürünler, ancak seçkin ve kısıtlı bir zümre tarafından tüketilebilir bir erişime sahiptir. Thierry Paquot *Lükse Övgü* adlı kitabında lüks düşüncesinin gösterdiği çeşitlilikten bahseder ve sürekli lüksün içinde yaşayanlarla lüksü hayal edenlerin lükse yaklaşma şekillerinin ve amaçlarının farklı olduğunu belirtir.⁵⁸² Sosyetenin lüks tüketim ürünleri olarak kürk, şapka ve mücevher kullanımı ve bunların kullanım amaçları “lükse” yükledikleri anlama göre değişmektedir. Onların lükse yükledikleri anlamda “lüksü gösterme” şekillerini etkiler. Bu yüzden sosyetenin hangi şartlarda, hangi ortamlarda ya da mekânlarda, kimlerle nasıl etkileşimde buldukları lükse yüklenen anlamı

⁵⁸⁰ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 64, 29 Ekim 1953.

⁵⁸¹ Crane, *a.g.e.*, s. 25.

⁵⁸² Thierry Paquot, *Lükse Övgü*, Can Yayınları, İstanbul, 2010, s. 12.

belirler. Örneğin iş adamı Vehbi Koç'un büyük kızı Semahat Koç'un 1956 yılında yapılan düğününde boynuna taktığı Rus Çar ailesine ait tarihi kolye ve başına taktığı pırlantalı taç, Vehbi Koç'un sahip olduğu maddi ve manevi konumu ile alakalıdır. Söz konusu pırlantalı taç ve kolye birer gösterişçi tüketim ürünü olsalar da Vehbi Koç'un sahip olduğu statünün gölgesinde kalmıştır.⁵⁸³

Lüks tüketime harcanan paralar iyi anlamda övgüleri, kötü anlamda eleştirileri beraberinde getirir. Bu yüzden kürk, şapka ve mücevher gibi maddi alım gücü yüksek ürünleri tüketen sosyete hanımların, bu ürünleri nerede nasıl tükettiklerine dair geri dönüş alacaklarının farkında olarak hareket eder. Çalışmanın ilk bölümünde de zikredildiği gibi, dergi ve gazetelerde sosyete gündemlerinin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasıyla birlikte sosyete toplumu haber olacağına bilincindedir. Bu yüzden hem giyim-kuşam konusunda hem duruş ve davranış sergilemede özenli hareket etmektedirler. Adalet Cimcoz'un 1952 yılında İstanbul Küçük Sahne'de gösteri yapan Fransız Trupu'nu izlemeye giden Fatma Devrim ile ilgili söyledikleri, sosyetenin kıyafet konusunda bilinçli bir şekilde özen göstermesine örnek teşkil etmektedir. *"Bayan Fatma Devrim o akşam bilhassa çok güzel ve çok şıktı, kısa saçlarına küçük bir tutam beyaz kondurmuş ve şaşmadığı yahut kendisine çok yakıştığını bildiği şapkalardan giymişti yine."*⁵⁸⁴ Diğer taraftan şapka, mücevher ve kürk gibi lüks tüketim ürünleri dönemin ekonomik durumu hakkında da bilgiler sunmaktadır. Örneğin İmre Ungar'ın Melek sinemasında verdiği bir konsere katılan Cimcoz, *"İstanbul'un bütün şık kadınları orada idi. 11 tane vizon saydım. Bir vizonun hediyesinin 16.000 lira olduğunu biliyor muydunuz? İnsan bunları gördükçe acaba neremiz yardıma muhtaç diyor. Hoş benimkisi de Lafonten'in Tilki ile üzüm hikâyesi ya neyse..."*⁵⁸⁵ konserle ilgili bunları söyleyerek Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik duruma gönderme yapmaktadır. İkinci Dünya Savaşı biteli üç yıl olmasına rağmen Türkiye'nin ekonomik sıkıntıları devam etmekte ve bunun giderilmesi için 1947 yılında

⁵⁸³ Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları", 20. Asır, Sayı 178, 12 Ocak 1956.

⁵⁸⁴ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Fransız Trupu", Hafta, Sayı 164, 14 Kasım 1952.

⁵⁸⁵ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Mithat Fenmen, Orhan Borar Düellosu ile İmre Ungar'ın Konserleri", Salon, Sayı 9, 1 Mart 1948.

Truman Doktrini, 1948 yılında da Marshall Planı ile Amerika'dan yardım sağlanmıştır. Ancak durumun böyle olmasına rağmen ülkenin seçkin sınıfının tüketim alanında, kürk gibi maliyeti oldukça yüksek bir ürünün yer alması Cimcoz'un dikkatinden kaçmamıştır. Savaş sonrası dönemde bir konserde hayli kürk bolluğunun olması, savaştan ve savaşın yarattığı tahribattan sosyo-ekonomik, kültürel ve psikolojik olarak seçkin sınıfın fazla etkilenmediğini ya da bir başka ifadeyle sosyetenin, savaştan en az etkilenen grup olduğunu göstermektedir. Cimcoz konser boyunca bazı hanımların mekânın havasının, hem ortamın hem de kendilerinin konforunu sarsmasına rağmen, kürk ve şapkalarından ödün vermeden, onları sergilemeye devam ettiklerini söylemeden de geçmez: "*Bayan Melek siyah şapkasına mai bir tül örtmüştü: salon da dehşetli sıcak, fakat ona rağmen tüller, astraganlar ve vizonlar feda edilmedi.*"⁵⁸⁶

Sosyetenin lüks tüketimi dönemin iktisadi şartları göz önünde bulundurulduğunda aykırı düşmektedir. Bu yüzden olsa gerek Adalet Cimcoz ve diğer gazeteciler sosyetenin bu lüks tüketim için yaptığı harcamalarının sosyal ve kültürel aktivitelere de yönelik olmasını arzularlar. Başka bir ifadeyle oldukça maliyetli lüks tüketim gerçekleştirenler, sosyal ve kültürel aktivitelere, hayır işlerine ve sanatçılara duyarlı davranabilirler. Cimcoz'un, bu hususta, Saray Sinemasında Fransız tiyatro trupunu izlemeye gidenlere dair gözlemleri, bu denli ayrıntıya para veren hanımların sanatsal işlerde ne durumda olduklarının mesajını verir.

Saray Sinemasında Fransız tiyatro trupuna gidenler, sahnede ki 1953 güzellik kraliçesinden ziyade etrafla ilgilendiler. Aman efendim aman o ne elmas, o ne parıltılı gece şapkaları, o ne nefis vizon ve astragan etoller. Bayan Dirimtekin'in uzaktan som altını hatırlatan brokar şapkasından gözünüzü alabilerseniz aşk olsun: daima mütebessim olan bu sarışın hanımın şapkaları zaten dillere destandır. Madam D. Kohen'in küçük ve sıvama stras işli ipek beyaz şapkası da başka bir âlem. Hele Matmazel Lubi, Ermin kuyruklu etolünü henüz Salvadordan almışa benzer, akşamın en güzel etolü muhakkak ki onun etolü idi. Lerzan Bengisu ise şapkasına vermiş kuvveti, merhametsiz yeşil gözlerini çerçeveleyecek şapkaları ne de güzel seçer bu hanım. Acaba bütün elmaslar sahici mi diye düşündüm. Eğer hepsi sahici ise, şehrimizde bir hayli zengin var demektir. Bu zenginler acaba hiç resim satın almazlar mı?⁵⁸⁷

⁵⁸⁶ Cimcoz, a.g.m., *Salon*, Sayı 9, 1 Mart 1948.

⁵⁸⁷ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 69, 10 Aralık 1953.

Burada Cimcoz'un asıl değindiği nokta kuvvetle muhtemel Maya Sanat Galerisi'nin kapanma kaygısıdır. Galeri, eserlerini burada sergileyen sanatçılarının sattıkları eserler sayesinde ayakta kalmaktadır. Galerinin maddi sıkıntıları ise 1953 yılında baş göstermeye başlamıştır. Cimcoz Maya Galerisini kapanmaktan kurtarmak için 1954 yılında bir "Kurtarıcı Sergi" düzenlemiştir.⁵⁸⁸ Bütün uğraşlara rağmen galeri, maddi sıkıntılardan dolayı 1955 yılında kapanmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden bu pasajın bir mesaj niteliğinde olduğu düşünülebilir. Çünkü Cimcoz sosyete kadınlarının tuvaletleri, şapkaları ve pırlantalarına olan düşkünlükleri kadar, sanatsal aktivitelere ve sanatsal ürünlere karşı olan duyarlılıklarını ölçmekte, hatta bu iki durumu birbirine sorumlu kılmaktadır.

Farklı farklı kürklerin kullanılması, mevsimine ve her çeşit kıyafet için farklı şapkaların tercih edilmesi ve mücevher kullanımında sahici olmasına özen gösterilmesi sosyete için bir statü sahibi olma konusudur. Goffman statüyü, toplumsal sınıflarla özdeşleşmede maddi varlığın bir ifadesi olarak görür ve statünün toplumsal ilişkilerde de önemli bir işaret aracı olduğuna işaret eder.⁵⁸⁹ Burada da sosyete kadınlarının kürk, şapka ve mücevheri birer statü simgesi olarak kullanması, dâhil oldukları topluma ayak uydurma çabalarının bir sonucu olarak görülebilir.

Nimet Hanım ne yaptı yaptı nihayet bir vizona sahip oldu. Biliyorsunuz artık İstanbul'da vizondan geçilmiyor. Bütün dünyada olduğu gibi. Kürkçüler bıkmışlar da bu hayvancağızın renklerini değiştirmeğe başlamışlar. Fakat bizim Nimet R. nin aklında hiç de vizon filan yoktu. O daha ziyade üç çocuğuna vermişti kendisini. Biliyorum onun kanına da öteki Nimet girdi, hani canım şu esmer, büyük gözlü, biraz büyükçe burunlu Nimet. Onun vizonu olsun da bizim sarışın Nimet'in vizonu olmasın, olacak şey mi? Neticede iki Nimetler bir tek kişinin ödediği vizonlara sahip oldular. Güle güle kullansınlar.⁵⁹⁰

Thierry Paquot, lüksü, tüketimin özel bir süreci olarak saymakta ve lüksün yoksul ülkelerin zenginlerine, zengin ülkelerinde durumu oldukça iyi olan kesimlerine

⁵⁸⁸ Zahir Güvemli, "Sanat Âleminde: Kurtarıcı Sergi", *Vatan*, 24 Haziran 1954, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi.

⁵⁸⁹ Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Metis Yayınları, İstanbul, 2021, s. 46.

⁵⁹⁰ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 80, 25 Şubat 1954.

yönelik bir gelişme içerisinde olduğunu ifade etmektedir.⁵⁹¹ Paquot lüksün özel tasarım giysilerle, gösterişli mücevherlerle, pahalı parfüm ve şık kristallerle sergilendiğini ve bunların yekûnunun büyük maliyetler gerektirdiğini belirtmektedir.⁵⁹² Paquot'un saydığı bu argümanlar başlı başına zenginlik göstergelerinden bazılarıdır. Zengin olduğunu göstermenin çeşitli yolları onlara sahip olmanın yanında onların nasıl taşındığıyla yakından alakalıdır.

“Sayın kadın okuyucularım siz uzun üç sıra inci takınca boynunuza, göğsünüze avuç içi büyüklüğünde altın ve zevksiz bir iğne yerleştirir misiniz? Neden bazı kadınlarımız bütün mücevherlerini takmak sevdasına düşerler anlamam. Hem de bu zevksizliği yapan Avrupa’yı, pardon Avrupa’yı değil Afrika’yı görmüş sarışın bir kadını, amma belki de oranın modasıdır kim bilir. Hani şu mücevher takma benzin gibi tahdide tabi olsa gözler ve bilhassa kocalar ne rahat ederler...”⁵⁹³

Benzer şekilde sosyete hanımları için kürk sahibi olmak kadar kürkü taşıyabilmekte önemlidir. Pahalı ve güncel olanı en iyi sergilenebileceği şekilde kullanmak, kişinin saygınlık kazanma arzusundan kaynaklanır.⁵⁹⁴ Kürk pahalı olduğu kadar heybetli de bir üründür. Bu yüzden kürk oldukça titiz bir kullanım gerektirmektedir. Aksi takdirde kürk sahibi, bilhassa sinema, tiyatro ve konser gibi umumi mekânların amfi tarzı salonlarında izleyici kitleye çokça rahatsızlık verebilir. Aynı şekilde bu gibi mekânlarda şapka kullanımı da dikkat çekmekte ve zaman zaman hoş olmayan görüntülere sebebiyet verebilmektedir. Zaten bu tarz kültürel aktivitelerin gerçekleştiği mekânlara rağbet, bu kültürel aktiviteler sezon mevsiminde, her senenin ekim ve nisan ayları arasında, fazla olmaktadır. Bu mevsimler sosyete hanımlarının kürklerini çıkardığı, şapkalarını mevsime göre uyarladığı bir dönemdir. Bu yüzden bu tarz etkinliklerde sosyete haberlerinde kadınların kürk ve şapkalarına yönelik bolca övgü ve yergi yer almaktadır. Örneğin 1952 yılında Küçük Sahne’de Fransız Trupu’nu izlemeye giden İstanbul sosyetesine mensup bazı kişiler bu yönleriyle haber olmuşlardır.

“Dr. Nihad Reşad’ın zevcesi ta uzaklardan göz alan payetli bir şapka giymiş; hanımlar fazla soğuk olmamasına rağmen kürklerini çıkarmışlar artık. Hemen hepsinde güzel etoller var, hâlbuki Küçük Sahne manevi olduğu kadar maddi sıcaklığı da dillere destandır, o kürkleri idare etmek bir mesele

⁵⁹¹ Paquot, *a.g.e.*, s. 17.

⁵⁹² Paquot, *a.g.e.*, 18.

⁵⁹³ Adalet Cimcoz, “Salondan Salona: Park Otel Paviyonu”, *Salon*, Sayı 5, 1 Ocak 1948.

⁵⁹⁴ Goffman, *a.g.e.*, s. 133.

oluyor sonra. Hele Prenses Ulviye gibi geç gelip de ortaldaki yerine sırtındaki astraganla geçmeğe kalkışınca...”⁵⁹⁵

Ayrıca kürk gibi gösterişli ve pahalı bir ürünü taşımak zaman zaman kürk sahibi olan kişinin kendisini de zor durumda bırakmaktadır. Aşağı da yer alan pasaj, Küçük Sahne’de İngilizler’e ait bir tiyatro oyununu izlemeye giden İstanbullu sosyete hanımlarının hem kürklerini kullanma hassasiyetlerini hem de etrafa verdikleri rahatsızlıkları göstermesi bakımından yerinde bir örnektir.

Şaziye İpar,⁵⁹⁶ geçen akşam onu 1953 modeli Alman-Amerikan kırması yeni bir zevçle gördüm. Şaziye her zamanki gibi zarif, neşeli ve atomik bir halde. Üzerinde nefis bir grey mink kürk vardı. Küçük Sahnede İngilizleri seyretmeğe gelmişlerdi. Şaziye bilhassa gece elbiselerini ve kürklerini çok güzel taşımasını bilir... Bazı kadınlar kürklerini, gayet rahat taşırlar. Bazıları da o kadar, itina ederler ki, insanın adeta asabı bozulur. İtina edenlerin başında Fatma Devrim⁵⁹⁷ gelir. Kürkünü gardroba bırakamaz, tiyatroya kürkle girer, içerisi sıcaktır, çıkarır katlar, kucağına koyar, kürk bu tabii, bir kımıldama bir telaş, kürk yine dizlere alınır ve pek tabidir ki etraf da kürkle beraber okur üfler sarısın güzel Fatma’ya... Hâlbuki Müfide kürkünü o kadar fütursuzca koltuğa bırakır ki, sanki basma kaptır üzerinde taşıdığı. Mamafih bu fütursuzluk da insana bir rahatlık vermez bu sefer, etraf kürke basacağı, kanepeye sıkıştıracağı diye telaş eder.⁵⁹⁸

Sosyetedede herkes kürkü saygınlık görmek için veya bir statüye sahip olduğunu vurgulamak için kullanmaz. Şu bir gerçek ki, kürk gösterişli bir giyim ürünüdür ve kürkü giyen birinin karşıdakinde uyandıracığı ilk izlenim ise genellikle zengin olduğunu düşündürmesidir. Ancak herkes için bu izlenimi doğal sınırlarında bırakmak yeterli olmayabilir. Böyle durumlarda kürkü taşımanın yanında, bir sohbet esnasında kürkün türünü, markasını, orijinini belirtmek veya karşıdakinden duymak arzusu, tatmin olmak için beklenmektedir. Bu yüzden

⁵⁹⁵ Adalet Cimcoz, “Sosyete Dedikoduları: Fransız Trupu”, *Hafta*, Sayı 164, 14 Kasım 1952.

⁵⁹⁶ Şaziye İpar, armatör ve Türkiye’de ilk şeker fabrikasını kuran Hayri İpar’ın büyük kızıdır. Şaziye İpar Amerikalı oyuncu Gary Grant ile bir süre evli kalmıştır. 1950’li yıllarda sosyete çevresinde Amerika’ya yani “yeni dünya”ya ilgi oldukça büyüktür. Bu yıllarda Amerikalı kişilerle evlilikler de yine sık karşılaşılan bir durumdur. Şaziye İpar’ın erkek kardeşi de ilk olarak Hollywood yıldızı Rita Hayworth ile bir süre aşk yaşamış, sonrasında Virginia Bruce ile evlenmiştir. Yine opera sanatçısı Nimet Vahid Hanım’da bir Amerikalı ile evlenmiştir. Kaynak için bkz. Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 8, 4 Ekim 1952.

⁵⁹⁷ Fatma Devrim, şair ve yazar İzzet Melih Devrim’in eşidir. Tiyatro oyuncusu Şirin Devrim ve ressam Nejat Devrim’in üvey anneleridir. Kaynak için bkz. Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 114, 21 Ekim 1954.

⁵⁹⁸ Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 27, 14 Şubat 1953.

sadece kürkün değil kürk çeşitlerinin bile zengin olmanın farklı versiyonlarını gösterdiği söylenebilir. Örneğin vizon kürkün ağırlığı astragan kürke göre çok daha önemlidir. Ve herhangi bir tiyatronun açılış gecesinde veya sinemada ve kokteylde “vizon kürk” tercih edilmiş ise bu itibar kazanmanın en ayrıcalıklı yolu olarak değerlendirilebilir. Söz konusu yukarıdaki pasajın devamında bu tarz bir ayırımın sosyete hanımları arasında ne denli önem taşıdığı görülmektedir.

Velhasıl kürkü olan kadına kürkü vizon değil dersiniz tabii kızılca kıyamet kopar, fakat vizona çok benzeyen bir başka kürkü vizona benzetince sahibesinin sevincini düşünün, değil mi? Erkekler kadın işlerine karışınca böyle yanlışlıklar oluyor ne yapalım... Gelelim Zerrin'in braytşvans kürküne, o bir harika. Fakat Şeyma'nın vizon garnitürlü braytşvans'ı galiba İstanbul'un en güzel mantosu. Zaten manolya tenli Şeyma bu son zamanlarda çok güzel giyinmeğe başladı...⁵⁹⁹

Burada bir noktaya dikkat çekmek gerekirse, burada anlatılanlar İstanbul'da halka açık bir mekâna aittir. Cimcoz her ne kadar bu mekânda sosyeteye dair bir şeyler söylese de, buraya sosyete dışından gelenler de olmuş olabilir. Ancak netice olarak anlatılmaya değer görülen, haber değeri taşıyan kitlenin ele alınmış olmasıdır.

Sosyete hanımlarının kürk, şapka ve mücevher kullanımlarında tercih ettikleri modeller, renkler, markalar dâhil oldukları çevre tarafından, onlarla anılır hale gelmektedir. Ayrıca yeni olan bir ürünün kullanılması da ilk kullanılamaya mal edilip, onunla anılmaktadır. Örneğin bir Basın Balosu'nda salondakileri gözlemleyen Cimcoz'un anlatımlarından eşyaların, sahipleri ile bütünleştiğini ve onlarla anıldığını görmek mümkün. “...*Bu karanlıkta hanımların elmasları da parlamıyor. Hele zümrütlerde hiç iş yok. Nevinin kapı tokmağı büyüklüğündeki zümrüt yüzüğü de şansız bu gece. Zaten biz bıktık, o daha bıkmadı şu zümrütten.*”⁶⁰⁰ Burada ismi geçen kişi tiyatro oyuncusu Nevin Akkaya'dır.⁶⁰¹ Nevin Akkaya'nın kullandığı zümrüt mücevher, onun sayesinde nam salmış, Nevin Akkaya söz konusu zümrütle anılır olmuştur. Bu örnek, bu tür kıyafet, ayakkabı, kürk, mücevher gibi

⁵⁹⁹ Cimcoz, a.g.m., *20. Asır*, Sayı 27, 14 Şubat 1952.

⁶⁰⁰ Adalet Cimcoz, “Sosyete Dedikoduları”, *Hafta*, Sayı 130, 21 Mart 1952.

⁶⁰¹ Nevin Akkaya sosyete çevresinde mücevherleriyle isim yapmıştır. Kaynakça için bkz. *Kanca*, “Salondan Salona”, *Salon*, Sayı 25, 1 Kasım 1948; Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, *20. Asır*, Sayı 114, 21 Ekim 1954.

ürünlerin sosyete içerisinde bir kimliğe dönüştüğünü göstermektedir. Buna benzer bir örnekte sosyete çevresinde ilk olarak kullanılan kürk jaket kullanımı için verilebilir. “...yakında Muammer’in tiyatrosunun pasajında “Yaprak” adlı bir butik açacak olan esmer Nedret! Nedret Hanım’ın üzerinde beyaz naylon bir kürk jaket vardı, yanılmıyorsam İstanbul’da ilk defa görüyoruz bu çeşit kürkü.”⁶⁰²

Yine başka bir örnek, Ankara ve İstanbul sosyete çevresinde adından çok bahsettiren İtir Hanım ile ilgilidir. İtir Hanım Mısırlı devlet adamı Ali Yahya Paşa’nın eşi ve İzmir’de Karasınan adıyla dergi çıkaran Mehmet Emin Karasınan’ın torunudur.⁶⁰³ İtir Hanım güzelliğiyle, bilgisiyle İstanbul ve Ankara sosyetesinde güçlü bir yer edinmiştir. Müşerref Hekimoğlu İtir Hanım’dan “Büyükelçi Cevdet Dülger evlendiği zaman bombalar patlatan, Kahire Sefiresiyken Mısır Kralı Faruk’un hayran, Yahya Paşa’nın âşık olduğu İtir Hanım...”⁶⁰⁴ şeklinde bahsetmektedir. Nimet Arzık ise İtir Hanım’dan “güzeldi ve sarışındı, ve yemyeşil gözleri vardı ve ufak burnu... Ve bütün çocukluğundaki yoksulluklara rağmen güleçliğini sakınmıştı...”⁶⁰⁵ diye bahsetmektedir. Arzık İtir Hanım’ın Ankara sosyetesinde kısa süre görüldüğünü ve eşinin Mısır’a atanmasının ardından Mısır’a gittiğini söyler. “Onu bir tek kere Süreyya’da şeref masasında gördüm, suare elbisesiyle, zarafeti, güzelliğiyle, özel kalem müdüresi Abbase’nin⁶⁰⁶ mücevherlerini bile söndürüyordu...”⁶⁰⁷ İtir Hanım İstanbul sosyetesinde de güzelliğiyle, giydikleriyle ve yaptıklarıyla kendinden bahsettirmiştir. İtir Hanım ölen kardeşi Nimet Karasınan adına İstanbul’da bir

⁶⁰² Adalet Cimcoz, “Şehir Dedikoduları”, 20. Asır, Sayı 117, 11 Kasım 1954.

⁶⁰³ “İtir Yahya İstanbul’da Bir Hastane Yaptırıyor”, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi.

⁶⁰⁴ Müşerref Hekimoğlu, “Başkent Günleri: Türkler Tangoyu Öğrendiler Mi?”, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi.

⁶⁰⁵ Nimet Arzık, İtir Hanım ve Şükrü Saraçoğlu arasında geçen bir söylentiden bahsediyor. Saraçoğlu’nun başbakan olduğu dönemde (1942-1946), “Şükrü Saraçoğlu İtir Hanım’a “İtir İtir, yerim seni ktır ktır” diyecek olmuştaki İtir Hanım’da “Hadi oradan koca katır” diye cevap vermiş güya” diye anlatmaktadır. Nimet Arzık, *Bitmeyen Kavga: İsmet İnönü*, Kurtuluş Matbaası, Ankara, 1966, 97-98.

⁶⁰⁶ Abbase Kavur, büyükelçi ve özel kalem müdürlüğü görevlerinde bulunan Şadi Kavur’un eşidir. Şadi Kavur, 1942-1944 yıllarında Dışişleri Bakanı olan Numan Menemencioğlu’nun özel kalem müdürlüğünü yapmıştır. Kaynak için bkz. Arzık, a.g.e., s. 92.

⁶⁰⁷ Arzık, a.g.e., s. 99.

hastane yaptırmış,⁶⁰⁸ Muvaffak Ali İpar'ın *Salgın* adlı filmi için maddi destek sağlamıştır. Adalet Cimcoz İstanbul'un sosyete hanımlarının ve İtir Hanım'ın film için yaptığı desteğe "Şehir Dedikoduları"nda yer vermiştir.

Kışla beraber memleketimizden ayrılan eski âşinamız var: Güzel İtir. O yazı İstanbul'da geçirir ve kış oldu mu Mısır'a döner. Kırlangıçlar gibi... İstanbul ilk defa onun omuzlarında vizon kürkü gördü. İşittiğime göre bütün elbiselerini ve 'dösularını' gitmeden dağıtmış. Zaten bütün sosyetenin ileri gelen güzel hanımları Muvaffak Ali İpar'ın filmi için ellerinden geleni yapıyorlar. İtir'in bu küçük hediyesi Yahya Paşa'nın zevcesi için bir fedakârlık sayılmaz tabii... Bazı hanımlarımız bu güzel kadını kıskanıyorlar, kıskanmasınlar paranın saadet getirmediğini onun kadar kimse hissetmemiştir.⁶⁰⁹

⁶⁰⁸ "İtir Yahya İstanbul'da Bir Hastane Yaptırıyor", *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi*, Taha Toros Arşivi.

⁶⁰⁹ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 10, 18 Ekim 1952.

4. BÖLÜM: TÜRKİYE SOSYETESİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde 1950'li yılların ortalarına kadar Türkiye'de güçlü bir gayrimüslim azınlık sosyetesinin varlığından bahsedilebilir. Onların cemiyet içerisinde önemli bir yer tutmasında meşgul oldukları mesleklerin etkisi büyüktür.⁶¹⁰ Tüccarlık en çok rağbet ettikleri işin başında gelmektedir: Tekstil endüstrisi, otomotiv ve buzdolabı, çamaşır makinesi, radyo gibi elektronik eşya imalatçılığı ve ticareti, kuyumculuk ve kürkçülük gibi lüks eşya ticareti onlar için önemlidir. Esnafılık ve bankacılık işleri ile reklam sektörü de çoğunlukla onların elindedir. Bu yüzden bu dönemde gayrimüslim azınlıklar devletin zengin ve rahat sınıfını teşkil etmekteydiler. Sahip oldukları bu iktisadi rahatlık onların toplum içinde de rahat olmalarını sağlamıştır. Onlar yaptıkları işler sayesinde, zamanla İstanbul'un kentsel tarihinde kendi kimliklerini inşa etmişler ve geniş çevrelerle ilişkiler kurmuşlar gerek kamusal pratiklerde gerek iş ilişkilerinde gerekse sosyal hayatlarında kentle bütünleşebilmişlerdir.⁶¹¹ Ayrıca karşılaştıkları siyasi ve toplumsal sorunlar karşısında da kendi dini ve etnik kimliklerinden arınmadan strateji geliştirebilmişlerdir. Böylece hem yaptıkları işler doğrultusunda hem de sahip oldukları bu maddi imkânlar ve iletişim halinde oldukları geniş çevreler sayesinde Türk cemiyetinin farklı dil ve kültürlerle kaynaşmasına büyük etkileri olmuştur.

İstanbul bohem hayatını konu edinen *Intermezzo* adlı kitabında Fikret Adil, dönemin yakın tanıklarından biri olarak, bilhassa İstanbul Yahudilerinin Birinci Dünya Harbinden sonra monden hayatı benimsediklerini, kendi tutucu çevrelerinden çıkarak farklı milletlerle ilişki kurarak kozmopolitliğe alıştıklarını

⁶¹⁰ Türkiye'de bilhassa İstanbul'da yaşayan Yahudilerin sayıca fazla olmasının nedeni Osmanlı İmparatorluğu'nun uyguladığı politikalar ile birlikte düşünülmelidir. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle birlikte, İspanya ve Avrupa'nın diğer bölgelerindeki Yahudiler İstanbul'a davet edilmiştir. Hristiyanlarla aralarında sürekli din savaşı olan Yahudilerin Osmanlı topraklarında böyle bir kaygıları olmamıştır. Ayrıca davet üzere İstanbul'a yerleşen Yahudiler, Müslümanların yetersiz kaldığı tıp, ticaret ve finansal konularda oldukça aktif olmuşlar ve devlet tarafından destek görmüşlerdir. Kaynak için Bkz. Nurdan İpek, "Selanik ve İstanbul'da Seçkin Yahudi Bankerler 1850-1908", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Doktora Tezi*, İstanbul, 2011, s. 1-2.

⁶¹¹ Özgür Kaymak, "İstanbul'da Rum, Ermeni ve Yahudi Cemaatlerinin Sosyo-Mekansal İnşası", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, *Doktora Tez Çalışması*, İstanbul, 2016, s. 9-10.

anlatmaktadır.⁶¹² Ayrıca Adil, İstanbul'un en şık kadınlarını Musevilerin oluşturduğunu ve onların Türk sosyete kadınlarına model olabildiklerini belirtmektedir.⁶¹³

4.1. İSTANBUL'DA GAYRİMÜSLİM SOSYETE

İstanbul cemiyet hayatında önemli bir yere sahip olan gayrimüslim azınlıkların iş yerlerinin nerelerde yoğunlaştıklarına ve ne işlerle meşgul olduklarına kısaca değinmek İstanbul sosyetesini hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olacaktır. Misal İstanbul Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi boyunca Rum, Ermeni ve Yahudilere ait fazlasıyla iş hanı, dükkân, restoran ve kafe gibi işletmeler görmek mümkündür. Tünel'den Taksim Meydanına kadar İstiklal Caddesi üzerinde yer alan Narmanlı Han, Timoni Sokağı, Santa Maria Klisesi, Terra-Sainte Klisesi, Hristaki Pasajı gibi gayrimüslim azınlıkların ibadet yerleri ve iş hanları onların Beyoğlu'nda yoğunlaştıklarını gösterir. Ayrıca Degüstasyon, Tilla Pastanesi, Lebon ve Markiz Pastaneleri, Nisüaz ve Petrograd Lokantası gibi yeme içme mekânları İstanbul'un cemiyet hayatından büyük izler taşır.

Bütün bunların yanında Beyoğlu'nda yer alan giyim-kuşam mağazaları da İstanbul sosyetesine moda konusunda öncü olan işletmelerdir. Beyoğlu'nun büyük mağazalarından Karlman Pasajı (Bonmarşesi) uzun yıllar "*Beyoğlu'nun moda meşheri*" prensibiyle anılmıştır.⁶¹⁴ Avusturyalı Aşkenaz Karlman ailesine ait bu pasajı eşya almak mecburiyeti olmadan herkes gezebilmektedir. Pasajda halıdan çeşitli elektronik ev aletlerine, oyuncaktan giyime pek çok ürün satılmaktadır.⁶¹⁵ Giovanni Scognamillo anılarında Karlman Pasajı ile ilgili gözlemlerinden "*Karlman'ın girişi boydan boya vitrinlerle döşenmişti: Kadın giysileri, erkek giysileri, çocuk giysileri, züccaciye köşesi, tuhafiyeye köşesi ve dizi dizi mankenler...*" diye bahsetmektedir.⁶¹⁶ Yine Beyoğlu'nun en büyük tekstil

⁶¹² Fikret Adil, *Intermezzo*, Sel Yayınları, İstanbul, 2015, s. 47.

⁶¹³ Adil, *a.g.e.*, s. 47.

⁶¹⁴ <https://istiklal.ist/mekanlar/karlman-pasaji> Erişim Tarihi: 17.03.2023.

⁶¹⁵ Mois Gabay, "Pera ve Galata'da Yahudi İzleri 3: Beyoğlu'nda Moda Yaşamında Ünlü Bonmarşe ve Terzilerimiz" <https://www.gazeteduvar.com.tr/konuk-yazar/2020/07/03> Erişim Tarihi: 17.03.2023.

⁶¹⁶ Giovanni Scognamillo, *Bir Levanten'in Beyoğlu Anıları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, s. 69.

mağazalarından Lazara Franko'da 1955 yılına kadar Beyoğlu müşterilerine hizmet etmiştir.⁶¹⁷

Beyoğlu'nun ayrılmaz bir parçası haline gelen Lion, Mayer ve Baker Mağazaları da hem modanın hem de sosyetenin hayatında önemli bir yere sahiptir. Lion Mağazasının sahibi Avusturyalı Aşkenaz Heilpern ailesidir. Scognamillo mağazanın yerini “*Artık arşiv olarak kullanılan Osmanlı Bankası'nı geçtikten sonra Kallavi (eskiden Glavani) Sokağı'nın köşesinde, bugün artık tümünden unutulmuş Lion Mağazası'na (Lion d'Or) varmış oluyoruz.*” diye tarif etmektedir.⁶¹⁸ Mağazada farklı ürünler ve kundura satışı da yapılmış, ama daha çok tekstil ürünleriyle ünlenmiştir. Nimet Arzık Ankara'da sosyete hanımlarının Lion Mağazasının kumaş ve dantelalarını tercih ettiklerini, hatta küçük kız çocuklarını bile Lion'dan giydirdiklerini anlatır.⁶¹⁹ Yine Beyoğlu'nda uzun yıllar faaliyet gösteren Baker Mağazalarının yöneticisi David Borstein'in vefat haberini Cumhuriyet gazetesi nekroloji ilanları arasında duyurmuştur.

“Senelerden beri Beyoğlu Baker mağazaları direktörlüğünü yapan Bay David Bornstein mustarip olduğu hastalıktan kurtulamayarak 23 Mart 1940 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi 24 Mart 1940 tarihine müsadif Pazar günü saat 11'de Yüksekaldırım'daki Askenazi sinagogunda icra kılınacaktır. Kendisini seven ve tanıyanlara ayrı ayrı haber vermemize teessürümüz mani olduğundan işbu ilanımızın davetiye makamına kabul edilmesini rica ederiz. Eşi: Bayan Toni Bornstein ve oğlu Henri, Steiner, Heilpern, Grünstein, Greif, Hason, Poper, Gallenberg aileleri.”⁶²⁰

Burada Baker Mağaza'larının sahibinin vefatında taziye kabul edilecek aileler arasında Lion Mağazası sahipleri Heilpern ailesi de vardır. Böylece gayrimüslim azınlıkların birbirleri ile güçlü bir iletişim halinde oldukları söylenebilir. Bu büyük mağazaların yanında bir de, tek bir alanda ustalaşmış isimler mevcuttur. Zara ve Silvyo Mağazaları ve Gömlekçi Martino gömlek işinde isim yapmışlardır. Nesim ve Silvyo Zaralar ve gömlekçi Pedro Martino insan bedenine tam oturan gömlekler dikmektedir. Zara dükkânının kapısında “*Gömlek mütehassısı*”

⁶¹⁷ Scognamillo, *a.g.e.*, s. 140.

⁶¹⁸ Scognamillo, *a.g.e.*, s. 70.

⁶¹⁹ Nimet Arzık, *Tek At, Tek Mızrak Anılar 1*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1983, s. 13.

⁶²⁰ Cumhuriyet, 24.03.1940.

yazmaktadır.⁶²¹ Ünlü tekstil mağazalarının yanı sıra ünlü ayakkabıcılarda Beyoğlu'nu mesken edinmiştir. Örneğin Rum asıllı Paçıkakis kaliteli ve lüks ayakkabılarıyla tanınmış ve dönemin ünlü ayakkabı markası Baly ayakkabılarının Türkiye'deki temsilcisi olmuştur.⁶²²

İstanbul sosyetesinin yaşamlarının hemen her alanında gayrimüslim azınlıkların yaptıkları işlerle karşılaşmak mümkündür. Bilhassa İstanbul sosyete hanımlarının lüks ihtiyaçlarına, gösterişlerine cevap verenlerin de yine çoğunlukla gayrimüslim oldukları söylenebilir. Bunların da durağı Beyoğlu'dur. Örneğin Kürkçü Giorgio Mandel, İstiklal Caddesi'nde Narmanlı Yurdu'nun karşısında yer almaktadır.⁶²³ Yine İstanbul sosyetesine her türden kürkler diken Kürkçü Salvator'un dükkânı da Beyoğlu'nda bulunmaktadır.⁶²⁴

Kadınların başlarını süsleyen ve her mevsime uygun farklı modellerle sosyetenin müdavimi olduğu Şapkacı Femina, Şapkacı Katia, Madam Margrit ve Şapkacı Pepo'nun da mağazaları Beyoğlu'ndadır.⁶²⁵ Atatürk'ün şapka inkılabından etkilenerek hareket ettiğini beyan eden Vitali Hakko da, 1935 yılında Şen Şapka ile başlayan serüvenini Beyoğlu'nda Vakko markasıyla gerçekleştirmiştir.⁶²⁶ Vitali Hakko, anılarında, Şen Şapka'yı henüz açtığı İstanbul'un sosyete hanımlarının Mme. Christi gibi ünlü modelistler tarafından hazırlanan şapkaları giydiklerini anlatır.⁶²⁷ Kürkler, şapkalar derken İstanbul sosyete hanımlarının kişisel bakımlarının adresi de Beyoğlu'dur. Sosyetik İstanbul hanımları, Rum asıllı berber Dimitro⁶²⁸ ve Nino'nun⁶²⁹ salonlarında en yeni modelleri deneme fırsatı bulmuşlardır.

⁶²¹ Mois Gabay, Pera ve Galata'da Yahudi İzleri 2: Beyoğlu'nda Moda Yaşamında Yahudiler, <https://www.gazeteduvar.com.tr/konuk-yazar/2020/06/25/> Erişim Tarihi: 20.03.2023.

⁶²² Scognamillo, *a.g.e.*, s. 69.

⁶²³ Scognamillo, *a.g.e.*, s. 92.

⁶²⁴ *Hafta*, Sayı 165, 21 Kasım 1952.

⁶²⁵ *Hafta*, Sayı 141, 6 Haziran 1952.

⁶²⁶ Vitali Hakko, *Hayatım Vakko*, Şedele Matbaacılık, İstanbul, 1997, s. 138

⁶²⁷ Hakko, *a.g.e.*, s. 69.

⁶²⁸ *20. Asır*, Sayı 6, 20 Eylül 1952.

⁶²⁹ *Hafta*, Sayı 149, 1 Ağustos 1952.

Gayrimüslim azınlıklar Türk sosyeta ile sosyal ve kültürel faaliyetlerde bir araya gelmişler ortak mekânları kullanmışlardır. Bunda gayrimüslimlerin iskân ettikleri bölgelerin ve iş yerlerinin Beyoğlu ve civarında olmasının etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü Beyoğlu'nda yaşıyor olmaları ve burada ticaret, esnafılık yapmaları her kesimden, her milletten insanlarla iletişim halinde olmalarını gerektirmektedir. Bu alışveriş sosyal hayatta da kurulacak arkadaşlıkları beraberinde getirmiş olabilir. Misal Türkiye'de, daha çok milli gayelerle düzenlenen güzellik yarışmalarında gayrimüslim azınlıkları, hem jüri üyeleri arasında hem de birinci seçilecek kişiye ödül verecekler arasında görmek mümkündür. Örneğin 1952 yılı Güzellik Müsabakası jürileri arasında: Madam Kohen, Madam Gesar, şapkacı Femina, kürkçü Salvator, terzi Macar Madam Leontin gibi gayrimüslimler yer almışlardır. Madam Kohen ve Madam Gesar jüride yer alırken, şapkacı Femina çok şık bir hasır şapka hediye etme, terzi Madam Leontin ise bir sleypes elbise dikme sözü vermiştir.⁶³⁰

Bu gibi sosyal faaliyetlerde bir araya gelme, gelebilme durumu iş dünyası için de geçerlidir. Gayrimüslim vatandaşlarla beraber ticaret yapılmış, ortaklıklar kurulmuştur. Bu konuda Vehbi Koç iyi bir örnek olabilir. O, ticaret hayatına atıldığı zaman gayrimüslimlerle ortaklıklar yapmış, onları idareci ve müdür gibi önemli konumlarda değerlendirmiştir. Şimdi Vehbi Koç'un gayrimüslimlerle yaptığı ortaklıklar ve işler hakkında kısaca bilgi vermek, gayrimüslimlerin çok çeşitli mesleklerle uğraştıklarını ve bu konuda çok yönlendirici olduklarını görmek açısından iyi olacaktır. Koç, 1937 yılında İstanbul'daki ilk firmasını "Vehbi Koç ve Ortakları Kollektif Şirketi" adıyla dört ortak olarak kurmuştur. Firma hissedarları %55 kendisinin (Vehbi Koç), %15 İsrail Anastasyan, %15 İsak Altabef ve %15 Emin Güraç'tır.⁶³¹ İsrail Anastasyan Ermeni ve İsak Altabef Musevi'dir.⁶³² Koç, bir süre sonra firmanın cam işlerine müdür yardımcısı olarak Ermeni İsrail Menaşe'yi işe almıştır.⁶³³ Vehbi Koç'un işleri ilerledikçe yapmış olduğu işlerin çeşitliliği de artmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Ermeni olan Karalyan Efendi

⁶³⁰ *Hafta*, Sayı 142, 13 Haziran 1952.

⁶³¹ Vehbi Koç, *Hayat Hikâyesi*, Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1973, s. 41-42.

⁶³² Koç, *a.g.e.*, s. 42, 69.

⁶³³ Koç, *a.g.e.*, s. 42.

ile zeytinyağı işi yapmıştır.⁶³⁴ O, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Koç Ticaret A.Ş. Otomobil Şubesi için dönüm noktası olacak Bernar Nahum ile tanışacak ve bunu anılarında sıklıkla vurgulayacaktır.⁶³⁵ Koç, Yahudi bir aileye mensup olan Bernar Nahum'u 1944 yılının başında otomotiv işleri ile ilgilenmesi için müdür olarak göreve almıştır.⁶³⁶ Bernar Nahum 1988 yılına kadar tam 44 yıl Vehbi Koç'un yanında çalışmıştır.

Koç, 1930 ve 1940'lı yıllarda olduğu gibi 1950'li yıllarda da gayrimüslimlerle çalışmıştır. Örneğin yine Yahudi bir aileye mensup Hulki Alisbah'ı 1950 yılında Koç Ticaret A.Ş.'nin başına genel müdür olarak getirmiştir. Bunun bir tesadüf olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü Hulki Alisbah, Mülkiye'den mezun olmuş, Ziraat Bankası'nda müdür yardımcısı olarak çalışmış, Toprak Mahsulleri Ofisine genel müdür olarak atanmış, Sümerbank ve İller Bankası'nda da genel müdür olarak çalışmış ve 1949 yılında siyasi nedenlerle ayrılarak 1950 yılında Vehbi Koç'un yanında yine genel müdür olarak çalışmaya başlamıştır. 1975 yılında emekli olana kadar Koç'un yanında çalışmıştır.⁶³⁷

Buraya kadar Vehbi Koç'un anılarında anlattığı bilgiler doğrultusunda, onun işten anlayan kişilerle çalışmaya özen gösterdiğini ve yapacağı işler konusunda temkinli davranmaya çalıştığını görmek mümkündür. Yukarıda verilen isimler, onun beraber çalıştığı kişilerin hangi milletten veya ırktan olduğu ile ilgilenmediğini düşündürmektedir. Koç'un bu kişilerle hangi yıllarda birlikte çalıştığına dair verdiği bilgilerde bunun Cumhuriyet'in erken dönemlerinden itibaren böyle olduğunu göstermektedir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı yıllarında da sonrasında da aynı şekilde devam ettiği, onun anılarında anlattıklarından anlaşılmaktadır.

Buraya kadar ele alınan, gerek toplumsal hayatta gerek iş hayatında belirli bir kaynaşmanın olduğu gayrimüslimler ile ilgili, siyasi ve iktisadi alanda uygulanan bazı politikalar ve onları kültürel değişim sürecine tabi eden kararlar, onların

⁶³⁴ Koç, *a.g.e.*, s. 67.

⁶³⁵ Koç, *a.g.e.*, s. 87.

⁶³⁶ Koç, *a.g.e.*, s. 86.

⁶³⁷ "Hulki Alisbah", *Vehbi Koç Ansiklopedisi*.

toplumsal ve ekonomik anlamda güçlerini zayıflatmıştır. Ayrıca psikolojik olarak sindirilmeleri de söz konusudur. Bütün bunlar gayrimüslim sosyetenin İstanbul cemiyet hayatından çekilmesine neden olmuştur. Bu çekilmenin doğurduğu sonuçlar ise sosyal ve kültürel faaliyetlerde, iş hayatında, mekânsal değişimlerde ve demografik hareketlilikte kendisini net bir şekilde göstermiştir. Bu durumu örneklemeye geçmeden önce gayrimüslimlerin çekilmesine neden olan olaylara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

4.2. TÜRKİYE SOSYETESİNDE GAYRİMÜSLİM OLMAK

Rum, Yahudi ve Ermeni sosyetesinin cemiyet hayatından çekilmesi, bazı önemli olaylar sonrasında olmuştur. Ancak peşinen belirtmek gerekir ki, bu olaylar sadece gayrimüslim sosyetenin saf dışı bırakılması gayesiyle değil, bütün gayrimüslimlere yönelik gerçekleşmiştir. Ama doğurduğu sonuçlardan bir tanesi de bu sosyetenin cemiyet hayatından çekilmesi olmuştur. Gayrimüslim sosyetenin, cemiyet yaşamından çekilmesinde iki önemli kırılma noktası vardır. Bunlar 1942 Varlık Vergisi ve 1955 yılında gerçekleşen 6-7 Eylül olaylarıdır. Bu olaylara geçmeden önce, gayrimüslim tebaaya yönelik bazı genel uygulamalar hakkında kısaca bilgi vermek, hem Türkiye cemiyet hayatında gayrimüslim azınlıkların yerini hem de söz konusu bu iki olayın gayrimüslim sosyete üzerindeki etkisini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Cumhuriyet döneminde uygulanan ulus devlet inşası politikaları çerçevesinde gerçekleştirilen gayrimüslim azınlıkları Türkleştirme çabaları siyasette, iktisatta, dilde, kültürde, kamuda hemen her alanda kendini göstermiştir. Ekonomide milli iktisat politikalarının benimsenmesi “milli bir burjuvazi” yaratılmasına zemin hazırlamıştır. Bunun somut bir örneği olarak İzmir İktisat Kongresinde, Müslüman-Türkler’in lehine alınan kararlar gösterilebilir. Devletin iktisadi alanda kararlar alabilen bir organ haline gelmesi, devlet eliyle kurulabilecek teşebbüslerde bulunulması, yabancıların kurdukları işletmelerden ziyade devletin veya yerli ve milli teşebbüslerle işbirliği içerisinde olunması bu kararlardan bazılarıdır. Yine özel teşebbüslere kredi sağlayacak bir devlet bankasının kurulması da alınan kararlar arasındadır. Bu şu bakımdan önemlidir: Cumhuriyet döneminde ticaret ve bankacılık sektörünün büyük kısmı gayrimüslimlerin elinde

bulunmaktadır. Kurulacak olan bir devlet bankası sayesinde yerli yatırımcıların artması sağlanacak ve böylece istenen millileşme gerçekleşmiş olacaktır. Örneğin 1924 yılında Türkiye İş Bankası kurulmuş ve bu banka aracılığıyla Türkiye'ye yerli ve milli tüccar kazandırılması hedeflenmiştir.⁶³⁸ Böylece gayrimüslim azınlıklar saf dışı bırakılmaya çalışılmıştır.

Kongrenin Cumhuriyetin ilanından önce toplanması bu millileşmenin sadece ekonomi ile sınırlı kalmayacağını da bir işareti olarak görülebilir. Cumhuriyetin kurucu siyasi elitinin iktisadi alanda gerçekleştirmeye başladığı bu millileşme süreci toplumsal sahada da uygulanmıştır. Kamu iş yerlerinde Türkçe konuşma zorunluluğu, yine ticari, sanayi ve kamu kurumlarına Müslüman Türk işçilerin alınmasının istenmesi, 1932 yılında Türk Dil Kurumunun faaliyete geçmesi, yabancı sözcüklerin yerine Türkçe sözcüklerin veya karşılıklarının kullanılmasına yönelik çalışmalar, yabancı okullarda anadili Türkçe olan hocaların eğitim vermesi ve Türkçe'nin tek eğitim dili olması gibi kararlar ulus devlet olma çabalarının, gayrimüslim azınlıkların hemen her alanda tasfiye edilmesi ile yakından alakalıdır. Ancak Türkiye'de cemiyet hayatında yer alan azınlık sosyetesini en çok sarsan sürecin, İzmir İktisat Kongresi'nde alınan iktisadi kararlarla başlayıp 1942 yılında yine ekonomik anlamda onları zor durumda koyan Varlık Vergisi Kanunu ile devam ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü İzmir İktisat Kongresi ile millileşme sürecinin başlaması, o dönemde ticaret, sanayi, esnafılık ve bankacılık alanında ön planda olan gayrimüslim azınlıkları kısıtlamakta iken, 1942 Varlık Vergisi ellerinde var olanların çoğunu alarak onları daha da zor duruma sokmuştur. Ayrıca Varlık Vergisini ödeyemeyenlerin Aşkale'ye gönderilecek olması, onların vergiyi ödeyebilmek için servetlerini ellerinden çıkarmalarını gerektirmiştir. Buda milli iktisadiyi güçlendirme amacıyla toplanan söz konusu kongrede alınan kararların destekleyici bir ayağı olmuştur.

⁶³⁸ M. Halis Özer, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli Tüccar Oluşturma Çabalarında İş Bankası'nın Rolü, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2014, Cilt 69, Sayı 2, s. 354.

4.2.1. Beyoğlu'nda Demografik Değişimin Başlaması: Varlık Vergisi Kanunu

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanan iktisadi şartların bir nebze olsun rahatlatılması gayesiyle 9 Kasım 1942 tarihinde Meclis'e tasarı olarak sunulan Varlık Vergisi Kanunu 11 Kasım 1942 tarihinde kabul edilir ve 12 Kasım 1942 tarihinde uygulamaya konulur.⁶³⁹ İktisadi ve mali bir tedbir gerekçesiyle kabul edilen verginin bir defaya mahsus olmak şartıyla alınacağı ve böylece haksız kazanç elde edenlerle vergisini ödemeyenlerin ve mal kaçıranların bu sayede vatan borcunu ödemeyi öğreneceklerinin de altı çizilmektedir.⁶⁴⁰ *Ulus* gazetesi bu vergiyi “*Bu kanun, memleketin bugünkü içtimai görünüşü karşısında keskin bir görüşün ve derin bir milli heyecanın ilham ettiği büyük ve tarihi değerde bir eserdir.*”⁶⁴¹ diyerek vergiye dair olumlu bir görüş belirtmiştir. *Son Telgraf* gazetesinde de Reşat Fevzi, *Ulus* gazetesindeki benzer şekilde, “*Ankara hükümeti yaptığını ve yapacağını bilen, yalnız ve sadece parti ve adalet prensiplerine dayanarak iş gören bir milli kuvvet mihrakıdır.*”⁶⁴² demektedir. Basın vergiye yönelik genellikle olumlu beyanlarda bulunmuştur. Bu konuda yazar Cemil Koçak basının hükümet tarafından bir talimat almış olabileceğini düşünmektedir.⁶⁴³

Hükümet vergi mükellefleri için ödemeleri kolaylaştıracak adımlar atmıştır. *Haber Akşam Postası* gazetesi vergilerin ödemesinde bankaların kredi ve avans vererek kolaylık sağlayacağını duyurmuştur. Bankaların şartlarını ise Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası ve Osmanlı Bankası mükelleflerin mallarını rehin bırakmaları karşılığında; Emlak ve Eytam Bankası ise mükelleflerin gayrimenkulleri

⁶³⁹ “Varlık Vergisi Dün Kabul Edildi”, *Akşam*, 12 Teşrinisani 1942; Hakkı Tarık Us, “Fevkalade Hâl”, *Haber Akşam Postası*, 12 Sontışrin 1942.

⁶⁴⁰ Necmettin Sadak, “Hükümetin Aldığı Tedbirler Memlekete İyilik, Genişlik Getirecektir. Muvaffakiyetin Yarısı Vatandaşların İyi Niyetine Bağlıdır.”, *Akşam*, 12 Teşrinisani 1942.

⁶⁴¹ “Günün Meseleleri: Varlık Vergisi Kanununun Mali ve İçtimai Bakımlardan İzahı”, *Ulus*, 17 Sontışrin 1942.

⁶⁴² Reşat Fevzi, “Saraçoğlu'nun Nutku”, *Son Telgraf*, 12 İkinciteşrin 1942.

⁶⁴³ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 487.

mukabilinde kredi ve avans vereceğini belirtmiştir.⁶⁴⁴ Harp yıllarının yarattığı tahribatı hafifletmek amacıyla alınan bu verginin mükellefleri tüccarlar, büyük çiftçiler ve akar sahipleridir. Vergi şehirlerde kurulacak olan komisyonlar tarafından takip edilecektir. Varlık Vergisinin tahsil edileceği kişiler gayrimüslim azınlıklar, Müslümanlar, dönmeler ve ecnebler şeklinde gruplandırılmıştır.⁶⁴⁵ Verginin en ağır mükellef grubunu gayrimüslim azınlıklar oluşturmaktadır.⁶⁴⁶ Bunu gazetelerde yayınlanan vergi tahsilatlarının, taşra illerde dahi kimlerden ne kadar tahsil edileceğine dair verilen haberlerde bile görmek mümkündür. Örneğin Sivas'ta ilan edilen Varlık Vergisi listelerinde merkez 393.173, kazalarla birlikte 42.323 lira toplanacağı belirtilmiştir. Merkezde Nuri Demirağ 48.000, Salih Alsun 11.000, Halim Cercil 10 bin, Murad Yıldız 10 bin, Avak Çakır 100 bin, Bakalyan Yegya 10 bin, Tarık Koyutürk 9 bin, Şevket Episen 7.500'tür.⁶⁴⁷ Bir başka örnek Edirne'de de Varlık Vergisi listeleri ilan edilmiştir. En büyük vergileri teşkil eden 60 bin lira İlyazar Kohene, 50 bin lira Halfon Toledoya, 30 bin lira Marko Kohen ve kardeşine, 30 bin lira Sarfatil ve Oğullarına, 15 bin lira Ömer Komana, 15 bin lira Karabekir'e, 10 bin lira müteahhit Edib'e tahakkuk ettirilmiştir.⁶⁴⁸ Buradaki isimlere dikkat edilirse gayrimüslim azınlıklara ayrılan miktarın daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunda gayrimüslim azınlıkların yukarıda da zikredildiği gibi daha çok ticaret ve esnafılık gibi işlerle uğraşıyor olmaları etkilidir.

Taşra şehirlerde görülen bu tablo kentleşmenin hızlı olduğu şehirlerde çok daha çarpıcıdır. Cumhuriyet gazetesi 17 Birincikanun 1942 tarihinde Ankara ve İzmir'de tahsil edilecek vergi miktarlarını ve mükellefleri duyurmuştur. İzmir'de toplam 4577 mükelleften 27.147.760 lira tahsil edilecektir. İzmir'de alınan vergi mükellefleri ağırlıklı olarak tüccarlardan oluşmaktadır. Ankara'da ise tahsil edilecek varlık vergisi miktarı kazalarıyla birlikte toplam 16.653.800 liradır. Bunun büyük kısmı bankalar, iktisadi teşekküller ve şirketlerden alınacaktır. Bunların toplamı 9.999.500 liradır. Beyannameli mükelleflerden 1.306.000, irad sahipleri

⁶⁴⁴ "Varlık Vergisi: Gösterilecek Kolaylıklar Tespit Edildi", *Haber Akşam Postası*, 24 İlkkanun 1942.

⁶⁴⁵ Koçak, *a.g.e.*, s. 487-488.

⁶⁴⁶ Koçak, *a.g.e.*, a. 488.

⁶⁴⁷ "Sivas'ta Varlık Vergisi", *Haber Akşam Postası*, 24 İlkkanun 1942.

⁶⁴⁸ "Edirne'de Varlık Vergisi Mükellefleri İlan Edildi", *Cumhuriyet*, 12 Birincikanun 1942.

ve hizmet erbabından 208.000, köylerden 2000, müteahhitlerden 697.500, bina ve arsalardan 1.308.500, çiftçilerden ise 40.800 lira alınacaktır. Gazetenin vergi alacağı bazı mükellefler ve miktarları şöyledir: Vehbi Koç 79.500, tuhafiyeci Hayım Motolay 20.000, komisyoncu Fuad Baban 300.000, Yasef Ruso ve oğulları 60.000, Yasef Bonomo 50.000, Vitali Eskenazi 25.000, Soryano Hananel (Rehber Ticarethanesi) 200.000, Aron Arat ve oğlu Danyal 500.000, Hanel ve şeriki 15.000, Henri Zara 40.000, Yorgi Sabuncakis 5000, Yuntos Uğurluoğlu 15.000, Moiz Albukrek 15.000, Bayram Bahar 9000, Rafael Nesim 10.000, Levi Nesim 25.000, Kitapçı İlyas Dilmen 900, Fevzi Yaşar 10.000, Nureddin Baki 20.000, Bursa Pazarı Şakir Süter biraderler 50.000, Haraççı kardeşler 10.000, Kurukahveci İbrahim Melek 15.000, Çıngıllı Halid 70.000, Vehbi Koç (taahhütlerden) 70.000, Ragıb Soysal 20.000, İbrahim Fevzi 50.000, Karpiç Şehir Lokantası 2000 lira ödeyeceklerdir.⁶⁴⁹

Türkiye’de toplanan Varlık Vergisi’nde en çok vergi mükellefinin bulunduğu il, haliyle verginin en çok gelir getireceği şehir, hemen herkesin malumu olduğu üzere, İstanbul’dur. Çünkü hem Türkiye’de en fazla nüfus hem de en fazla gayrimüslim nüfus İstanbul’da ikamet etmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi 17 Birincikanun 1942 tarihinde İstanbul’da Varlık Vergisi’nin netleştiğini Vali Dr. Lütfi Kırdar’ın beyanını olarak duyurmuştur. Vali Kırdar, İstanbul’da yaklaşık 60 bin mükelleften 330 milyon lira paranın tahsil edileceğini ifade etmiştir.⁶⁵⁰ İstanbul’da vergi mükellefi çok fazla olduğundan isimler liste halinde hazırlanmamış, her vergi mükellefine mektup gönderilerek bildirilmiştir.⁶⁵¹ İstanbul’da tahsil edilmesi düşünülen bu miktarın 221.307.642 lirası tahsil edilebilmiştir.⁶⁵² Bunun 155.000.000 TL’si ise gayrimüslimler tarafından ödenmiştir.⁶⁵³ Burada verilen veriler, her ne kadar Varlık Vergisi Kanunu çıkarılırken herhangi bir ayrımcılık olmadığı ileri sürülse de, daha çok gayrimüslim azınlıklara yüklenildiğini göstermektedir. Korkut Boratav, *Türkiye’de Devletçilik* adlı kitabında verginin

⁶⁴⁹ *Cumhuriyet*, 17 Birincikanun 1942.

⁶⁵⁰ “İstanbul’un Varlık Vergisi Kat’ileşti: Vali Dr. Lütfi Kırdar’ın Beyanını”, *Cumhuriyet*, 17 Birincikanun 1942.

⁶⁵¹ *Cumhuriyet*, 17 Birincikanun 1942.

⁶⁵² Koçak, *a.g.e.*, s. 517.

⁶⁵³ Koçak, *a.g.e.*, s. 518.

gayrimüslim azınlıklar üzerinde yıkıcı olduğunu, Müslüman mükelleflere tanınan kolaylıkların onlara tanınmadığını ve bu yüzden de servetlerinin ve mülklerinin çoğunu elden çıkarmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir.⁶⁵⁴ Verginin gayrimüslimler üzerinde yarattığı tahribat onların mali çöküntüler yaşamalarına, yurtdışına göç etmelerine, toplumsal konumlarının zayıflamasına kısacası var olan düzenlerinin tamamen bozulmasına neden olmuştur. Bu tahribatin en çok hissedildiği şehrin İstanbul olduğu aşikârdır. İstanbul'da mükellefler gazetelerde liste şeklinde beyan edilmediği için, arşiv belgeleri ve anı kitaplarından örnekler vermek durumun ciddiyetine açıklık getirecektir.

Rıfat Bali hatıra kitaplarına ve tanıklarla yapılan görüşmelere dayanarak derlediği *Varlık Vergisi Hatıralar-Tanıklıklar* adlı kitabında bu verginin yol açtığı tahribatı gözler önüne sermektedir. Kitapta, vergiye maruz kalan Ermeni, Musevi, Rum ve Türk vatandaşların vergiyi ödemedeki zorlukları, ödeyemeyenlerin Aşkale ve oradan Sivrihisar'a sürgünleri ve verginin kaldırıldıktan sonra evlerine dönenlerin eski hayatlarına adapte olamamaları ayrıca büyük bir psikolojik buhran yaşamaları anlatılmaktadır. Çalışmada iş adamlarından, tüccarlardan, komisyonculara, küçük işletme sahiplerine, fotoğrafçı, doktor, dişçi ve avukat gibi meslek sahiplerine hatta dar gelirli gayrimüslim vatandaşların bile hikâyeleri yer almaktadır. Fotoğrafçı Osep Minasoğlu, İş adamı Alarko Şirketler Topluluğu Yönetim Kurulu Başkanı İshak Alaton'un babası Vitali Alaton, Leon Bahar, Vartan İhmalyan, Ermeni Parseh Gevrekyan, Jak Eskinazi, Beki L. Bahar, Nesim Levi, Elli Kohen, David Kohen, Rudi Heilpern, Sultana Levi, Moris Gabay, Vehbi Koç, Kadir Has gibi isimler örnek olarak verilebilir.

Varlık Vergisi'nin varlıklıyı varlıksız, varlıksızı varlıklı hale getirdiği söylenebilir. Rıfat Bali, çalışmasında verdiği örneklerde bunu göstermektedir. Örneğin Ermeni asıllı kereste tüccarı Parseh Gevrekyan⁶⁵⁵ kendisine biçilen 150 bin lirayı

⁶⁵⁴ Korkut Boratav, *Türkiye'de Devletçilik*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006, s. 347-348.

⁶⁵⁵ Parseh Gevrekyan İstanbul sosyetesinde, popüler olan isimlerle yaşadığı aşklarla tanınmaktadır. Benli Belkıs ile sevgili iken Belkıs'ın kız kardeşi Perizat ile birliktelik yaşamayı ortaya çıkınca Benli Belkıs, Parseh Gevrekyan'ı terk etmiştir. Gevrekyan daha sonra ünlü tiyatro ve sinema oyuncusu Cahide Sonku ile de birliktelik yaşamıştır. Hatta sürgüne gideceği kesinleşince Cahide Sonku'yu tütün tüccarı İhsan doruk ile

ödeyemeyip sürgüne gönderilenler arasında yer almaktadır. Gevrekyan verginin çıkarıldığı dönemde 31 yaşındadır. Annesinin Taksim’de bulunan gayrimenkullerini satması sayesinde sürgünden sekiz ay sonra dönebilmiştir. Gevrekyan verginin iktisadi dengeleri değiştirdiğini azınlıkların ticari hayattan çekilmek zorunda kaldıklarını ve onların yerlerini Anadolu Müslüman tüccarların doldurduğunu belirtmektedir. Yurt dışına göçlerin başladığını Türkiye’de kalıp hâlâ ticarete devam eden azınlıkların ise paralarını dışarıya aktardıklarını söylemektedir. Ayrıca Varlık Vergisi’nin ırkçılık tohumlarını da attığının altını çizmektedir.⁶⁵⁶

Kitapta yer verilen isimlerden Beki L. Bahar’da babasının işinden dolayı Ankara’da bulduklarını ve babasının ortaklarının Türk olmasından dolayı küçük bir miktarla vergiyi ödediklerini söylemektedir. Ancak Bursa ve İstanbul’daki akrabalarının bütün mallarını satmalarına rağmen sürgüne gitmekten kurtulamadıklarını ekler. Bahar, Varlık Vergisi’nin gayrimüslim tüccarları tasfiye edip, bizzat onların mallarına Anadolu tüccarının sahip olduğunu ve böylece ticaretin el değiştirdiğini belirtmektedir.⁶⁵⁷

Varlık vergisinden etkilenen Yahudi kökenli Vitali Hakko da verginin servet düşmanlığının yanı sıra, devletin halkı arasında ayrımcılık yapıyor olmasının çok kötü olduğunu vurgulayarak, kendilerine biçilen vergiyi ödeme yollarını anlatmaktadır. Verginin bir kısmını alacaklılardan karşılayacağını düşünerek Ankara’ya hareket ettiğini söyleyen Hakko, Anafartalar Caddesi’nde yalnız şapka satan Hacıbaba’nın kendisine yaptığı iyiliği unutmadığını belirtir. “*Çıkarken, cebime bir zarf koydu. Şaşkın bakışlarım karşısında ise, omzumu okşayıp, “Hadi şimdi git. Göreceksin Allah büyüktür” dedi. Cebimde zarf dükkândan çıktım. Ama*

evlendirdiğini ve sürgünde iken Sonku’nun kendisini hiç aramadığını söylemiştir. Kaynak için bkz. Şaziye Karlıklı, Benli Belkis: *Efsane Aşkların Kadını*, Doğan Kitap, İstanbul, s. 93-94; Rifat N. Bali, *Varlık Vergisi Hatıralar-Tanıklıklar*, Libra Yayınları, İstanbul, s. 164.

⁶⁵⁶ Rifat N. Bali, *Varlık Vergisi Hatıralar-Tanıklıklar*, Libra Yayınları, İstanbul, 2018, s. 163, 167-168.

⁶⁵⁷ Bali, a.g.e., s. 175, 178.

*uzun bir süre açıp içine bakamadım. Açtığımda ise, içinde bize biçilen verginin tam beşte biri tutarında banknot saydım ve gözyaşlarımı tutamadım.*⁶⁵⁸

Verginin çoğunun bilhassa gayrimüslim azınlıklardan tahsil edilmek istenmesi onları eşyalarını kurtarma arayışına sevk etmiştir. Böyle bir ayrımcılığı hazmedemeyen bazı Müslüman aileler, onlara yardım ederek destek olmaya çalışmışlardır. Anılarında İstanbul Parmakkapı'da Hayat Apartmanında oturduğunu yazan Mina Urgan, on iki dairelik apartmanın on dairesinde gayrimüslimlerin yaşadığını belirtir. Varlık Vergisi uygulamaya konulunca vergiyi ödeyemeyen bu komşuların kıymetli eşyalarının, annesi sayesinde kendi evlerine taşındığını ve onlara ancak bu şekilde destek olabildiklerini anlatır. *“On dairenin kıymetli eşyaları yatak odama taşındı. O küçük odada üst üste yığılmış otuz kırk halı, on radyo, on ya da daha fazla çatal bıçak ve yemek takımları, kıymetli vazolar, biblolar, gramofonlar, kürk mantolar ve daha neler neler...”*⁶⁵⁹

Varlık Vergisi gayrimüslim azınlıkların yaşadığı ağır uygulamalardan biri olmuştur. Bu vergi için, ekonominin yerli ve milli olma sürecinin İzmir İktisat Kongresi'nden sonraki ilk büyük adımı olduğu söylenebilir. Gayrimüslim azınlıkların, maddi ve manevi anlamda yaşadıkları bu buhran onların toplumsal hayattan kendilerini soyutlamalarına neden olmuştur. İş adamı İshak Alaton babasının sürgünden döndükten sonra bir daha eskisi gibi olamadığını ve kendisini bütün sosyal etkinliklerden, ticaretten çektiğini söylemektedir.⁶⁶⁰

Varlık Vergisi gayrimüslim azınlıkların Türkiye'den göç etmelerine neden olan kararlardan biridir. Ayrıca 1947 yılında İsrail Devleti'nin kurulması, özellikle Türkiye'de Varlık Vergisi'ne maruz kalan Yahudiler için cezbedici olmuştur. Çünkü hem ırkçılığa maruz kalmalarından hem de ekonomik olarak zora sokulmalarından sonra İsrail'e veya Avrupa ve Amerika'ya göç etmeyi kurtuluş olarak görmüşlerdir.⁶⁶¹ Vergiden dolayı iş yerlerini satmak zorunda kalanların ve

⁶⁵⁸ Hakko, a.g.e., s. 99.

⁶⁵⁹ Mina Urgan, *Bir Dinozorun Anıları*, YKY, İstanbul, 2019, s. 114.

⁶⁶⁰ Bali, a.g.e., s. 153.

⁶⁶¹ Rifat N. Bali, *Anadolu'dan Yeni Dünya'ya Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 21.

göç edenlerin yerine Anadolu tûccarlar veya toprak zenginleri yerleşmişlerdir. Böylece Beyoğlu'nun o çok dilli, çok dinli yapısı tek bir dinden tek bir dilden insanlar ile dolmaya başlamıştır. Bu Beyoğlu'nun demografik yapısının hatta kimliğinin değişmesinde etkili olmuştur. Gayrimüslim azınlıklardan boşalan yerlerin Anadolu lular tarafından dolmaya başlaması, haliyle, elit kent kültürünü sarsmıştır. Bu konuda Adalet Cimcoz'un bir tespiti çok yerindedir. Cimcoz cemiyet haberlerini anlatırken Beyoğlu'nun elit sinemalarında değişen film kalitesinden ve izleyici kitleden bahseder. Bunu Beyoğlu'nun değişen demografik yapısına bağlayan Cimcoz, yerli filmlerde müzik ve dansa bol yer verilmesinin altındaki nedenin bu değişim olduğunu belirtir. O, "Anadolu tutar, halk tutar" düşüncesiyle filmlerin bol müzik ve dansla basitleştirilmesini eleştirir ve Anadolu tarafından beğeni toplayacağı kaygısıyla hareket edilmesinden rahatsızlığını dile getirir.⁶⁶² Çünkü ona göre bu filmler İstanbul sosyetesinde karşılık bulamamaktadır. Bundan olsa gerek Cimcoz, film yapımcılarına bir öneride bulunur.

Deliler Pansiyonu isimli bir film gördüm. Türk filmi. Prodüktörün karışmadığı yerler pek çok güzel. Hele Orhan Erçin isminde bir sanatkar var ki, Spencer kâfir. Genç rejisör Yılmaz'da çok iş var, fakat ah göbek dansları öldürüyor insanı. Kaç yüz metre çevrilmiş akıl, sır almaz. Anadolu tutar! Bu hüküm de insanı çileden çıkaracak... Madem öyle Anadolu kopyesine koysunlar dansları fakat bizlerin sabrını ölçmeye kalksınlar ne olur!⁶⁶³

Burada da görüldüğü üzere Cimcoz, filmlerin iki farklı kopya halinde izleyici kitle göz önünde bulundurularak gösterime konulmasını önerir. İstanbul'un kırsal kesimden göçlerle daha heterojen bir görünüm arz ettiği malumdur. Ancak Varlık Vergisi'nin, taşralı zenginleri ve tüccarları İstanbul'a çektiği de bir gerçektir. Bu yüzden söz konusu verginin doğurduğu sonuçlar arasında Cimcoz'un işaret ettiği benzer sorunların olması ihtimal dâhilinde düşünülebilir. Hem iktisadi anlamda hem toplumsal düzende Varlık Vergisi'nin açtığı bu yara, 13 yıl sonra, 1955 yılında daha da kapanmaz hale gelmiş, Beyoğlu'nun değişmeye başlayan demografik yapısı da iyiden iyiye değişmiştir.

⁶⁶² Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 7, 27 Eylül 1952.

⁶⁶³ Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 8, 4 Ekim 1952.

4.2.2. Beyoğlu'nun Kimlik Değişirmesi: 6-7 Eylül 1955 Olayları

6-7 Eylül olayları, bu yaşananlar azınlık kitleyi hedef aldığı için pogrom olarak da nitelendirilmektedir, Varlık Vergisi'nde yaşatılan maddi manevi sıkıntıların dozu daha da artırılmış ve şiddete büründürülmüş hali, değerlendirmesi yapılabilir. Sürecin şiddete sürüklenen tarafında Kıbrıs sorununun gündemde olması büyük önem arz etmektedir. Bu dönemde gerek basın gerek öğrenciler gerekse sendikalar Kıbrıs meselesi üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu dönemde hükümetin Kıbrıs'ın aleyhinde hiçbir şeye tahammül edilmeyeceğini vurgulaması Kıbrıs konusundaki hassasiyeti hat safhaya çıkarmıştır.⁶⁶⁴ 6 Eylül günü Devlet Radyosu Selanik'te Atatürk'ün evinin bombalandığı haberini verir. Aynı gün İstanbul Expres gazetesinin de benzer haberler yapmasıyla protesto ve saldırılar kaçınılmaz olur.⁶⁶⁵

Saldırıları nedeniyle İstanbul'da başta Beyoğlu olmak üzere Sarıyer, Kumkapı gibi gayrimüslimlerin yaşadığı bölgeler büyük bir tahribata uğratılır. Bilhassa etnik çeşitliliğin çok fazla olduğu ve çok farklı kültürlerin birlikte rahatlıkla yaşayabildiği Beyoğlu hem çok tahrip edilmiş hem de o Beyoğlu kültürü büyük bir hasar almıştır. Bu hasarın büyüklüğü olaylar sonrasında buranın değişen demografik yapısından anlaşılmaktadır. 6-7 Eylül tanıklarının anlattıkları bu demografik değişimi gözler önüne sermektedir.

Doğma büyüme Nişantaşılı olan gazeteci Hıfzı Topuz 6-7 Eylül olaylarına yine Nişantaşı'nda tanık olmuştur. Olayın patlak vermesinin ardından Taksim'e oradan İstiklal Caddesi'ne yürüyen Topuz, çapulcuların "Kahrolsun hainler!" sloganları eşliğinde vitrinleri parçalayıp, eşyaları kırdıklarını ve yağma ettiklerini anlatmaktadır.⁶⁶⁶

Gazeteci Tefvik Yener ise 6-7 Eylül olaylarını yaşamının dönüm noktası olarak değerlendirir. Bu tarihten sonra insanların mekân değiştirdiğini, iş yerlerinin el

⁶⁶⁴ Ayşem Sezer Şanlı, "6-7 Eylül 1955: Türkiye'de Bir "Pogrom" Yaşandı", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 380.

⁶⁶⁵ Sezer Şanlı, *a.g.m.*, s. 381.

⁶⁶⁶ Hıfzı Topuz, *Bir Zamanlar Nişantaşı'nda*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 149-150.

değiştirdiğini Andre'nin Ahmet, Tanaş'ın Ökkeş olduğunu adeta bir zaman-mekân oyunu oynandığını belirtir.⁶⁶⁷ Yener, 6 Eylül gecesinde saldırganların gruplar halinde ellerindeki sopalarla bağı çağıra geldiklerine ve İstiklal Caddesi'nin Tünel çıkışına doğru yer alan dükkânları sırasıyla tahrip ettiklerine şahit olduğunu yazar. O, saldırganların caddedeki müzik aleti satan dükkânı saniyeler içinde paramparça ettiklerini, tam karşıda yer alan iki kürkçü mağazasının vitrinini kırdıklarını leoparları, minkleri, astraganları, vizonları, çinçillaları yırttıklarını ve caddeye attıklarını, parçalanmış kürklerin üstüne Bohemya kristallerini, Çin porselenlerini, limojlar ve İngiliz çay takımlarını fırlattıklarını anlatır. Lebon Pastanesinin sırasında yer alan mücevher, kürk, değerli porselenler, kadın şapkaları satan dükkânların hepsinin tahrip ve yağma edildiğini de ekler.⁶⁶⁸ Yener'in gördükleri bunlarla sınırlı değildir. Beyoğlu'nda ithal giyim ürünleri satan ve seçkin bir mağaza olan Arsenal mağazasının vitrinlerini kırıp içerideki ürünleri jiletle parçaladıklarını, Arsenal'den sonra hemen yanındaki Atlantik Birahanesi ve sandviççisine girdiklerini hem yiyip içtiklerini hem de yıkıp döktüklerini, ama hızlarını alamayan saldırganların kuyumcu Franguli tabelasını görür görmez büyük bir hırsıyla kuyumcunun kapısına saldırdıklarını ve kendisinin bütün bunları çaresiz izlediğini anlatır.⁶⁶⁹

Tevfik Yener on yedi yaşında yaşadığı bu olayı “Karabasanlar Gecesi” olarak tanımlar. Ona göre Beyoğlu kültürü büyük bir yara almıştır ve artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Osmanlı'nın Dersaadet'i, Rusların Çargrad'ı, Ermenilerin Esdambol'ü, Rumların Kostantinopol'i, Arapların El Mahsura'sı artık sadece bir mezardır.⁶⁷⁰ Yener'e göre şairiyle, yazarıyla, ressamıyla anılır hale gelen Beyoğlu mekânlarının yıkılması, artık Beyoğlu'nun birleştirici ruhunun yerini kuru bir görselliğe terk ettiğinin kanıtıdır.

Tarihi İtalyan Degüstasyon Lokantası yerini kumpirciye, lahmacuncuya bıraktı. Degüstasyon'un müdavimleri Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Yahya Kemal'in, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in, Ahmet Haşim'in Abidin Dino'nun, hocam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun, hocam Burhan Toprak'ın, İbrahim

⁶⁶⁷ Tevfik Yener, *İstanbul Aşk Ekmek Hayal*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 23.

⁶⁶⁸ Yener, *a.g.e.*, s. 26-27-28.

⁶⁶⁹ Yener, *a.g.e.*, s. 31.

⁶⁷⁰ Yener, *a.g.e.*, s. 32.

Çallı'nın ve Elif Naci'nin duvarlardaki gölgelerini; Gözleme 2TL, Kumpir 1.5 TL, Lahmacun 1.75 TL levhaları örttü.⁶⁷¹

6-7 Eylül olaylarına yakından tanık olan bir isim de Şakir Eczacıbaşı'dır. Eczacıbaşı, anılarında 1942 Varlık Vergisinin yol açtığı iflasların 6-7 Eylül olayları ile daha büyük yaralar açtığını ve Rumların kaçtığını, Ermeni ve Musevilerin ise başka ülkelere göç ettiklerini yazmaktadır. O, gayrimüslim azınlıkların İstanbul'dan gitmesiyle Beyoğlu'nun değişen yüzüne sitem eder. *“Onların gitmesiyle Beyoğlu değişikliğe uğramış, İstiklal Caddesi'nde ne saçlarımı kestirdiğim Vili, ne giysilerimi diktirdiğim Ekonomidis, ne Bally ayakkabıları satan Paçikais, ne de gömlekler ve iç çamaşırlar aldığım Mayer ve Karlman mağazaları kalmıştı.”*⁶⁷²

Rıfat Bali'nin 6-7 Eylül 1955 olaylarını anlatan tanıklar ve bu tanıkların hatıratları üzerinden derlediği *6-7 Eylül 1955 Olayları Tanıklar-Hatıralar* adlı kitabında yer alan isimlerden bazıları da o tarihe dair şunları anlatmaktadır. 6-7 Eylül gecesi Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi'nde görevli olduğunu söyleyen Polis memuru Süleyman Tanyel Galatasaray Lisesi önünde devriye gezerken Asmalı Mescit Andon Meyhanesi'nde olay çıktığı haberinin geldiğini ve oraya vardıklarında meyhanenin darmadağın edildiğini anlatır. Tanyel olayların başlangıç noktası olarak burayı söyler. Saldırganların Asmalı Mescit'ten Galatasaray Lisesi'ne doğru ünlü Lion Mağazasını yağmaladıklarını, oradan kuyumcu Franguli mağazasına ilerlediklerini ama polis teşkilatının yetersizliğinden dolayı durduramadıklarını belirtir. Yaşananlardan sonra Rumların Yunanistan'a, Ermeni ve Musevilerin de Avrupa ve Amerika'ya göç ettiklerini söyleyen Tanyel, Beyoğlu'nun o gizemli mozağinin bir gecede alt üst olduğunun üzüntüsünü hâlâ yaşadığını ifade eder.⁶⁷³

⁶⁷¹ Yener, a.g.e., s. 23.

⁶⁷² Şakir Eczacıbaşı, *Çağrışımlar, Tanıklıklar, Dostluklar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 263.

⁶⁷³ Rıfat N. Bali, *6-7 Eylül Olayları Tanıklar-Hatıratlar*, Libra Yayınları, İstanbul, 2018, s. 217-218.

Kitapta yer alan Lydia Franco Albukrek ise 6 Eylül yaşandığında dokuz yaşında olduğunu ve olaylardan sonra Türkiye'den gittiklerini söyler.⁶⁷⁴ 6-7 Eylül olaylarından sonra Türkiye'yi terk etmek zorunda kaldıklarını söyleyen bir başka isimde Reca Deşilton'dur. Reca Deşilton, gayrimüslimlere yönelik bu hareketin ailesinde büyük korkuya sebebiyet vermesinden dolayı İsrail'e göç etmek zorunda kaldıklarını anlatır.⁶⁷⁵ Fotoğrafçı Ara Güler de bu olaylara yakından şahit olmuştur. Güler, olaylara Taksim'de Eftapulos kahvesinin camlarını kırarken denk geldiğini ve fotoğraf çekmeye başladığını belirtir. Kalabalıkla birlikte fotoğraf çekerek ilerlediğini söyleyen Ara Güler, Japon Mağazasının önüne geldiklerinde üst katta adamın birinin kuyruklu bir piyanoyu aşağıya atmaya çalıştığını ve piyanonun tam düşerken fotoğrafını çektiğini anlatmaktadır. Güler, dünya basınının Türkiye'deki temsilcisi olarak fotoğrafların filmlerini yıkamadan *Paris, Match, Stern, Time, Life* gibi mecmualara gönderdiğini de eklemektedir.⁶⁷⁶

Kıbrıs sorunuyla başlayan gerginlik İstanbul'da gerçekleşen büyük bir yıkımla neticelenmiştir. Ancak Kıbrıs sorunu var olmaya devam etmiştir. "Kıbrıs Türk'tür" sloganları arasında Rumların, Ermenilerin, Musevilerin evlerine, iş ve ibadet yerlerine zarar verilmiş, eşyalar yağmalanmıştır. Gerek tanıklar gerek anı kitaplarında anlatılanlar olayların bilinçli bir şekilde düzenlendiği ve devlet destekli yapıldığı yönündedir. 1942 yılında çıkartılan Varlık Vergisi Kanunu'ndan sonra 1955 yılında yine gayrimüslimlerin açık bir şekilde hedef olması İstanbul'da yaşayan bu azınlıkların İstanbul'u ve Türkiye'yi terk etmelerine neden olmuştur. Türkiye'de kalanlar ise Nişantaşı, Osmanbey, Beşiktaş gibi yerlere taşınmışlardır. Beyoğlu'nda bilhassa İstiklal Caddesi'nde gayrimüslimlere ait iş yerleri büyük zarar görmüş çoğu kapanmak zorunda kalmıştır. Lion Mağazası, Karlman Pasajı, kuyumcu Franguli, kürkçü dükkânları, mücevher dükkânları, Japon Mağazası, Paçıkais ayakkabı mağazası tahrip edilen yerlerden sadece birkaçıdır. Bu iş yerleri ya hiç açılmamış ya da başka yerlerde devam etmişlerdir. Beyoğlu'nda bulunan bu iş yerleri seçkin, kaliteli ürünleri ile bilinmekte ve İstanbul sosyetesinin önemli alışveriş durakları arasında yer almaktaydı. Bu mağazaların kapanması

⁶⁷⁴ Bali, *a.g.e.*, s. 412.

⁶⁷⁵ Bali, *a.g.e.*, s. 411.

⁶⁷⁶ Bali, *a.g.e.*, s. 358-359.

ve yer değiştirmesi veya el değiştirmesiyle onlar sadece Beyoğlu'nu terk etmemiş aynı zamanda İstanbul cemiyet hayatından da çekilmişlerdir. Gayrimüslim azınlıkların iktisadi ve siyasi meseleler gibi nedenlerle her fırsatta hedef olması, vatandaşı oldukları ülkede ırkçılığa maruz kalmaları onların kendilerini soyutlamalarında büyük rol oynamaktadır. 6-7 Eylül olayları bu soyutlama da asıl kırılma noktasını oluşturur. 1950'lerin ikinci yarısına kadar sosyal ve kültürel etkinliklerde gayrimüslim vatandaşları görmek mümkünken, bu dönemin ikinci yarısından sonraki yıllarda düzenlenen sosyal ve kültürel etkinliklere gayrimüslim vatandaşların ya hiç katılmadıkları ya da çok az iştirak ettikleri söylenebilir. Bu durumu 1940'lı ve 1950'li yılların sonlarına doğru düzenlenen aktiviteler üzerinden örnelemek yerinde olacaktır.

4.3. 1945'TEN 1955 YILINA KADAR İSTANBUL'DA KAMUSAL ALANDA GAYRİMÜSLİM SOSYETE

İkinci Dünya Savaşı'ndan 1955 yılına kadar gayrimüslimlerin sosyal ve kültürel aktivitelere iştiraklerine dair örnekler vermek, 1955 yılından sonra onların kamusal alanlardaki çekilmelerinin seyrini daha iyi görmemizi sağlayacaktır. Malumu olunduğu üzere, gayrimüslim azınlıkların cemiyet yaşamında önemli bir yer tutmalarında meşgul oldukları işlerin payı büyüktür. Daha öncede zikredildiği gibi, gayrimüslim azınlıklar ticaret, esnafılık, bankacılık ve komisyonculuk gibi işlerle uğraşmaktadırlar. Bu yaptıkları işler nedeniyle ekonomik gelirleri ve yaşam standartları daha iyi durumdadır. Netice olarak ekonomik geliri iyi olanlar sosyal hayatlarında da daha aktif olmaktadır. Dergi ve gazetelerde yer verilen cemiyet haberlerinde de gayrimüslim sosyetenin ne kadar aktif olduğu anlaşılmaktadır. Cemiyet haberleri yazarları, sosyeteyle ilgili daha çok sinema, tiyatro, defile gösterileri, konserler, balolar, müsabakalar gibi etkinliklerin yanı sıra hoş vakit geçirebilecekleri kafe, bar ve restoran gibi mekânlardan haberler verir.

İstanbul sosyetesiyile ilgili haberler toplamak konusunda eğlence lokalleri iyi bir tercihtir. Çünkü eğlence yerleri cemiyetin her kesiminden insanı bir araya getirebilir. Adalet Cimcoz'da bunun farkındadır ve İstanbul sosyetesinden haberler vermek için Taksim Gazinosuna gider. Zaten ona göre güzel ve şık kadınların adresi Taksim Gazinosu'dur. Cimcoz, gazinonun localarının "*başışı*

ve konsomasyonu bol kodamanlar” tarafından dolduğunu söyleyerek gazinoda gördüğü İstanbul sosyetesini anlatmaya başlar. Bu locaların birinde ilk olarak gözüne, İstanbul’un zengin ailelerinin başında gelen ve armatör olan Sadızkade ailesi çarpmıştır. O, ailenin gelini Beyhan Sadızkade’den “*Bu aileye yegâne erkek torunu bahşeden güzel Bayan Beyhan narçiçeği bir elbise giymiş, başına siyah cennet tüylerinden bir hale yapmış.*” böyle bahseder. Yine bir başka locada Nemlizade ailesi vardır. Tamara Nemli siyah bir elbise üstüne siyah ve geniş kenarlı bir şapka takmıştır.⁶⁷⁷

Salonda Keseryan ailesi de vardır. Ailenin çok kalabalık bir şekilde gazinoya eğlenmeye gelmesi Cimcoz’un gözünden kaçmamıştır. O, “*Tomik Keseryan’ın tombiş evlatları pisti haklı olarak küçük buldular ve kapının önünde rahat rahat dans ettiler.*” diye yazar.⁶⁷⁸ Tomik Gezeryan Ermeni bir tüccardır. İnşaat malzemeleri satar. Erenköy’de Gezeryan Köşkünün sahibidir. 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi’nde kendisine tam 800.000 bin vergi borcu çıkarılır.⁶⁷⁹ Bu borç gayrimüslimler arasında ödemesi en yüklü borçlar arasındadır. Borcu ödemek için Erenköy’deki köşkünün satmak zorunda kalan Keseryan, artık ticarete yapamaz.⁶⁸⁰ Keseryan ailesi 1943 yılında İstanbul’da vergisini ödeyemeyip ilk haciz gelen ailelerin arasında yer alır.⁶⁸¹

Cimcoz’un gözünden kaçmayan bir isimde şapkacı Model Femina’dır. Gazinodaki hanımların çoğunun başındaki şapkayı Model Femina’dan aldığını söyleyen Cimcoz, “*şıklığa özenen ‘elveda gençliğin’ bile siyah kadife ve kenarı dantelli rölöve şapkasını oradan aldığını*” yazar.⁶⁸² Şapkacı Femina 6-7 Eylül 1955 olaylarında dükkânı tahrip edilen gayrimüslim şapkacılarıdır.

Cimcoz’un Taksim Gazinosuna eğlenmeye giden İstanbul sosyeteyle ilgili bilgiler verdiği bu örnekte, yıl 1947’dir. Varlık Vergisi’nin üstünden tam beş yıl

⁶⁷⁷ Adalet Cimcoz, “Taksim Pavyonu”, *Salon*, Sayı 4, 15 Aralık 1947.

⁶⁷⁸ Cimcoz, *a.g.y.*, 15 Aralık 1947.

⁶⁷⁹ “Varlık Vergisi Mükellefleri”, *Tan*, 18 İlk Kanun 1942.

⁶⁸⁰ Gökçe Günaydın, “Gezeryan Köşkleri”, <https://www.herumutortakarar.com/gezeryan-koskleri/> (Erişim Tarihi: 30.03.2023)

⁶⁸¹ *Haber Akşam Postası*, 21 Son Kanun 1943.

⁶⁸² Cimcoz, *a.g.y.*, 15 Aralık 1947.

geçmiştir. Gazinoda eğlenenler arasında vergiden etkilenen ailelerde vardır. Varlık Vergisi'nin gayrimüslim aileler üstünde büyük bir yük olduğu gerçektir. Ancak bu örnek, onların ezici yüke rağmen sosyal hayattan kendilerini soyutlamayıp devam edebildiklerini göstermektedir.

Bir başka örnekte ise Adalet Cimcoz *Salon* dergisinde Mithat Fenmen ve Orhan Borar'ın konserine İstanbul cemiyetinden kimlerin iştirak ettiğinin haberini verir. Konserde gözüne çarpanlar arasında Kadıköylü Diş Doktoru Bedri Gürsoy, Fenerbahçe'den gelen Bayan Nefis, kimyager Suat Ulagay, Bayan Vesima, mimar Mehmet Ali, akademisyen Turgan Sabis, Kur Filmin sahibeleri, Orhon Arıburnu, Madam Vasilyadis, Bay Şehsuvar, Göz Doktoru Hakkı Ayrı, Serap Sonkur, Güzin Arel, İbrahim Hoyi, Madam Hermann ve hemşiresi ve Madam Lidya'nın isimlerini sayar.⁶⁸³ Cimcoz bu izleyicilere dair bazı malumatlar da verir. O, yüksek inşaat mühendisi ve İstanbul Teknik Üniversitede hoca olan Turgan Sabis'in hiçbir konseri kaçırmadığını ve Madam Lidya'nın İstanbul'un en şık kadınlarından olduğunu söyler.

Cimcoz aynı sayıda (konserler farklı günlerde verilmiş) İmre Ungar'ın konserine de yer vermiştir. Cimcoz bu konseri dinlemeye gidenlerle ilgili ayrıntılar vermeyi de ihmal etmez. *“İlk locada çok güzel keman çalan Madam R. kocası ve kız kardeşi oturuyorlar. Taksim gazinosunun ebedi kemancı Lili, tayyör kraliçesi terzi Madam Leontin, Madam Nelly ve Madam Mimi hepsi buradalar.”* Ona göre herkes bu locadakiler gibi şanslı değildir. Konsere gelip dinleyemeyenlerde vardır. Konserin bölünmesini engellemek amacıyla konser salonunun kapılarının kilitlenmesiyle Bayan Jorjet dışarıda kalır. Cimcoz konser salonunda kimlerin olduğundan ziyade göze güzel gelen veya çirkin görünen şeyleri de aktarır. Hatta onu şaşırtan durumları da aktarmadan geçmez. *“Lebon'un muhabbet kuşu bütün şıklığına rağmen iskarpinine iliştirdiği pamuğu ile insanın gözünü rahatsız ediyor, bu şık kadın böyle şeyler yapmazdı ne oldu ona?”* Bunların dışında Bayan Cenân

⁶⁸³ Adalet Cimcoz, “Mithat Fenmen ve Orhan Borar Düosu ile İmre Ungar'ın Konserleri”, *Salon*, Sayı 9, 1 Mart 1948. Adalet Cimcoz, gayrimüslim evli kadınlar için “Madam”, gayrimüslim bekâr kadınlar için “Bayan” sözcüklerini kullanır. Burada şunu belirtmek gerekir, Cimcoz, Müslüman evli veya bekâr, fark etmeksizin, kadınlar için de “Bayan” sözcüğünü kullanmaktadır.

ve kocası, terzi Nedret Suman ve Serap Sonkur, psikolog Bayan Co, Bayan Melek ve Bayan Selma, Cimcoz'un konserde gördüğü diğer kişilerdir.⁶⁸⁴

Gayrimüslim sosyetenin kamusal alanlarda eğlenmeyi ve vakit geçirmeyi gerektiren durumlarda belli mekânları tercih ettikleri görülmektedir. Bunu bilinçli olarak yaptıkları düşünülebilir. Çünkü insanların kendi dillerine, dinlerine ve kültürlerine yakın olan kişilerle vakit geçirmek istemesi, onların davranışlarında ve konuşmalarında daha rahat hareket etmelerini sağlar. Adalet Cimcoz'un 1948 yılbaşı kutlamalarında Park Otele dair anlattıklarında buna benzer bir durum gözlenmektedir.

İstanbul'un hemen her lokalinde aynı insanlara rast gelmek kabildir, fakat burası bir nebze değişik. Buraya daha ziyade gayrimüslimler rağbet ediyor galiba... Fakat müşterilerin hemen hepsi çok neşeli ve pavyonda Eddi'ye şarkıları ile refakat ediyorlar, bu o kadar tabii bir hal almış ki kimse kimseyi ayıplamadığı gibi birbirlerini teşvik dahi ediyorlar. Bana Viyana'daki çingene kahvelerinin samimi havasını hatırlattı...⁶⁸⁵

Tabi bu hep böyle değildir. Aksine bu şekilde olmayı, davranmayı saygısızlık, görmemişlik olarak nitelendirenlerde mevcuttur. Ancak Cimcoz'un aynı gruba dair gözlemlerini anlattıklarından herkesin memnun olmadığı anlaşılmaktadır.

...Tabii bu hali lâubali bulup dudak bükenlerde yok değil. Bilfarz Bayan M.. Yeşil velur şifon döpiyesini süsleyen erminlerle kendini bu pavyondan ziyade Kral salonlarına yakıştırdığından olacak, bu hep bir ağızdan coşmayı çok hafiflik saydı. Göğsü karanfilli kavalyesine dönüp gözlerini süzerek: "Burası ne kadar vülger monşer" dedi. Neden bilmem böyle bir yere gidilince illaki kurulmuş bebek gibi oturmayı kibarlık sayarlar, sonra da eğlendiklerine kanidirler.⁶⁸⁶

Otelin pavyonunda başka masaları izlemeye koyulan Cimcoz, hemen yanındaki masada bayanlı erkekli bir grubun yer aldığını aktarır. Bayanların birbirinden güzel, erkeklerinse aksine birbirinden çirkin olduğunu aktaran Cimcoz, masadakilerin "*Fransızca konuştuklarına bakılırsa Musevi vatandaşlarımızdan olacaklar. Hayret ediyorum, nasıl şaşırımdan hep aynı yabancı dili*

⁶⁸⁴ Cimcoz, a.g.y., 1 Mart 1948.

⁶⁸⁵ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Park Otel", *Salon*, Sayı 5, 1 Ocak 1948.

⁶⁸⁶ Cimcoz, a.g.y., 1 Ocak 1948.

*konusabiliyorlar?*⁶⁸⁷ diyerek Musevi vatandaşların kendi aralarında hangi dili konuştuklarının bilgisini de verir.

Gayrimüslim azınlıkların kendilerine yakın kimselerle belirli yerlerde bir araya gelmeleri, kendi içlerinde daha rahat olmalarından kaynaklanabileceği gibi 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi'nin onlarda yarattığı travmadan da kaynaklanabilir. Bu onlarda belirli yerde, belirli zamanda ve belirli kimselerle birlikte hareket etmek gibi davranışlara neden olmuş olabilir. Örneğin İstanbul'da İstiklal Caddesi'nin en eski pastanelerinden olan Lebon Pastanesi, İstanbul sosyetesinin çay, pasta, şekerleme ve muhabbet için öncelikli tercihlerindedir. Bu yüzden burada devamlı olarak aynı yüzleri görmek mümkündür. Ayrıca Lebon gayrimüslim sosyetenin de uğrak yeridir ve Adalet Cimcoz ekseriyetle cumartesi günleri Lebon'da toplanan gayrimüslim müdavimlerin birlikte nasıl hareket ettiklerinden bahseder.

Her masada bir aşına, bir dost, hiç olmazsa gözümüzün alıştığı insanlar vardır. Kokozlu, şişman ve kısa boylu Fransızca tekellüm eden Musevi vatandaşlar cumartesi günü, gelmeyi tercih ederler. Uzun müddet ayakta beklerler, nihayet bir kenara bir masa sıkıştırılır ve onlar telâşla ötekini berikini ite kaka yerleşirler ki, ilerde başka bir masanın boşalmak üzere olduğunu sezerler. Haydi bakalım bütün masa tekrar ayaklanır ve o tarafa şıtap edilir, böylece üç dört yer değiştirdikten sonra nihayet tam orta yerdeki masayı yakalayıp otururlar. Onlar da rahat etmiştir etraf da. Hele Madmazel R...i'nin gri tüylü şapkası yan masalardaki insanların burnuna değmekten kurtulunca rahat bir nefes alırsınız.⁶⁸⁸

Gayrimüslim azınlıkların sosyal ve kültürel aktivitelerden çekilmeye başlamaları cemiyet haberleri yazan basın mensuplarının ifadelerinden anlaşılmaktadır. Örneğin 1952 yılının mayıs ayında Saray Sinemasında Alman solist Lydia Bechtold bir konser vermiştir. Konseri dinlemeye giden Cimcoz salonun boşluğuna dikkat çekerek, *"Biletler pahalı, Musevi vatandaşlarımız gelmemiş dendi. Ucuz yerler de boştu. Konserlere yalnız Musevi vatandaşlarımız mı gelir? Hani Alman kolonisi? Gözüm boşuna Madam Maryan'ı, Madam Atalay'ı, Bayan Maskar'ı; Bellingleri ve daha bir sürü müzik severleri aradı."* diye sitem eder.⁶⁸⁹ Burada Musevi vatandaşların gelmemesi birkaç farklı nedene bağlanabilir.

⁶⁸⁷ Cimcoz, a.g.y., 1 Ocak 1948.

⁶⁸⁸ Adalet Cimcoz, "Salondan Salona: Lebon", *Salon*, Sayı 3, 1 Aralık 1947.

⁶⁸⁹ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Hafta*, Sayı 138, 16 Mayıs 1952.

Öncelikle biletlerin pahalılığı gerçek olabilir. Bir diğer neden 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu ile Rum ve Ermeniler gibi Musevilerin de hayli ekonomik sıkıntılara sokulmuş olmasından bahsedilebilir. Bir diğer neden ise İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanların uyguladığı Yahudi soykırımının etkisi olabilir. Çünkü konseri veren solist Lydia Bechtold Alman'dır ve eşi Heidelberg Radyo müdürüdür.⁶⁹⁰ Bu yüzden Musevi vatandaşların konsere gelmemesi Almanların kendilerini yok etme politikasına bir tepki verme olarak düşünülebilir.

4.4. 6-7 EYLÜL 1955 OLAYLARINDAN SONRA İSTANBUL'DA KAMUSAL ALANDA GAYRİMÜSLİM SOSYETE

1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi'nin, gayrimüslim azınlıkları iktisadi ve toplumsal alandan soyutladığı aşikârdır. Ancak gayrimüslim sosyetenin asıl kırılma noktası 1955 yılında yaşanan 6-7 Eylül olayları ile olmuştur. Bu yüzden kamusal alanlarda düzenlenen etkinlikler artık daha "millî" bir görünüm arz etmektedir. Dergi ve gazetelerde verilen cemiyet haberlerinde artık gayrimüslim sosyeteden bahsedilmemesi veya sadece birkaç kişiden bahsedilmesi bu duruma somut bir açıklık getirmektedir.

6-7 Eylül olaylarının hemen akabinde yayınlanan dergilerin cemiyet köşelerinde bu olaydan hiç bahsedilmemiştir. Ancak *Yeni Yıldız* dergisinde Memo adlı kişi cemiyet dedikoduları yaptığı "Sosyete Tamtamları" köşesinde bu olaya atıfta bulunmuştur. Memo, bu yaşanan yıkımın İstanbul'un gayrimüslim sosyetesine ne gibi bir mağduriyet yaşattığına değinmiştir. O, sadece mağduriyetlerden değil aynı zamanda 6-7 Eylül'ü fırsat bilerek hareket edenlerden de bahsetmiştir. 6-7 Eylül olaylarından yaklaşık on gün sonra 16. sayısını neşreden *Yeni Yıldız* dergisinde "Sosyete Tamtamları" köşesinde Memo, Beyoğlu'nda bulunan ve sosyetenin rağbet ettiği saç berberlerinden Vili'nin dükkânını kurtaramadığını ve bunun İstanbul sosyete hanımlarını zor duruma soktuğunu söylemektedir. Çünkü sosyete için saç tuvaleti kendilerini görünür kılmamanın yollarından biridir. Ancak bunu her berber dükkânı sağlayamaz. Burada önemli olan söz konusu berberin sosyete camiasında kabul görmüş olmasıdır. Bu yüzden Memo, bu olayın

⁶⁹⁰ Cimcoz, a.g.y., 16 Mayıs 1952.

sanatkârlar arasında paniğe yol açtığını söyler. O, 6 Eylül gecesinden sonra büyük bir yıkıma uğrayan Vili ve Aristoklis berber dükkânlarının artık kendilerini yenilemelerinin çok zor olduğunu ekleyerek hem dükkân sahiplerine hem de sosyete hanımlarına geçmiş olsun dileklerinde bulunur.

Memo, İstanbul sosyetesinin eğlencelerinden olan sinema salonlarının da tahrip edildiğini yazar. Özellikle de sosyetenin tercihleri arasında olan Saray ve Lüks Sinemaları'nın büyük zarar gördüğünü belirtir. Saray Sinemasının işletmecisi olan Yahudi asıllı Mösyö Franko'nun kısa sürede sinemayı toparladığını ifade eden Memo, Lüks sinemasının da kısa sürede toparlamasının sosyete moral olacağını ifade eder.⁶⁹¹

Memo, sosyete hanımları arasında bu olayı fırsat bilenlerin olduğunu da söyler ve bunun kadınlar arasında konuşmalara nasıl yansıtıldığını aktarır: *“Aman sorma kardeşim, başıma gelenleri. Kış geliyor diye yazlıklarımın bir kısmını toplayıp temizleyiciye göndermiştim. O mahut gece yok mu, yıkıp mahvetmişler dükkânı, benim elbiselerde gitti, tabii, üstümdekilerle kaldım. Terzim bir aydan evvel yetiştiremem diyor. Eh bir ay sonra da kış geliyor. Bunlarla idare edeceğim.”*⁶⁹² Burada Memo'nun aktardıklarının gerçeklik payı olmaya da bilir. Ancak buna benzer olayların yaşanmış olabileceğini düşündürtmesi bakımından önemlidir.

Derginin aynı sayısında ünlü balerin Necla Sanel ile röportajına yer veren Arif Hanoğlu'da, Necla Sanel'in ve ailesinin Fenerbahçe Kalamış'ta bulunan Belvü Oteli'nin⁶⁹³ sahibi olduklarını ve otelin 6-7 Eylül gecesini tahrip edildiğini yazar. Necla Sanel'in⁶⁹⁴ annesinin Rus asıllı Polina Ştokalova olduğunu belirten

⁶⁹¹ Memo, “Sosyete Tamtamları”, *Yeni Yıldız*, Sayı 16, 16 Eylül 1955.

⁶⁹² Memo, *a.g.y.*, 16 Eylül 1955.

⁶⁹³ Belvü Oteli, 1900'lerin başlarında Fransız uyruklu Alexandre Ralli'nin Rus asıllı eşi Adele Ralli tarafından Fenerbahçe'de satın alınan bir arazi üzerine yaptırılmıştır. Ralli ailesi otelin işletmesini Rum asıllı Aleko ve Andrea adlı iki kişiye vermişlerdir. Kaynak için bkz. Vefa Zat, *Eski İstanbul Otelleri: İstanbul Hilton 50 Yaşında*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2005, s.114.

⁶⁹⁴ Vefa Zat kitabında Belvü Otelini anlatırken Kadıköylü Doktor Müfid Ekdal'ın *Kapalı Hayat Kutusu: Kadıköy Konakları* adlı kitabından bir pasaj alıntılanmıştır. Bu pasajda otelin hem orkestra şefi hem de kemancısı olan Beyaz Ruslardan Mehmet Bey'den bahsedilmektedir. Bahsi geçen Rus asıllı Mehmet Bey, Necla Sanel'in babası olabilir. Zat, *a.g.e.*, s. 115.

Hanoğlu, olay gecesi ünlü balerin Necla Sanel ve ailesinin otelin karşısında bulunan bir köşke sığınarak canlarını kurtardıklarını ifade eder.⁶⁹⁵

6-7 Eylül olaylarında yaşanan yağma ve talanlar, Memo'nun da örnek verdiği gibi, sadece maddi bir zararla sonuçlanmamıştır. Doğurduğu sonuçlardan bir tanesi de gayrimüslim halkın sindirilmesi olmuştur. Bu sindirilmenin yansımaları özellikle de kamusal alanlarda gerçekleşen sosyal ve kültürel etkinliklerde kendini göstermektedir. 6-7 Eylül'den önce oldukça aktif olan ve sosyal faaliyetlerde Türk sosyetesini ile iç içe geçmiş şekilde bulunan bu gayrimüslim sosyetenin, bu olaylardan sonra bu tarz aktivitelerden çekildikleri görülmektedir. Bu çekilmeyi görmemizi sağlayan yine dergi ve gazetelerin cemiyet haberleridir. Örneğin 1952 yılında Taksim Gazinosu'nda Paris'in moda evlerinden biri tarafından bir defile düzenlenmiştir. "Kültür mübadelesi" olarak değerlendirilen defileyi izlemeye gelenler arasında terzi Kamuran Cemal, terzi Selim Emre, yüksek terzi Sadri, Bayan Jale, şapkacı Femina, Madam Dora, terzi İren Fayn, sosyete hanımlarının kürklerini yapan Salvator gibi isimler yer almaktadır.⁶⁹⁶ 1957 yılında Hilton'da düzenlenen ve yine Paris modaevlerinden Carven'in düzenlediği defileye katılanlar arasında ise Lütfiye Arıbal, Halim Alyot'un kız kardeşi Kevser Burnaz, İstanbul'un zengin ve sosyetik ailelerinden Dilberler, Bezmenler, Günseli Beğdeş, Fatma Tatarı ve kızı Ayfer Tatarı, Büyükkada'da bulunan Splendid Otel'inin işletmecisi Belma Hamamcıoğlu, Tamara Nemli ve Bayan Eklima'nın isimleri zikredilmiştir.⁶⁹⁷ 1952 yılında düzenlenen defileye Türk terziler kadar Rum ve Musevi esnaflarında katıldığı görülmektedir. Ancak 1957 yılında düzenlenen defilede sadece Rum asıllı Bayan Eklima hanımın ismi zikredilmiştir.

Gayrimüslim azınlıkların önemli eğlencelerinden olan konserlere de eski sıklıkta katılmadıkları söylenebilir. İstanbul'da Saray Sineması'nda 21 Mart 1957 tarihinde verilen Amerikalı virtüöz Kemancı Ruggiero Ricci'nin konserine ve hemen akabinde konser için verilen kokteyle katılanlar arasında sadece yerli

⁶⁹⁵ Arif Hanoğlu, "Kalamış Koyundaki Deniz Kızı Necla Sanel", *Yeni Yıldız*, Sayı 16, 16 Eylül 1955.

⁶⁹⁶ Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları: Bir Defile", *Hafta*, Sayı 165, 21 Kasım 1952.

⁶⁹⁷ Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, 277, 5 Aralık 1957.

sosyeteden kimseler yer almıştır. Konseri dinleme fırsatı bulan gazeteci Sadi Günel'in konsere ve kokteylle iştirak edenler hakkında verdiği malumatlar bu durumu örneklemektedir. Kokteylde Sadi Günel'in gözüne çarpan ilk isim şık tuvaletiyle Muammer Çavuşoğlu'nun eşi İlhan Çavuşoğlu'dur. Daha sonra zikrettiği isimler arasında çelist Muhittin Sadak, violonist Enver Kapelman, violonist Emine Erel, konsertmaister Semih Argeşo, yazar Fikret Adil, müzik eleştirmeni Selmi Andak ve eşi Nermin Andak, Yeni Sabah yazarlarından Sevil Bursa, Pertev Apaydın, yine ünlü violonist Ayla Erduran, piyanist Cemal Reşit Rey, soprano Leyla Erman'ın isimlerini saymıştır.

Eski Paris elçilerinden Suat Davaz'ın kızı ve Flarmoni Derneği'nin kurucusu Frumet Tektaş'ın kokteylde çok emeği geçtiğini belirten Günel, konsere ve kokteylle gelenleri saymaya devam etmiştir. Doktor Naci Bengisu ve heykeltıraş olan eşi Lerzan Bengisu, edebiyatçı ve yazar Ahmet Hamdi Tanpınar, bale öğretmeni Olga Olcay, Vedat Nedim Tör ve eşi Alice Tör, otel işletmecisi Belma Hamamcıoğlu, ressam Sevim Erdem, eczacı ve İbrahim Etem Laboratuvarı kurucularından Mithat Ulugay ve eşi Ayla Ulugay konseri dinlemeye gelmişlerdir.⁶⁹⁸ Sadi Günel, katılanların isimlerini ayrıntılı olarak verdiği bu konserde gayrimüslim sosyeteden kimsenin ismini zikretmemiştir. Burada gayrimüslim sosyeteden kimsenin katılmamış olması bir tesadüf olabilir. Ancak 1955 yılında yaşanan 6-7 Eylül olaylarının da etkisinden bahsedilebilir. Ayrıca buna benzer örnekler çoğaltılabilir.

Misal 1956 yılında Küçük Sahne'nin prömiyerine katılan *20. Asır* yazarlarından Dedikoducu müstear isimli kişi, seyirciler arasında Sabri Esat Siyavuşgil, Adalet Cimcoz ve eşi Mehmet Ali Cimcoz, Haldun Dormen ile kız kardeşi Güler Erenyol, karikatürist Altan Erbulak ve eşi, Lale Oraloğlu, İnci Pirinçcioğlu ve Vedat Nedim Tör'ün isimlerini saymıştır.⁶⁹⁹ Sinema ve tiyatro gibi sosyal faaliyetlere ilgi duyan gayrimüslim sosyeteden kimsenin ismi burada da zikredilmemiştir. Yine bir başka örnek 1958 yılında İstanbul'da İtalyan Kulübü salonlarında tertip edilen tiyatro

⁶⁹⁸ Sadi Günel, "Ruggiero Ricci Konseri ve Kokteyli", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 29, 30 Mart 1957.

⁶⁹⁹ Dedikoducu, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, Sayı 183, 16 Şubat 1956.

festivali balosuna katılanlar arasında sadece Ermeni asıllı fotoğrafçı Aram Güleryan'ın (Ara Güler) ismi zikredilmiştir. Diğer katılımcıların hepsi yerli ve milli sosyetedeki kimselerdir.⁷⁰⁰

Bir örnekte güzellik yarışmalarından verilebilir. 1953 yılında müsabakada kraliçe seçilecek güzele verilecek hediyeler arasında gayrimüslim esnafların çok fazla yer aldığı görülmektedir. Büyük kumaş mağazası Lion, Mayer mağazası, C.K.M. mağazası, şapkacı Pepo, şapkacı Femina, şapkacı Katia, Zara mağazası, mücevherci Franguli, kürkçü Mandel, ayakkabıcı Paçikakis gibi mağaza sahiplerinin yanı sıra terzi Leontin, terzi Kalivrisu, terzi İren Fayn gibi terzilerde hediye vermektedir. Beyoğlu'nda yer alan bu mağazaların çoğu 1955 olaylarında yağmalanmış, hatta büyük bir yıkıma uğratılmıştır. Bu yıkımdan sonra çoğu gayrimüslim esnaf kendisini toparlayamamış ve Beyoğlu'ndan taşınmak zorunda kalmıştır. Bu durumun sonraki senelerde düzenlenen güzellik yarışmalarına yansması hediye verecek gayrimüslim esnafın azalmasından anlaşılmaktadır. 1957 yılında Yeni Yıldız dergisi tarafından tertip edilen müsabakada, kraliçe seçilecek olan güzele verilecek hediyeleri söz konusu dergi 17 Nisan 1957 tarihli sayısında sıralamıştır. Olgunlaşma Enstitüsü: Milli Tuvalet; terzi Engin: tuvalet; terzi Nezahat: tayyör; terzi Lütfiye Arıbal: Elbise; Necmi Rıza Kumaş Mağazası: İpekli bir elbiselik; Prenses müessesesi: iskarpin ve çanta; Haşhaş Mağazası: bir bul^üzTriko Mısırlı mağazası: seçilecek bir takım elbise; Bakara Müessesesi: Asorti yazlık çanta ve iskarpin; Franguli Mücevherat: pırlantalı iğne; Zahariadis müessesesi: bornuz ve çeşitli havlular; Zara müessesesi: Eşarp; Silvyo müessesesi: bir kadın çakmağı; Mayer Mağazası: seçilecek bir hediye; Amiralî: lüks terlik; Karako: seçilecek bir hediye vermişlerdir.⁷⁰¹ Bu örnekler gayrimüslim azınlıklara yönelik maddi ve manevi olarak vurulan bir darbenin neticesidir. Bu yüzden ağırlıklı olarak ikamet ettikleri İstanbul cemiyet hayatından kendilerini soyutlamaları normaldir. Ayrıca bu olaylardan sonra onların cemiyet hayatından çekilmelerinde yurtdışına göç etmeleri veya İstanbul'da kalanların Beyoğlu'ndan Nişantaşı, Şişli, Bebek tarafına taşınmış olmalarının etkisi vardır. Bu mesafede

⁷⁰⁰ Barika Sezen, "Tiyatro Festivali Balosu", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 73, 1 Aralık 1958.

⁷⁰¹ *Yeni Yıldız*, Sayı 99, 17 Nisan 1957.

onların bu tarz etkinliklerde görülmemelerinde etkili olabilir. Çünkü onlar taşınsa da göç de etse bu faaliyetlerin merkezi uzun süre Beyoğlu ve civarı olmaya devam etmiştir.

SONUÇ

Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde “Türk” cemiyet hayatından bahseden bir haber ağı henüz gelişmemiştir. Bu yüzden bu dönemde cemiyet hayatının anlatıldığı yazıların ve haberlerin içeriklerini ağırlıklı olarak Avrupa sosyetesini ve Hollywood yıldızlarının hayatları, aşkları, nerede ve kimlerle eğlendikleri, arabaları, evleri gibi hem özel hem de kamusal yaşamlarına dair ayrıntılar oluşturmaktadır. Türkiye’de bu tarz cemiyet haberlerinin başlaması ve yaygınlaşması ise İkinci Dünya Harbi’nden sonra olmuştur. Bu yüzden İkinci dünya Savaşı Türkiye için önemli bir kırılma noktasıdır. Bir yanda savaşa girmemiş ama ekonomik ve askeri kaygıları olan bir Türkiye vardı, diğer yanda siyasi, kültürel ve toplumsal olarak bir rahatlama döneminin başladığı Türkiye vardı. Türkiye’de çok partili hayata geçilmesi, ABD ve Avrupa ülkeleri ile hem siyasi ilişkilerin iyileştirilmesi hem de kültürel alışverişin artması ve bunların topluma yayılması savaş sonrası başlamıştır. Matbuatın gelişmesi yeni yeni dergi ve gazete yayınlarının yapılmaya başlaması ve içeriklerinin sosyal ve kültürel alanlarla zenginleştirilmesi bu savaş sonrası rahatlama ile alakalıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi yerli cemiyet haberlerinin başlaması da bu dönemde olmuştur. Bu haberlerin içerikleri sayesinde cemiyetin içerisinde Cumhuriyet’in elit kadrosunu oluşturan politikacıların, askerlerin, aydın kesimin, iş adamları, tüccarlar ve toprak ağalarının oluşturduğu zenginlerin, ses ve sahne oyuncularının, müzisyenlerin vb. yer aldığı görülmüştür. Bu haberler vasıtasıyla çalışmanın ele alındığı 1945-1960 yılları arasında, sosyetenin belirli bir bilgi ve eğitime sahip olduğu görülmekte ve sosyete giyimiyle, davranışıyla, yaptıklarıyla ve duruşuyla çağdaş bir görünüm sunmaktadır. Bu Atatürk’ün bir toplumun çağdaşlaşmasını “sosyete” olarak nitelendirme anlayışına da uygundur.

Çalışmanın ele alındığı dönem hem zaman olarak hem de sosyetenin farklı kuşakları barındırması ve bu kuşakların birbirleriyle kaynaşması bakımından önemlidir. Çünkü bu dönem Osmanlı kültür ve geleneğine sahip bir nesille Cumhuriyet neslinin bir arada aynı sosyeteyi oluşturduğu bir dönemdir. Bu iki farklı nesil çok yönlü özelliklere sahiptir. Bunlar kendilerini tek bir alanda geliştirmemiş, bilakis farklı birkaç alanda yetiştirmiştir. Bunun ilk ayağını Osmanlı geleneğinden gelenlerde açıkça görmek mümkündür ve Cumhuriyet’in kurucu

kadrosu bunun sembolik boyutunu oluşturur. Asker olan siyasetçi de olabilmektedir. Siyasetçi olan gazeteci ve yazarlıkta yapabilmektedir. Bu kendilerini yetiştirme gayretiyle alakalı olabileceği gibi ülke siyasetinin, toplumsal olayların, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yönlendirmesiyle de ilgilidir. Örneğin gazeteci-yazar Falih Rıfkı Atay aynı zamanda milletvekilliği yapmıştır. Yine asker kökenli Yümnü Üresin Paşa, Demokrat Parti döneminde bakanlık ve vekillik yapmıştır. Mehmet Fuat Köprülü tarihçi, edebiyatçı ve siyasetçidir.

Cumhuriyet'le birlikte gelen ikinci kuşak da bu anlayıştan uzak değildir. Siyaseti, edebiyatı, sanatı bir arada götürme kabiliyetine sahiptir. Örneğin tekel umum müdürü Ömer Refik Yaltkaya piyanisttir. Ankara vekillerinden ve bir dönem Savunma Bakanı olan Seyfi Kurtbek çok iyi keman çalmasıyla, Ekonomi ve Ticaret Bakanı olan Fethi Çelikbaş ise çok iyi dans etmesiyle bilinir. Ankara'nın tanınmış doktorlarından Doktor Muhittin Arel iyi violacıdır. Yüksek mühendis Pertev Apaydın, Batı dünyasında da tanınan bir orkestra şefidir. Ancak bütün sosyete camiası için bu şekilde çok yönlüdür demek mümkün değildir.

Bu dönem sosyetesini özel kılan bir diğer durum da cemiyetin içerisinde yer alan zenginlerin, ticaret veya tarımla uğraşmalarının yanı sıra onların yeni arayış ve atılım içerisinde olmalarıdır. Böylece onlar farklı alanlarda da aktif olabilmektedirler. Örneğin toprak zengini Emin Sazak aynı zamanda siyasetçidir. Yine toprak zengini Aydın Menderes hem milletvekili hem de başbakanlık görevlerinde bulunmuştur. Bütün bunlar cemiyet haberlerinin içeriğinin zenginleşmesini ve zamanla daha yerli haberlerin yapılmasını sağlamıştır.

Her iki kuşağın sahip olduğu bu çok yönlülük onların toplumsal duyarlılıklarıyla ve bilinçli hareket etmeleriyle bir bütünlük oluşturmaktadır. Bunda Osmanlı kuşağını temsil edenlerden Cumhuriyet'in yeni kuşağına kültür ve değerler aktarımı olmasının da etkisi vardır. onlar yaşadıkları şehrin eksikliklerini giderici atılımlar gerçekleştirmektedir. Aslında bu yine daha çok cemiyetin ihtiyacına yönelik ilerler. Örneğin Emlak ve Kredi Bankası'nın müdürü ve 1957-1959 arasında İmar ve İskân Bakanı olan Medeni Berk, 1956 yılında Ankara'da cemiyetin boş zamanlarında gidebileceği ve hem tenis oynayıp hem de eğlenebileceği Tenis Kulübü'nü açmıştır. Kulübün açılışı Ankara'nın ileri gelenleri

tarafından yapılmıştır. Bu tarz mekânlar sadece tenis oynamak için değil cemiyetin bir araya gelip hoş vakit geçirdikleri yerler olmuştur. Kulüplere üye olanların girebiliyor olması, sosyetenin halkın olduğu ortamlardan kendilerini tecrit etmeleriyle de ilgilidir. Böylece onların benimsemiş olduğu bu yaşam tarzı, toplumun diğer kesimleriyle aralarında bir sınır ve mesafe olduğunu da gösterir. Bu mesafe toplumun, sosyeteyi takip etmesine neden olmaktadır. Sosyetenin siyasette, toplumda, idari ve mali işlerde, bazı mesleki uzmanlıklarda iyi bir statü ve prestije sahip olması, bunlardan birine sahip olmayan ve kısıtlı bir gelire ve eğitime sahip olan kimseler tarafından merak edilmesi olağandır. Çünkü onlar toplumda belirleyici, karar alıcı ve toplumu yönlendirici konumdadır.

Cemiyet haberlerinin içerikleri okuyucu kitle göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Sosyetenin ne kadar entelektüel ve modern bir yaşam benimsediklerini gösteren haberlere sıklıkla yer verilmiş, üslubun inandırıcı olmasına özen gösterilmiştir. Böylece toplum, kendinden farklı ve üst sınıfın nasıl ve hangi şartlarda yaşadığı hakkında bir fikir sahibi olabilmektedir. Bu cemiyetin, topluma arz edilmesi olarak da okunabilir.

Cemiyet yazılarında sosyeteyle ilgili verilen her haberin doğruluğu kesin değildir. Ancak anlatım haberin gerçekleşmiş olma ihtimalinin mesajını verir. Haber içeriklerinde onların, sanatsal ve kültürel aktiviteleri nasıl takip ettikleri, hangi sosyal faaliyetlere katıldıkları, hayır işlerine ön ayak olmaları, topluma model olacaklarının farkında olarak davranışlarına çeki düzen verdiklerini görmek mümkündür. Sosyete haberlerinin artması ve içeriklerinin zenginleşmesi onların toplum tarafından idealize edilmesine neden olmuştur. Bu ideal sadece statü bakımından düşünülmemeli, aynı zamanda ortak değerleri paylaşmak ve birlikte hareket etmek gibi de düşünülmalıdır. Bu ortak değerlerde buluşma arzusu ise sosyetenin yaşam standartlarına ve yaşam tarzına hayranlık duyulmasını sağlar. Örneğin sosyetenin ikamet ettiği yerler, Ayazpaşa, Nişantaşı, Şişli, Erenköy gibi semtlerde yaşamaları; yaşadıkları evler, apartman veya köşk, yalı ve konak gibi meskenleri tercih etmeleri; modayı takip etme şekilleri, modayı Paris modaevlerinden veya İstanbul'un en ünlü terzileri vasıtasıyla takip etmeleri; balayı, alışveriş, turistik geziler ve iş için Avrupa'ya rahatlıkla gidebilmeleri; balo, kokteyl, konser gibi eğlence anlayışları gibi yaşam standartlarının belirleyici

olduğu bu faktörler sosyete ile sıradan halk arasındaki farkı açığa çıkarır. Çünkü onların sıradan yaşamlarının bir parçası olan bu unsurlar, alt sınıfların ideallerinde yaşattıkları ve erişmek istedikleri arzuları olmaktadır. Bu yüzden sosyete haberleri hemen her toplumda ilgi ve merak konusu olup takip edilmektedir.

Bu çalışma 1945-1960 arası dönemde cemiyet haberlerinin sunduğu bilgiler doğrultusunda, cemiyetin, siyaseti, politikayı, ekonomiyi, idareciliği; sanatı, kültürü, edebiyatı, dili, müziği; modayı, gösterişi, lüksü, eğlenmeyi, dansı sahip olunan varlık ve terbiyle birlikte bir yaşam felsefesi olarak benimsenebildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma bütün bunların tarihsel süreçten kopmadan, birbirini besleyerek, yeni yerler keşfederek ve zamanın gerisinde kalmadan hareket edilebildiğini göstermektedir.

Ancak bu çalışmada, sosyetenin rağbet ettiği mekânlar, hangi mekânları ne amaçla kullandıkları, mekânın sosyete için ne anlam ifade ettiği, bu süre içerisinde müdavimi oldukları mekânlarda bir değişim yaşandı mı yaşandı ise neden yaşandı, Ankara ve İstanbul'da sosyetenin ihtiyacına yönelik mekânlar yeterli durumda mı? olduğuna cevap verilmemiştir. Çünkü sosyetenin rağbet ettiği mekânlar konusu bir başka çalışmanın konusu olacak kadar zengin malzemeye sahiptir. Bu yüzden mekânlar, bu çalışmanın bir devamı niteliğinde doktora sonrası çalışma olarak hedeflenmektedir. Ayrıca 1945-1960 sosyetesinin önemli bir ayağını oluşturan Osmanlı geleneğinden olanlar artık yaş itibarıyla ya vefat etmişlerdir ya da artık cemiyet haberlerinin konusu olamayacak kadar yaşlıdır. Burada yaşlılıktan kasıt aktif olarak üretemeyen ve cemiyet hayatında aktif olarak yer alamayan kimselerdir. Bu nedenle 1960'lı yıllardan sonrası daha çok Cumhuriyet kuşağını temsil eder. Bu Cumhuriyet kuşağının oluşturduğu cemiyet hayatı nasıl şekillenmiştir? Bu dönemde sosyete ile toplum arasında bir kırılma ve yakınlaşma söz konusu olmuş mudur?

Çalışmanın ele alındığı dönemde, 1942 Varlık Vergisi ve 1955 olayları sonucunda, gayrimüslimlerin cemiyet hayatından çekilmesi gözle görülür bir şekilde hissedilmiştir. Türkiye'de benzer uygulamalar 1960 yılından sonra da görülmüştür. Örneğin gittikçe kızışan Kıbrıs meselesinin bir sonucu olarak 1964

yılında Yunan nüfusu Yunanistan'a gönderilmiştir. Bu sürgünün sosyete de sonuçları neler olmuştur?

KAYNAKÇA

A. Süreli Yayınlar

a. Dergiler

Akis (1954-1960)

Hafta (1949-1960)

Salon (1947-1950)

Sanat Estetik Sosyete (1956-1960)

Tef (1954-1955)

Yedigün (1935-1940)

20. Asır (1952-1960)

Radyo Alemi (1953)

b. Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Haber Akşam Postası

Milliyet

Son Posta

Son Telgraf

Ulus

Tan

Tasvir

Vatan

B. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

“Cumhuriyet’in 21. Yıldönümü Balosu”, BCA, Belge Tarihi: 07.12.1944.

C. Anılar

Arzık, Nimet, *Tek At, Tek Mızrak Anılar 1*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1983.

....., *Bitmeyen Kavga: İsmet İnönü*, Kurtuluş Matbaası, Ankara, 1966.

..... *Menderes’i İpe Götürenler*, Kurtuluş Matbaası, Ankara, 1966.

Bayazoğlu, Ümit, *Hatırda Kalmaz Satırda Kalır 58 Portre*, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Bergin, Azize, *Babıâli’de Topuk Tıkırtıları*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Devrim, Şirin, *Şakir Paşa Ailesi*, Doğan Kitap, İstanbul, 1998.

Eczacıbaşı, Şakir, *Çağrışımlar Tanıklıklar Dostluklar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010.

Eczacıbaşı, F, Nejat, *Yeni Bir Türkiye: Yazı, Konuşma ve Söyleşilerden Seçmeler*, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Filmer, Cemil, *Hatıralar: Türk Sinemasında 65 Yıl*, Emek Matbaacılık, İstanbul, 1984.

Hakko, Vitali, *Hayatım Vakko*, Şedele Matbaacılık, İstanbul, 1997.

Hekimoğlu, Müşerref, *Anılar “Bir Cumhuriyet Kızı”*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2005.

-----, *Başkent Günleri*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1990.

Karabuda, Güneş, *İndim Zaman Bahçesine*, YKY, İstanbul, 2001.

- Karakuş, Emin, *40 Yıllık Bir Gazeteci Gözüyle İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, 1977.
- Kıraç, Suna, *Ömründen Uzun İdeallerim Var*, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayını, İstanbul, 2006.
- Koç, Vehbi, *Hayat Hikâyem*, Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1973.
- Ofluoğlu, Mücap, *Bir Avuç Alkış: Tiyatro, Kültür Dizisi1*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1985.
- Oğuz Burhan, *Yaşadıklarım, Dinlediklerim Tarihi ve Toplumsal Anılar*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2000.
- Sabancı, Sakıp, *İşte Hayatım*, Aksoy Matbaacılık, İstanbul, 1985.
- Sarol, Mükerrrem, *Bilinmeyen Menderes, Cilt 1*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2014.
- Scognamillo, Giovanni, *Bir Levanten'in Beyoğlu Anıları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009
- Silan, Usallı Bircan, *Acı Dolu Yıllar*, Ad Yayıncılık, 1995.
- Sururi, Gülriz, *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*, Doğan Kitap, İstanbul, 2002.
- Urgan, Mina, *Bir Dinozorun Anıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019.
- Topuz, Hıfzı, *Bir Zamanlar Nişantaşı'nda*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017.
- Turgut, Hulûsi, *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, Der. Hulûsi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006,
- Yener, Faruk, *Radyo ve Televizyon günleri: Olaylar, İnsanlar, Anılar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- Yener, Tevfik, *İstanbul Aşk Ekmek Hayal*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2010.
- Yüksekışık, Nadire, *Ölürse Yer Beğensin, Kalırsa El Beğensin*, İkinci Adam Yayınları, İstanbul, 2019.
- Zat, Vefa, *Eski İstanbul Otelleri: İstanbul Hilton 50 Yaşında*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2005.

C. Kitaplar

Abasıyanık, Sait Faik, *Mahkeme Kapısı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.

Adivar, Halide Edip, *Âkile Hanım Sokağı*, Can Yayınları, İstanbul, 2017.

Adil, Fikret, *Intermezzo*, Sel Yayınları, İstanbul, 2015.

Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, İstanbul, 2010.

Aktar, Ayhan *Varlık Vergisi ve "Türkleştirme" Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Albayrak, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004.

Arslan, Ali, *Elit Sosyolojisi*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2007.

Bali, Rifat N. *Le Journal d'Orient Gazetesi ve İstanbullu Azınlıkların ve Levantenlerin Cemiyet Hayatı (1950-1971)*, Libra Yayınları, İstanbul, 2021.

-----, *Anadolu'dan Yeni Dünya'ya Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

-----, *"Zengin Malı Züğürdün Çenesini Yorar" İstanbul'un "Cemiyet Hayatı"*, *Zenginler ve Ultra Zenginler 1950-2022*, Libra Yayınları, İstanbul, 2023

-----, *Varlık Vergisi Hatıralar-Tanıklıklar*, Libra Yayınları, İstanbul, 2018.

-----, *6-7 Eylül Olayları Tanıklar-Hatıratlar*, Libra Yayınları, İstanbul, 2018.

Bayazoğlu, Ümit, *Hatırda Kalmaz Satırda Kalır 58 Portre*, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Benjamin, Walter, *Pasajlar*, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi, YKY, İstanbul,

2019.

Bezirci, Asım, *Sabahattin Ali*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1992.

Boratav, Korkut, *Türkiye’de Devletçilik*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

Bourdieu, Pierre, *Sosyoloji Meseleleri*, Heretik Yayınları, Ankara, 2016.

Buck, Susan -Morss, *Görmenin Diyalektiği: Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2015.

Burak, Sevim, *Yanık Saraylar*, YKY, İstanbul, 2021.

Crane, Diana, *Moda ve Gündemleri: Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2018.

Elias, Norbert, *Uygarlık Süreci 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021.

Emiroğlu, Kudret, *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, Dost Kitabevi, Ankara, 2001.

Ersoy, Çak, Şeyma, Şehvar Beşiroğlu, Şefika, *Bir Muhabbet Kuşu: Postmodern Göstergeler Işığında Zeki Müren*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016.

Fürüzan, *Sevda Dolu Bir Yaz*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021.

Gezgin, Fuat, Polat, Veli, Arcan, H. Esra, *Türkiye Sözlü Basın Tarihi, -1 Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul, 2016.

Goffman, Erving, *Kamusal Alanda İlişkiler: Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri*, Heretik Yayınları, Ankara, 2021.

-----, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Metis Yayınları, İstanbul, 2021.

-----, *Toplum İçinde Davranmak: Etkileşimlerin Sosyal Düzenine Dair Açıklamalar*, Heretik Yayınları, Ankara, 2020.

Güven, Dilek, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005,

Hakko, Cem, *Vakko Eşarp*, Vakko Yayınları, İstanbul, 2013.

Karay, Refik Halid, *Memleket Yazıları-16-Taklitten Âdete Gündelik Hayat*, İnkılap Yayınevi, Haz. Tuncay Birkan, İstanbul, 2017.

- Karlıklı, Şaziye, *Benli Belkıs: Efsane Aşkların Kadını*, Doğan Kitap, İstanbul, 2018
- King, Charles, *Pera Palas'ta Gece Yarısı Modern İstanbul'un Doğuşu*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016.
- Koçak, Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- , *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)- İkinci Parti*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Köprülü, Mehmed Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.
- Lefebvre, Henri, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul, 2016.
- Maclver, M.R- Page, H.Charles, *Cemiyet*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.
- Mills, Wright, C, *İktidar Seçkinleri*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2019.
- Nişanyan, Sevan, *Sözlerin Soyağacı*, Everest Yayınları, 2012.
- Örnek, Cangül, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı Antikomünizm ve Amerikan Etkisi*, Can Yayınları, İstanbul, 2015.
- Özer, İlbeyi, *Demokrat Parti Dönemi Siyasi ve Sosyal Hayat*, İskenderiye Yayınları, İstanbul, 2015.
- Özlük, Nuran, *Resimli Yirminci Asır Sistemik İndeks*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2011.
- Öztan, Güven Gürkan, -Korucu, Serdar, *Tutku, Değişim ve Zarafet: 1950'li Yıllarda İstanbul*, Doğan Kitap, İstanbul, 2017.
- Paquot, Thierry, *Lükse Övgü*, Can Yayınları, İstanbul, 2010.
- Sennet, Richard, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016.
- Söğüt, Mine, *Adalet Cimcoz Bir Yaşamöyküsü Denemesi*, YKY, İstanbul, 2018.
- Teksoy, Rekin, *Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi*, Cilt 1, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Toprak, Zafer, *Türkiye'de Yeni Hayat İnkılap ve Travma 1908-1928*, Doğan

Kitap, İstanbul, 2017.

Tönnies, Ferdinand, *Cemaat ve Cemiyet*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.

Yalsızuçanlar, Sadık, *Vefa Apartmanı*, Profil Kitap, İstanbul, 2021.

D. Makaleler

Abut, Vedat "Tehlikeli Bir Yolculuğa Çıkarken", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 1, 6 Ocak 1956.

Acun, Fatma, "Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları", *Cumhuriyet Araştırmaları Dergisi*, Cilt 11, Sayı 22.

Akçura, Gökhan, "Dostları O'na Ada Derdi", *Kültür-Sanat*, 13.03.1990, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi, Erişim Tarihi: 09.07.2020

Arda, Berna, "30'lular Kuşağının Önemli Bir Temsilcisi Dr. Mediha Eldem", *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Cilt 55, Sayı 2, 2002.

Artuç, Nevzat, "Mustafa Kemal Paşa'nın Cemal Paşa Ailesine Sahip Çıkması", *Süleyman Demiral Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 51, Aralık 2020.

Birinci, Ali, "Ahmet Âti, Türk Yurdu, Yıl 105, Sayı 351, Kasım 2016.

Bora, Tanıl - Erdoğan, Necmi, "Zenginlik: 'Zengin Bir Araştırma Gündemi, 'Yoksul Bir Literatür", *Toplum ve Bilim*, Sayı 104, İstanbul, 2005.

Cimcoz, Adalet, "İstanbul Dedikoduları", 23.5.1959. *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği, Taha Toros Arşivi*.

Cimcoz, Adalet, "İğneler", *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1962.

Cimcoz, Adalet "Kadınlarımız Bu Yaz Nasıl Giyinecekler? İstanbul'daki

Tanınmış Kadın Terzilerinin Bu Seneki Moda Yenilikleri”, *Tasvir*, 22 Şubat 1946.

Dirin, İlyas “Kültür-Sanat-Edebiyat-Tiyatro-Musiki ve Folklor Dergileri (1929-1990)”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1, Ocak-Haziran 2009.

Doğan, Ayhan-Kılınç, Mustafa “Cumhuriyet Dönemi Türk Kadınının Modernleşmesinde Öncü Bir Kurum: İsmet Paşa Kız Enstitüsü Ankara 1928-1938”, *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 29, 2020

Dorsay, Atilla, “Haftanın Konuğu: Vitali Hakko”, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği: Taha Toros Arşivi*, Erişim Tarihi: 23.07.2022.

Edirne’de Varlık Vergisi Mükellefleri İlan Edildi”, *Cumhuriyet*, 12 Birincikanun 1942.

Emiroğlu, Kudret “1960’ların Ankara’sında Sanat Rüzgârı”, *İcad Edilmiş Şehir: Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

Erduran, Leyla, “Cemiyet Haberleri”, *Milliyet*, 10.12.1961

Erez, Selçuk, “Geçmiş Zaman Terzilerinin Peşinde”, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği: Taha Toros Arşivi*, Erişim Tarihi: 11.09.2020.

Fevzi, Reşat, “Saraçoğlu’nun Nutku”, *Son Telgraf*, 12 İkinciteşrin 1942.

Günün Meseleleri: Varlık Vergisi Kanununun Mali ve İçtimai Bakımlardan İzahı”, *Ulus*, 17 Sonteşrin 1942.

Gülersoy, Çelik, “Markiz”, 13.11.1989, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği: Taha Toros Arşivi*

Gökatalay, Semih, “Erken Soğuk Savaş Ankara’sında Sinema Kültürü”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Cilt 7, Sayı 1, 2019.

Güvemli, Zahir, “Sanat Âleminde: Kurtarıcı Sergi”, *Vatan*, 24 Haziran 1954, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi, 06.01.2021

Hanioğlu, M. Şükrü, “Cemiyet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993.

Hanoğlu, Arif “Kalamış Koyundaki Deniz Kızı Necla Sanel”, *Yeni Yıldız*, Sayı 16, 16 Eylül 1955.

Hekimoğlu, Müşerref, “Başkent Günleri: Türkler Tangoyu Öğrendiler Mi?”, *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi*.

Müşerref Hekimoğlu, "Başkent Günleri", *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi*.

İstanbul'un Varlık Vergisi Kat'ileşti: Vali Dr. Lütfi Kırdar'ın Beyanatı", *Cumhuriyet, 17 Birincikanun 1942*.

Kadın Terzisi M. Sadri, *10 Haziran 1952 Taksim Gazinosu Defile Davetiyesi, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği: Taha Toros Arşivi*.

Kandemir, "İnci Birol Evlenmekten Korkuyor", *20. Asır, Sayı 130, 10 Şubat 1955*.

Karay, Refik Halid, "Dişi Örümcek", *Hafta, Sayı 126, 22 Şubat 1952 - Sayı 170, 26 Aralık 1952*.

Keyn, Sabiha, "Maggy Rouff Ankara'da", *Sanat Estetik Sosyete, Sayı 4, 20 Şubat 1956*.

-----, "Moda Üzerine Bir Düşünce", *Sanat Estetik Sosyete, Sayı 2, 20 Ocak 1956*.

Kodal, Tahir, "Adnan Menderes Dönemi Türkiye-İrak İlişkileri (1950-1960)", *Belgi Dergisi, Cilt 2, Sayı 18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019*.

Maya Sanat Galerisi MİT Üssü Müydü?", *Hürriyet, 12.08.2000, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi*.

M.B., "Adalet Cimcoz", *Bütün Türkiye, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi*.

N., R, "Sosyete Hayatı", *Yedigün, Sayı 140, 13 İkinciteşrin 1935*.

Nur, Nurettin "Maya Sanat Galerisinde Bir Saat", *Hafta, Sayı 132, 4 Nisan 1952*.

Olçayto, Rıza Enis, "Diyorlar Ki", *Hafta, Sayı 510 (28), 8 Temmuz 1959*.

Özdeş, Oğuz, "Bir Şişe Parfümün Hikâyesi", *Hafta, Sayı 154, 5 Eylül 1952*.

Özdeş, Oğuz, "Bizim Caddeden Portreler", *Hafta, Sayı 19, 3 Şubat 1950*.

Özdeş, Oğuz, "Geçen Yılın Sosyal Olayları", *Hafta, Sayı 275, 31 Aralık 1954*.

Özdeş, Oğuz, "Pin-up Girl Modası", *Hafta, Sayı 337, 9 Mart 1956*.

Özer, M. Halis, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli Tüccar Oluşturma Çabalarında İş Bankası'nın Rolü", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*

Dergisi, Cilt 69, Sayı 2, Ankara, 2014.

Özer, Şükran, "Türk Sarışın Bombası Gönül Yazar Kime Âşık?", *20. Asır*, Sayı 129, 3 Şubat 1955.

Özkangil, Leman, "Çok Sevilen Ses Sanatçısı Şükran Özer'in En Büyük Gayesi Nedir?", *20. Asır*, Sayı 131, 17 Şubat 1955.

Sadak, Necmettin, "Hükümetin Aldığı Tedbirler Memlekete İyilik, Genişlik Getirecektir. Muvaffakiyetin Yarısı Vatandaşların İyi Niyetine Bağlıdır.", *Akşam*, 12 Teşrinisani 1942.

Sarıkaya, Makbule, "Türkiye Himaye-i Eftal Cemiyeti", *Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara, 2011.

Sezen, Barika, "Tiyatro Festivali Balosu", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 73, 1 Aralık 1958.

Sezer Şanlı, Ayşem, "6-7 Eylül 1955: Türkiye'de Bir "Pogrom" Yaşandı", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

"Sivas'ta Varlık Vergisi", *Haber Akşam Postası*, 24 İlkkanun 1942.

Solelli, Sezai, "Tanıdığım Günseli", *Hafta*, S. 153, 29 Ağustos 1952.

Sadun, Tanju, "*Doğruya Doğru*", *Vatan*, 30.07.1952, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği, Taha Toros Arşivi.

Tanyer, Turan, "*Ankara Ansiklopedisi*", *Kebikeç*, Sayı 43, Ankara, 2017.

Teksoy, Berin- Bayraktar, Mualla, "Nasıl Avrupa Güzeli Oldum?", *20. Asır*, Sayı 5, 13 Eylül 1952.

Toker, Metin, "Dünyanın En Güzel Kadınları, En Güzel Kokuları, En Güzel Elbiseleri", *Hafta*, Sayı 158, 3 Ekim 1952.

Toker, Metin, "Paris'te Bu Yılın Kış Modası", *Hafta*, Sayı 155, 12 Eylül 1952.

Türkish Airlines, *Cityscope*, *Hürriyet Ofset*, İstanbul, Ekim-1992, Kişisel

Arşivlerde İstanbul Belleği: Taha Toros Arşivi, Erişim Tarihi:
21.06.2022.

Ufuk, Tefik, "Ankara'da Güzel Sanatlar Balosu Nasıl Geçti?", *20. Asır*, S. 290, 6 Mart 1958.

Us, Tarık Hakkı, "Fevkalade Hâl", *Haber Akşam Postası*, 12 Senteşrin 1942.

Uysal, Sermed Sami, "Tepeden Tırnağa", *Salon*, Sayı 16, 15 Haziran 1948.

Uzun, Mustafa İsmet, "Ziyad Ebüzziya 1911-1994", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul, 1994.

Var, Şükran, "Kraliçe Süreyya'nın Hayatı", *20. Asır*, Sayı 17, 6 Aralık 1952.

Vassaf, Melih, "Dormen Küçük Sahnesi", *Sanat Estetik Sosyete*, Sayı 43, 12 Ekim 1957.

Wirth, Louis, "Urbanism as a Way of Life", *American Journal of Sociology*, The University of Chicago Press, Vol. 44, No 1, (Jul. 1938).

Yalman, Tunç "Atlantiği aşan İlk Türk Kotrası 'Rüyam'dan Notlar", *Vatan*, 12 Temmuz 1952.

Yavalar, Deniz Elif, "İkinci Dönem Tef'in Siyasal Duruşu", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, 2019.

Yıldırım, Tahsin, "Türk Gazetecilik Tarihi Üzerine Bir Denenme I", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, Ocak-Haziran 2009.

Yıldırım, Sinan, "Köylüler ve Kentliler: Ellili Yılların Dönüşen Yeni Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Coğrafyası", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*,

Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

"Adalet Cimcoz ile Röportaj", *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi*.

"İtir Yahya İstanbul'da Bir Hastane Yaptırıyor", *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi*.

"Varlık Vergisi Dün Kabul Edildi", *Akşam*, 12 Teşrinisani 1942.

"Varlık Vergisi Mükellefleri", *Tan*, 18 İlk Kanun 1942.

"Varlık Vergisi: Gösterilecek Kolaylıklar Tespit Edildi", *Haber Akşam Postası*, 24 İlkkanun 1942.

E. Tezler

İnan, Bilge Ekin, “Halit Femir Hayatı ve Mimarlığı (1910-1954)”, *İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 2020.

İpek, Nurdan, “Selanik ve İstanbul’da Seçkin Yahudi Bankerler 1850-1908”, *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Kaymak, Özgür, “İstanbul’da Rum, Ermeni ve Yahudi Cemaatlerinin Sosyo-Mekansal İnşası”, *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı İstanbul, 2016.

Madak, Utku, Rıza “*Türk Operasında Üç Öncü Kadın: Semiha Berksoy, Saadet İkesus Altan, Leyla Gencer*” *Adıyaman Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adıyaman, 2019.

Sağlam, Nuri, “Ruşen Eşref Ünaydın: Hayatı ve Eserleri”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi*, 1999.

Savaş, Azime, “Maya Sanat Galerisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2008.

Yetkin, Bilgen, “İbrahim Etem Menderes: Siyasi Hayatının Demokrat Partili Yılları”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bilim Dalı, *Doktora Tezi*, Konya, 2018

F. e- Kaynak

Hayal-Et Dergisi, (e-Dergi), Sayı 1, 2017.

<http://www.tempomag.com.tr/detail/reca-ederim-bu-bahsi-kapatalim>

Erişim: 27.02.2020.

<https://www.biyografi.info/kisi/adalet-cimcoz>. Erişim: 27.02.2020.

<https://www.posta.com.tr/moradan-modaya-cimcoz-ailesi-127654>

Erişim: 29.02.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet_Cimcoz . Erişim: 27.03.2020.

<https://istiklal.ist/mekanlar/karlman-pasaji>. Erişim: 17.03.2023.

<https://www.gazeteduvar.com.tr/konuk-yazar/2020/07/03>. Erişim: 17.03.2023

<https://www.gazeteduvar.com.tr/konuk-yazar/2020/06/25>. Erişim: 20.03.2023

<https://www.herumutortakarar.com/gezeryan-koskleri>. Erişim: 30.03.2023.

<https://www.nisanyansozluk.com/>. Erişim: 25.08.2022.

<https://sozluk.gov.tr/>. Erişim: 25.08.2022.

<https://sozluk.gov.tr/>. Erişim: 25.08.2022.

<https://www.lavarla.com/1950lerde-bir-kultur-evi-helikon-dernegi>.

Erişim: 15.09.2022

<https://www.dunya.com/gundem/039filmciligi-birak-otoyol-yapacagiz039-haberi>

Erişim: 10.10.2022

[https://www.dunya.com/gundem/039filmciligi-birak-otoyol-yapacagiz039-haberi-](https://www.dunya.com/gundem/039filmciligi-birak-otoyol-yapacagiz039-haberi-153731)

[153731](https://www.dunya.com/gundem/039filmciligi-birak-otoyol-yapacagiz039-haberi-153731). Erişim 10.10.2022.

<https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kisiler/Koc-Ailesi/Arsel,-Nusret>.

Erişim 11.10.2022

<https://www.unlimitedrag.com/post/yel-toz-portreler-semiramis-zorlu>

Erişim: 15.05.2023

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/azize-taylan-yasamini-yitirdi-533323>

Erişim 22.10.202

<https://www.biyografya.com/biyografi/6147>. Erişim: 04. 11. 2022

<https://www.24saatgazetesi.com/unlu-isimler-ayakkabilarini-giydi/>

Erişim: 29.02.202

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/refik-koraltan-1889-1974/?pdf=3409>

Erişim08.05.2023.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Neriman_A%C4%9Fao%C4%9Flu

Erişim 10.05.2023.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Melahat_Gedik Erişim 12.05.2023.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ziya_Song%C3%BClen Erişim 12.05.2023.

<http://www.sanatatak.com/view/yucel-dergisi-gunun-adami-matinede-haldun->

[taner](http://www.sanatatak.com/view/yucel-dergisi-gunun-adami-matinede-haldun-taner) Erişim: 18.05.2023

<https://www.unlimitedrag.com/post/yel-toz-portreler-semiramis-zorlu>

Erişim: 25.10.2022.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 04/08/2023

Tez Başlığı : 1945-1960 Yılları Arasında Ankara ve İstanbul'da Cemiyet Hayatı

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 216 sayfalık kısmına ilişkin, 04/08/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

04/08/2023

Adı Soyadı: Fatma DOKUYUCU KAYMAKÇI

Öğrenci No: N14244312

Anabilim Dalı: Tarih ABD

Programı: Tarih

Statüsü: Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr, Mehmet ÖZDEN

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY DEPARTMENT**

Date: 04/08/2023

Thesis Title : The Community Life in Istanbul and Ankara Between 1945-1960 Years

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 04/08/2023 for the total of 216 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5 %.

Filtering options applied:

- Approval and Declaration sections excluded
- Bibliography/Works Cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

04/08/2023

Name Surname: Fatma DOKUYUCU KAYMAKÇI

Student No: N14244312

Department: History

Program: History

Status: Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr, Mehmet ÖZDEN

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 04/08/2023

Tez Başlığı: 1945-1960 Yılları Arasında Ankara ve İstanbul'da Cemiyet Hayatı

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

04/08/2023

Adı Soyadı: Fatma DOKUYUCU KAYMAKÇI

Öğrenci No: N14244312

Anabilim Dalı: Tarih ABD

Programı: Tarih

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Mehmet ÖZDEN

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY DEPARTMENT**

Date: 04/08/2023

Thesis Title: The Community Life in Istanbul and Ankara Between 1945-1960 Years

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

04/08/2023

Name Surname: Fatma DOKUYUCU KAYMAKÇI

Student No: N14244312

Department: History

Program: History

Status: MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr, Mehmet ÖZDEN

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr